

Vladislav Hybler

Vystěhovanci

Generační obraz ze života volyňských Čechů

DÍL I.

ZAKLADATELÉ

Vzpomínka na dětství je dojista tou nejkrásnější vzpomínkou našeho života...

I kdybychom jej prožili v nouzi a nedostatcích, vzpomínáme rádi na to místo, kde jsme se narodili - i na ty drahé bytosti, jimž vděčíme za vše, i za svůj život.

Moje vzpomínka na mladá léta - to je maminka a tatínek - to je nízká doškovice s dřevěnými trámy, z jejichž oken bylo vidět do naší zahrádky, kde za teplých nocí tak krásně zpíval slavík.

A na podzim, když opadlo listí ze stromů a keřů, přilétaly tam kavky a vrány a hodovaly na červených bobulích jeřábu, který rostl nedaleko před okny. Potom přišla zima a v sněhových závějích ztratil se celý kraj i ta naše chaloupka. Venku hvízdal ostrý severák, ale v té naší světničce bylo tak teplo a útulno...

Za dlouhých zimních večerů dralo se u nás peří při světle petrolejové lampy a tatínek četl různé povídky a romány našich i světových autorů. Tatínek měl krásný přednes a my prožívali spolu s ním všechny ty příběhy a osudy románových hrdinů.

V neděli odpoledne chodívali k nám sousedé na karty, a když se k večeru setmělo, drživali černou hodinku.

To se pak dali do vyprávění o tom, jak v tomto kraji začínali hospodařit a jak se museli rvát s divokou přírodou a různými těžkostmi o kus holého živobytí. A já někde v koutku naslouchal se zatajeným dechem jejich vyprávění, jak opouštěli svoji vlast, jak mýtili zdejší pralesy a stavěli svoje obydlí, vesnice, budovali svůj nový domov...

V téhle své práci snažil jsem se zachytit to jejich vyprávění a vzpomínky moji maminky na její bydliště v Čechách, i na ten těžký, tvrdý život - pro její světlou památku...

○○○

1.

Slunko se sklánělo za obzor a poslední paprsky ozařovalo ztuhlou, zimní přírodu. Holé haluze stromů čnely k večernímu nebi a na zemi vrhaly dlouhé stíny. Večer se rychle přibližoval a ve vsi pomalu tichl koloběh denního života. Jen z obecního kamenolomu se ozývalo ještě stále pádné rány kladiva. Posléze i tam zavládlo ticho a lamač kamene, jinak zednický mistr Žitný, uložil na hromadu poslední kámen a svoje nářadí uschoval do štěrbiny mezi balvany. Potom oprášil svůj oblek a velkým modrým kapesníkem otřel zpocené čelo. Byl s dnešním svým výkonem spokojen. Skála byla odstřelem pěkně narušena a práce mu šla hezky od ruky. Trochu jej sice bolelo v zádech a odřené, rozpukané ruce pálily, ale to nic - to do rána přejde a půjde to opět hezky zvesela. Je nutno využít počasí, dokud ještě není sníh - mráz nevadí, u práce se člověk zahřeje až až... Se zedničinou je už teď konec, ale připravovat materiál na stavbu pro sedláka ve vsi, to ještě jde. Kamenická práce - to je rasovina, ale člověk si nemůže vybírat a

musí být rád, že je aspoň to. Oblékl prochladlý zimák a zvednuv kabelu, ve které nosil do práce chleba, vydal se na cestu k domovu. Sotva se přiblížil ke stavení, byl uvítán štěkotem starého hlídače - oříška, a když otevřel dvířka, vyběhly mu naproti obě starší dcerušky, které volaly jedna přes druhou:

"Táti, tatínku, dostal jste psaní, až z Ruska psaní, maminka říkala ..."

"No, to je mi novina! A z Ruska, říkáte?"

"Je to pravda, táto," odpovídala na otázku manželka, která mu vyšla rovněž naproti. "Poznala jsem to podle zpáteční adresy. Píše ti tvůj kamarád Činka."

"Ten? Tomu bych nejráděj vytahal pořádně za uši. Co se mi nasliboval, že napíše hned, jak na tu Volyň přijede a vzpomněl si až teď - po desíti letech. Já mám ale hlad jako vlk, a na to psaní je čas až po večeři."

Zatím už byli v předsíni, kde si Václav zul uprášené boty a svlékl pracovní oblek. Potom se umyl a zasedl s dětmi a manželkou ke stolu, na který tato zatím postavila mísu horké polévky a brambory na loupáčku. Byla to chudá večeře, ale oni si nic lepšího nemohli dovolit. Po večeři Václav zapálil svoji oblíbenou fajfku a požádal, aby mu donesli dopis. Už sama obálka napovídala, že toto psaní přišlo z ciziny, a když ji otevřel, dal se do čtení dopisu psaného hranatým písmem na prostém papíře.

"Milej kamaráde," psal jeho přítel Činka, "já Tě srdečně pozdravuju a líbám, a tu vědomost Ti dávám, že jsem živ a zdráv, čehož i Tobě ze srdce přeju. Nezlob se, že Ti píšu teprve teď! Naše začátky na Volyni byly moc těžké a já se Ti přiznám, že jsem kolikrát litoval, že jsem nezůstal v Linech a dělal s Tebou řemeslo. Teď se však časy změnilly a my se máme dobře. Pole mám víc, než ten tvůj přítel Kubička - koně, krávy i prasata a na dvoře ty havěti, ani sám nevím kolik. Malin je pěkná vesnice mezi lesy a ty naše zahrady, ty lány obilí, to musíš vidět na vlastní oči, abys to mohl ocenit. Proto Ti taky píšu a radím, abys tu svoji chalupu prodal a přijel co nejdříve sem, na Volyň. To, co za svoji chalupu dostaneš, stačí na koupení celého hospodářství. A pak, to Tvoje řemeslo - s tím tady brzo zbohatneš, protože zedníků není a stavět lidi potřebujou. Je nás tu už hodně a máme svoje české vesnice, české školy a dokonce české úřady a teď už i fary. Jen to, prosím Tě, neodkládej a přijed' co možná nejdříve! Nakonec Tě ještě jednou srdečně pozdravuju a těším se na brzké shledání!

Tvůj

Václav Činka

Český Malín na Volyni - Rusko"

Václav byl zabrán do čtení a ani nezpozoroval, že jeho oblíbená dýmka uhasla. Kateřina odvedle děti do jejich komůrky a usednuvši naproti u stolu, starostlivě sledovala jeho svaštělé čelo.

"Je něco zlého v tom psaní?" tázala se, když viděla, že je se čtením hotov.

"Co říkáš?" - vytrhl se z přemítání, přeslechnuv na co se ptala.

"Co píše? Tuhle si to přečti a potom si o tom psaní pohovoříme."

Kateřina přisedla k petrolejové lampě a dala se do čtení. Když dočetla, položila psaní pomalu na stůl a zahleděla se mužovi do očí.

"Prosím tě Václave, ty tomu všemu věříš?"

"A proč pak bych nevěřil? Činka byl poctivej chlap a žádněj žvanil. Podívej Kateřino, on je dnes sedlákem a já tady sotva vydělám na to mizerný živobytí."

"Ty by si chtěl jet do toho Ruska taky?"

"A proč né?, rozhňoval se Václav. "Vždyť z tohoto kraje už odejelo tolik rodin a dokonce až do Ameriky. Tohle je přece blíž a není to přes moře, jako tam."

Kateřina sepjala bezděky ruce.

"Proboha, táto, ty bys chtěl prodat tuhle chalupu, kde jsem se narodila? Co by tam bylo z těch našich dětí, v té divočině, chceš, aby nás tam vlci sežrali? Málo jsi se už navandroval po tom světě?"

"Tak tohle bys mi nemusela připomínat. Mohu já za to, že mi rodiče umřeli, když jsem byl ještě malej kluk? Co ty víš, co já v životě zkusil, co jsem se nadřel jen za ten kus chleba. A právě proto, že vím, co je hlad a bída, chci, aby naše děti měly to v životě lehčí než já."

Kateřina už nedovedla potlačit slzy a pravila sotva slyšitelně:

"Venouši, nezlob se, já to tak nemyslela, je teď ale opravdu nikam nemohu. Já, já - budu chovat..."

Václav vyskočil ze židle a zahleděl se své ženě zpřímá do očí:

"Je to pravda, Kačenko, nebo to říkáš jen tak?"

"Je to tak a musíš to vědět, než se k něčemu rozhodneš", pravila, klopíc oči.

Václav mlčky pohladil svoji ženu po černých vlasech a potom řekl zjihlým hlasem:"

"Tak už o tom Rusku mluvit nebudeme, aspoň teď ne. Pane Bože, kdyby to tak byl kluk! Já bych se snad radostí zbláznil."

2.

Roku 1881 narodil se manželům, Kateřině a Václavu Žitných syn, kterému dali jméno po otci, Václav. Bylo to jejich čtvrté děcko, ale protože starší byla děvčata, měli z jeho narození velkou radost. To ovšem nic neměnilo

na skutečnosti, že jejich vydání se nyní zvýšilo a přibýly také nové starosti. Hospodářské poměry v říši rakousko-uherské byly v té době neutěšené a obzvlášť v Čechách, kde byl každý vlastenecký projev potlačován císařskými úřady a rakouskou policií. Tisíce rodin opouštělo tehdy svoji vlast a v cizině hledaly snadnější skývu chleba. Byla to především Amerika, o jejíž bohatství vyprávěly se neuvěřitelné pověsti.

"Tak málo krve mám a ještě mi ústy teče..." - lkal nad touto skutečností básník a ne bez důvodů. V paměti národa byl osud dřívější emigrace pobělohorské doby, která v cizině zanikla.

Za prusko-rakouské války navštívil rakouského císaře ruský car, Mikuláš I., a ten, když se na vlastní oči přesvědčil o vyšší hospodářské a kulturní úrovni obyvatel v Čechách, doporučil, aby vystěhovalci odcházeli do Ruska, kde bylo nadbytek velmi úrodné půdy.

V roce 1795 došlo k poslednímu dělení Polska a tento stát s bohatou historií a kulturou přestal existovat. O Polsko se rozdělili jeho sousedé Němci, Rakousko a Rusko, kteří obsadili celou východní jeho oblast i s hlavním městem Varšavou. Polský národ se však s tímto stavem nikdy nesmířil, a proti uchvatitelům vypukaly co chvíle ozbrojené vzpoury a povstání.

V létech 1861 až 1863 vzbouřili se Poláci proti Rusku, ale pro nedostatek výzbroje a kvůli neshodě mezi povstalci byli poraženi a císařské úřady proti nim zakročili tvrdě. Majetky povstalců byly zabaveny a tisíce rodin bylo vyvezeno na Sibiř.

V Rusku byla zrušena roba v roce 1861 a to mělo též velký vliv na hospodaření šlechty, která byla uvyklá žít rozmařile a rozhazovat plnými rukama. Nedlouho potom, roku 1867, se konal v Moskvě všeslovanský sjezd, kterého zúčastnila se také česká delegace v čele s Františkem Palackým a Ladislavem Riegrem. Češi byli překvapeni velikostí ruské říše a mohutností slovanského rodu.

Vystěhovalectví do Ruska se ujal příbramský rodák František Příbyl, který spolu s Josefem Oličem z Rakovníka jel na Volyň a zakoupil tam velkostatky v okolí Dubna a Rovna.

A tak došlo k osidlování Volyně českými vystěhovalci z Jičínska, Mladoboleslavska, Lounska, Turnovska a některých míst Moravy. Byli to většinou lidé velmi chudí, kteří celý svůj majetek svázali do uzlíku a nebo jej vezli na ručním vozíku. Dlouhá a namáhavá byla jejich cesta do ciziny a těžké začátky v lesních pustinách, kde ozývalo se vytí vlků a kde i jiná dravá zvířetí měla svůj domov. Češi však pracovali vytrvale: káceli staleté stromy a narychlo stavěli nouzové obydlí - sruby, nebo zemljanky. Dřeva byl nadbytek a často si sním nevěděli ani rady. Proto je spalovali na hromadách, nebo staré, vykotlané stromy nastojatě. Zato chleba byl velký nedostatek a vystěhovalci byli šťastni, když se jim podařilo vyměnit fůru dřeva za bochánek černého chleba. Neznali řeči a místních poměrů, byli často šizeni nesevědomitými prostředníky, kteří se na jejich účet obohacovali. K těmto těžkostem pojila se též nedůvěra domorodých obyvatel, Ukrajinců, kteří se na ně dívali jako na vetřelce. Češi však nedbali žádných překážek, pracovali pilně a jejich práce přinášela ovoce. Tam, kde do ne dávna byla lesní pustina, vyrůstala chata za chatou, víska za vískou...

V roce 1868 bylo založeno Hlínsko, Ulbárov, Kvasilov, Mirohošť, Jezírko, a potom další a další české vesnice. I z Mladoboleslavska odejela celá řada rodin do Ruska a Václav Žitný mnohé z nich znal osobně. Tenkrát ale ještě na cestu do ciziny nepomyslel. Jeho Kateřina měla po rodičích nevelký domek, a když jej opravil, byl rád, že má konečně vlastní střechu nad hlavou.

Václav byl od mládí sirotkem, neboť oba jeho rodiče podlehli nakažlivé, epidemické chorobě. Měl tenkrát sotva 13 roků a to byl nejstarším ze čtyř bratří. Nastoupil do učení na zedníka a poznal na sobě pravdivost lidového rčení učeník - mučedník. Také mladší bratr Josef se učil řemeslu, a to krejčovině. Po vyučení odešli oba do světa na zkušenu a ve Zlíně zůstali jen ti dva nejmladší - Štěpán s Felixem, jichž se po smrti rodičů ujala teta z matčiny strany.

Václav se dostal se svým řemeslem až k Mladé Boleslavi a nějaký čas bydlel v obci Lína. Tam poznal Čínku, který mu na stavbě dělal nádeníka. Tenkrát začalo stěhování do Ruska a Čínka jel také. Slíbil, že napíše, jak to na té Volyni vypadá, ale slibu svému dostal až po desíti letech. Václav ostatně ani na cestu do ciziny nepomýšlel. Teprve, když přišly děti a poměry se značně zhoršily, chtěl odejet do Ameriky. Tomu se však Kateřina postavila rozhodně na odpor, neboť se velmi obávala plavby na moři. Nechtěla ani do Ruska, ale když synek trochu odrost a časy byly stále horší, souhlasila.

Nebylo to pro ni lehké... Tady se narodila, tady prožila svoje mládí a každý ten strom, každý keř i každá šlápotka té rodné země měla pro ni zvláštní kouzlo, kouzlo domova... Kdo by mohl zapomenout na svoji první cestu do školy, na první bál, nebo na to první marcipánové srdce, které dostala od svého mládence o pouti. Tady, na hřbitově odpočívají její rodiče a ve vsi žije tolik přátel a známých. Zdálo se jí, že není možné, aby někde jinde tak jasně zářilo slunce a tak líbezně voněl šerík, jako v její zahrádce pod okny. Nakonec však přece souhlasila.

Jednání s c.k. úřady se dosti protáhlo a také se hned nenašel vhodný kupec, který by za chalupu zaplatil alespoň přiměřenou cenu. Konečně bylo všechno vyřízeno a Žitných rodina se připravovala na cestu do ciziny. Václav uvědomil o svém rozhodnutí přítele Čínku, kterého v dopise zároveň požádal o pomoc a o přístřeší, pokud si nekoupí něco svého. Druhý dopis poslal na Moravu do Bzence, kde žil jeho bratr Josef, který se sem před nějakým časem

přestěhoval z Vídně. Vlak, kterým jeli do Ruska, měl totiž na chvíli stavět v Bzenci a Václav svého bratra žádal, aby se s ním přišel na nádraží rozloučit.

3.

O službách božích druhou květnovou neděli roku 1883 byl farní kostel v Bukovně plný, jak o velkých svátcích. Marianka, nejstarší dcera zednického mistra Žitného, přijímala toho dne poprvé Tělo Páně - mimořádně sama jediná, protože následující týden odjížděla se svými rodiči do Ruska. Stála před oltářem v bílých šatečkách s věnečkem na hlavě, jako malý andílek a její dětská duše se vznášela vzhůru s velebnými tóny varhan a nábožných zpěvů. Zaníceně hleděla na ozářený oltář a nevnímala, co se děje kolem ní. Stěží chápala ohnivá slova pana faráře, který ji napomínal, aby v té daleké ruské zemi zachovala věrnost víře, mateřské řeči i svému rodu. A když nakonec varhany hrály tu krásnou národní píseň "Kde domov můj?" a s nimi zpívalo celé shromáždění, Marianka klesla na kolena a pro slzy neviděla už vůbec nic. Vzpamatovala se teprve potom, když ji maminka vzala za ruku a odváděla zástupem věřících domů.

Na druhý den šla Marianka, žákyně druhé třídy občanské školy v Bukovně pro školní vysvědčení. Byl teprve květen, ale pan ředitel souhlasil, aby ji bylo vydáno už teď, protože měla odejít natrvalo do ciziny.

"Buď vždy tak pilná a hodná, Marianko, jako dosud," pravil pan učitel, podáváje jí vysvědčení, "a nikdy nezapomeň na to místo, kde jsi se narodila, na tuhle naši školu, na tu malou, ale krásnou českou zem. Možná, že jinde jsou krásnější, možná i bohatší, ale ty na ni nezapomeň nikdy v životě, protože tohle je tvoje jediná a pravá vlast. Já se s tebou loučím a přeji ti za sebe i za naši školu, abys byla v tom Rusku spokojena a hodně, hodně šťastná."

Potom ji pan učitel pohládl po tmavých vlasech a rychle odešel ze třídy, aby žáci neviděli slzy, které se mu vši silou draly do očí.

Marianka neviděla pro slzy ani na známky, neslyšela, kterak se ní spolužáci loučí a vzpomínala se teprve, když byla venku, na návsi před školní budovou. Tam osušila kapesníčkem oči a ještě jednou se rozhlédla kolem sebe. Snažila se zapamatovat si celý život tato známá, drahá místa, budovu poschod'ové školy, kostel, obklopený věkovitými lípami i ten malý rybníček, kam honívala vykoupat husy. Bylo jí teprve deset roků, ale tak nějak v podvědomí tušila, že tohle všechno vidí dnes už naposledy.

Za krásného májového jitra vyjela ze dvorku č.p. 81 v Bukovně fůra, tažena párem grošovaných koní. Sedlák Kubička odvázel svého souseda Žitného na nádraží do Mladé Boleslavi. Na voze, naloženém vrchovatě nejružnějšími zavazadly a věcmi, seděla mistrová se svými dětmi a její muž šel vzadu za vozem, dáváje pozor, aby vše bylo v pořádku. Před odjezdem se rozloučili s novým majitelem, Zitou a s několika sousedy, kteří jim přišli dát sbohem. Dcerky - Mariánka a Bětuška s Anínkou, seděly vedle matky, která držela na klíně malého Venouška. Bylo časně z rána, ale z četných domů vycházeli sousedé až na ulici, aby jim naposled stiskli ruku, nebo aspoň zamávali na rozloučenou. Měli je tu rádi, neboť Václav u mnohých zedničil a vystavěl ne jeden dům.

Za vsí u božích muk se vystěhovalci zastavili, aby dali svému rodišti poslední sbohem. Teď i Václav stěží potlačoval slzy.

"Tak tedy sbohem, sbohem Bukovno! Dá-li Bůh, možná se sem ještě vrátíme, a když ne my, tak naše děti..."

Sedlák Kubička pobídl koně a za chvíli zmizela obec s dohledu. Na nádraží složili svoje zavazadla ihned do vagónu, poděkovali Kubičkovi za sousedskou výpomoc a srdečně se s ním rozloučili.

A už se ozvalo návěstí a jejich vlak vyjížděl ze stanice...

Děti v počátku vyhlížely zvědavě oknem, ale pak je to omrzelo a oni se schouli na lavici vedle matky a hned začaly podřimovat. Tato opatrovala na klíně malého Venouška, a protože byla zmořena únavou a nevyspaním, rovněž brzo usínala. Jen Václav, sedící na protější lavici, hleděl oknem kamsi do daleka a vzpomínal na svůj dosavadní život, který nebyl nikterak lehký. Byl od mládí odkázán jen a jen na sebe, o všechno tvrdě bojovat a rvát se o kousek rodinného štěstí, o každý kus chleba. Vzpomínal na rodný Zlín, kde zůstali oba mladší bratři, jak dávno už je neviděl? S Josefem si občas dopisoval, když byl na zkušené ve Vídni, i potom, když se přestěhoval na Moravu do Bzence. Bratr Josef měl ve Vídni krejčovskou dílnu a tam se také oženil s Fanynkou, děvčetem z Moravy. Byla prý kuchařkou u nějakého rakouského barona, od něhož se potom odstěhovala s Josefem do levného, ale nezdravého bytu, kde se jim narodila dvě děvčátka. Po tom druhém se mladá matka vážně roznemohla a lékař doporučil změnu místa a venkovský vzduch. Josef se dlouho nerozmyšlel a odstěhovali se do rodiště jeho matky, do Bzence. Tam bydleli z počátku u její matky, Františky Součkové, ale později Josef vystavěl nový dům, ve kterém měl krejčovství a obchod se střížním zbožím.

Nemocná se v Bzenci brzo uzdravila a Bůh jim žehnal na majetku i na dětech. Ve svém posledním dopise Josef Václavovi sděloval, že nemůže sám na tak velký podnik stačit, a proto že požádal bratra Štěpána, aby se odstěhoval ze Zlína do Bzence a pomohl mu vést obchod. Václav se tedy těšil, že se na nádraží v Bzenci shledá s oběma svými

bratry. Proto vyskočil na nástupiště, jakmile vlak zastavil a nejsa si jist, zda bratry po tak dlouhé době pozná, volal je jménem: "Žitný, Žitný! Josefe, Štěpáne, jste tu? Josefe, bratře!" volal znovu a znovu, avšak bezvýsledně. Vlak stávil v Bzenci jen na malou chvíli a Václav byl nakonec nucen nastoupit. Ještě z okna se rozhlížel nástupištěm a několikrát opakoval jméno svého bratra, avšak marně... Zklamán usedl potom v kupé na lavici a svěsil hlavu, oddal se trudným myšlenkám ...

4.

Pohraniční haličské městečko Brody bylo konečnou stanicí železnice, kde vystěhovalci museli vystoupit. V další cestě na Volyň bylo možno pokračovat jedinec pěšky nebo povozem. Žitných nebyli tu prvními vystěhovalci. Již patnáct roků procházeli tudy čeští vystěhovalci do volyňské gubernie buď ve skupinkách nebo také jednotlivě a brzy se našel podnikavý obchodník, který tu založil povoznictví a vydělával na vystěhovalcích pěkné peníze. Proto i nyní, sotva vyložili svoje zavazadla a kufry z vagonu, přistoupil k Václavovi typický haličský Žid v kaftanu s dlouhými pejzy a ukláněje se uctivě, nabízel cestujícím svoji dopravu. Trvalo však dosti dlouho než dohodli se spolu na ceně za převoz až do Malína, kam bylo z Brodu asi 50 kilometrů. I když tato cena byla velmi vysoká, neměli jiné možnosti, než zaplatit, a to polovinu ihned a druhou polovinu až na místě, v Malíně.

Z Brodu vyrazili odpoledne a do večera dojeli do jakési ukrajinské vesnice, kde přenocovali v židovské krčmě. Václav by byl nejraděj jel po celou noc, ale tomu se povozník rázně vzepřel. Za noci je prý cesta nebezpečná, protože jednotlivý povoz by mohl být lehce přepaden lupiči, kterých je v lesích víc než dost. Ve skutečnosti byli oba Židé staří známí, a proto se navzájem podporovali v "kšeftu". Kateřina s dětmi spala v malé, špinavé podkrovní světničce a Václav hlídal u vozu až do rána. Noc proběhla v klidu a ráno pokračovali v cestě.

Volyň byla v té době krajem ohromných pralesů. Jen zřídka uviděli chudobnou vesnici, zpravidla u nějakého potoka, či říčky. Nuzné doškovice nebo zemljanky napovídaly, že jejich obyvatelé žijí tu ve velké chudobě. Kateřina měla dost práce s dětmi, které byly dlouhou cestou již velmi unaveny, přesto se co chvíli rozhlížela po okolí a občas si povzdychla. Kam se to jen vydali a co je v tomhle kraji čeká?

Povozník znal jména všech vesnic v tomto kraji a cestou vykládal svoje zážitky z dřívějších cest. Václav nepromluvil celou cestu ani slova a pokouje ze své dřevěnky, díval se zamračeně kolem. Teprve k večeru vyjeli z lesa do vzorně obdělávaných polí, na nichž se vlnilo obilí bohatou úrodou. Jako na dlani ležela před nimi pěkná, čistá vesnička, rozložena po obou březích nevelkého potoka.

"To být Šeská Malín", oznamoval svoji hantýrkou vozka, ukazuje bičem k vesnici.

I v této obci byly všechny stavby ze dřeva a kryty slámou, byly však pěkně obileny a před každou chalupou hezká květinová zahrádka. Jednotlivé hospodářství bylo vždy oploceno a vzadu, za stodolami zelenaly se ovocné sady. Vypadalo to, jako kdyby sem někdo zázrakem přemístil kus toho českého kraje, na kterých vystěhovalci vzpomínali po celou cestu.

Na Václavova přítele Čínku se zeptali nějakého děvčete a toto je ochotně dovedlo až k jeho domu.

Shledání krajanů po tak dlouhé době se neobešlo bez slzí. Čínka byl velmi překvapen, a to proto, že Václavovo psaní dosud nedostal. Přesto je přijal s otevřenou náručí a slíbil přístřešek i veškerou pomoc. Potom složili Žitných zavazadla a Václav zaplatil povozníkovi dle dohody druhou část odměny za dovoz. Tento se s nimi rozloučil a odejel do nedalekého městečka Ostrožce, kde žili jeho souvěrci.

Po večeri uložila Kateřina děti ke spánku ve vykázaném přístěnku a mužové vypyтали se jeden druhého, jak prožívali ta léta, co se spolu neviděli. Václav se hlavně ovšem zajímal o zdejší poměry a zda je to všechno tak, jak stálo v dopise. Čínka se na chvíli odmlčel a potom pravil:

"Víš, Václave, ono se za tu dobu, co jsem ti psal, tady hodně změnilo. Půda je teď už mnohem dražší, než když jsme zakládali tuhle naši vesnici. I výsady a všelijaké úlevy, které jsme v počátcích měli, už jsou pryč. Tam, kde je kraj plně osídlen, je půda hodně drahá a lidé se přeplácejí, když se někde něco prodává.

Někde kolem Lucka se zakládají prý nové české vesnice a možná, že se tam dá ještě něco sehnat."

"Tak to jsem se dostal do pěkné kaše!" řekl Václav roztrpčeně. "Tys přece ale psal..."

"Psal, máš pravdu, že psal, ale nezapomeň, že to je už víc než tři roky. Tenkrát se u nás prodávala pěkná chalupa poměrně dost lacino. Tys mi na to psaní ani neodepsal a dnes tu nic není na prodej. Hlavu však nevěš. Volyň je velká a bohatá země a jestli se ti nehodí kupit nic tady, v Malíně, tak se určitě usadiš někde jinde. S tím tvým řemeslem se tu uživiš, i kdybys vůbec žádné pole neměl."

5.

Bývalá carská gubernie měřila 71 348 čtverečních kilometrů. Severní a východní její část je rovinná, ale na jihu jsou patrné výběžky Malých Karpat. Volyní protékají řeky: Horyň, Pripjat, Sluč, Styr, Bug, Ikva a Těretěv. Tyto řeky napájí četné potoky a bažiny. Svoje jméno měla Volyň od zaniklého hradu, který kdysi strměl nad ústím řeky Hučvy do Bugu.

V desátém století byla Volyň připojena ku knížectví kyjevskému vladaře Vladimíra, jehož jméno připomíná město Vladimír Volyňský, který ho založil. Ke konci XII. století byla Volyň spojena s knížectvím haličským a ve století

XIV. byla na základě Unie Lubenské spojena s Litvou a Polskem. Tehdy se dělila na tři kraje: lucký, vladimírský a křenecký.

Volyně byla krajinou stálých válek a nepokojů. Četné mohyly připomínají podnes boje ukrajinských kozáků s nájezdy nepřátel - Turky a polskými pány.

Po posledním dělení Polska roku 1795 stala se Volyně gubernií ruskou, spolu s dalším územím bývalého polského království. Duch vzpoury tu však žil stále, i když polské povstání bylo carskými orgány tvrdě potlačeno. Národní a vlastenecké citění Poláků bylo úzce spjato s jejich římskokatolickým náboženstvím.

Podle sčítání lidu v roce 1905 měla Volyně celkem 3 501 461 obyvatel. Z toho bylo pravoslavných 2.315.298 - katolíků 310.461, protestantů 178.682, židů 468.110, různých vyznání a náboženství 26.061. Ukrajinci a Malorusové byli pravoslavní, Poláci vyznání římskokatolického.

Čeští přistěhovalci byli většinou také katolíky, ale v jednání jejich představitelů, Přibyla a Oliče, s ruskými úřady došlo tyto k názoru, že Češi jsou vlastně potomky husitů. Na podnět ministra vnitra L. S. Makova byl carskými orgány vypracován plán na založení katolické církve, která by byla odvislá od římského papeže. Příkladem pro polské obyvatelstvo měli být volyňští Češi.

V roce 1869 - tedy hned následující rok po příchodu prvních Čechů na Volyně, dostavil se tam adjutant kyjevského gubernátora, plukovník Greser, abych mezi Čechy provedl rozsáhlé šetření. Ve svém hlášení hodnotil české přistěhovalce velmi kladně po stránce hospodářské i kulturní a shledal tu vhodné podmínky pro uskutečnění plánu na založení nové církve katolické, která by podléhala ruské pravoslavné hierarchii.

Na podkladě jeho šetření byly české vesnice vyňaty ze správních okruhů ruských a byly pro ně zřízeny zvláštní samosprávné jednotky: hlinský, mirohošťský a budražský. Úředníky do těchto okruhu, čili "volosti" si volili Češi ze svého středu.

S dohodou a souhlasem ruských úřadů vypravili se roku 1871 zástupcové volyňských Čechů, Přibyl a Olič, do Čech, aby provedli výběr českých kněží. V roce 1872 tito kněží přijeli na Volyně a byli dosazeni na farnosti: Václav Hrdlička na farnost mirohošťskou, Jan Saska na farnost hlinskou a František Kašpar na farnost ostrožskou v Hulči.

Mezi českými faráři došlo však brzo ke sporům v náboženských otázkách a tyto spory vnesly do života přistěhovalců neshody a zlobu. Dr. Folprecht popisuje ve svých statích o dějinách české menšiny na Volyni

tyto neshody a podrobně rozebírá jejich příčinu. Farář Hrdlička se hlásil k české konfesi z roku 1535, Saska navrhoval zřízení církve starokatolické, to jest zásady před rozdělením křesťanské církve na východní a západní. Kašpar se naproti tomu hlásil k evangelické církvi reformované, jejichž konsistoř byla ve Vilně a Petrohradě. Při tom vycházel z nauky Husovy, kterou ani sám dobře neznal.

Ruské úřady ponechávaly Čechům v otázkách náboženských úplnou volnost, avšak neshody českých kněží vnášely do života krajanů rozkol a nedůvěru. Pravoslavní duchovní popisovali ve svých hlášeních české kolonisty jako lidi nábožensky vlažné, náchylné k novotářství, kteří nezachovávají předepsané posty a svátky. Zástupce geberského úřadu Voronin provedl mezi volyňskými Čechy šetření a jejich kněží byli na to pozváni do Kyjeva na poradě.

Po této poradě podali čeští kněží dne 28. listopadu 1878 návrh, aby pro českou církev byla schválena dogmata před rozdělením křesťanství v IX. století a aby liturgickým jazykem této církve byl jazyk český. Dále navrhovali, aby tato církev nepodléhala římskému papeži a zařízení kostelů bylo zjednodušeno podle starých křesťanských vzorů. Žádali o zlepšení situace českých farářů zvýšením jejich platů a přiznáním práva kontroly na českých školách a nad učiteli. Dále požadovali, aby jeden z kněží byl zplnomocněn k jednání s ruskými úřady a aby přistěhovalci neměli právo ke koupí pozemků, pokud nebudou členy jejich církve. Gubernátor Dunkov s tímto návrhem v zásadě souhlasil a stejně tak ministr vnitra Makov, který ještě dodal, že je nutno ponechat Čechům úplnou volnost v jejich snažení o vytvoření české, husitské církve.

"Poněvadž jim byla ponechána volnost - nedohodli se", dodává k tomu Dr. Folprecht.

Ruské úřady učinily další pokus. Na den 14. srpna 1880 byl svolán do Českého Kvasilova sjezd zástupců a delegátů všech českých vesnic, na který se dostavili též všichni tři čeští kněží. Tento sněm, či "sobor" byl však navštíven velmi slabě: z dvaceti šesti učitelů byli přítomni jen čtyři a ze 34 českých osad bylo zastoupeno jen sedm.

Přistěhovalci měli v té době příliš mnoho starostí hospodářských i finančních. Museli se bránit vyděračství různých překupníků a dohazovačů, kteří se na jejich úkor obohacovali. Neznalost místních poměrů, přírodních a klimatických podmínek byla příčinou četných jejich nezdarů a neúspěchů, stejně jako neznalost řeči. Proto spoléhali na svědomitost svých duchovních a nevěnovali otázkám náboženským dostatečnou pozornost. Kdo zklamal, byli především oni.

Už jejich výběr byl více méně náhodný. Václav Hrdlička odpadl od církve katolické a za svého působení v Sasku se přihlásil ke kalvinistům. Potom se vrátil do Čech a do roku 1880 byl opět katolíkem. Ještě před odjezdem na Volyně však znovu vystoupil a oženil se. Saska byl opatrnější a svoji svatbu odložil až po příjezdu na Volyně. Svoje zásady usměrňoval hned od počátku pro pozdější přestup na pravoslaví. František Kašpar navázal ihned styky s evangelickou konsistoří ve Vilmě, neohlížeje se na to, že většina volyňských Čechů byla vyznání římskokatolického. Na kvasilovském sjezdu byl hlavním řečníkem farář Hrdlička, který podal návrh na přijetí náboženských zásad české církve z roku 1535. Na tomto sjezdu byl zvolen výbor, který měl vypracovat návrh ústavy této církve a mimo kněží

byli do něho zvoleni Josef Olič, František Rajch a Josef Zedník. Dále bylo usneseno požádat ruskou vládu o povolení k zřízení dalších tří českých farností.

Proti usnesení sjezdu se stavěl Jan Sasko, který doporučoval církev starokatolickou, jako nejvhodnější pro místní poměry, ve kterých Čechové na Volyni žili. Jeho návrh přijat nebyl a Saska opustil snem a jeho usnesení nepodepsal. I když jednání kvasilovského sněmu nebylo úspěšné, vyvolalo odpor u pravoslavného duchovenstva, které bylo dotčeno velmi tím, že se ustavuje pod záštitou vlády církve a to bez jeho vlivu a souhlasu.

Ministr Makov byl nezdarem kvasilovského jednání nemile dotčen. Přesto však doporučil, aby se v příštím roce tento sjezd opakoval znovu. Jemu, stejně jako ostatním činitelům, se nejednalo o nějakou náboženskou reformu či ideologii, ale jediné o to, aby se volyňští Češi nedostali pod vliv polských katolických kněží.

Druhý kvasilovský sjezd se konal 28. září 1881, tedy již po smrti ruského cara Alexandra II., který 13. března podlehl atentátu. Brzy potom odešel z úřadu ministra vnitra i L.S.Makov.

I tohoto druhého sjezdu zúčastnilo se málo delegátů a zástupců českých vesnic a Saska se jej nezúčastnil vůbec. Účastníci sjezdu zamítli jeho písemný návrh na zřízení církve starokatolické a vypracovali program, který obsahoval zásady církve československé.

Za takových poměrů přistěhoval se roku 1883 na Volyň Václav Žitný se svoji rodinou. Malin, založený roku 1870, byl tehdy již plně osídlen a půda na Volyni byla mnohem dražší. Výhody, které přistěhovalcům poskytovala ruská vláda, platily na prvních pět až deset let a po zaplacení všech cestovních výloh zůstalo Václavovi jen několik desítek rublů. Činka doporučoval vydat se do Ulbárova, kde žilo několik rodin z Mladoboleslavska a Jičinska. Jeli tam spolu a to s povozem, protože jiný dopravní prostředek než koně v té době na Volyni neexistoval.

Ulbárov byl jednou z prvních českých osad na Volyni, založený roku 1868. Jeho zakladatelé, Hradec a Dlouhý, zakoupili pozemky od pána Jaroševského, po němž byla pojmenovaná jedna z ulic. Byl to vlastně z větší části les, jen něco málo pastvin, na kterých se kdysi pásala stáda ovcí. Nyní tu zůstala po nich jen salaš - ovčárna, ve které první přistěhovalci bydlili společně, než si postavili na svém dřevěné sruby a chatrče. Tak jako jinde i v Ulbárově se nedostávalo přistěhovalcům peněz a splácely pozemky po celou řadu let zemědělské bance. Svoje jméno dostal Ulbárov od sousední obce ukrajinské, a proto celé jeho jméno bylo Ulbárov Český.

Začátky přistěhovalců v Ulbárově byly těžké jako v jiných obcích na Volyni...

Napřed museli vykácet věkovité stromy, vzdělat půdu, aby jim dala chléb. V době, kdy přijel do Ulbárova Václav Žitný se svým přítelem Činkou, byla obec již plně osídlena, obklopena úrodnými poli dozrávajících obilí a mladými ovocnými sady, které slibovaly bohatou úrodu ovoce všeho druhu. Václav se tu sešel s četnými krajany z mladoboleslavska a dokonce s příbuzným, Žitným, který bydlel u lesa, a proto mu později říkali "lesní". Od něho se Václav dozvěděl, že jakýsi Krejčí prodává starší chalupu s kusem pole. Byla to malá, nízká chatrč a patřilo k ní 9 morgů pozemků, ze kterých byla obdělána dosud jen část a ostatní byl les, takzvaný "korčuněk". Cena byla však pro Václava přijatelná, neboť pozemky byly na splátky v bance a za usedlost Krejčí požadoval jen 50 rublů. Koupě byla uzavřena a druhý den šli všichni k starostovi obce sepsat řádnou kupní smlouvu.

Starostou obce byl jičinský rodák Petr Hybler, který Václava srdečně přivítal a přál mu v novém domově hodně úspěchů. Když se dozvěděl, že Václav Žitný je zednický mistr, byl jím nadšen a říkal:

"U nás budeš mít práce až nad hlavu. Budeme stavět novou školu, zděnou, prostornou, aby naši obec reprezentovala. No, a taky naši občané chtějí bydlet v novém. Ty staré, dřevěné sruby jim nestačí a materiál na zděné budovy máme nedaleko."

"A co vlci, ty tu již nejsou?" chtěl vědět Václav.

"Teď už se sem zatoulají jen někdy v zimě", odpověděl na jeho otázku ulbárovský občan Pavelka, který se sem přistěhoval též z Bukovna a k sepsání kupní smlouvy byl přizván jako svědek.

"Zpočátku by nás byly sežraly i s tím našim dobytčím, kdybychom neměli zbraně. Já sám jednoho zastřelil, když se dobýval do moji ohrady."

"A co škola, učí se děti česky?" tázal se Václav.

"Školu jsme zřídili jak nejdříve to bylo možné", odpověděl pan starosta. "Je to v pronajmuté místnosti a děti učí náš občan Říha. Učí se česky i rusky a náš učitel je šikovný člověk. Sahrál s dětmi už pěkné divadlo a vypomáhá kde jen může. Naše obec přísluší pod českou samosprávu či "volost", jak se u nás říká, v Hlinsku. Škoda, že jsi tu nebyl s náma od samého počátku, kdy ještě platily další výhody. Carská vláda nám zatím přeje, ale naši sousedé, Ukrajinci, se na nás dívali dost nevráživě. U nás to ještě šlo, ale v Kvasilově došlo k rvačce, která trvala celé dva dny a měla pak soudní dohru."

"To jsou ale pěkné poměry!" žasnul Václav.

"Ty časy jsou už za námi", pokračoval pan starosta. "Ukrajinci už pochopili, že z nás nemají žádnou škodu, ale že se od nás mohou leccemu přiučit. Byli to ještě do nedávna nevolníci, ze kterých páni dřeli kůži za živa. Živořili na své úrodné zemi, o kterou se rvali mezi sebou Rusové s Poláky, ale o tom je lépe nemluvit."

"A co náboženství, prý se tu zakládá nějaká nová církev?", tázal se dále Václav.

"To je bohužel pravda," odtušil starosta. "Říkám bohužel, protože to stejně dobře nedopadne. Ti naši faráři svými spory rozešťvali celou naši větev. Lidé se osočují, hádají o věci, kterým vůbec nerozumí a jak to všechno skončí, ví sám Bůh. Ty však si hled' svoji práci, do ničeho se neplet' a o svoji budoucnost se neobávej. Kdo chce dělat, neztratí se nikde ve světě a tím spíše v téhle bohaté zemi, kde žije nám blízký lid."

7.

Rodina Václava Žitného se přistěhovala do Ulbárova přede žněmi roku 1883. Podle dohody bývalý majitel domek uvolnil, ale podle téže dohody obilí o žních sklízeli sám. Václav s Kateřinou vypomáhali o žních sedlákům za nějaké živobytí a trochu krmení pro dobytek, na jehož koupení si museli vypůjčit u zdejšího obchodníka, Žida. Po žních Václav dostal práci na stavbě a Kateřina podělkovala u sedláku jako dříve v Čechách. V zimě a ve volných chvílích káceli les a vzdělávali svoje pozemky. V jejich lese bylo dostatek starých stromů, které Václav zpracoval na stavební materiál. Hodlal jej použít k stavbě nového obydlí, ale když se mu naskytl vhodný kupec, prodal jej a strženými penězi uhradil dluh u Žida. Postupně obdělali všechny pozemky a obilí zaseté v panenské půdě, dávalo naději na dobrou úrodu. Toho roku však udeřily silná vedra a obilí před žněmi zaschlo, takže sklídili jen trochu zadiny. Byla to pro ně těžká životní zkouška a nebýt Václavova řemesla, byli by si zoufali.

V té době stavěla se nová železnice na Kyjev, která vedla přes Ulbárov. Na této dvoutráťové železnici bylo zaměstnáno několik ulbárovských občanů a Václav se rovněž uplatnil na stavbě čekárny. Zednické práce bylo v obci tolik, že na ni Václav ani nestačil a díky tomu jejich poměry se pomalu zlepšily. V nesnázích jim vypomáhal obětavě jejich příbuzný Žitný od lesa, a také pan starosta Petr Hybler, který si nového občana Ulbárova oblíbil od prvního setkání. Petr byl synem panského ovčáckého mistra z Ječic, odkud jej odvedli na vojnu. Sloužil celých šest roků u četnictva až na Zakarpatské Rusi, kde se naučil rusky, což se mu později na Volyni velmi hodilo. Pro svoje zkušenosti, které nabyl za své služby u četníků a pro znalost ruštiny, zvolili jej občané Ulbárova svým starostou a on snažil se plnit svůj úřad jak nejlépe dovedl. Později se stal také členem újezdni české rady a na hospodářství mu zbývalo jen velmi málo času. Rozepře, které v poslední době mezi volyňskými Čechy nastaly, jej velmi trápily, a on se vždy snažil mírnit horké hlavy.

Petr Hybler vlastnil jen malé hospodářství nedaleko Žitných, kam rád vždy zašel na kus řeči. Tu pak společně vzpomínali na svoje rodiště v dalekých Čechách a vyprávěli si navzájem o svých zážitcích a životních zkušenostech. Petr vyprávěl o těžkých začátcích v lesní pustině i o společném bydlení v panské ovčárně, kde v roce 1870 se narodil jeho Anně první syn, Josef. Na něho vztahoval se zákon, že všichni chlapi, kteří se přistěhovalcům narodí do roku 1870 včetně, budou zproštěni všeobecné vojenské povinnosti. Vojenská služba v té době trvala celou řadu let a Petr, který se svoji Annou odejel tajně do Ruska, aby ji nemusel dokončit, dovedl ocenit co to znamená. I Václav Žitný vyprávěl o svém těžkém životě sirotka i o tom, kterak při odjezdu do Ruska marně čekal a volal svého bratra Josefa na nádraží v Bzenci.

"Doufám, že jsi mu již psal a že už víš, proč nepřišel?" tázal se se zájmem Petr.

"Jistě že psal a mám už na to psaní odpověď. Představ si, že on to moje psaní z Bukovna dostal na druhý den po mém odjezdu!"

"A co víc píše tvůj bratr, co je u nich na Moravě nového?"

"Nic zvláštního, jen samé rodinné věci. Švagrová je už zdráva a bratr Štěpán se odstěhoval ze Zlína k nim do Bzence. Vypomáhá prý Josefovi v obchodě a bude se ženit."

"Takže pojeděš na svatbu, neníliž pravda?" tázal se starosta Hybler.

"Copak mohu? Sotva jsem splatil dluh u Žida a teď potřebuju pořídit aspoň nejnutenější inventář do hospodářství a taky druhého koně. Moc rád bych se ještě jednou v životě podíval do Čech, ale zatím to bohužel není možné, snad až později."

Starosta jen pokýval hlavou a potom řekl:

"Později, říkáš Václava, později... Ale já opravdu nevím, jak to všechno u nás později dopadne. Před nedávnem tu vyšetřoval ty rozepře nějaký carský úředník, Dobrojanovský, a byl prý moc roztrpčen tím, co mezi našimi lidmi shledal."

Kateřina zatím uložila děti ke spánku a nyní sledovala se zájmem rozhovor obou mužů. Bezděčně sepjala ruce a s povzdechem pravila:

"Co nás tu, na té Volyni, ještě čeká, můj Bože?"

"Ale, ale sousedko, vždyť není ještě tak zle. Ruská vláda nám ještě stále důvěřuje a ty naše vesnice, hospodářství a to vše, co máme stojí přec za tu práci, dřinu. Nedávno o nás jednali v carské "dumě". Porovnávali výnosy půdy naše se zdejšími statkáři a zjistili, že naši lidé sklízají průměrně o 10 až 20 pudů obilí z jednoho morgu víc než oni. Někjaký poslanec ze západní Ukrajiny, Andrejčuk, prý navrhoval, aby statkáři neměli právo vlastnit víc než jeden desatin a ostatní pozemky aby byly nabídnuty českým přistěhovalcům. To by znamenalo možnost zakládání dalších českých vesnic, dalšího osídlování."

"Kéž by to byla pravda", pravil Václav. "Vždyť já jel do Ruska jen proto, abych nemusel do smrti dřít na stavbách a měl taky něco svého. Tady v Ulbárově je půda velmi drahá a zdejší sedláci člověka ani ke koupi pozemku nepřipustí."

"Já tě chápu Václave, časy se změnilly a lidé taky. Ani já to tady nemám lehké. Pro samé úřadování neměl jsem čas na hospodářství a těch pár morečků nemůže nás uživit. S tím starostováním bude už taky brzo konec, ale to mne nijak nemrzí, nějak bylo, nějak bude. Z Ulbárova se ale nechci stěhovat, zvykl jsem tady a přál bych si taky tady zemřít. Na svoje rodiště, na rodný kraj v Čechách nemůžeme, nesmíme zapomenout nikdy v životě. Volyň je však nyní našim domovem a my se musíme se vším vyrovnat, přizpůsobit se poměrům a lidem mezi nimiž žijeme. Tak bylo vždy a všude a tak bude i tady..."

Uběhlo několik roku a v životě volyňských Čechů došlo k velkým změnám. Carská vláda zrušila všechny výsady, zakázala české samosprávy i české školy. České farnosti byly rovněž zapovězeny a volyňští Češi byli pod trestem "ssylky" - to jest vysídlení, donucení přestoupit na pravoslaví. Byla to těžká doba a nejedno oko zahledělo se tehdy v tu stranu, kde za lesy a horami byla jejich stará vlast.

Také v rodině Žitných se mnohé změnilo. Nejstarší dcera Marie sloužila u sedláka Bubky v Mirohošti, Bětuška byla vychovatelkou u zlatnického mistra Pachmana v Oděse a Anna se učila švadlenkou. Doma u rodičů zůstal jen Venoušek, ale když chodil první rok do školy, narodil se mu bratříček, jehož pokřtili na jméno Josef.

Služba Mariánky nebyla lehká. Ve svých čtrnácti letech byla ještě slabým děvčetem, a proto měla být pouze panimámě na výpomoc v kuchyni. Brzo však musela zastat i jinou práci - ve chlévě či na poli, jako ostatní děvčata. Bubla měl velké hospodářství, cihelnu a později i hospodu. Nebyl zlým člověkem, ale od svých podřízených žádal maximální výkon a svědomitou, poctivou práci. Těžko bylo Mariánce Žitných, zvláště v prvním roce její služby a nejednou někde v ústraní hořce plakala. Selka, paní Bublová, si Mariánku oblíbila pro její svědomitost, a když viděla, že na některou práci nemůže stačit, sama ji kolikrát vypomáhala. Bublovi měli jen jednu dcerku, která studovala ve městě. Byla ve stejném stáří jako Mariánka a o prázdninách, kdy byla s ní stále ve styku, obě děvčata se brzo spřátelila. Bubla nutil svoji dcerku, aby pracovala na poli i ve chlévě, stejně jak ostatní sloužící, přesto že byla slabým děvčátkem a na práci v zemědělství nebyla zvyklá. Paní Bublová se kvůli tomu se svým manželem často vadila, ale on trval na svém a říkal:

"Jednou ta naše holka bude majitelkou celého hospodářství a nebude-li mít své vlastní zkušenosti, budou ji sloužící šidit, a nebo bude na nich vymáhat tolik práce, kolik nebudou sto udělat. Obojí bylo by špatné, a proto jí nebude na škodu, když pozná sama na sobě, jak těžká je práce v zemědělství a kolik potu stojí každý kousek chleba."

Mariánka slečince často vypomáhala a tím naklonila si nejen ji, ale i její matku. Byla jí za to velmi vděčná a někdy jí strčila "aby táta nevěděl" nějakou kopějku či dobrotu.

Mirohošť byla veliká, výstavná obec, založena roku 1868 českými přistěhovalci v rovenské oblasti. V té době byl tu společenský a kulturní život na výši. Hrál se česká divadla, drželo české tradiční posvícení, hrála česká muzika. V obci působil velmi zdatný hasičský sbor - jeden z prvních na Volyni. Tento zůstal a působil i potom, kdy ostatní české organizace byly zakázány. Zůstalo i to "české posvícení", společenské bály a veselice, o kterých zněly české písně a česká hudba, která lidem připomínala jejich rodný kraj, vzdálenou česko zem....

Domů, do Ulbárova přicházela Mariánka jen zřídka, a protože byla nyní hezkým děvčetem, začali se chlapci okolo ní točit....

Ona však měla oči jen pro jednoho, a to pro nejstaršího syna bývalého pana starosty, Josefa Hyblera. Nebylo divu.... Obě rodiny žily spolu vždy v dobré shodě a přátelství mezi rodiči přeneslo se na děti. hrávali si spolu, pokud byly malé a když Mariánka sloužila, o každé návštěvě rodičů "odskočila" na chvíli za Hyblerovic děvčaty....

Josef pracoval u tesařského mistra Marečka a říkalo se o něm, že má "zlaté ruce". Židle, skříně či jiné věci jím vyrobené vyrovnaly se těm nejkvalitnějším výrobkům dobrých mistrů... Josef byl šikovným chlapcem i mimo své povolání... Účinkoval v divadelním kroužku, zpíval ve sboru a tančil - až se z toho Mariánce nejednou hlava v kole zatočila.... nebylo tedy překvapením, že dětské kamarádství se u nich později změnilo v cit opravdové vřelé lásky....

8.

Zmrzlý sníh skřípal pod nohama chodce, jenž kráčet liduprázdnou setmělou ulicí a viditelně někoho hledal. Byl večer a ona obtížně četl jména měšťanů na domech. Rozhlížel se neustále kolem, ale ulice byla jako vymetená, pravděpodobně kvůli tomu psímu počasí. Pocestný byl asi cizinec, čemu nasvědčoval jeho neobvyklý oblek, velký ovčí kožich a huňatá čepice, pod níž bylo vidět jen šedý plnovous. Cizinec došel až na nároží a tam zastavil před osvětleným obchodem, chtěje do něho vstoupit. Tu však se otevřely dveře a na prahu se objevila žena s velkým balíkem nákupu. Cizinec pozdravil, ale ona leknutím upustila balík na zem a vykřikla:

"Ježišmaria, lidičky, medvěd je tady!" Potom couvla do obchodu a prudce přirazila za sebou dveře.

"Zatracený trdlo!" zlobil se cizinec, "ta husa určitě ani neví, jak takový medvěd vypadá."

Dveře se znovu otevřely a na prahu se objevil starší muž ve tmavém obleku.

"Tak paní, kde máte toho medvěda?" tázal se ženy, která bázlivě vykukovala za jeho zády. Cizinec postoupil blíž

do světla, které se linulo ven otevřenými dveřmi a pravil se smíchem:

"Prosím vás, lidi, copak jste už někdy viděli mluvícího medvěda? Jsem tady cizincem, až z Ruska a hledám svého bratra Josefa Žitného. Nevíte..."

Větu však nedokončil, neboť obchodník byl skokem u něho a strhnuv mu z hlavy beranici, hleděl užasle do jeho tváře.

"Je tohle vůbec možné, Vašku, jsi to ty, opravdu ty?"

"Josefe, bratře!" zvolal cizinec a oba muži si padli do náručí, nehledíce na užaslou skupinu ve dveřích.

"Tohle je ale náhoda," pravil posléze Václav, "víš, já cestou někde ztratil tvoji adresu a tak mi nezbylo nic jiného než se ptát - no, a takhle to nakonec dopadlo."

"Na medvěda sice nevypadáš, ale v tom ohromném kožichu a beranici jde z tebe přece jen trochu hrůza. A že jsi mi ani nenapsal, byl bych ti přišel naproti až na nádraží."

"Nebyl jsem si pořád jist, zda se mi to vůbec podaří, a pak jsem tě chtěl tak trochu překvapit."

"To se ti teda opravdu podařilo a paní Jonášová na tuhle chvíli bude jistě hodně dlouho vzpomínat. Heleď Terezko, tohle je ten můj nejstarší bratr, Václav, o kterém jsem ti tolikrát vykládal. Seznamte se spolu. To je vdova po bratru Štěpánovi."

"Co to říkáš, proboha! Bratr Štěpán nežije?"

"Už čtyři roky, ale vždyť já jsem ti přece o tom psal..."

"Nic jsem nedostal, nic nevím. A co mu vlastně bylo, povídej!"

"Nebudeme přece stát venku, na ulici. Terezko, obsluž zákazníky, obchod zavři a přijď taky nahoru!" pravil Josef a vzav bratra pod paži, vedl jej k domovním dveřím.

Když vešli do obývací místnosti, byl Václav překvapen početnou skupinou dětí.

"Ty mne vedeš do školy, Josefe - nebo snad tyhle všechny děti jsou tvoje?" ptal se bratra.

"Tak abys tedy věděl, to nejsou ještě všechny naše děti. Tady je jich jenom devět a dva kluci, Štěpán s Otakarem jsou ještě venku."

"Ty máš jedenáct dětí?" žasnul Václav.

"Zatím, ale kdyby jich bylo dvacet, budou to mít v životě rozhodně lehčí než jsme měli my."

Z vedlejší místnosti přišla žena středních let a Josef ji představil svého bratra.

"Podívej, Fanýnko, kdo k nám zavítal. To je můj nejstarší bratr Václav."

"Vítám vás, švagře, srdečně vítám", pravila Fanýnka podávajíc Václavovi ruku.

Děti se shlukly na druhé straně místnosti a bázlivě sledovali neznámého hosta. Josef se však na ně obrátil trochu zhurta.

"A co vy, nevíte co se sluší a patří? Hezky jeden po druhém strýčka pěkně přivítejte!"

Teď už děti přicházely k Václavovi a slušně jej pozdravovaly. Jen malá, asi pětiletá Františka se schovávala za matku a říkala se strachem:

"Já se toho strejdy bojím, když má takovej velkej kabát..."

"To není kabát, Františko," poučoval ji Josef se smíchem, "to je kožich z medvěda, kterého strýček sám zastřelil. V Rusku děti je taková zima, že by bez takového kožichu každý zmrzl. Ale teď už si bratře odlož, a ty mamko dej večeři!"

Večeře byla ve chvílce na stole a ještě než se dali do jídla, otevřely se dveře a do světnice vstoupila Terezka. Za ni se bázlivě krčili dva chlapci a Josef jim pohrozil:

"Tak co, kluci, vy nevíte, že ke čas jít domů? Měli byste dostat výprask, ale že tu máme tak vzácného hosta, tak se teď nebudu s vámi zlobit. Tak hezky jeden po druhém pěkně pozdravte!"

Hoši poslušně přistupovali jeden po druhém k Václavovi a podávali mu ruku. Ten každého políbil na čelo a tázal se jak se jmenují.

"Já jsem Otakar."

"A já Štěpán", představovali se hoši.

"Štěpán, Štěpánek," opakoval Václav a díval se s pohnutím na chlapce. "Vždyť ty jsi dokonce na mého bratra podobný. Byl asi tak velký, jako ty, když jsem ho viděl naposledy."

Ozvalo se vzlyknutí a Terezka si utírala oči kapesníkem.

"Můj ubohý Štěpánek, co se mi o vás navykládal, co navzpomínal a natoužil po tom, abyste se ještě spolu uviděli."

"A co je s Felixem?" tázal se Václav. "Je pořád ve Zlíně?"

"Bydlí ve Zlíně, je ženatý a má taky dcerušku", odpovídal na jeho otázku Josef. "Už dlouho jsem tam nebyl a v posledním dopise si stěžoval, že nějak marodí... Doufám, že se na něho také podíváš, když už jsi tady."

"Rád bych ho viděl, ale dlouho se tady zdržet nemohu. Kateřina je sama na všechnu práci a k tomu se musí starat o dvě malé děti."

"Víc dětí nemáte, švagře?" ptala se Josefova manželka.

"Máme celkem šest dětí. Čtyři se narodily v Čechách a na Volyni dva, chlapec a děvčátko, Emilka, které není ještě rok. Ti starší jsou v učení a na službě, ale i tak toho má moje žena až nad hlavu. No, abych nezapomněl, mám vás taky od ní pozdravovat."

"Děkujeme za pozdrav! Ale teď už konečně jezte, nebo vám ta večere na stole zamrzne," pobízela všechny Františka. Po večeři Josef nalil perlivého bzeneckého vína a beseda pokračovala dále.

"A teď Václave vypravuj jak se vám na té Volyni daří a jak vypadá ta vaše ruská velká říše!" pravil Josef, když si spolu přítukli a vypili na zdraví.

Václav chvíli uvažoval a potom vyprávěl.

"Víte, přátelé, ono to není tak snadné vysvětlit všechno v několika slovech. Rusko je velká, bohatá země, ale chudých lidí je tam taky dost. Začátky těch prvních českých přistěhovalců byly těžké, ale za to měli daleko lepší podmínky a výhody, než jsem měl já. Půda byla mnohem dražší a já byl rád, že jsem mohl koupit starší chalupu s kouskem pole. Zedničím, jako v Čechách a nebýt toho řemesla, bylo by s námi zle. Teď už jsme z nejhrošího venku. Dluh jsme zaplatili a máme již našetřený nějaký kapitál. Jenže Ulbárov je silně přelidněn a půda je tam náramně drahá. V západních oblastech Volyně prý se zakládají nové české vesnice a já se tam po svém návratu zajedu podívat. Vždyť jsem jel do ciziny proto, abych měl vlastní hospodářství, ale zatím jsem pořád jen zedníkem. A co vy? Jak jste tady žili po celý ten čas?"

"Milý hochu", ujal se slova Josef, "každý začátek je těžký. Když jsme se sem přistěhovali, byla manželka nemocná a my neměli ani vlastní střechu nad hlavou. Bydlili jsme u matky mé Františky a já dělal krejčovinu. Bůh nám požehnal na majetku i na dětech. Tenhle barák jsme dostavěli asi před třemi roky. To už jsem měl obchod, kde si mne našel. Práce bylo nad hlavu a já byl rád, že jsem tu měl bratra, na kterého jsem se mohl ve všem spolehnout. Bylo to v době, kdy jsi se stěhoval do Ruska a já ten tvůj dopis dostal druhý den po tvém odjezdu. Ani nevíš, jak nás to oba, mne i Štěpána mrzelo. Tenkrát byl ještě svobodný, ale brzo potom si vzal tuhle Terezku. Byli jsme jako jedna rodina a šlo nám to dobře v dílně i v obchodě. Jenomže bratr začal pojednou chřádnout a přes všechnu péči jeho manželky a léčení u těch nejlepších doktorů, zemřel. Já už pak nemohl stačit sám na oba podniky a když mne začal ke všemu ještě zlobit žaludek, přenechal jsem dílnu nejstaršímu tovaryšovi a nechal jsem si na starosti jen obchod."

Františka doprovázela děti do jejich světničky a Václav se obrátil na svého bratra s otázkou:

"Tvoje žena je zdejší rodačka?"

Josef přikývl a začal vyprávět:

"Moje Františka má za sebou pohnutý život. Jejího otce, Urbánka, sebrali verbíři na vojnu právě o jeho svatbě. Rval prý se s nimi zoufale, ale byl přemožen a odvečen násilím i s ostatními chlapci do kasáren. Vojenská služba trvala tehdy celou řadu let a málo kdo dočkal se jejího konce. Urbánkovi se podařilo po nějakém čase uprchnout a skrýval se v lesích, odkud za noci přicházel tajně za svoji milou. Nakonec jej přece jen chytili a byl prý oběšen. Jeho děvčeti se pak narodila dceruška - moje Františka. Bylo to pro ubohou, opuštěnou matku strašně těžké. Později ujala se jich paní starostová, která byla její vlastní sestrou a poslala Františku do Prahy, kde se vyučila Kuchařkou. Odtud se Františka po vyučení dostala do Vídně, kde jsme se poznali."

Josef se na chvíli odmlčel a ve světnici zavládlo ticho, které posléze přerušila Terezka.

"Tož jen si povykládejte, ale já už si půjdu odpočinout."

Když odešla, otázal se Václav svého bratra:

"Terezka neměla se Štěpánem děti?"

"Neměla - a je to tak lepší. Jednou se stejně provdá a nikdo jí to nemůže mít za zlé. Je dosud mladá a časem každá rána přebolí. Je to hodná ženská a já ji přeju jen to nejlepší."

Nyní se vrátila Františka do světnice a konejšila nemluvně, které v kolébce začalo plakat.

Václav se díval s obdivem na tuto nevelkou a poměrně ještě mladou ženu, která ve svých čtyřiceti letech dala život tolika dětem. Posléze řekl:

"Švagrová, není toho na Vás mnoho? Vždyť vás ty děti utahají."

Františka si je povzdechla a pravila potichu:

"Je to můj osud, švagře. Já mám děti ráda, ale někdy mne to opravdu zmáhá."

"Děti jsou požehnáním života", řekl Josef. "Ostatně, jsou takové, jak si je rodiče vychovávají. Ty jsi ale jistě unaven, Václave, a je na čase, aby sis po té cestě odpočinul. Fanýnka ti odestele v přístěnku a já půjdu ještě do kanceláře, kde si musím ještě něco dát do pořádku."

Josef odešel a Františka odestlávala v přístěnku postel. Potom popřála Václavovi dobré noci a chystala se odejít za dětmi do ložnice. Václav ji zdržel a otázal se trochu nespěle:

"Prosím vás, švagrová, nezlobte se, že jsem tak zvědavěj, ale řekněte mi, jak to všechno zastanete?"

"Dělám co mohu a Josef je hodnej manžel. Ale já vás budu také o něco prosit. Zaslýchla jsem, co vyprávěl Josef o moji mamince. Moc vás prosím, abyste se před ní o ničem nezmínil, až se s ní sejdete. Ona je hrozně citlivá a naplakala se už dost a dost."

"Bud'te bez starosti, švagrová, však vím, co se může a co ne. Teď však už vám přeju dobrou noc!"

Vánoce roku 1893 strávil Václav Žitný v rodině svého bratra ve Zlíně. Na Nový rok jeli však společně navštívit svého nejmladšího bratra Felixe. Jejich shledání po tak dlouhých letech bylo velmi dojemné, a to především proto, že zdravotní stav Felixe byl velmi vážný. Silně kašlal a jeho bledý, hubený obličej prozrazoval na prvý pohled, že jde o

vážnou plicní chorobu. Byl ženatý a jeho jediná dcerka, Anička, chodila první rok do školy. Švagrová je přivítala rovněž velmi srdečně, a když se její muž kamsi vzdálil, svěřila se, že má o něho velkou starost.

"Možná, že se z toho ještě dostane," utěšoval ji Václav, i když sám o tom dost pochyboval. "Felix je přece mladý člověk a třeba to s ním není ještě tak zlé."

"Je to horší, než si myslíte," pravila žena s pláčem. "Felix má též velmi slabé srdce a doktor mne upozornil, že to může být každou chvíli."

Nemocný se nyní vrátil a všichni tři s ním vykládali o všem možném, jen ne o jeho nemoci. Při loučení se Felixovi zalily oči slzami a on řekl:

"Sbohem, moji drazí bratři. Viděli jsme se dnes naposled, protože se mnou už to dlouho trvat nebude."

Jen stěží se oběma bratřím podařilo potlačit slzy a Josef se snažil nemocného uklidnit.

"Takhle nemluv, bratře, musíš se ovládat a věřit, že se uzdravíš. Jsi ještě mladý a jistě se uzdravíš."

"Zbytečně mě těšíš, souchotiny přec ještě žádný nevyléčil. O mne už nejde, ale mám strach, aby to nedostala moje žena a nebo ta moje malá koroptvička. Chráním se toho, abych sní nepřišel do styku. Jak rád bych ji vzal na klín a zlíbal. Ani vy mne nelíbejte na ústa a na rozloučenou mi jen stiskněte ruku!"

"Můj drahý bratře!" zvolal Václav, nemoha se již ovládnout a políbil nemocného na obě tváře. Pak vyšel rychle ven a slzy mu proudem se řinuly z očí. Josefa doprovázela švagrová, ale pro pláč a slzy nebyla schopna jim dát ani sbohem. Když pak šli okolo oken, uviděli ještě nemocného, kterak jim kyne rukou a na jeho tváři spatřili zvláštní, nepochopitelný úsměv.

9.

V krčmě u starého Nůty bylo dnes zase veselo. Po výplatě se tu vždy scházeli dřevorubci z okolních lesů poveselit se a vydovádět po těžké, celotýdenní dřině. Byli to tvrdí chlapy - omšelí, jako ta stará krčma, o které nebylo známi, kdo a kdy ji tu postavil. Byla tu, zrovna jako ta lesní cesta, u které stála a o které se vyprávěly celé legendy.

Za starých časů prý tudy přicházeli kupci z dalekých krajů a přinášeli odtud vzácné koření a drahé šperky.

Za velkých válek táhly tudy vojska Bogdana Chmelnického nebo kozáci atamana Bulby. Krví a ohněm zaplaven byl tehdy celý tento kraj a v opuštěných mohylách tlely kosti obránců tohoto území. Někde už jenom jméno připomínalo dějiště velkých bitev, jako nedaleká Kozácká dolina. Teď už tu byl dlouho klid a jen občas přešel nějaký forman, který se na chvíli zastavil, aby napojil koně u lesní studánky a posílil se v krčmě na další cestu.

Dlouho se tady nikdo nezdržoval, protože v těchto lesích nebylo bezpečno ani ve dne a natož v noci. A pak přišli dřevorubci, které sem pozval majitel všech okolních lesů i vesnic, německý šlechtic hrabě Rau.

Postavili hrubé sruby a zpracovávali pro svého pána dřevo. Jen někteří žili tu i se svými manželkami a ti se zahospodařili odděleně, na svém, ale ostatní bydleli společně a chodili ke krčměři nakupovat černý chléb, slaninu a kořalku.

Hrabě tady nikdo nikdy neviděl, protože žil až kdesi v Kyjevě a jeho majetky spravoval polský správce Lipský. Jedenkrát za týden přijížděl do lesa Žid Herško a přivázel dřevorubcům výplatu za vykonanou práci. A v takový den bylo v krčmě veselo a ne jeden dřevorubec vracel se z hospody s prázdnou kapsou. Šmíl Nůt byl vdovec a žil tu jen se svoji snachou, Sárou. Dříve měl syna Izáka, který vozil starou, kulhavou kobyloou z panské palírny kořalku a z města různé zboží. Jednou ho na cestě přepadli lupiči, obrali o všechno a ztloukli tak, že jej kůň dovezl domů v bezvědomí. Izák potom dlouho stonal a přes všechnu péči nakonec zemřel. Těžko bylo tenkrát starému krčměři a v první chvíli se chtěl odstěhovat někam do města nebo do vsi. Brzy však přišel nový zdroj příjmu. Byla to Sára, vdova po jeho synovi, která vábila okolní dřevorubce ještě víc, než ta jeho kořalka. Sára byla krasavice, podobná na cikánku snědou pleť i svou vznětlivou povahou a horkou krví.

S dřevorubci docházel do krčmy i silný, ramenatý Hendrich Davidov Schmit. Henri, jak mu všichni říkali, byl mezi ostatními dřevaři výjimkou, a to nejen proto, že byl parťákem, ale že svoji silou si dovedl vždy sjednat patřičnou úctu a respekt. Henri sebou nosil staré "skřipky", na které dovedl zahrát jen několik písniček, ale to pro podnapilé, rozdováděné chlapy úplně stačilo. Tleskali rukama do taktu, dupali a Sára šla z ruky do ruky.

Toho večera seděli u hrubého stolu dva dřevorubci u své kořalky a snažili se překřičet hluk a vřavu tančících.

"Já ti říkám, Fricku, že se mi to ani trochu nelíbí. Dyť se s těmi lidmi ani po našem nedomluvíš. Tšechy - nebo tak ňák jim říkají. Já se dívám našemu hraběti, že jim ten les prodával. Dělat dovedou, to je pravda, a prej tady chtějí založit celou vesnici."

Druhý dřevorubec vybuchl v nehorázný smích.

"Vesnici povídáš, tady v lese? Však počkej, až nastane doopravdy zima, vlci je sežerou nebo pochcípají hladu. A vůbec, tuhle se napi a vykašli se na ně!"

Dřevorubci si přitukli a naráz vyprázdnili plecháče, které se tu používali místo skleněného nádobí.

"A ty se neboj Hanzí, tenhle les nikdo nikdy nevykácí a ti přistěhovalci si na něm vylámou zuby."

"A já říkám, že kecáš, protože jsi se v lese narodil a z lesa jsi v životě nevytáhl paty. Povídal Herško, a ten všechno ví a všechno zná, že tihle přistěhovanci mají v Rusku už na sta vesnic. Domy staví jako ve městech a žijí si, jako páni. Odkudsi z Rakous se sem přistěhovali a pozval prý je sám ruský cár..."

"Z Rakous, povídáš? Tak sou to potom naši, protože každéj slušnej člověk je Němec. Němci jsou všude, chápeš? Všude a všude jsou doma."

Vřava pomalu utichla a dřevorubci jeden za druhým odcházeli domů. Nakonec se zvedl i Hanzi se svým přítelem Fricem a v místnosti zůstal jen Henri, jenž svoje skřipky schovával do plátěné torby. Sára před něho postavila plecháč s kořalkou a do ruky mu strčila odměnu za hru.

"Ten rubl máš od starého a já ti ze svého přidávám ještě dvacetník," řekla a dívala se na něho vyzývavě svýma černýma očima. Henri strčil peníze beze slova do kapsy a kořalku vypil naráz.

"Počkej!" řekla Sára, když viděla, že hodlá odejít. "Naleju ti ještě jednu."

"Nechci, víš že víc nikdy nepiju."

"Ty vůbec nic nechceš, Henri. Proč jsi takový?"

"Nechci a basta!" odsekla rozhodně a odešel.

Venku jej ovanul ostrý severák, který mu však byl příjemnější než zkažený vzduch v učouzené krčmě. Noc byla tmavá a jen občas prodral se černými mraky měsíc a ozářil na chvíli krajinu.

Dvůr měl nedaleko a cestu znal z paměti, i když to byla sotva znatelná stezka vysokým lesem. Cestou uvažoval o stejné věci, jako oni dva dřevorubci. Věděl, že hrabě prodává tento les, i všechny své majetky. Věděl i o tom, že v sousedství zakládají Češi vesnici a jedná se i o prodeji lesa, kde měl svoji chalupu on a ještě několik krajanů. Henri se na to již dávno připravoval a skládal kopějku ke kopějce, aby si mohl zakoupit také kus toho lesa na vykácení. Byl už syt ustavičného stěhování i těžké práce v lesích. Chtěl být hospodářem, jako byli jeho rodiče nebo ti čeští přistěhovanci. Jen kvůli tomu chodil do smradlavé židovské krčmy hrát na svoje skřipky, aby měl těch rublů co nejvíce, až dojde k prodeji. A Sára? Nu, ošklivá není ta čertice. On však má svoji Hildu rád a nedal by ji ani za dvě takové židovky.

Takové myšlenky honily se jeho hlavou a než se nadál, ocitl se u své chalupy. Ustrnul - u dveří spatřil tmavou postavu. "Zloděj", napadlo ho v první chvíli, ale v tom zazářil měsíc a v jeho světle poznal vlka. Henri nebyl žádný strašpytel, ale teď byl úplně bezbranný a ze zkušeností věděl co tyhle chlupaté bestie dovedou, zvláště, když jsou hladoví. Bylo jeho štěstím, že vítr váł z protější strany, ale i tak jej už vlk postřehl a bylo vidět, že se chystá ke skoku. Henri se vyšvihl na třešni, pod kterou náhodou stál a vlk jen marně cvakl svými zuby. Nahoře byl sice v bezpečí, ale vítr tu profukoval jeho kabát a on se po chvíli třásl zimou. A ta chlupatá bestie usedla pod strom na zadek a upírala na něho svoje světlé oči. Nevěda ani proč tak čmí, vyndal z torby svoje skřipky a přejel smyčcem po strunách. Vlk nastražil uši a začal jevit nepokoj. Štíle Nacht, heilige Nacht... zaznělo do noci a vlk vyskočil a se skučením zmizel několika skoky ve tmě. Henri počkal ještě chvíli, a když se vlk nevracel, seskočil ze stromu a zabušil na dveře. Teprve když zatloukl ještě jednou, ozvaly se za dveřmi šoupavé kroky a Hilda mu otvírala pomalu dveře. Zívala při tom rozespale a říkala:

"Ty, Henri, já ti měla tak krásný sen a tys mi ho tak překazil. Zdálo se mi o nebi a slyšela jsem zpěv, andělský zpěv."

"Vlk si pro tebe přišel, huso jedna!" broukl Henri nevrle a zavřel dveře na závoru.

10.

Zprávy o prodeji panských majetků zakládaly se na pravdě. Hrabě byl k tomu donucen rozhodnutím carské vlády a prodával lesy kus po kuse. Prvními osídlenci v tomto kraji byli někteří jeho dřevorubci a později přicházeli sem čeští přistěhovanci přímo z Čech a nebo také z přelidněných českých vesnic kolem Dubna a Rovna.

První českou osadou v této části Volyně byla Hubinská Hiva, založena roku 1870. Jejími zakladateli byli: Cimbál, Janus, Javůrek, bratři Šantrochové, Mazánek, Bareš, Blažek, Kozák, Škopán, Polák, Kůtek, Charouzek, Kovář, Šimon a Hlušek. Všichni přijeli z Jičína nebo z jeho okolí a zakoupili od velkostatkáře Konstantina Fabiánoviče Duksa 230 desátin lesní půdy. Za jednu destinu /1,09 ha/ platili tehdy 13 rublů, což byla asi cena jedné krávy. Svoje jméno tato obec dostala od nevelké asi 5 hektarové mýtiny, čili nivy, kam se v počátku nastěhovali a budovali zde svoje obydlí - zemljanky. Protože tato niva byla nedaleko panského statku a obce zvané Hubin, bylo celé jméno nové vesnice Niva Hubinská.

V následujících letech byly založeny vesnice: Hubinské Budky, Ostrov, Hájanka, Novosilky, kolonie Česká Sklín a Vilhemovka.

Česká Sklín byla založena roku 1881 a jejími zakladateli se uvádějí jména: František Holas, Josef Janko, Jan Matouš, Švejkar, Jan Veselý, Josef Strnad, Václav Fadrnos, Antonín Anděl, Josef Řeřicha, Jan Žáček, Josef Brix, Josef Havelka, Jiří Vašuta, Votava a František Malý.

Pocházeli většinou ze severních Čech a zakoupili od německého hraběte Raua 220 morgů lesa asi 30 kilometrů na západ od města Luck. Česká Sklín, původně sklinská kolonie, dostala svoje jméno od sousední Sklíně ukrajinské, kde byl i velkostatek. Správcem tohoto velkostatku byl Polák Lipský, ale prodej pozemků vyřizoval jeho zástupce, Žid Herško. Cena pozemků, které byly lesem, byla tehdy 15 rublů ve zlatě, z čeho 3 ruble se platily hotově a 12

rublů mělo být spláceno "Christiánské" bance po dobu 40 let. Tak jako jinde i tady se dohazovač snažil z koupě vyzískat co nejvíce pro sebe a celou záležitost tak zamotal, že osadníci byly nuceni celou zálohu platit ještě jednou. Teprve když se obrátili do Kyjeva na samotného hraběte, byla koupě podepsána bez dalších odkladů.

Začátky přistěhovalců byly stejné, jako v jiných místech Volyně. Nedostávalo se živobytí a nebyla dokonce ani voda, neboť obec byla na výšině, kde nebyl žádný potok nebo lesní studánka. Proto hned v počátku vykopali společnou studnu, která byla hluboká 44 metry. Voda byla v ní však křišťálově čistá, neboť větší část této hloubky byla ve křídě. Hliněné stěny potom využili dřevěným roubením, jelikož dřevo bylo zde jediným materiálem.

Z přitesaných klád budovali i svoje sruby, dřevěnými kůly ohrazovali svoje usedlosti, aby se zabezpečili proti dravé zvěři, která se k nim dobývala zvláště v zimě.

Sklíň měla jedinou ulici, která směřovala přesně z jihu na sever a to proto, že svoje chalupy stavěli u cesty, která byla vyměřena v lese podle buzoly. Na severním konci bylo několik německých dřevorubců, kteří později prodali svoje usedlosti českým přistěhovalcům rovněž. Pozemky byly vesměs lesem, který bylo nutno dříve vykácet a teprve potom vzdělat panenskou lesní půdu. Od rána do večera ozývalo se tu řinčení pil a rány padajících stromů. Dříví byl nadbytek a bylo téměř bez ceny. Pokud jej nespotřebovali na stavbu svých obydlí, pilili jej na hromadách. Nejbližší město byl Horochov, vzdálený asi 15 kilometrů, a když je tam někdy dovezli a podařilo se jim ho prodat, dostali za koňskou fůru 20 kopějek, za což si mohli koupit jeden bochánek černého "rázového" chleba.

Zvěř, zejména divoká a dravá jim dělala velké starosti. Krajan Holas založil v obci kovářskou a zámečnickou dílnu, ve které bylo zaměstnáno později až 15 lidí. Vyráběly se zde různé zemědělské nářadí a stroje a dokonce lovecké pušky, tzv. "drátovky", které byly přistěhovalcům v boji s dravou zvěří velmi užitečnými.

Krajanka Janková zažila tehdy příhodu, o které se potom ve vsi dlouho vykládalo. Jankovi měli u lesa - asi 500 metrů o jejich stavení - nasázené brambory a panimáma šla je nakopat k večeri a nesla na rukou děcko, malou Johanku. Byl podzim a na pozemek, osázený bramborami, bylo radost pohledět. Panimáma zašla až k lesu, aby se přesvědčila, jestli zvěř nedělá škodu. Spící Jolanku položila pod keř a dala se hbitě do kopání brambor, které byly i tady velmi pěkné. Měla již skoro plný košík, když jí z práce vyrušil nějaký hlomoz a prasknutí suché větve. Ohlédla se k lesu a leknutím vykřikla. Z lesa se vynořil divoký vepř a mířil si to ke křoví, kde spalo její děvčátko. Zoufalá matka zvedla motyku nad hlavu a vrhla se proti němu. Kanec se zastavil na malý okamžik, ale pak vyrazil do útoku. Nebylo pochyb, jak by tento zápas dopadl, ale náhle zahřměla rána a kanec padl sotva pět kroků před ní. Panimáma Janková se z hrůzou dívala na dodělávajícího divočáka, jenž v smrtelném zápase rozmetal hlinu kolem sebe. Vzpamatovala se teprve, když k ní přistoupil její zachránce, kterým byl skliňský občan Tvrdý. Náhodou byl právě v těchto místech na lovu a zasáhl svoji dobře mířenou ránou v pravý čas. Panimáma se teď teprve začala chvět a sotva že byla schopna svému zachránci poděkovat. Teprve pláč malé Johanky ji částečně vzpamatoval a ona byla skokem u ní a tiskla ji ke svému srdci. Tvrdý se nabídl, že jí pomůže odnést brambory domů a dodal:

"Vy byste je v tomhle stavu a s tím děckem v náručí ani neunesla a pak je třeba toho prevíta odvést. Budu potřebovat koně s povozem a taky někoho, kdo by mi ho pomohl naložit. Půjdem tady za vaším starým a já ho požádám, aby mi pomohl."

Pantáta Janků div neomdlel, když uslyšel v jakém nebezpečí byla jeho žena s malou dceruškou. Děkoval Tvrdému znovu a znovu a ochotně splnil jeho žádost, zapřáhl koně a dojel pro úlovek.

Nemalou starost dělala skliňským občanům výchova školou povinné docházky. Hned druhý rok po založení obce, tedy v roce 1880 pronajali větší světnici, ve které byla zařízena prozatímní školní místnost. Učitelem v této škole byl skliňský občan Josef Tvrdý. Vyučování bylo velmi obtížné, neboť se nedostávalo učebnic a všech školních potřeb. Žáci psali ve škole na tabuli a domácí úkoly na černých břídlícových tabulkách. Tvrdý neměl učitelské vzdělání, a když později byly české školy zakázány, nastoupil místo učitele ve Sklíně Rus Soročinský, který vyučoval pouze rusky. Po něm přišel do Sklíně český učitel Josef Čurda.

Za tohoto učitele byla na obecním pozemku uprostřed vesnice postavena roku 1890 samostatná školní budova. Tak jako ostatní stavení, byla i škola vystavěna ze dřeva a kryta slámou. Byla to jednotřídka a byl v ní i byt pro učitele.

11.

Ve Sklíně u Holasů se konala silvestrovská zábava a nevelký sál byl přeplněn, a to jak místními občany, tak četnými hosty z okolních českých vesnic. Dnes tu vyhrávala oblíbená kapela kapelníka Smrtky z Hubinské Nivy, která se nedávno vrátila ze zájezdu až do hlavního města Ukrajiny, Kyjeva. Byla to jen pěti členná skupinka, ve které účinkovali mimo kapelníka tři jeho synové a dcera nivského učitele Peše, provdána za jednoho z nich. Smrtka byl kapelníkem ještě v Čechách, a když se přestěhoval na Volyn, vyučil hudbě svoje syny a jeho kapela stala se brzo známou daleko široko. Hráli svým krajanům o poutích, posvíceních a svatbách a občas se vypravili na turné po Volyni i dál do Ruska. Z jednoho zájezdu se vrátili až za dva roky a vydělali svoji hudbou spoustu peněz.

U Holasů hráli hudebníci na nevelkém pódiu v rohu místnosti. Před ním bylo místo pro děvčata, která se na dnešní zábavu vystrojily zvláště velmi okázale. Na lavicích kolem celé místnosti seděly nezbytné "sudičky", které posuzovaly jak to kterému děvčeti sluší a kolikrát už dnes se kterým chlapcem ta či ona tančila. Obloustlá panimáma sedící z pravé strany se naklonila ke své sousedce a říkala jí ukazujíc skrytě do sálu:

"Koukejte, kmotra, ten Tvrďů Pepík se od té Holasové ani nehne."

"Jo, teta, tam už je to hotové a na jaře má být svatba," odpověděla její sousekka.

"No což, ono jim to spolu sluší, ale co je moc, to je moc. Měli by si uvědomit, že tu nejsou sami."

"To víte, teta, to je ta dnešní mládež, to za našich mladejch let nebejvalo."

Pozornost "sudiček" upoutal pan táta Žáček, jenž se postavil před hudebníky a snažil se svým písklavým hlasem překřičet hluk v sále.

"Pane kapelníku, tady je pětka a zahrajte mi tu moji!"

"Zahrajem, pantáto, zahrajem, ale musíš nám říct, která to je a nebo nám ji zazpívejte."

"Co, vy neznáte moji písničku? A to jste mi pěkní muzikanti. Tu moji mi hráli v Čechách, kam jsem jen přišel, a vy to nevíte! Tak si ji tedy poslechněte!" Strejda si odkašlal a začal vysoko a falešně, "Horo, horo, vysoká jsi..." a hudebníci se ihned přidali ve volném valčíkovém rytmu -

"Vzdálená jsi za horama, vadne láska mezi náma..." zanotoval kdosi plným mužským hlasem a hnedle zpíval tuto známou píseň celý sál.

A pantáta Žáček tančil sólo se svoji panimámou, jako kdysi za mlada v Čechách o pouti. Když hudebníci skončili, zvedli sousedé oba na ramena a odnášeli je do šenku. Tam musel pantáta Žáček všechny počastovat, jak kázal dobrý mrav a zvyklost.

Zábava potom pokračovala nerušeně až do chvíle, kdy břeskná fanfára oznámila, že se blíží půlnoc a kapelník Smrtka požádal jménem všech přítomných, aby se starým rokem rozloučil se za všechny pan učitel Josef Čurda.

Čurda nebyl ve Sklíně učitelem ještě dlouho a byl touto žádostí nemálo překvapen. Uvědomoval si však, že nemůže odříct, a proto se dlouho nerozmýšlel a vystoupil k muzikantům na pódium. Když se lidé v sále utišili, začal mluvit pomalu a zřetelně.

"Milý krajané, věřte, že jsem vaši žádosti překvapen a přiznávám se, že příjemně. Je to od vás hezké, že si chcete připomenout, co všechno vám ten minulý rok přinesl dobrého i zlého. Máme opravdu na co vzpomínat! Vždyť to není ještě tak dávno, co tady kolem byly všude pusté lesy a kde mimo několika srubů německých dřevorubců nebylo nikde živáčka. Je to vaše zásluha, sousedé, že stojí tady tahle vesnice, i tenhle sál, ve kterém se dnes tak hezky bavíme. Přeji vám všem, aby se vám tady dařilo stále lépe a aby vám ten nový rok přinesl hodně úspěchů a radostí!"

Pan učitel domluvil a sálem zazněla nová fanfára, po které kapelník oznámil, že právě začal nový rok 1893. Hudebníci nasadili svoje nástroje, aby jej přivítali veselým pochodem, ale hned při prvním akordu zazněla rána a kapelník ustrnul - struna, kterou je struní připevněn ke kolíku praskla, jako by ji někdo přefízl. Hudebníci překvapením přestali hrát, ale na pokyn kapelníka začali znovu, ovšem bez prvních houslí.

Tato nehoda vyvolala v sále živou debatu a někteří starší občané nad tím kroutili povážlivě hlavou.

"Já vám říkám, že je to znamení," tvrdil starý Fadrhonz. "Zlé časy přijdou, mor, neúroda nebo válka. Ať je nám Bůh milostiv!"

Mládež však na tuto příhodu hnedle zapoměla a zábava pokračovala vesele až do čtyřech ráno. Mezi posledními tanečníky odcházeli ze sálu Josef Tvrďů se svoji Toničkou. Byla krásná zimní noc a zasněžený kraj ozařovaly miliony jasných hvězd.

"Co říkáš, Josífku, těm kapelníkovým houslím: byla to jen náhoda a nebo doopravdy nějaké znamení?" tázala se svého chlapce.

"Prosím tě, že na to vůbec vzpomínáš, odpověděl Josef. "Všechno se jednou strhá, i takové beraní střevo, a vůbec, co nám je po tom. My máme teď jiné starosti, masopust uteče jako voda a potom..."

"Mlč, abys to nezakřikl", pravila Tonička a přitulila se ke svému chlapci. Objal ji vášnivě a líbaje růžové rty, zahleděl se do jejich očí, které zářily snad ještě jasněji, než ty hvězdy na tmavém nebi vysoko nad nimi...

Starý Fadrhonz platil ve Sklíně za člověka obdařeného mimořádnými schopnostmi, nebo přinejmenším za podivína. Uměl prý vyvolávat duchy, čarovat a předpovídat věci budoucí. Ve skutečnosti to byl člověk sečtělý a jeho nejmilejším majetkem bylo několik starých, zažloutlých knih, které sebou dovezl až z Čech a mezi kterými byla i kralická bible. Fadrhonzovi bývali kdysi čeští bratři a i když byly nuceni přestoupit na víru katolickou, schovávali tyto zakázané knihy po celé generace. Dědil je po rodičích vždy nejstarší syn a tak se stal jejich majitelem i on, a protože byl vlastně jediným potomkem svého rodu, vzal je sebou až na Volyň. V těchto knihách čerpal poučení i radu a proroctví svatého Jana znal skoro nazpaměť. Jeho řeči nebrali občané nijak vážně a někdy se jeho výkladům dokonce posmívali. Předpověď, kterou však pronesl o silvestrovské zábavě ve Sklíně, splnila se bohužel dost brzo.

Krajem táhla epidemie černých neštovic a jednou z její obětí byla i Tonička Holasová. V sousedí vesnic, zvané Ostrov, byl pohřeb její přítelkyně a Tonička byla na tomto pohřbu oblečena za nevěstu v bílých šatech se závojem, i když se již necítila dobře. Bylo ten den velmi chladno a toto nachladnutí velmi zhoršilo průběh její nemoci. Byla spalována silnými horečkami a přes všechnu péči rodičů, lékaře i samotného Josefa, který se od jejího lůžka po celý čas ani nehnul, zemřela. Josef byl zoufalý, nejedl, nespal a chodil jak bez ducha. Toničku pohřbili na ukrajinské Sklíně, protože Češi ještě svůj vlastní hřbitov neměli a Josef odešel ze hřbitova, nevyčká ani konce smutečního obřadu. Když se jeho rodiče vrátili domů, našli jej ve světnici mrtvého. Ležel na zemi v tratolišti krve a vedle byla

jeho lovecká puška. Na stole našli lístek, v němž všechny prosil za odpuštění, že bez své Toničky nemůže žít a prosil, aby jej pohřbili vedle jejího hrobu.

Toto jeho přání však nebylo splněno, protože podle tehdejších církevních předpisů se sebevrah nesměl pohřbit na hřbitově. Byl proto pohřben na obecním pozemku, kde měl být později zřízen hřbitov. Tam bylo pohřbeno též malé, nepokřtěné dítě. Místo však bylo později uznáno komisí za nevhodné pro zřízení hřbitova a hroby upadaly pomalu v zapomnění. Jen osamělý keř planých růží připomínal tragedii nešťastné lásky a neštovicovou epidemii, která řádila na Volyni koncem devatenáctého století.

12.

Václav Žitný se vrátil z Čech uprostřed tuhé ruské zimy. Kozich, ve kterém paní Jonášovou tolik polekal, nechal u bratra a ten mu dal ve svém krejčovství ušít nový oblek i s teplým, zimním kabátcem. V tomto oblečení, krátce přistřiženými vousy a pěknou, novou čapkou, byl podobný na nějakého měšťana nebo kupce. Cesta vlakem až do Rovna proběhla hladce a bez závad, ale starost mu dělal těžký kufr, ve kterém vezl pro svoji rodinu dárky.

V Rovně však natrefil ulbářovského občana Šantoru, který byl ve městě na nákupu, a ten se ochotně nabídl, že jej domů doveze. Šantorovy koně běžely větrem o závod a při stálém vyprávění cesta rychle ubíhala a domů dojeli ještě před večerem. Stmívalo se, když Václav stanul před svoji chaloupkou, kde však nebylo ještě rozsvíceno. Napadlo jej, jestli ho v tomhle novém obleku poznají, a proto postavil kufr na zápraží a stáhnuv čapku hodně do čela, zaklepal na dveře. Teprve za chvíli ozvala se zevnitř Kateřina a zvala jej, aby vstoupil. Vešel dovnitř a změněným hlasem požádal o nocleh. Kateřina právě přikládala do plotny a odpověděla energicky:

"Co pak vás to napadá, člověče! Zaprvé - máme tu málo místa a za druhé, manžel není doma a já jsem tu sama s dětmi."

"A kam pak ten váš lump odejel?" tázal se Václav, stěží přemáhaje smích.

"Můj manžel není žádnéj lump, rozumíte? rozzlobila se žena. "A jděte si po svejch nebo zavolám sousedy!"

Václav se už nemohl udržet a dal se do hlučného smíchu. Skokem byla u něho. Překvapením spráskla ruce.

"No, Vašku, ty kujóne jeden - takhle si ze mne utahovat!" zlobila se na oko, ale ve skutečnosti byla šťastná, že je manžel už doma. Přivítali se srdečně a Václav se otočil k Josífkovi, který se krčil v koutku u kamen.

"No a co ty, můj šohaji, snad se mne taky nebojíš?"

Hoch byl skokem u otce, který jej objal a políbil na čelo. Pak přinesl kufr, ve kterém bylo pro každého něco. Pepík dostal zimní čapku a malá Emilka panenku a šatičky. Pro Kateřinu Václav dovezl látku na sváteční šaty. I pro ostatní děti byly tu různé věci, ale ty jim teď dát nemohl, protože nebyli doma. Marie dosud sloužila u sedláka Bubly v Mirohošti, Bětuška v Oděse a Anna byla ještě v práci u švadleny. I Venouš byl již mimo domov, protože hned po novém roce nastoupil do učení na sedláře v městě Rovně.

Po večeri si Václav zapálil svoji zamilovanou dřevěnku a rozhlédnuv se kolem, pravil ke své manželce:

"Viš, mámo, že je mi tahle naše chudá chaloupka milejší, než všechno to bohatství, které můj bratr Josef má. Snad je to tím, že jsem si tady už zvykl a taky proto, že jste tu vy a že tu máme svůj domov."

Václav se těšil, jak si po té dlouhé a namáhavé cestě odpočine, jenže na lůžko se dostal toho dne hodně pozdě. Přišli sousedé, kteří se dověděli od Šantory, že se již vrátil z Čech a chtěli vědět, co je tam nového, jak se lidem nyní žije a jestli se dosud stěhují do ciziny. Václav ani nestačil odpovídat na všechny otázky a vysvětloval jim, že byl jen na Moravě u bratra a dál, do Čech, že se vůbec nedostal. Na konec pravil:

"To víte, že je to tam hezké, pořádek, čistota a člověk tak nějak cítí, že tam patří, že tam má skutečný domov. Jenomže chudáci jsou všude, tam i tady, všude jsou bohatí a takoví, co nemají ani tu vlastní střechu nad hlavou a často ani co do úst. A jestli odcházejí do ciziny? To už je snad takový zvyk nebo snad kletba osudu. Často jsem už taky o tom přemýšlel, jak velkým národem bychom byli, kdyby tolik našich lidí neodešlo do světa! Kolik té dobré české krve asi už jsme ztratili a kolik ji ještě ztratíme."

Sousedé odešli a Václav ještě chvíli hovořil s Kateřinou o hospodářství, o dětech i svých bratrech ve staré vlasti. Vyprávěje o Felixovi, nemohl se ubránit pohnutí a řekl:

"Bůh ví, jestli ten chudák ještě žije!"

Pak však přemohla jej únava a sotva ulehl, usnul spánkem spravedlivých.

13.

Za posledních dvacet let minulého století došlo na Volyni k velkým změnám. Tam, kde byly kdysi obrovské lesní pustiny, vyrostly úhledné a výstavné české vesnice, které svými ovocnými sady a lesíky chmelnic připomínaly nejvyspělejší zemědělské kraje Čech a Moravy. Přistěhovalci začali s výsadbou ovocných sadů hned po založení svých obcí a nyní sklízeli z nich krásné a zdravé ovoce. V některých obcích dosahoval příjem ze sadů plných 26% celkového zemědělského důchodu. Později rozšířilo se ve všech českých vesnicích pěstování chmele, který se tu

velmi dobře dařil a byl stejné kvality, jako světoznámý chmel žatecký. V té době vybudovali na Volyni podnikavý krajané i několik pivovarů a jejich pivo proslavilo české pivovarnictví po celém kraji.

O zámožnosti českých zemědělců na Volyni rozšiřovaly se často nadnesené zprávy. Polský časopis "Expres poranny" uveřejnil v 116. čísle ze dne 29. ledna 1928 pojednání o české menšině v Polsku na Volyni, ve kterém pisatel tvrdil:

"Není tu /na Volyni/ jediného chudého, nejmenší sedlák má 20 ha půdy, obvykle však 50 ha..."

Skutečnost však byla jiná.

Zakladatelé českých vesnic na Volyni byli většinou velmi chudí. Pozemky, které byly zpravidla lesem, zálohovali nevelkými obnosy a zbytek spláceli peněžním ústavům po celou řadu let. Kupní a dlužní úpisy podepisovali zakladatelé obcí, kteří později svoje hospodářství dělili svým dětem. Podle statistiky, prováděné polskými správními orgány v roce 1921 vlastnili Češi na Volyni 40 000 ha půdy. Celkový stav byl tento: do 2 ha půdy - 751 hospodářství, do 10 ha - 1091 hospodářství, do 20 ha - 1146 hospodářství, do 50 ha - 422 hospodářství, do 100 ha - 32 a přes 100 ha 11 statků-

Mezi přistěhovalci byla celá řada dobrých řemeslníků, kteří se usazovali nejen ve městech a českých vesnicích, ale všude, kde pro jejich živnost byly vhodné podmínky. Podle sčítání z téhož roku 1921 bylo nejvíce živností v okrese dubenském - 827, v rovenském - 509, luckém - 183.

Děti, které se v hospodářství přistěhovalých zemědělců nemohli uživit, dávali jejich rodiče do učení na různá řemesla, obchod nebo na studium v ruských školách. I nejstarší syn Václava Žitného šel do učení na sedláře, jakmile ukončil ulbárovskou občanku.

V roce 1893 se Žitným narodil syn, kterému dali jméno Vladimír. Po novém roku se vrátila ze služby Marie, a to proto že měla se provdat za nejstaršího syna bývalého starosty, Josefa Hyblera. Jejich svatba se odbyla v tichosti, protože obě rodiny byly chudobné a podle toho vypadalo také věno, které dali svým dětem. Marie dostala malovanou truhlu, kterou dovezla její matka z Čech a Josef místo na stavbu domku. Prozatím bydlil každý u svých rodičů a do svého se nastěhovali až po roce, kdy se jim narodil jejich první syn. Dali mu jméno po dědečkovi Žitném - Václav.

O rok později provdala se i její sestra Anna a to za ulbárovského občana Pavelku. Tehdy už byla známou a vyhledávanou švadlenou.

V té době přistěhoval se, neznámo odkud, do Ulbárova český doktor, jehož tu lidé znali pod jménem doktor Opl. Léčil bylinami, masážemi, dovedl i operovat a v krátké době se stal vyhledávaným odborníkem. Byl to vůbec záhadný člověk a brzo se o něm vykládaly celé legendy. Byl to prý levoboček rakouského císaře a kdo ví co ještě. Jisto je, že léčil většinou zdarma a jeho mohutná, robusní postava nenasvědčovala, že by trpěl nějakým nedostatkem. Nápadné bylo i to, že ruské carské úřady držely nad ním ochrannou ruku a z Ulbárova odjížděl na kratší či delší dobu, aniž kdo věděl kam. Zmizel záhadně až v roce 1914 a to před vypuknutím první světové války.

V roce 1900 splnilo se konečně dávné přání Václava Žitného. Podařilo se mu koupit hospodářství od Němce Rottera až v české Sklíně, nově založené vesnice v lucké oblasti Volyně. A tak po sedmnácti letech života v cizině splnila se jeho touha - být majitelem gruntu. Usedlost měla 20 morgů pole /asi 12 ha/ a kus lesa. Půda byla však velmi zaplevelena a na její obdělání už nestačil starý valach, se kterým se do Sklíně přestěhovali. Václav jej prodal v Horochově na jarmarku a tam koupil pár statných, mladých koní. Josífkovi bylo něco přes 15 roků, ale brzo se vžil do úlohy kočího a vraníci jej poslouchali na slovo.

Na zedničinu teď neměl Václav času. Hospodářství bylo značně zanedbané, budovy ve špatném stavu a kam se jen podíval, bylo práce až nad hlavu. Přesto nechal se občas uprosit sousedy a postavil někomu "kachličková" kamna, pec nebo vyzdil i sklep na brambory. "Ten Žitný se dočista udře!" říkali lidé a nebyli daleko od pravdy.

Po dvou letech přijel z Rovna ke svým rodičům do Sklíně jejich nejstarší syn Václav, který tam byl vázán smlouvou v sedlářství jako tovaryš. Poslechl naléhání svých rodičů, aby jim aspoň trochu pomohl v hospodaření a to svoje řemeslo že může ve Sklíně provozovat taky, protože daleko široko sedláře nebylo. Václav však už zvykl na samostatný život, práce na statku jej nebavila a když se později seznámil s Havelkovic Mariánkou a oženil se, našel si práci na panském statku v Pereslavičích, kam se od rodičů odstěhoval. Později odejel až do Kyjeva a pracoval jako sedlák pro několik panských dvorů. Tam v roce 1904 narodila se mu jeho první dcera Anna.

Necelé dva kilometry západně od české Sklíně bylo a něco později založena další česká kolonie, zvaná Vilhemovka. Svoje jméno dostala po jedné ze tří dcer německého hraběte Raua a založili ji původně též dřevorubci. První usedlost od nich koupil v roce 1880 Jakub Heler, který býval na panském statku šafářem, a proto mu zůstalo jméno "humenník". Po Helerovi zakoupili další usedlosti Češi: Jan Matouš, Vladimír Pavelka, Alois Matouš, Alois Mlejnek, Josef Strnad, František Cihla a Václav Hradec.

V roce 1905 přistěhovala se na Vilhemovku rodina Josefa Hyblera, totiž nejstarší dcera Václava Žitného se svým manželem a čtyřmi dětmi. Svůj domek v Ulbárově prodali bratřovi a ve Vilhemovce koupili usedlost - 8 morgů a chalupu od Němce Schindlera. V tom samém roce přistěhovala se do Sklíně i mladší Žitných dcera Anna, provdána za ulbárovského občana Pavelku. Pavelkovi koupili uprostřed vesnice 3 morgi polo, na kterých si postavili chalupu. Anna byla velmi dobrou švadlenou a zakrátko byla známou v širokém okolí.

Obě rodiny navštěvovaly často svoje rodiče ve Sklíně a spolu vzpomínali na minulé časy a dělaly smělé plány

do budoucna. Tam, pod starou, košatou hrušní před okny sedávala Kateřina na malé lavičce a svým vnučatům vyprávěla o daleké české zemi, o tom, jak je to tam hezké a jak jí bylo těžko, když jí musela dát navždy sbohem...

14.

Rok 1905 přinesl pro národy carského Ruska významné události. Na dalekém východě došlo k válečnému konfliktu s Japonskem a tato válka končila pro Rusy porážkou v Port Arturu. Rusko bylo nuceno přijmout japonské mírové podmínky a postoupit Japonsku Port Artur a jižní polovinu Sachalinu. V této, poměrně krátké válce se ukázala naprostá převaha japonské válečné techniky.

Již koncem 19. století bylo Rusko postiženo těžkou hospodářskou krizí, která vlivem války se ještě prohlubovala. Nespokojenost s carským vedením byla nejen na vesnicích, ale hlavně ve velkých městech. V Petrohradě vyhlásili stávkou a 22. ledna vydali se dělníci s chrámovými korouhvemi k carovu Zimnímu paláci. Car však vyslal proti nim vojsko, které začalo do průvodu střílet. Přes 1000 dělníků bylo zabito, ale nepokoje trvaly dále. Tato malá, Gaponová revoluce přesvědčila široké masy lidu, že carovi nelze důvěřovat. Bouře se opakovala ještě několikrát a carská vláda byla nakonec nucena zrušit některá tvrdá opatření a povolit alespoň formálně, svobodu víry a písma.

Nové poměry odrazily se i v životě volyňských Čechů. Část přešla opět na víru katolickou, ale většina zůstala u pravoslaví. Radikální obrat nastal v kultuře a školství. Znovu byly zřizovány české školy, na kterých vyučovali čeští učitelé z řad volyňských Čechů a nebo učitelé, kteří sem přijeli za staré vlasti. Zakládaly se opět divadelní, pěvecké i hudební kroužky a ve všech obcích se rodil nový národní život.

Ve Sklíně působil stále učitel Čurda, který nyní již mohl vyučovat česky. Založil v obci divadelní kroužek, který v roce 1905 sehrál v sále u Holasů první české divadlo. O zábavách, posvíceních nebo putí teď hrávala ve Sklíně mladá dechovka kapelníka Jánovského s Hubinské Nivy. Jánovský byl kapelníkem již v Čechách, a když se přistěhoval na Volyň, vyučil celou řadu dobrých hudebníků, kteří později účinkovali ve vojenských kapelách či jinde. I ze Sklíně učilo se hudbě několik mladých chlapců a nějaký čas jezdil s nimi i Žitných Josífek. Pro samou práci neměl na muziku čas, ani trpělivost, které je k hudbě třeba mimo vrozeného nadání. Tehdy ještě netušil, jak se mu ta krátká doba muzicírování jednou hodí. V roce 1905 byl odveden na vojnu a u odvodní komise se hlásil jako muzikant, i když ve skutečnosti na žádný nástroj nehrál. Až na Volyň přicházely zvěsti o krutých bojích na dalekém východě a kdo by se divil, že se mladému chlapci nechtělo složit své kosti někde v sibiřských tajgách nebo na mongolské stepi. Byl přidělen ke kovelskému pěšímu pluku a odtud byl přeřazen k vojenské hudbě v městě Kovel. Odchodem Josefa na vojnu byla teď rodina Žitných velmi postižena. Vládovi bylo teprve 12 roků a byl to takový malý uzlík, který měl z Josefových koní strach. Emílka byla o rok starší, ale byla od mlada slaboučká a začala se právě u sestry Anny učit šít. Nyní museli oba pomáhat rodičům, kteří už nebyli nejmladší a celoživotní těžkou prací udření až běda.

Tak, jako v jiných českých vesnicích, i ve Sklíně začali občané pěstovat chmel a Václav Žitný nechtěl být pozadu. Kolem stavení měl vysázenou zahradu, ale vzadu, za stodolou připravil na podzim půdu, nakopal jamky a z jara se začalo s výsadbou. Na postavení drátěnky neměl dostatek peněz, a proto sekal ve svém lese tyčky. Za jednoho chladného a nevlídného rána roku 1906 vypravil se do lesa "za průhonem" na celý den, aby těch rahen připravil a složil na hromadu co nejvíce. Byl sice již březen, ale v poli se dosud dělat nedalo a těch tyček ke chmelu bylo třeba 30 kop. Když by Josef doma, bylo by všechno jiné, ale takto nemůže na nikoho se spolehnout než na sebe. V poli vanul ostrý vítr, ale v lese bylo poměrně klidno. Pustil se s chutí do práce a po chvíli musel dokonce svléknout zimník. V poledne pojedl trochu chleba se slaninou a pokračoval v práci. K večeru se obloha zatáhla a z mraků se spustil studený déšť se sněhem. Václav oblékl zimník, ale i tak byl za chvíli umáčen deštěm a mokřými ráhny až běda. Byl by už dnes hotov, ale v tomhle nečase to snad ani nedodělá, ledaže by brzo přestalo pršet. Schoval se pod starou rozložitou borovicí, kde byl přece jen trochu chráněn před větrem a před tou slotou. Vzpomínal na Josefa - není-li taky venku? Tady, pod borovicí není zle, ale což na vojně - může se voják schovat? Václav ví z vlastní zkušenosti, že "vojna není kojná" Sloužil u pionýrů. Ale i potom, v civilu zažil té psoty až, až. Nyní je hospodářem a to jeho hospodářství není ledajaké. Až jednou postaví dům, ne ze dřeva, ale zděný, z pálených cihel, bude se na co dívat. Vždyť je přece zednickým mistrem a to, co dělal celý život pro jiné, udělá jednou pro sebe, či spíš pro ty svá kuřátka, děti. Což Marie, ta má hodného a pracovitého manžela, který všechno dovede a se vším si ví rady. Anna je na tom také dobře s tím šitím a Václav psal, že má práce nad hlavu a že se mu daří dobře. Jen ta Bětuška mu dělá starosti. Holka má už přes třicet a na vdavky ani pomyšlení. Její sestry mají už dávno své vlastní rodiny a ona ani nenapíše, jak si ten svůj život do budoucna představuje.

Václav je doopravdy unaven, ale až si trochu odpočine, dodělá to, i kdyby trakače padaly. Vítr hučí v koruně staré sosny, která jej chrání před deštěm a jemu se pomalu zavírají oči. Nevnímá už, co se kolem něho děje. V uších mu hučí a slyší jakýsi známý hlas: "Véno, Venoušku, pojd' přece domů, pojd'" "Maminko!" zvolal a probudil se ze snu. Zima jim trásla a sotva se postavil na zkřehlé nohy.

Už to mohlo být hotové a já si tady usnu!" zlobil se na sebe, ale musel se opřít o borovici, jak se mu zatočila hlava. Pak se ale vzchopil a snažil se pokračovat v práci. Nakonec toho však musel nechat a umáčený od hlavy až k patě vydal se na cestu k domovu. Vrátil se k večeru, a když jej Kateřina spatřila, sepjala překvapením ruce.

"Máš ty, táto, vůbec rozum? Vždyť by v té psotě nešel z domu ani pes a ty jsi tam celý den!" Pomohla mu svléknout, uložila do peřin a narychlo svařila lipového květu.

Zahřál se po chvíli, ale hlava jej boler nepřestávala. Potom se dostavila silná horečka a bolesti na prsou. Druhý den přivezli doktora, který konstatoval silný zápal plic.

"V takovém stáří je tato choroba vždy nebezpečnou, a proto věnujte nemocnému největší péči. Dělejte všechno, jak jsem nařídil a bude-li třeba, ihned pro mne přijed'te!"

Pan doktor byl u Václava v příštích dnech ještě dvakrát, ale horečky poklesly až devátý den. Byl nyní tak slabý, že se nemohl sám ani posadit - přes to byla však celá jeho rodina šťastná v naději, že je už z nejhoršího venku. Trvalo však ještě dlouho než mohl vstát z postele a chvíli posedět na lavičce pod starou hrušni před domem.

Bylo jaro a všechnu práci v poli musel zastat malý Vlád'a, který sotva dostal na kleče u pluhu. Kateřina snad ani nespala, pracovala od rána do noci a při tom ošetřovala nemocného, jehož stav byl stále vážný. V létě trochu zesílil, ale kašel jej trápil stále. Některý den se cítil přece jen trochu lépe a tu jel s Vlád'em na pole, aby mu ukázal, jak má co udělat a připravit půdu k zimnímu setí.

Před novým rokem přišlo z vojny od Josefa psaní, ve kterém sděloval, že přijede "v odpušek" - na dovolenou, po Třech králich. Zdálo se, že tou zprávou nemocný pookřál, a také ihned napsal o tom dceři Alžbětě a zval ji, aby přijela také domů. Obě děti vskutku přijeli a byli velmi překvapeni, jak otec vypadá. Václav Žitný měl tuberkulózu a ta se v těch dobách vyléčit nedala. Těžké bylo proto jejich rozloučení s otcem, neboť nebylo jisté, zda ho ještě někdy na živu spatří.

Na žádost nemocného přenesli jeho postel do přístěnku a tam Václav ulehl už nadobro. Smířil se už se svým osudem a jednoho dne požádal svoji manželku, aby zavolala sousedy, pana starostu a učitele Čurdu k sepsání poslední vůle. Když pozvaní přišli, Václav je uvítal smutným úsměvem a řekl tichým, přerývavým hlasem:

"Poslal jsem pro vás, abych se s vámi rozloučil a abyste pořídili testament, dokud na to ještě stačím. Jsem už na konci, i když jsem toho chtěl tolik udělat. Tenhle majetek byl strašně drahý, protože mi ukrátil život. A tak pište, pane učiteli, pište..."

Trvalo chvíli, než se opět soustředil a nabral nových sil. Potom diktoval jasně, jak si přeje uspořádat po své smrti pozůstalost. Hospodářství odkázal celé Josefovi, ale zavázal jej starat se o matku až do její smrti. Svým sourozencům, bratrům a sestrám, měl vyplatit věno a to každé 100 rublů, Vlád'ovi navíc ještě 50 rublů na vyučení za ševce. Dále si přál, aby byl pohřben na hřbitově ve Vilhemovce. Česká Sklín tehdy ještě neměla svůj vlastní hřbitov a zemřelé pohřbívali do Sklíně ukrajinské.

"Jsem přece Čech a mezi Čechy chci mít svůj poslední domov," pravil a slzy mu tekly po jeho tváři.

Učitel Čurda se snažil jej povzbudit, že se ještě uzdraví a že bude zase dobře. Václav však řekl:

"Vy sám víte, že to není pravda. Než ta hruška před okny odkvete, já už tady nebudu."

Sousedé se s nemocným rozloučili a odcházeli domů s dojetím. Kateřina potom osušila uslzené oči a usedla vedle lůžka nemocného na židli. Vzal ji za ruku, hladil ji a řekl skoro šeptem:

"Kačenko moje, nebuď smutná, je to vůle boží a my se jí musíme podřídít."

Václav se ve své předpovědi nemýlil. Pohřeb měl druhou květnovou neděli roku 1908 za velké účasti spoluobčanů, přátel a známých, kteří jej přišli doprovodit na jeho poslední cestě. Vezli jej na voze jeho vranici až na vilhemovský hřbitov, kde odpočívá dodnes. Josef, který se pohřbu svého otce nemohl zúčastnit, protože byl se svým plukem kdesi na cvičení, dal později na jeho hrobě postavit pomník..

Zub času rozhldolal i ten kámen a nápis na pomníku není už k přečtení. Na jaře, když rozkvetou akáty a plané růže na zapadlých, opuštěných hrobech, přilétají sem včelky a pijí sladký nektar z vonných květů. Hřbitov je dnes chráněn sovětskými úřady jako památka na české vystěhovalce, kteří v českých vesnicích žili, pracovali a umírali.

Nechť je jim ta volyňská půda hřbitovní lehkou!

DÍL II.

BĚŽENCI

1.

Za slunného jarního odpoledne roku 1913 přijížděl k pohraniční ukrajinské obci povoz, tažený párem statných vraníků. Koňské postroje - české chomouty, zeleně natřený vůz i celý zevnějšek kočího a obou mladíků na zadním sedadle naznačoval, že je to jeden z českých přistěhovalců, kteří žili na Volyni již řadu let. Vedle kočího seděl však starší muž, jehož oblek a dlouhé, "pod makytru" - na Havla - přistřižené vlasy připomínali typického ukrajinského muzíka. Z návrší, kde s právě nalézali, bylo vidět daleko do kraje a Ukrajinec řekl, ukazuje rukou do dále:

"Támhle v tom lese je hranice a ta kopcovina za ním - to už je Austrie."

Cestující hleděli se zájmem na krajinu, která se rozkládala před ním jako na dlani a menší z obou mládenců řekl:

"Kéž bychom byli už na té druhé straně!" a povzdechнув si doložil, "co nás tam asi čeká!"

Kočí zastavil koně a otočiv se k mladíkům, pravil:

"Máte ještě čas si to rozmyslet a vrátit se domů. Ve vsi o vašem odjezdu nikdo neví a těch pár rublů, co vás to stálo, vzal čert!"

Ukrajinec, který rozuměl česky velmi dobře, vpadl mu do řeči.

"Ej, pane Pirožek, nerozmlouvejte to těm chlapcům, nebraňte v jejich štěstí! Oni nejsou první a jistě ani poslední, kteří touhle cestou odcházejí za hranice a já vám za to ručím, že nikdo nelitoval, ale že jsou tomu rádi, že se do té Ameriky odstěhovali."

"Pan agent má pravdu, švagře, " pravil malý mládenec. "Považ, kolik jen od nás odejelo už lidí - Vašuta, Novák, Hradec, Řeřicha, Veselý, Mlejnek i tvůj vlastní bratr. Proč bychom to nemohli zkusit i my?"

Od vesnice přijížděl nějaký jezdec a cestující v něm poznali pohraničního strážného. Oba mládenci se jej velmi polekali, ale agent jej zdravil jako starého známého a podáváje mu papír, řekl že jedou do pohraniční obce kupovat selata. Voják se tomu zasmál, ale potom hodil mužíkovi pod nohy a rozkřikl se na něho:

"Co mi to ty starý čerte tady vykládáš. Já vím, že támhle ti dva mládenci jedou do Ameriky a jestli mi nedají po rublu, poženu vás všechny nahajkou až do Horochova."

Hoši zaplatili spěšně požadovaný obnos a voják strčil peníze do kapsy a ihned odjel. Kočí pak pobídl vraníky a tyto se rozeběhli kupředu s větrem o závod. Na pokyn Ukrajince odbočili před vesnicí k jakési samotě a ve chvíli zastavili u nízké kolny, kde na ně už čekal ramenatý mužik.

"Zdráv buď Vasile!"

"I ty buď zdráv, Savko!" - vítali se Ukrajinci a ramenáč se zeptal, ukazuje rukou na oba jinochy:

"To jsou ti dva?"

"Ták, tóčno, ten malý je Volod'a Žitných a ten druhý se jmenuje Buriánek."

Pašerák mávl ledabyle rukou a řekl:

"Mě na jejich jménech nezáleží. Tady mi hned zaplatí každý tři ruble a na hranici ještě po rublu. A ty hospodáři, otoč koně a zmiz, ať tě tu nikdy nevidí!"

Hoši vyplatili pašerákovi požadovaný obnos, spěšně se rozloučili se svým krajanem a Savko je zavedl do stodoly, kde bylo trochu lučního sena.

"Tady si můžete odpočinout," řekl, " a máte-li nějaké jídlo a vodku, připravte to, já se brzo vrátím."

Vrátil se až k večeru s nějakým vojákem a bez okolků pustili se do jídla i kořalky. Když pojedli a vyprázdnili půllitrovou sklínku vodky, voják řekl:

"Tak co holoubkové, zachtělo se vám za moře, do Ameriky? Nu jed'te si, jed'te, ale mě dáte každý po rublu!"

Nedalo se nic jiného dělat, než zaplatit i tomuto svědomitému strážci státních hranic, který pak s pašerákem ihned odešel.

Hoši pak ulehli na seno a přemýšleli o všem, co dosud zažili. Buriánek začal po chvíli podřimovat, ale Vlád'a Žitných vzpomínal na domov, na maminku i na všechno to, co ho dosud v životě potkalo. Nebylo toho málo.

Vlád'a byl nejmladším z dětí zednického mistra Žitného a narodil se v obci Ulbárov na Volyni. Tam žil až do roku 1900, kdy se jeho rodiče odstěhovali do České Sklíně v západní části volnské oblasti. V Ulbárově měl Vlád'a dobrého kamaráda, Pepíka Žitných, jemuž oba rodiče zemřeli, když byl ještě malým děckem a o něho potom pečoval jeho dědeček. V dětských hrách vzniklo mezi oběma chlapci přátelství, které trvalo i potom, když oba z Ulbárova odešli - Vlád'a do Sklíně a Josef až za moře, do Ameriky.

Když bylo Vlád'ovi 12 roků, zemřel mu otec a dle jeho poslední vůle měl se stát ševcem. Nastoupil do učení u mistra v Ulbárově, ale toto řemeslo se mu brzo zprotivilo, protože byl spíše chůvou a pasákem, než skutečným učedníkem. Napsal o tom své sestře do Oděsy dopis a tato jej zvala, aby za ní co nejdříve přijel, že se o něho postará. Sestra Bětuška byla provdaná za holiče a kadeřníka, rodáka od Pardubic v Čechách a tento měl prvotřídní závod na Chersonské ulici. Pan mistr nechtěl o propuštění ani slyšet, ale s pomocí kmotry Boháčové a pravoslavného báťušky se to nakonec Vlád'ovi podařilo. Oděsa, přístavní město nad Černým mořem jej ohromila a což teprve moře, které viděl poprvé v životě. I holičství se mu celkem zamlouvalo, a přesto u tohoto zaměstnání dlouho nezůstal. Jeho starší bratr, Václav, byl sedlářem a pracoval pro několik velkostatků až kdesi u Kyjeva.

Od něho dostal Vlád'a jednu dopis, ve kterém jej bratr žádal, aby mu přijel pomoci, protože sám nemůže na všechnu práci stačit. Vlád'a měl v sedlářství již nějak vědomosti, protože vypomáhal bratrovi, když dělal ještě doma, u rodičů. Protože nabízel velmi dobrý plat, Vlád'a jej poslechl a jel...

Po nějakém čase obdržel od svého přítele, Josefa Žitného, z Ameriky dopis, kterým jej tento vybízel, aby za ním přijel. Václav mu to však rozmluvil, ale později, po jakémsi nedorozumění, Vlád'a přece jen od bratra odešel. Vrátil se do Sklíně a požádal bratra Josefa, aby mu splatil jeho podíl na statku, jelikož chce jet do Ameriky. Bratr jej přemlouval, aby nikam nejezdil, ale když trval na svém rozhodnutí, tak mu jeho podíl vyplatil.

Protože ruská vláda tehdy nedovolovala svým občanům odjezd za moře, odcházeli tito nelegálně do sousední Haliče, odkud pak už to bylo možné. Zprostředkovatelem tohoto byl jim agent Vasil, z ukrajinské vesnice zvané Bludov, jehož přičiněním dostali se až sem, do pašerákovy stodoly, kde nakonec spánek přemohl i Vlád'u. Když o půlnoci přišel Savko do stodoly, musel s nimi silně zatřepat, aby se probudili.

Noc byla tmavá, ale jejich průvodce šel rychle až k nějaké louce, kde zastavil a tiše je upozorňoval, aby šli přesně za ním, neboť všude kolem jsou bezedné bažiny. Kráčeli nyní ostražitě a hoši cítili v zádech lehké mrazení. Jejich průvodce však je vedl bezpečně a byli poměrně již dost daleko, když zaslechli jakési šplouchání a přitlumené volání o pomoc.

"Někdo se tam topí," řekl průvodce a přidal do kroku. Ve chvíli byli na druhém břehu a tam uviděli kohosi po kolena zabořeného v bahně. Dle hlasu poznali, že je to žena a pašerák ji hodil provaz, který měl ovinutý kolem pasu a společnými silami ji pak vytáhli na břeh. Když se trochu uklidnila a očistila nohy od bahna, děkovala svým zachráncům a svěčila se, že byla na návštěvě u svých rodičů v Horochově. Průvodce ji převedl přes bažiny až do lesa, ale ona ve tmě zbloudila a nebyť jich, byla by určitě zahynula. Podle nářečí bylo poznat, že je to Židovka a pocházela z haličského městečka Kamenka Strumilová. Děkovala pašerákovi znovu a znovu a prosila, aby ji dovolili připojit se v další cestě lesem. Dala mu nějakou bankovku a Savko je vedl všechny tři ochotně ještě dále, ačkoliv byli již vlastně za hranici.

Začalo svítat, když došli na konec lesa, kde pašerák zastavil a řekl:

"Dále už s vámi nepůjdu, a proto mi tady zaplatíte ty dva ruble a ještě jeden rubl za to, že jsem vás převedl přes les. Za chvíli dojdete k první haličské vesnici, kde se přihlásíte na úřadě, zaplatíte pokutu za nepovolený přechod hranice. Co budete dělat dál, to už je vaše věc a mě po tom nic není"

Hoši mu dali požadované tři ruble a žena ještě jednou děkovala za záchránění a pomoc. Savko jen mávl ledabyle rukou a odešel.

Zatím se již úplně rozednilo a hoši teprve nyní si dobře všimli své společnosti. Byla to hezká, mladá žena, oblečena vkusně, po městsku, obutá ve vysokých šněrovacích botách. Byli v duchu hrdí, že se podíleli na záchraně jejího života.

U vesnice se Židovka s nimi rozloučila a vydala se nejkratší cestou k nádraží. Hoši pak vyhledali četnickou stanici, kde se však toho dne neúřadovalo, protože byl nějaký svátek. Museli tedy čekat až na druhý den a teprve potom se přihlásili a zaplatili po dva a půl ruble pokuty za nepovolený přechod hranic. Téhož dne nasedli na nádraží ve Stojanově na vlak, kterým dojeli do haličské metropole - Lvova. Tam vyhledali cestovní kancelář, ve které si zakoupili jízdenky až do Ameriky. Shromažďovací středisko pro vystěhovalce bylo však až ve Vídni a oni byli nuceni tam jet nejbližším vlakem. Středisko byl skutečný Babylon, zněť nejrůznějších národností z různých míst rakousko-uherské říše. Byli tu Češi, Poláci, Ukrajinci, Rusové, Němci, Maďaři i Židé. Vystěhovalců bylo tolik, že museli někdy hodně dlouho čekat, než se našla nějaká loď, která by je přepravila přes moře.

I naši vystěhovalci čekali na svoji loď celé dva týdny a dlouhou chvíli si krátili čas prohlídkou města, které je ohromilo svojí rozlohou a výstavností. Teprve potom odejeli v doprovodu průvodce vlakem do belgických Antverp. Tam nastoupili na loď, která však nebyla na přepravu osob vůbec zařízená. Spalo se na pryčnách a strava byla - černý chléb a sušené ryby. Později se seznámili s jedním ruským námořníkem, který jim prozradil, že touto lodí bylo přepravováno různé zboží a někdy i dobytek.

Po několika dnech plavby se Žitný těžce roznemohl, hlava jej silně bolela, zvracel a na jídlo se nemohl ani podívat. Jeho přítel měl o něho velkou starost a nutil jej do jídla slovy: "Vlád'o, jez, prosím tě, jez! Co já bych si tady počal, kdybys mi umřel..."

Nemocnému se udělalo lépe až šestý den, a když po dalších třech dnech loď zakotvila v kanadském přístavu, byl již opět zcela zdrav. Quebec bylo jméno tohoto přístavu a cestující byli u podrobení přísné úřední a lékařské prohlídce. Teprve potom mohli nastoupit do vlaku, kterým třetího dne ráno dojeli do amerického města Detroit Mich. Byli

ubytování v jediné velké místnosti, odkud je drožkař postupně odvážel na nahlášené adresy. Na Žitného a Buriánka došlo až na třetí den. Drožkaři museli zaplatit předem dva dolary, ale nedojeli daleko a on žádal, aby příplatili ještě každý po jednom dolaru. Museli mu tedy příplatit, i když byli se svými penězi již téměř u konce. Na jakémisi mostě, či viaduktu, ten chytrák znovu zastavil a žádal další dva dolary. Když se zdráhali zaplatit, otevřel dvířka a nutil je, aby vystoupili. Co měli dělat? Byli v cizím městě, kde se nemohli s nikým ani domluvit, a proto byli nuceni dát mu i tyto poslední dva dolary. Drožkař je spokojeně strčil do kapsy a ve chvíli byli na místě. Bylo to 27. července 1913 ráno a jejich cesta do Ameriky trvala víc než pět týdnů.

2.

Úspěšný život volyňských Čechů byl na dlouhou dobu přerušen děním, které ohrozilo lidskou civilizaci v jejích základech.

Balkánský poloostrov byl již delší dobu sopečnou půdou, ku které byla obrácena pozornost celé Evropy.

Třetího června 1903 byl spiklenci zavražděn srbský král Alexandr Obrenovič i se svou manželkou Dragou Mašinovou, která byla českého původu. Jeho nástupcem se stal Petěr Karadjordjevič.

V roce 1909 Rakousko obsadilo Bosnu a Hercegovinu a Srbsko bylo donuceno svými spojenci - Ruskem, Francií a Velkou Británií tuto anexi uznat - přes odpor celého národa. V roce 1910 rakouský císař, František Josef, vjel triumfálně do Sarajeva, hlavního města okupované Bosny.

Srbští vlastenci připravovali již tehdy na rakouského císaře atentát, který měl provést Bogdan Žerojevič. Žerojevič se dvakrát dostal do blízkosti císaře, ale nevypálil. O čtrnáct dní později vracel se ze zemského sněmu v Sarajevě zemský gubernátor Veršanin a Bogdan Žerojevič vypálil na něho z revolveru pět ran, šestou pak do sebe. Gubernátora nezasáhl, ale sám byl na místě mrtev.

Žerojevič byl pohřben jako bezejmenný na oddělení hřbitova pro sebevrahy a v očích vlastenců stal se národním hrdinou. Po čtyři roky zdobili srbsští studenti tajně, za noci, jeho hrob květinami, které policie musela každé ráno odklízet.

V roce 1912 vypukla na Balkáně válka balkánských států: Bulharska, Srbska, Černé Hory a Řecka proti Turecku. Tato válka končila porážkou Turecka a osvobození slovanských a řeckých území, která dosud trpěla pod tureckou nadvládou. Ku konce této války došlo mezi balkánskými státy k roztržce a Bulharsko se od slovanského uskupení odtrhlo.

Koncem června 1914 konaly se v Tarčině u Sarajeva velké rakousko-uherské manévry, jichž se měl v zastoupení císaře zúčastnit následovník trůnu, František Ferdinand de Este se svoji chotí, vévodkyní Žofií Hohenbergovou.

Následník nebyl u císařského trůnu oblíben, protože porušil rodovou tradici a vzal si za manželku ženu s nižším původem. Žofie pocházela ze zchudlé hraběcí rodiny Chodků. František Ferdinand se musel zavázat, že se pro svoji ženu vzdá titulu císařovny a pro své děti dědičného práva na císařský trůn. Císař povýšil Žofii na kněžnu a později na vévodkyni Hohenbergovou, ale důr ji ponižoval při každé příležitosti.

Před odjezdem do Sarajeva byl František Ferdinand varován, aby svoji cestu odložil na pozdější dobu, on ale neuposlechl, spoléhaje na přítomnost armády, která měla jeho bezpečnost zajistit.

Po shlednutí závěrečného cvičení v Tarčině, arcivévoda jel do Sarajeva, kde se měl konat zemský sněm. Na zpáteční cestě z tohoto sněmu byl na něho spáchán atentát, kterému podlehl i se svoji chotí.

Evropské státy tvořily v té době dva bloky. Německo, Rakousko a Itálie s Tureckem blok centrálních mocností a na druhé straně stál trojspolek Francie s Ruskem a Anglií.

Náčelník německého generálního štábu, generál fon Schlieffen, vypracoval již v roce 1905 základní myšlenky způsobu vedení války proti Rusku s Francií - to znamená na dvou frontách současně. Počítalo se s bleskovým úderem, nepřipraveností a nedostatečným vyzbrojením ruské armády.

Atentát na rakouského následníka trůnu byl Němcům vítanou příležitostí k uskutečnění jejich expanzivních záměrů na východě. Rakousko-uherská vláda předložila Srbsku potupné ultimátum o 9 bodech a Srbsko je přijalo s výhradou jediného bodu, ve kterém Rakousko žádalo právo stíhat atentátníky a ty, kteří jim pomáhali i na území Srbska.

Přes to, že ultimátum bylo na radu Ruska v zásadě přijato, Rakousko-uherská vláda vypověděla 28. července 1914 Srbsku válku. Na stranu Srbska se postavilo Rusko s Francií a 1. srpna vypovědělo válku těmto státům Německo.

První světová válka začala ...

Poněvadž Rusové neměli v té době na západní hranici žádnou větší armádu, podařilo se rakouské armádě na Volyni proniknout do hloubky 20 až 30 kilometrů, obsadit město Horochov a další ukrajinské a české vesnice až po město Luck. Tady však měli již Rusové značné síly a postup nepřátelské armády byl zastaven. Nyní zahájili Rusové na celé frontě silnou ofenzívu a rakouská armáda byla nucena ustoupit do

Haliče. Rusové měli značnou převahu sil. Proti 526 rakouským praporům v Haliči útočilo 752 praporů ruských. Již koncem září Rusové obsadili skoro celou Halič a Bukovinu, oblehli pevnost Přemyšl a dosáhli Karpat. V říjnu odrazili Němce u Varšavy a vnikli do Východního Pruska. Ačkoliv bylo to Rakousko-uhersko, které tuto válku vyvolalo, ukázalo se hned v počátku, že jeho armáda není na válku dostatečně připravena. Důvodem tohoto

neúspěchu byla také skutečnost, že značná část rakouské armády a to především Češi a Slováci, neměli nejmenší chuť dát se zabíjet a mrzačit za jim cizí zájmy rakouského císaře. Využívali proto každé vhodné příležitosti a přibíhali k Rusům jednotlivě i v celých útvech. V bojích u Jaroslavi v říjnu 1914 přešlo k Rusům šest pěších rot. V Karpatech v dubnu 1915 přešel celý 28. pražský pluk a v červnu s celou výzbrojí 36. mladoboleslavský pěší pluk... Nepopíratelnou zásluhu na této skutečnosti měli především československé útvary rozvědčků, vzniklé z přeorganizované Družiny, kterou založili hned na počátku války Češi a Slováci, žijící na území carského Ruska a především na Volyni. Delegace ruských Čechů podala carovi Mikuláši II. v moskevském Kremlu dne 20. srpna 1914 pamětní spis tohoto znění:

"Veliký Hosudare!

Češi byli vždy hlasateli slovanského sjednocení. Nyní, když jsme uslyšeli z trůnu poprvé Carské slovo o osvobození všeho slovanstva, naše srdce se naplnila hlubokou radostí. Blíží se dlouho očekávaná svatá hodina - okamžik osvobození českých zemí. Hlas našich bratří z rozdrásaných nepřáteli Čech nemůže zaletět na svatou Rus. My, ruští Čechové, věrní poddaní Vašeho Veličenstva, předstoupivše před posvátnou osobu Vládnoucího Vůdce bratrského a bohatýrského národa ruského, projevujeme city neobmezené lásky a oddanosti a osmělujeme se projevit naději, že Prozřetelnost usoudila, aby dílo osvobození Slovanů, započaté Vaším dědem světlé paměti, Jste zakončili Vy, Děržavný Hosudare, Osvoboditeli Červené Rusi i všeho západního Slovanstva. Nechť pomůže Hospodin Vašemu Veličenstvu uskutečnit tuto myšlenku a do rodiny slovanských národů uvést i náš národ československý se zřetelem k jeho historickým právům, v jeho historických a národopisných hranicích.

Nechť zazáří svobodná, neodvislá koruna Svatého Václava v paprscích koruny Romanových!"

/Čechoslovan, 25. 8. 1914/

Češi a Slováci usídlení v Rusku věřili ve vítězství a osvobození všeho slovanstva a osvobození staré vlasti. Za tím účelem založili ihned po vypuknutí války ústřední orgán "Rady Čechů v Rusku". Na základě tohoto jednání byla v Kyjevě organizována vojenská jednotka dobrovolců, nazvaná "Česká Družina" a carská vláda dala souhlas k jejímu založení již 12. srpna 1914. O týden později, 20. srpna vydala carská vojenská rada rozkaz o zřízení České Družiny v Kyjevě.

Do této jednotky hlásili se ihned Češi a Slováci, usídlení v Rusku a především volyňští Češi, kteří podléhali povinnosti v ruské armádě a dle výše uvedené vyhlášky byli postupně do Družiny odesíláni. Protože někteří velitelé ruské armády neuposlechli rozkazu vojenské rady nebo o něm nevěděli, část ruských Čechů zůstala v útvech carské a později v Rudé armádě až do konce války.

Z malé kolonie Česká Sklín, která za I. světové války měla jen 26 českých rodin, bylo do ruské armády odvedeno ve věku od 18 do 40 roků celkem 16 mužů. Tři byli později propuštěni ze zdravotních důvodů, tři padli, sedm bylo odesláno postupně do České Družiny a tři občané zůstali v ruské armádě až do konce války.

Velkou zásluhou na založení České Družiny měl časopis Čechoslovan, který od roku 1911 vycházel v Kyjevě a jehož redaktorem byl volyňský Čech Věnceslav Švihovský, pozdější ředitel Centropresu v Praze. Tento časopis byl odebírán a čten v českých osadách po celém Rusku, informoval o událostech na frontě a propagoval myšlenku osvobození Československa v rámci sjednocení všech slovanských národů.

Je nepopíratelnou historickou skutečností, že Češi a Slováci, kteří žili již dlouhá léta v cizině a svoji starou vlast znali jen z vyprávění svých předků, zůstali věrní svému národu a zapojili se do zahraničního odboje od samého počátku války. Neměli a nemohli mít vliv na politickém či sociálním uspořádání v novém Československu, ale pro osvobození své staré vlasti z potupné poroby přinesli velké oběti. Toto se týká nejen našich vystěhovalců v carském Rusku, Kanadě, ve Spojených státech amerických a všude tam, kde myšlenka české státnosti a samostatnosti rozhořela se mocným plamenem,

Úspěch ruské ofenzivy v roce 1914 dokázal, že Schienfeldův plán na bleskový úder a rychlé ukončení války nebude uskutečněn. Aby nedošlo k nejhoršímu, bylo Německo nuceno poslat na východní frontu značné síly, které odčerpalo ze západní fronty. Tím se ulevilo Francouzům, kteří čelili obchvatnému úderu německé armády z okupované Belgie.

Avšak ani ruská armáda nebyla dostatečně vyzbrojená a zrazována často německými generály, kteří sloužili v ruském vojsku. Špiclové byli na vojenských štábech i u samotného carského dvora a ruská carevna - sama Němka - udržovala s německým hlavním štábem tajné spojení.

Přesto všechno Rusové dosáhli v roce 1914 velkých úspěchů na všech frontách - v Haliči, Polsku, ve východním Prusku i na Litvě. Fronta mezi Ruskem a centrálními mocnostmi se prodloužila na 1200 kilometrů a německý generální štáb počítal s tím, že Rusové nemohou mít všude stejně silnou obranu. Na tomto předpokladu a výsledků tajných zpráv byly z jata přesunuty velké německé síly k Tarnavu a 2. května 1915 byla ruská fronta prolomena od Tarnova ke Gordici v délce 35 km. Byl to počátek těžkých bojů a velkého ústupu ruské armády z Haliče, Bukoviny, Polska, Litvy i západní volyňské gubernie. Ruští vojáci bojovali statečně, i když jim bylo zápasit s velkými těžkostmi, nedostatkem střeliva a zbraní. Nepříteli však zanechávali území vydrancované a sežehnuté ohněm. Bylo známo, že centrální mocnosti nemají dostatek potravin a Rusové počítali s tím, že hlad bude jejich spojencem.

A v této těžké době, 28. dubna 1915 jsem se narodil.

Moji rodiče, Josef a Marie Hyblerovi, měli celkem devět dětí, ale protože dvě moje starší sestry zemřely, bylo nás pět kluků a dvě děvčata. Můj nejstarší bratr, který byl starší o celých 20 roků než já, bojoval již druhý rok za cara báťušku a velikou mátušku Rus. Naši se přistěhovali na Vilhemovku před desíti lety z vesnice Ulbárov, kde vlastnili malou chaloupku s kouskem pole. Na radu matčina otce, Václava Žitného z české Sklíně, tatínek prodal svůj domek svému mladšímu bratru Václavovi a ve Vilhemovce koupil hospodářství 8 morgů pole se starými dřevěnými budovami od Němce Schindlera. Tato koupě bylo pro ně výhodná, neboť půda byla zatížena hypotékou na roční splátky po dobu 30 let. Později přikoupil další pozemky od souseda Vašuty, který odjel do Ameriky a od dalšího občana Foitíka, takže moji rodiče měli ve Vilhemovce jedno z největších a nejlepších hospodářství o výměře 31 morgů pole /něco přes 18 ha/. Protože neměli na přikoupení pozemků dostatek vlastního kapitálu, byli nuceni si vypůjčit. Dobře obdělávaná panenská půda dávala vysoké výnosy a do vypuknutí první světové války měli naši celý dluh téměř vyrovnán - až na splátky u Kristianské banky v Poltavě.

Můj otec byl velmi podnikavý a pracovitý člověk. Sám prožil v mládí mnoho běd a nedostatků, a proto se snažil zajistit svým dětem lehčí živobytí, jistější budoucnost. Válkou byly ohroženy všechny jeho plány do budoucna a starost o nejstaršího syna, který jen zřídka mohl z fronty o sobě podat zprávu, že ještě žije, vyryla nejednu vrásku na jeho vysokém čele.

I když v té době nebyl ještě rozhlas, ani televize, lidé se přece dovídali o událostech na frontě a o velkém ústupu ruské armády. V srpnu 1915 fronta se již přiblížila k naší vesnici a za jedné noci s hrůzou hleděli na nevidaný obraz. Obloha byla rudá září gigantického požáru, ze kterého stále zřetelně doléhalo sem temné dunění blížící se fronty. Ráno hořelo už v sousední ukrajinské obci Bludov, a když plameny vyšlehlly i v nedaleké Desatině a Kozákové Dolině, otec spěšně zapřáhl koně do vozu s nejnnutnějšími předměty a vyjel ze dvora. Bylo jistě těžké zanechat výsledky celoživotní práce a já byl asi jediný, jenž to všechno nevnímám a hověl si v teplém matčině náručí.

"Maminko, maminko, počkejte,"-zvolala v tom moje nejstarší sestra Andula, - "já se musím vrátit pro Máničku!"

Mánička byla její panenka, kterou dostala pod stromek o vánocích.

"Dítě nešťastné, nač ti ta panenka bude!," vzdychla maminka, ale bratr Frantík byl skokem v chalupě a ve chvílce přinesl sestře její oblíbenou hračku.

Naši odejeli společně s ostatními uprchlíky do sousední české Sklíně. Dál už se nedostali, neboť z jihu se kvapem přiblížovala rakouská armáda, která ještě téhož dne ovládla celý kraj až po Luck.

Otec chvátil k Žitným, neboť předpokládal, že jej tam bude potřeba. Strýc Josef byl povolán do ruské armády hned z počátku války a doma, ve Sklíně, hospodařila teta se třemi malými dětmi. Mimo toho měla na starosti ještě babičku, u níž na vejměnkou bydlila teta Kyselková. Její Karel odejel před válkou do Ameriky, takže v této domácnosti nebylo jediného mužského - mimo malého Josífka, kterému nebylo ještě pět roků. Když otec zastavil s povozem na Žitných dvoře, shlukli se všichni kolem něho, hledající u něho s plácem rady, či pomoci. Tatínek se snažil především všechny uklidnit a potom vyzval, aby si pro každý případ svázali do ranců peřiny, nějaké šatstvo a trochu živobytí. Když bylo toto vše vykonáno, nařídil mému bratru, Pepíkovi, aby dohlédl na koně a sám se vydal na konec obce, odkud bylo vidět hořejší část Vilhemovky, kde bylo naše hospodářství. Bylo tam klidno, neboť kozáci, kteří na svých rychlých koních pálení prováděli, již si do tohoto prostoru netroufali. Pozornost otcovu upoutal povoz, který se zvolna přiblížoval k vesnici. Z prvu měl za to, že je to někdo z vilhemovských občanů, ale když přijel blíž, poznal rodinu svého švagra Žitného z ukrajinské obce Sviniuchy. Václav Žitný pracoval jako sedlák na panských statcích až kdesi u Kyjeva, a protože byl dovedným mistrem, uspořil si po několika letech jakýsi kapitál. V roce 1913 koupil ve Sviniuchách z rozparcelovaného tam statku 20 destia /20,18 ha/ půdy. Poněvadž neměl dost peněz, měl splácet dluh v ročních splátkách po dobu sedmi let. Nyní se vracel do Sklíně a nebylo těžké uhadnout, co bylo příčinou.

"Tohle mi zůstalo ze všeho," pravil Václav zatřpkle a ukazoval na vůz se zavazadly a různými předměty, jež se jim podařilo z hořící chalupy vynést.

"A jak to dopadalo cestou, je to přec dost daleko a v tomhle čase..."

"Ani se švagře neptejte!," odpověděla Václavova manželka, Marie. "Všude plno kouře a neštěstí a toho vojska, před kterým jsme museli co chvíle uhýbat do polí."

Zatím dojeli k Žitným hospodářství a tam je obklopili přátelé a známí, vyptávajíce se s účastí, co se jim stalo a jak to v jejich kraji vypadá.

"Co si teď, ubožáci, počnete!" zanaříkala Žitných babička.

"Jedeme k Havelkovům," odpověděl Václav, "snad tam najedeme přístřeší, aspoň na nějakou chvíli."

"Jen jestli to tady nedopadne taky tak", strachovala se Josefova manželka, Anna.

"Nemyslím," řekl Václav. "Rusové ustupují k východu a na Kozákové Dolině nás zastavila už rakouská jízdní hlídka. Jeden z těch jezdců byl Polák, a když jsme mu řekli, co se nám stalo a kam jedeme, nechali nás být a odejeli kamsi ke sklinskému foltárku /statek/. Teď však se už nemůžeme zdržovat - děti od rána nejdly a unaveni jsme všichni až k smrti."

Havelkovi byli rodiče Václavovy manželky a bydleli na druhém konci vesnice. Když tam Václav odejel, rozešli se všichni do svých domovů.

K vypálení České Sklíně toho dne nedošlo, neboť celý kraj k řekám Styr a Ikva obsadili Rakušané. Naši se vrátili ještě ten samý den k večeru domů, do Vilhemovky.

Byla neděle. Maminka postavila na stůl mísu, plnou do zlatova vypečených buchet a děti se pustili s chutí do jídla. Pojednou se otevřely dveře a do světnice vstoupili tři vojáci v modro-šedých stejnokrojích. Byli pravděpodobně stejně překvapeni jako naši, neboť zůstali stát u dveří a teprve po chvíli jeden z nich, podsaditý pořízek rejpl svého souseda do boku a pravil česky:

"Ježišmaria, Franto, koukej - ty rusáci pečó bochty, zrovna takové bochty, jako pékávala naša mama."

Byli to tedy Češi a tatínek řekl se smíchem:

"Což pak my jsme nějací Rusáci? Jsme Češi, jako vy, a když se vám ty buchty tak líbí, tak jen si vezměte a jezte!"

Vojáci se nenechali dvakrát pobízet a mísa byla zakrátko prázdná. Ten, jehož jmenovali Frantou, slušně poděkoval a dále řekl:

"Šak i u nás, na Hané, umijó naše mámy péct lecjaké dobroty. Jen až toho lenošnýho ruskýho medvěda dobijeme a vrátíme se domů i vy k nám pak můžete přijít a my vám to rádi oplatíme."

Tatínek se jen usmál a potom rozložil na stůl mapu Ruska, na které město Luck bylo podtrženo červenou tužkou. Ukázal prstem na toto místo a řekl:

"Tady se můžete přesvědčit, jak velký je ten ruský medvěd. Tuhle jste vy - a toto všechno ruská říše. Dovedete si vůbec představit, jak velká země to je?"

Vojáci hleděli s úžasem na mapu a onen pořízek nakonec řekl:

"No, má úcta - tohle vypadá, že tohle neprojdeme ani za sto roků. Ale mapu, hospodáři, žádnému neukazujte, abyste z toho neměl potíže. Kdyby však přišel náš komandant, tak mu nedejte ani kůrčičku od chleba, ať třeba pojde, aspoň bude téhle pitomé vojně dřív konec."

Jako na zavolanou ozvaly se venku kroky a sotva otec stačil uschovat mapu, otevřely se dveře a do světnice vstoupil rakouský kaprál, který však neznal česky ani slova.

Toho dne vojáci od nás odvezli jen fůru slámy.

3.

Nepřátelské armády přešly do obrany a na obsazeném území hospodařili Rakušáci s německou důkladností. Rekvizice stáhla rekvizici a na řadu přišly i lesy, které káceli napořád a dřevo odváželi do Německa. Všichni práce schopní obyvatelé byli nuceni do práce v lesích, na zákopech a opevnění. Ti, kteří měli dosud koně, museli být k dispozici správním i vojenským orgánům. Někdy se vraceli až za několik dnů, nebo i za několik měsíců, jako soused Pavelka, který přijel domů až za půl roku a to ještě na přimluvu ostatních občanů Vilhemovky. Pavelka byl vdovcem, a když odejel, zůstalo doma pět jeho dětí, o které neměl kdo pečovat.

Koncem dubna roku 1916 musel do obozu /trén/ i můj otec a též jeho nejmladší bratr František. Přistěhoval se do naší vesnice těsně před válkou, a protože bydlel na dolíku, říkali mu "dolení Hybler" a nám zase "hoření". Strýc neměl koně, ale byl přidělen ke koním, které vojáci vzali v sousední obci. Byli zařazeni do vojenského trénu, kterým řídili maďarští strážníci, s nimiž se nemohli nikterak domluvit.

Později byl k tomuto trénu přidělen nějaký velitel, který znal trochu česky a bratři se jej jednou zeptali, kdy budou propuštěni. Snažili se mu vysvětlit, že jsou hospodáři, a že mají doma v této roční době příliš mnoho práce. Němec je nenechal ani domluvit a zařval na ně:

"Himmelhergot, vy jedna selská dobytek! Já vás zaščelit, sofort. Vy můžeš bejt ráda, že sloužit ten náš armáda. Až bude konec ten vojna, my vám ten kůň prodat, dyž bejt hodná, ale dyž né, tak vás pověsit na ten strom za provaz!"

Výsledek tohoto jednání byl ten, že strážný si dával na ně bedlivý pozor a velitel se na ně obzvlášť zaměřoval. Přesto se oba bratři dohodli, že při první příležitosti utečou, neboť jim bylo jasné, že o koně přijdou tak jako tak.

Jednoho dne bylo několik povozů odesláno až do Haliče a oba Hybleři rovněž. Jejich cílem byla nějaká vesnice, vypálená před rokem při velkém ústupu ruské armády. Zůstala jedině pravoslavné cerkev s farskými budovami a tam zavedli strážní své formanky. Vedle obytného stavení rostlo několik stromů a na nich spatřili oběšence, jejichž obličejové byly rozklovány a znetvořeny k nepoznání. Dle rozedraného obleku dalo se usuzovat, že je to rodina pravoslavného popa. Dle polského poslance Dašiňského popravila tehdy okupační rakouská armáda jen v Haliči na 30 tisíc osob.

Strážní nařídili vozkům naložit na vozy pytle s obilím, zásoby různých poživatin a zařízení bytu. Bylo tu také několik beden na něž strážní dávali obzvlášť pozor a dle toho bylo patrné, že jsou v nich nějaké cenné věci. Tento celý náklad odevzdali příští den ve vojenském skladu, zřízeném na nákladním nádraží.

Byla tmavá, nevlídná noc začátkem června 1916. Vítr hojil po obloze černé mraky, ze kterých co chvíle přšelo.

V údolí nedaleko lesa tábořil rakouský trén a vozkové i strážní se schovali pře deštěm pod vozy. Jen hlídka chodila občas kontrolovat, je-li vše v pořádku, a když minula vozy bratří Hyblerů, Josef se doplazil ke svému bratru a šeptem mu sděloval:

"Dnes se o to pokusíme, Francku. Ty hadry uprav tak, jako by po nimi někdo ležel a až ten Maďar odejde na druhou stranu, zmizíme."

Vozy byly sestaveny do kruhu, a když strážný šel kolem, zůstal na chvíli stát a díval se, je-li vše v pořádku. Když uslyšel z pod vozů hlasité chrápání, mávl rukou a odešel na protější stranu, kde se schoval před deštěm také pod vůz. Koně, uvázané k povozům chroupali jetel, který jim vozkové nasekali na sousedním lánu a co chvíle některý odfrkl a střepával ze sebe dešťovou vodu. Byl sice již červen, ale tato noc byla takové, že by ani pes z domu nevyšel. Bratři ještě chvíli posečkali, a když nabyli jistoty, že je všude klid, upravili příkrývkou tak, jako by pod ní někdo ležel a tiše se plazili po mokré trávě k nedalekému lesu.

Čtvrtého června 1916 se rozehrměla pojednou ruská děla všech typů a ráží po celé frontě od Pinských bažin až po rumunskou hranici. Slavná Brusilova ofenzíva začala.

Tuny železa a ohně zasypávaly rakousko-uherské zákopy a narychlo vybudované opevnění - zátaras, bunkry či blináže se bortily jak domky z karet. Obyvatelé volyňských osad se dívali se strachem v tu stranu, kde od časného rána probíhala jedna z velkých bitev této strašné války.

I naše rodina - maminka se všemi dětmi - stála na malé vyvýšenině za stodolou našeho hospodářství, odkud bylo vidět až k přepárovskému lesu, dobrých 25 kilometrů ve směru na oblastní město Luck. Co asi prožívalo to dobré a milující srdce mé dobré matky? Tam, někde v té vřavě, nalézal se její manžel a v řadách ruské pěchoty možná i její nejstarší syn, Venouš, je-li ovšem ještě naživu. Vždyť denně hynuli stovky, tisíce vojínů, nezřídka takových, pro které život vlastně začínal. O Venoušovi nevěděli od té doby, co toto území obsadili Rakušáci.

Nedaleko "horochovskou" cestou ustupovaly útvary rakouské armády a na naši polní cestě objevily se dvě postavy chodců.

"Tatínek, náš tatínek se vrací" vykřikly děti radostně a s jásotem rozběhly se jim naproti. Byl to skutečně otec se svým bratrem Františkem, jimž se podařilo uprchnout a šťastně proklouznout německými jednotkami v hodině opravdu "dvanácté". Když za svítání začala ruská ofenzíva, byli již ve známém kraji, nedaleko domova.

4.

Občané České Sklíně byly probuzeny neobyčejně silným duněním děl. S obavami dívali se k východu, kde na frontě začala veliká bitva této strašné války. Brzy po ráno přijel do vsi oddíl německých vojáků, kteří s křikem a nadávkami vyháněli obyvatelé vesnice z jejich domovů a dávali jim na srozuměnou, že musí ihned odejít dále od fronty. Ve vesnici nastal nepopsatelný zmatek a občané s nářkem a pláčem vázali svoje věci do ranců a ti, kteří měli ještě koně, nakládali je na vozy. Komu zůstala po dřívějších rekvizicích nějaká kravka, uvázali ji vzadu za vůz a se slzami v očích loučili se svými domovy. Prožili tu v klidu léta těžká i radostná, tady se většina z nich narodila, tady prožili svoje dětství, mládí i lásku a nikdo z nich nevěděl, jestli se sem ještě někdy vrátí.

I ze Žitných hospodářství vyjel povoz, tažený jediným koněm, za kterým byly uvázané dvě kravky. Jedna byla Anny, manželky Josefa Žitného, jenž byl v té době Bůh ví kde na frontě a druhá její sestry Karoliny Kočové, jejíž muž šel podle vozu a poháněl starou kobyly, hnědku. Na voze, kam naložili nějaké šatstvo, peřiny a trochu živobytí, seděla babička Kateřina se svými vnoučaty - Josífkem, Mariánkou a Slávečkou Žitných a s Mařenkou Mílky Kyselkové. Dále tam seděla Karolína se synkem Pepíčkem a s malou dceruškou v náručí. Vzadu, za vozem šly obě ženy, Anna s Milkou a pobízely kravky, kterým se také z domova nechtělo.

"Proč já se musela téhle chvíle dožít," posteskla si babička. "Celý život se stěhovat z místa na místo, táto, táto, kdybys věděl."

Na konci vesnice připojil se k vystěhovalcům nejstarší syn Kateřiny, Václav, s kterým jeli i rodiče jeho manželky, Havelkovi. Před rokem se k nim přistěhoval z obce Sviniuchy a nyní musel opět dále. Kam?

Němečtí strážní pobízeli vystěhovalce čili uprchlíky, stále k většímu spěchu, neboť fronta se rychle přibližovala a už bylo slyšet i střelbu z pušek a kulometů. U Vilhemovky připojili se k nim tamní občané, a když přijeli do ukrajinské obce, zvané Olchuvka, splynuli s nepřetržitým proudem uprchlíků z dalších obcí - Ostrov, Klubáň, Budky, Niva Hlubinská a z dalších vesnic z kraje ve směru na město Dubno. Přes všechno úsilí strážných udržet kázeň a pořádek, došlo ke zmatku a transport uprchlíků se rozdrobil na několik skupin, které ustupovaly dále více méně na vlastní pěst. Několik rodin se takto dostalo do sousední Jadvinovky, kde je zastihli ještě ten samý den Rusové a oni se později navrátili do svých domovů. Ostatní "běženci", jak se tehdy takovým lidem říkalo, dostali se až do osady Oščov, kde se museli na nějakou chvíli zastavit. Byl parný letní den a některá dobytčata již dále nemohla. Takové dobytče strážní jednoduše zastřelili, i když to byla jediná živitelka malých dětí, a pokračovalo se ihned v další cestě.

V poledne dorazili běženci do velké ukrajinské obce Skobelka, která je v těsném sousedství okresního města Horochova. Tady se celý transport na nějaký čas zastavil. Strážní se snažili sehnat uprchlíky do pořadí podle obcí, což se jim však již nepodařilo a sklinští občané se pomíchali s ostatními běženci tak, že jeden o druhém vůbec nevěděl.

Ve Skobelce potkala Václava Žitného nepříjemná věc. V jámě, kterých bylo na rozbité cestě plno, prasklo u jeho vozu kolo a on byl nucen zastavit. S pomocí sousedů odklídili povoz z cest. Žitný se chtěl u známého

vypůjčit jiné kolo, ale strážný rozhodl jinak. Poručil vypřáhnout koně, shodit z nich chomouty a odevzdat je jinému vojákově, který s nimi ihned odejel. Potom Václava vyzval, aby si vzal na záda, co unesou a ihned pokračovali v další cestě. Nepomohl pláč a nářek, strážný je nutil pohrůžkami ke spěchu a oni byli nuceni nakonec uposlechnout.

Mohli však vzít sebou jen málo z toho, co měli na voze a ostatní věci Václav uschoval u jednoho známého ve stodole. Mimo nejmladšího Pepička, kterému bylo teprve tři roky, nesl každý nějaký raneček a takto pokračovali v nesmyslném a zbytečném útěku za ostatními běženci.

Okresní město Horochov bylo přeplněno, a to nejen uprchlíky, ale také různými útvary rakouské armády, která se tu připravovala k obraně města. Z tohoto důvodu se tu běženci nějaký čas zdrželi a občany České Sklíně dostihlo několik hospodářů, kteří uprchli z rakouského vozatajstva a tady se sešli se svými rodinami. Byl to pantáta Martinec, Bryksa, Hradec... Jen strýc Matouš se nevrátil, protože jej i s koňmi zajali Rusové. Se svoji rodinou se shledal až po válce v roce 1918. Postupně byli všichni běženci odstěhováni dále na západ, do Haliče, k městu Porycku, nebo až do Polska. V tomto zajetí, či "plenu", jak se místně říkalo, bylo jim prožít mnoho utrpení, hlad a různé nemoci, kterým mnozí podlehli.

Brusilova ofenzíva v červnu 1916 měla velký úspěch a Rusové osvobodili celou Volyň, část Haliče a Bukoviny a zajali na 400 tisíc nepřátel.

Do Vilhemovky přijela ruská jízdní hlídka již před polednem a rodiny, které bydlely na severním konci vesnice, nebyly odsunuty rakouskou armádou do zajetí, ale zůstali prozatím na místě. Byla mezi nimi i naše rodina.

Porážku rakouské armády však nechtěli připustit němečtí generálové, kteří sloužili v carské armádě, a proto začalo opět vážnou zásobování armády stěhlivem. Útvary, které se vklínily hluboko do území nepřítele, byly ohroženy, že budou odříznuty od hlavních sil své armády. Němci přesunuli rychle značné síly na východní frontu a zde vzplanuly těžké boje. Ze strategických důvodů byly některé útvary nuceny ustoupit.

Velitel štábu, který měl svoji kancelář v naší chalupě, vyzval pozůstalé občany naší kolonie, aby odešli ze svých domovů dále na východ. Počítalo se s těžkými boji právě u nás a dokonce s tím, že Rusové budou nuceni ustoupit až za řeku Styr.

Bylo zajisté velmi těžké odejít ze svých domovů a zvláště pro naši rodinu, protože nedávno přišli jsme o koně. Tatínek se proto bránil, ale velitel trval na svém a snažil se odůvodnit nutnost tohoto odsunu mé matce.

"Musíte pryč - už kvůli tomuhle kloučkovi", pravil, ukazuje na mne. "To děcko by muselo zešít z té hrůzy, co taková bitva sebou nese. My Němce znovu proženem a pak se sem můžete opět vrátit, ale teď musíte pryč, a to co nejdříve pryč."

Nedalo se nic jiného dělat, než uposlechnout tento rozkaz a naši svazovali narychlo ty nejnütnější věci do ranců. Pepík s Máňou, kteří byli z nás nejstarší, vezli na trakaři peřiny, uzlík nějakého živobytí a bochník chleba, Jarouš s Frantíkem vedli naši šedou kravku, kterou trefně pojmenovali "čouda" a vedle maminky, která nesla mne na rukou, cupitala moje starší sestra, Andula. Tatínek nás doprovodil až k ostatním vystěhovalcům a potom se vrátil domů, aby uschoval ještě nějaké věci, které jsme nemohli sebou vzít - oblek, prádlo, nějaké poživatiny a svoje zamilované knihy. Společně s námi se stěhovali Foitíkovi, Pavelkovi, Vlasákoví a Tabulkovi. Ti všichni měli koně a jejich stěhování povozem bylo mnohem snadnější. Pěšky šla rodina strýce Francka Hyblera, stejně jako naše.

Začínal krásný letní den, ale vystěhovalci nevnímali tu všechnu krásu probouzející se přírody, osvětlené ranní rosou, jejíž krůpěje měnily se duhovými barvami. Vráti se ještě někdy do svých domovů? Na tuto otázku nemohl nikdo odpovědět. Takových běženců - psanců bez domova, potulovalo se v této válce tisíce a byli odkázáni na milost osudu, vystaveni nepředstavitelným bédám a starostem. Naši vystěhovalci odcházeli podle rozkazu na východ a měli namířeno do českých vesnic v okolí Rovna, odkud sem přišli před desíti či více lety. Naši šli do Ulbárova, kde tenkrát ještě žil náš dědeček Petr Hybler. Bylo to více než 100 kilometrů a já si nedovedu představit, jak mne moje matka mohla tak daleko donést.

Bylo již dlouho po poledni, když dorazili na návrší, kde rostlo několik stromů a byla tu dokonce studna s čistou, studenou vodou. Bylo tu asi nějaké hospodářství či samota, které před časem shořelo a zůstala tu jen ta studna s malou zahrádkou. Z návrší bylo vidět velkou ukrajinskou obec Tarhoviče, kde byl most přes řeku Styr. Běženci, zmoření horkem a vysilujícím pochodem, zastavili ve stínu stromů, aby se posílili na další cestu skromným obědem a chladnou studniční vodou. Jako poslední došli sem naši, kteří byli již skutečně se svými silami v konci. Hoši uvázali kravku ke stromu, kde rostla pěkná, zelená tráva a Pepík, jako nejstarší ze všech sourozenců, donesl vědrem vody, jež byla tím zázračným nápojem, po kterém se všem vracela síla a chuť k dalšímu pochodu. Kdosi zapálil oheň a na něm vařili některé hospodyně potravu. Byla tu taková oáza klidu - i když z dále se ozývala nepřetržitě fronta.

Na cestě, kterou běženci před chvílí došli, zvedalo se mračno prachu a v malé chvíli dojela na návrší tryskem skupina jezdců. Byli to ruští kozáci a jejich velitel se zeptal, kdo že jsou a kam mají namířeno.

"My běženci," odpovídal za všechny starý Pavelka. "Utíkáme před frontou ku svým rodným u města Rovna".

"Utíkáte, povídáš?" - zasmál se kozácký staršina, "tomuhle ty říkáš útěk? Hovíte si tady, pospáváte a my za chvíli tam ten most přes řeku strhnem. Jestli za dvě hodiny nebudete na druhé straně, je s vámi konec, rozumíš, konec!"

Kozáci odcválali k vesnici a uprchlíci se rychle připravovali na další cestu. Jen ta naše pitomá "čouda" ne a ne se odtrhnout od svěží zelené trávy. Hoši ji švihali prutem, tahali za provaz, ale ona stála na místě jako přibitá a nakonec si lehla.

"Nedá se nic dělat, děti," rozhodla maminka, "musíme ji tady nechat. Kdyby tu byl aspoň tatínek!" posteskla si a sehnula se, aby mne vzala do náručí.

"Mámí, maminko, podívejte kdo to tam jde!" volala Andula a ukazovala na osamělého chodce, který se v té chvíli objevil na cestě.

"Tatínek, tatínek je to!" volali děti jeden přes druhého.

Byl to skutečně otec, který nás rychlou chůzí dohonil v pravý čas. Snad ta naše kravička čekala na něho, neboť teď vstala bez pobízení a dala se do klusu.

Byli jsme tedy opět všichni pohromadě a to bylo pro všechny velkou vzpruhou. Tatínek vzal chvíli za Pepíka trakař, pak vedl místo Jarouše kravičku a nesl mne, neboť maminka už klesala únavou. U řeky dohonili jsme naše spoluobčany, ale tady museli všichni dlouho čekat, než se uvolnilo místo na mostě k přechodu na druhý břeh. Takových uprchlíků jako my bylo nesčíslné množství a mimo toho i vojenské oddíly, které si dovedly sjednat přednost. Konečně přešli jsme i my a se soumrakem došli až do nevelkého městečka, zvaného Mlynov, kde zůstali až do rána.

Druhý den čekalo nás milé překvapení. Dědeček, Petr Hybler, v Ulbárově se nějakým zázrakem dověděl o naší těžké situaci a přijel nám se svým povozem naproti. I pro rodinu strýce Francka přijel jeho švagr Samec z obce Dembrovka.

Další cesta byla pro nás už mnohem lehčí a hlavně pro moji maminku, která se semnou předešlý den tolik natrápila.

A tak se naše rodina vrátila opět do Ulbárova, odkud odešla před jedenácti lety. Nyní jsme na tom byli mnohem hůř, než tenkrát - vždyť jsme měli jen to, co jsme měli na sobě, nějakou peřinu a tu naši kulhavou "čoudu", která po té dlouhé cestě div nepošla. Přistřeší nám poskytl dědeček, i když sám bydlel u své nejmladší dcery, Kačenky, provdané za kovářského mistra Klabana. Klabanovi měli již čtyři děti a tak nás bylo v té malé chaloupce plno, jako v úle.

Ulbárov nebyl válkou nikterak poškozen až na to, že všichni muži od 18 do 40 let byli všeobecnou mobilizací povoláni do zbraně. Žně byly přede dveřmi a každá pomoc byla vítaná. Moji rodiče spolu se staršími dětmi pomáhali sklízet obilí, Frantík, kterému bylo tehdy deset roků, pásal společně s dobyt看em strýce Jeníka i naši kravičku a o tři roky mladší Andula dělala moji chůvu. Bylo mi teprve 15 měsíců, ale protože jsem byl, jak se lidově říká - kluk jako buk - a k tomu, prý, hodně zlobivej, natrápil jsem se ji dost a dost. Brzy však jsem se skamarádil se svým bratrancem, Toníkem Klabanem, který byl o rok starší než já a tak měla moje sestřička na starosti ty zlobiče dva.

Přes některé vojenské úspěchy vyvinula se situace pro centrální mocnosti v roce 1916 dost nepříznivě. Odčerpáním značných sil na východní frontu ztroskotal úplně drtivý úder Němců na Paříž, i když boje ve Francii pokračovaly stejnou intenzitou.

Po úspěchu ruské červnové ofenzivy Rumunsko počítalo s brzkou porážkou centrálních mocností, a proto vypovědělo Rakousku-Uhersku válku.

Němci spolu s Rakouskem a Tureckem soustředili na rumunskou hranici silnou armádu a špatně vycvičená a nedostatečně vyzbrojená rumunská armáda sklízela jednu porážku za druhou. Rusko mělo s Rumunskem dohodu o vzájemné vojenské podpoře, a protože odhadlo úmysl protivníka napadnout je z této strany, bylo nuceno přispět svému spojenci na pomoc. Zatím byla však již větší část Rumunska obsazena nepřítelem, který získal mimo potraviny také cennou surovinu, naftu, které k vedení války bylo třeba velké množství.

I přes tento úspěch se situace centrálních mocností stále zhoršovala a jejich armády byly nuceny na všech frontách přejít do obrany. I na volyňském úseku fronta se zastavila asi 6 až 8 kilometrů na západ od naší obce. Rusové byli nuceni ustoupit až za Horochov, ale dál už se Němci nedostali.

Když se otec o tom dověděl, rozhodl se ihned, že se vydá domů na průzkum, jak to tam vypadá a bylo-li možné se tam vrátit. Nebylo to jistě nic lehkého, ale otec se nenechal ničím odradit a šel.

A v těch dnech obdržel náš dědeček dopis, který nám všem udělal velikou radost. Byl to dopis od bratra Venouše, v němž si stěžoval, že z domů nemá již přes rok žádných zpráv a prosil dědečka, aby mu co nejdříve napsal, jestli neví, co se s námi stalo. Dále psal o tom, že byl z ruské armády přeložen k československé vojenské jednotce, a že je tu s ním mnoho krajanů od nás i z ostatních českých vesnic. Psaní bylo stručné a bylo též velmi dlouho na cestě, ale jak se jím potěšilo to dobré srdce naší maminky! Venouš žije a je nyní tím "blanickým rytířem", kteří mají naši vlast osvobodit z potupné poroby a vybojovat ztracenou svobodu. Byla na něho hrdá a už ji to vyhnanství nepřipadalo tak těžké. Žijeme, a co víc si v těchto zlých časech, v této hrozné válce člověk může přát?

Otec se vrátil až za čtyři dny, ale přinesl celkem dobré zprávy.

Vilhemovka byla nyní v přífrontovém pásmu a podle toho to tam také vypadal. Všude plno vojska, zákopy a zemljanky, ale obilí dosud na poli, i když velmi rozplouhané a poničené. Kdyby se podařilo sklídit ten zbytek, byla by výživa celé rodiny zajištěna. Velitel vojenské kanceláře, která byla dosud v naší chalupě, souhlasil s naším návratem a dal k tomu písemné povolení.

A tak se naši spěšně připravovali na návrat spolu s rodinou Pavelky, která našla útočiště u svých příbuzných rovněž

v Ulbárově. Otec koupil kdesi koně a strýc Klaban mu daroval starší vůz, takže návrat domů byl nyní mnohem snadnější a lehčí.

Zpáteční cesta proběhla bez větších závad a těžkostí a na druhý den byli jsme již doma. Tady však došlo za naší nepřítomnosti k velkým změnám. Naši "velkou" světnici sbírala vojenská kancelář a my se museli vměstnat do malé síňky a komůrky. Na zahradě i všude kolem byly zákopy a zemljanky, ve kterých bylo plno vojáků. V naší stodole měla svůj sklad intendance a ve zpustlé, neobdělávané chmelnici sklad dělostřeleckých nábojů. Vše bylo pečlivě zamaskováno, neboť občas přeletělo nad námi nepřátelské průzkumní letadlo a lze si představit, jak by to dopadlo, kdyby se nepřátelské dělostřelectvo o tomto skladě dovědělo.

Krátce před válkou tatínek zřídil na dvoře velký zděný sklep. do kterého při našem útěku schoval nějaké živobytí, šatstvo, peřiny a též svoje oblíbené knihy. Vojáci však tuto skrýš objevili, a když jsme se vrátili, bylo všechno pryč. Přesto jsme hladem netrpěli, neboť z rozkazu vojenského velitelství stravovali jsme se u vojenské kuchyně a občas se našim podařilo koupit nějaký vojenský oblek či plášť, ze kterého nám maminka ušila šaty. Žili jsme vlastně životem frontových vojáků, s nimiž jsme sdíleli všechny jejich strasti a nedostatky i všechno to nebezpečí, kterým byl náš život neustále ohrožen.

I žatva byla prací velmi nebezpečnou, protože leckde se povalovaly nevybuchlé granáty a rozplouhané a poničené obilí se sklízelo ručně, srpy a kosami. Přes tyto těžkosti podařilo se našim sklídit tolik obilí, že výživa celé rodiny byla alespoň částečně zajištěna.

Mimo našich bydlili ve Vilhemovce také Pavelkovi a později se přistěhoval i soused Foitík. Tento byl ale po několika dnech povolán do armády a jeho manželka se synkem se odstěhovala ke svému otci do města Lucka. Pavelkova rodina pocházela původně také z Bukovna u Mladé Boleslavi, a proto bylo mezi oběma rodinami vždy upřímné přátelství. Panimáma Pavelková zemřela v druhém roce války a zůstalo po ní pět dětí, ze kterých nejstarší dcerce, Máni, bylo sotva 15 roků. Byli to naši nejbližší sousedé a moji sourozenci, kteří byli přibližně stejného stáří, bývali u nich jako doma. U Pavelků na peci bylo celé dětské království, kam vzali někdy i mne. Tam měli svoje hračky, hadrové panenky, které si děvčata sama ušila, barevná sklíčka, prázdné patrony, telefonní kábl a jiné předměty. Těžké bylo to naše frontové mládí a dětství, a před na to vše rádi vzpomínáme.

Jedno dne mne maminka koupala ve velikánské plechové vaně, kterou odkudsi dovezli naši vojáci. Z nedaleké fronty zaznívala kanonáda ku které se přidali dělostřelci od našeho stavení. Vypadalo to na novou ofenzívu a naši odběhli spolu s písaři vojenské kanceláře zjistit, co se to vlastně děje. Když se delší dobu nevraceli a kanonáda stále zesilovala, odešla ven i maminka. Naše stará chalupa se otfárala ve svých základech, okna řinčela a plechová vana tento pekelný hřmot ještě zdvojnásobovala. A já ve vaně křičel do ochraptění, i když mne stejně slyšet nebylo. Když se maminka vrátila, dalo jí hodně práce, než jsem se z té hrůzy vzpamatoval.

V naší obci byla vojenská přifrontová nemocnice, do které po bojích dováželi raněné ruské vojáky. Mnozí svému zranění podlehli a jejich tělesné pozůstatky pohřbívali do společných hrobů na našem hřbitově. Bylo jich hodně přes jeden tisíc.

Vilhemovští občané po válce hroby neznámých ruských vojinů opravovali a každoročně konala se tu tryzna za velké účasti lidu z místa i okolí. V roce 1939 byl hřbitov oplocen, hroby ruských padlých vojinů opatřeny betonovými náhrobky a uprostřed vybudován památník, do jehož základů byla vložena listina s tímto textem:

"Tato pamětní listina vkládá se do pomníku, který na obecním hřbitově v r. 1939 postavili občané Vilhemovky, okr. Horochov na Volyni.

Pomník je věnován památce ruských vojinů a důstojníků armády generála Brusilova, kteří zde na blízkých bojištích padli smrtí chrabřích při obraně své vlasti a na tomto hřbitově v počtu více než jeden tisíc osob jsou pohřbeni.

Pomník je věnován dále občanům této obce, kteří v řadách ruské armády na neznámých bojištích obětovali své životy. Byli to:

František Hnízda, Václav Kačírek, Felix Konopka, Josef Švorc.

Pomník je věnován také zakladatelům této obce a všem občanům, kteří zde na tomto hřbitově odpočívají.

Čest jejich památce!

Obec Vilhemovka byla zakoupena občany české národnosti v roce 1900,

V roce 1939, kdy je tento pomník postaven, má obec celkem 55 rodin. Z toho jsou: 43 české, 3 polské, 2 ukrajinské a 1 židovská.

V době, kdy je stavěn tento pomník, stahují se nad světem mračna nové světové války. Přinese mnoho utrpení, vyžádá si mnoho obětí, ale přinese svobodu ujařmeným národům a tedy i republice československé, naši drahé, staré vlasti."

Za II. světové války byl tento hřbitov značně poškozen. Vilhemovští občané, kteří roku 1947 přesídlili do Olbramovic na Znojemsku, požádali roku 1966 vládu SSSR, aby jejich hřbitov na Volyni byl zachován jako svědectví opravdového přátelství s bratrským ruským lidem. Vláda SSSR této žádosti vyhověla a uvolnila potřebný obnos na obnovu hřbitova za státní pokladny.

5.

Po třech dnech svízelného pochodu běženci dorazili do nevelkého pohraničního městečka Poryck, kde z rozkazu rakouského velitelství zastavili. Cesty byly plny vojska, které postupovalo rychle na východ proti Rusům. Běženci byli ubytováni ve městě, a to v domech Ukrajinců a Rusů, kteří uprchli před rakouskou armádou loňského léta. Rodina Josefa Žitného, manželka Anna s dětmi, babička Kateřina s dcerou Mílou Kyselkovou, se usadila spolu s dalšími sklíňskými občany ve velkém domě, který byl však úplně zdemolován a vydrancován. Umišťoval je tu rakouský strážmistr, který byl Čechem a projevoval o ně značný zájem. Ujišťoval je, že v Porycku dlouho nezůstanou, protože rakouská armáda zahájila na celé frontě protiofenzívu a Rusové budou v několika dnech poraženi. Pak prý se budou moci vrátit opět domů do svých domovů.

Rusové byli skutečně nuceni v některých místech Haliče ustoupit, ale na volyňském úseku se fronta ustálila hned za Horochovem a obě armády zaujaly tu obranné postavení. Vystěhovalci z obcí od Lucka a Dubna byli od svých domovů odříznuti, a když spotřebovali potraviny, které sebou vzali, začali hladovět. Zásobování civilního obyvatelstva potravinami neexistovalo a koupit nebylo též snadné, protože ve městě zůstalo jen málo obyvatel, kteří na tom s živobytím nebyli o mnoho lépe. Děti plakaly často hladem a situace uprchlíků byla zoufalá.

Jednoho dne vzala Mílka svoji dceru do náručí a vydala se na četnickou stanici hledat onoho českého strážmistra. Měla štěstí, neboť jej zastihla v kanceláři, a když mu vysvětlila, v jaké jsou situaci a že ta její maličká dnes ještě neměla v ústech, přinesl chleba s nějakou marmeládou a hrnek horkého čaje. Děvčátko jedlo hltavě a Mílka děkovala tomu dobrému muži se slzami v očích.

"To nestojí za řeč, dal bych vám víc, ale opravdu nemám. Víím, že vás trápí, když vidíte, jak vaše děti trpí nedostatkem. Věřte, že bych vám rád pomohl, ale ani my to nemáme lehké. Rusové celé to území zpusťovali a Ukrajinci uprchli s nimi, takže na poli není komu pracovat. Proto budeme vaše lidi umísťovat po okolních obcích a budou pomáhat sklízet úrodu. Vám mohu nabídnout něco jiného. Potřebujeme kuchařku na stanici v Mišově a jestli umíte vařit, můžete tam ihned nastoupit. Ta maličká však s vámi na stanici být nemůže."

Mílka chvíli usilovně přemýšlela a potom pravila:

"Mám maminku, která by mi ji pohlídala, kdybychom mohli bydlet spolu."

"To nebude problém, nějaké ubytování pro vás najdeme, i když ta vesnice vyhořela, jako ostatní obce. Ujednáno a zítra nastoupíte!"

Mílka poděkovala strážmistrovi za všechno ještě jednou a s novou nadějí vracela se za svými přáteli. Bylo jí teprve 24 roky, ale prožila toho v životě už víc než dost. Po smrti svého otce žila nějaký čas u své sestry Bětušky v Oděse a pomáhala jí vést domácnost. Švagr Vondrouš měl prvotřídní holičství a Milka by tam byla asi zůstala, kdyby se o jedné pouti ve Sklíni neseznámila s fešným chasníkem, Karlem Kyselkou. Byla z toho nakonec svatba a novomanželé byli spokojeni a šťastní, i když měli jen ty svoje ruce a žili v pronajaté místnosti. Karel byl obuvníkem a Milka vypomáhala sestře Anně šít. V té době přišlo od bratra Vládi z Ameriky psaní, ve kterém sděloval, že dostal dobrou a výnosnou práci, a že se mu daří dobře. Později poslal domů též nějaké dolary a to popletlo Karlovi hlavu. Rozhodl se, že pojedje hledat svoje štěstí rovněž za moře. Milka jej prosila, aby nikam nejezdil, ale Karel trval na svém a ona mu nakonec dala na cestu peníze, které jí bratr Josef vyplatil jako věno. Karel odejel a brzo potom vypukla první světová válka. Bratra Josefa odvedli na vojnu a Milka se odstěhovala k mamince do výměnku a pomáhala švagrově hospodařit.

V lednu 1916 roce narodila se jí dceruška a ona měla co dělat, aby se uživila. Karel se vůbec nehlásil a neposlal slíbenou podporu, ba ni žádný dopis. Zato bratr ji po nějakém čase napsal, že její muž se k ní už vůbec nehodlá vrátit a že má už jinou...

Bylo to hrozné a nebýt té maličké a hlavně maminky, snad by si byla zoufala. Kvůli těm dvěma přijala místo kuchařky na četnické stanici, i když z určitými obavami, co řekne maminka, co ostatní příbuzní a spoluobčané.

"Byla bys sama proti sobě, kdyby tam nešla," řekla švagrová a matka slíbila, že bude o Mařenku pečovat tak jako dosud.

Druhý den odvezl je pantáta Kočí do Mišova a Milka byla na stanici ihned přijata. Ubytovali je nedaleko stanice, avšak v jakémsi chlévku či komoře, který jediný zůstal z celého hospodářství. Když tuto místnost vyčistili a vybavili nejnutnějším nábytkem, dalo se u bydlet. Práce na stanici měla Mílka víc než dost, ale za to se nyní již všichni tři dosyta najedli.

Postupně byli všichni běženci umístěni v okolních obcích a ihned se museli zapojit do práce na sklizení přežralého obilí.

Anna Žitná s dětmi a rodinou jejího švagra byli nastěhováni do velké ukrajinské obce zvané Zavidov, kde se usadili v prostorné zemljance, kterou tu před nějakým časem vykopali vojáci. Byla to jáma zakryta ohořelými trámy, na kterých byl nasypán kopec hlíny. Vcházelo se do ní po hliněných schodech otvorem jimž vnikalo tam trochu světla a vzduch. Spalo se po jedné straně a z druhé měli uloženy svoje zavazadla. Tam postavili také velký kufř, který jim sloužil jako stůl. Takových zemljanek bylo tu více, neboť i tato vesnice vyhořela loni téměř úplně.

Dobytek Kočích a Žitných krávy a kobyly Hnědku uvázali ve staré, napolo zbořené kolně, která tu zůstala po loňském požáru.

Hned příští den museli všichni dospělí na práci do statku sklízet obilí, které bylo však již velmi poškozené a přežralé. Po žních nastalo kopání brambor, které večer přinášeli v koších domů, jako odměnu za celodenní namáhavou práci. Teď už se jejich stravování podstatně zlepšilo a brambory byly jejich každodenní potravou - brambory a česneková polévka. Po sklizni brambor se dobývala cukrová řepa, kterou někdy také přinesli domů. Vařili z ní sirup, který dětem obzvlášť chutnal.

Žitných rodinu čekalo jedno ráno nemilé překvapení: jejich stračena zmizela a přes všechno hledání nenašli po ní ani stopy. Teprve po nějakém čase našla se v nedalekém lese krvavá kůže a Anna poznala, že je to kůže z jejich kravičky. Po této události pantáta Kočí zajistil dveře u kolny závorou, ale i přes toto opatření zmizela jedné noci také jejich kráva a potom i Žitných hnědka.

Nebylo těžké uhodnout, kam se všechna zvířata poděla.

Nedostatek živobytí nebyl jenom mezi civilním obyvatelstvem, ale i v rakouském vojsku, kterého tu bylo velmi mnoho.

Po ukončení práce na polích museli všichni muži do lesa kácet stromy. Byly utvořeny pracovní čety, které pracovaly pod dozorem vojenských stráží. V jedné četě pracovali spolu s jinými i oba švagři Anny Žitné, Kočí a Řeřicha.

Jednoho dne vrátil se Kočí z lesa s jakýmsi balíkem, a když jej rozbil, nechtěli jeho spolubydlíci v zemljance věřit svým očím. Bylo to maso, skutečné maso! Strážný prý zastřelil v lese divočáka, a když mu jeho lidé pověděli o tom, že jejich rodiny hladoví, tak se s nimi poctivě rozdělil. Byl to jistě hodný člověk a jeho zásluhou se běženci zase jednou dosyta a po chuti najedli.

Po třetím dělení Polska roku 1795 byla větší část tohoto státu připojena k carskému Rusku. Tak tomu bylo i s úrodnou půdou vojvodstva lubenského, i se starobylým městem Chelem. Asi 12 kilometrů od tohoto města jsou v těsné blízkosti vedle sebe dvě vesnice: Sojčice a Čujčice, které dělí pouze nevelký potok. I sem nastěhovalo se za carské vlády několik ruských rodin, které při ústupu Rusů od Karpat odešli s nimi na východ. Nebylo to jen ze strachu před valící se frontou, ale také proto, že sousedské vztahy těchto osadníků s domorodými obyvateli nebyly vždy ty nejlepší.

Koncem srpna roku 1916 rakouské úřady nastěhovaly do těchto uprázdněných domků tři rodiny běženců z České Sklíně. Byla to rodina Matoušova a Bryksových, kteří byli nastěhováni do velkého stavení v obci Sojčice a rodina Václava Žitného s rodiči jeho manželky, kteří se usadili v malém domku na konci Čujčic. Byla to vlastně jakási bouda o dvou vybitých oknech a starými rozbitými dveřmi o jediné světnici a malinkaté komůrce. Aby v této chatrči mohli bydlet, museli ji především vymést, vyčistit, okna zavěsit pytlím a opravit kama, ve kterých už dlouhý čas nehořel oheň. Domek byl úplně prázdný a spát museli zpočátku na zemi. Když ale ulehlo všech osm členů rodiny ke spánku, byla světnice plná.

Rodina Bryksových a Matoušova byla ubytována společně a to v prostorném stavení, které bylo rovněž bez jakéhokoliv zařízení, ale místa tu bylo dost a dost. Proto později Matouška odstěhovala svoje rodiče Havelkovi k sobě a tím se v malém stavení Žitných značně uvolnilo. V době, kdy vystěhovalci museli opustit svoje domovy, byli oba pantátové, Matouš a Bryksa, i se svými koňmi, vozataji rakouské armády. Bryksovi se podařilo uprchnout a v Horochově se shledal se svoji rodinou, Matouše zajali však Rusové a on se sešel s manželkou a dětmi až po válce v roce 1918.

I v tomto kraji byl velký nedostatek pracovních sil a naši vystěhovalci byli nuceni pomáhat sklízet obilí a později okopaniny, a to hlavně na panském statku v sousední vesnici, zvané Olchovec. Majitelkou tohoto statku byla vdova po polském plukovníkovi, paní Garčiňská a správcem byl rovněž Polák, Morozovský. Paní si Čechy velmi oblíbila a obě rodiny, Matoušovu i Bryksovu nechala později přestěhovat na její statek v Olchovci, kde pantáta Bryksa byl pak vedoucím panských kočí. Společně s Matoušovou rodinou se přestěhovali i staří Havelkovi.

Josef Bryksa byl rodákem z Lhoty Rytířové u Mnichova Hradiště v Čechách a na Volyň se přistěhoval jako malý chlapec se svými rodiči. Nejstarší jejich syn zůstal tehdy hospodařit na rodné chalupě ve Lhotě a rodina Bryksových žije tam podnes.

Ve Sklíně se Josef oženil s Havelkovou Františkou, která měla tři sestry a bratra, Vláďu. Obě její sestry, Barbora - provdána za Aloise Matouše a Marie - provdána za Václava Žitného, sdíleli spolu s rodiči Havelkovými těžký úděl běženců, psanců bez domova a vlasti. Samotná cesta pod dozorem rakouských strážných za těžkých podmínek, někam do neznáma zdála se jim být nekonečně dlouhou a dědoušek Havelka prohlásil, že by jej vůbec nemrzelo, kdyby je ti Rakušáci dopravili až do jejich rodiště v Čechách. To se ovšem nestalo a oni se po dvou letech strastiplného života vrátili opět na Volyň.

Po osídlení a zapojení do práce obdrželi od obecního úřadu stravenky, na které fasovali potraviny až ve městě, kam bylo to dobrých dvanáct kilometrů.

Největším nedostatek živobytí byl u Žitných, kteří větší část potravin a různých věcí museli zanechat u známého občana v obci Skobelka. Václav se tam vypravil, jakmile se na novém místě trochu zabydlili. Nenašel tam však vůbec nic a vrátil se ke své rodině s velkými obtížemi až za několik dnů.

Nejstarší dcerka, Andulka, které bylo tehdy dvanáct roků, šla do mlýna za chůvu k dětem paní mlynářky, která ji za tuto práci dala občas trochu mouky pro rodiče. Bylo těžké v těchto poměrech uhájit holou existenci, ale společnými silami se jmi to přece jen nějak podařilo. Václav chodil do práce k tamním hospodářům a jeho žena prala prádlo vojákům, kteří se tu zdržovali před odjezdem na frontu.

Lublinské vojvodství bylo válkou poškozené tak jako ostatní kraje Polska, vesnice vypálené a hospodářství zplundrováno stálými rekvizicemi. Nyní tu však již byly ustanoveny nové správní orgány, které se snažily zavést jakýs-takýs pořádek. Fungovala již dokonce i pošta a Žitných obdrželi jednoho dne od Václavovy sestry, Milky, dopis. Adresu Václava Žitného jí sdělil důstojník, kterému Marie prala prádlo a ona jim ihned podala zprávu, že bydlí v Mišovicích u Porycka i s maminkou. Dále psala, že je kuchařkou na četnické stanici a že se má celkem dobře. Mají-li nedostatek v živobytí, ať přijedou za ní.

"Emila by zasloužila pár facek!" zlobil se Václav, "mne připravili o všechno a ona jim dělá služku!"

Když se Žitných rodina jakž takž zabydlila, Václav se vypravil na Skobelku pro věci, které tam u známého krajana loni zanechal. V jeho domě však nyní bylo plno rakouských vojáků, kteří se na něj obořili a chtěli jej zajistit jako špeha. Nebýt krajanů, kteří se za něho zaručili, bylo by to s ním dopadlo velmi zle. Vrátil se k rodině teprve po několika dnech roztrpčen, vyhladovělý a s prázdnými rukama. Nebylo proto divu, že se na Rakušáky zlobil. Když však nouze doléhala stále citelněji, souhlasil, aby se Marie vypravila za sestrou, už jenom proto, aby věděli co je s ostatními Čechy a matkou. Marie se vrátila až za týden, přesto že do Porycka bylo něco přes sto kilometrů. Donesla trochu mouky, chléb a nějaký cukr. Vyprávěla, že Milce se daří celkem dobře a miminka, Kateřina, že je zdravá. Rodina bratra Josefa Žitného však prý je dále, až kdesi v Závidově, kam si netroufala, protože to bylo velmi nebezpečné. Mimo to se obávala, aby nedonesla domů nějakou infekci. Vyprávěla, že mezi běženci řádily různé nemoce, kterým již mnozí podlehli.

V zimě, když na poli práce skončily, Václav ušil jednomu polskému hospodáři na koně postroje a dostal za tuto práci sele. Bylo s ním hodně starostí, protože jej museli chovat v přístěnku, aby jim nezmrzlo. Na jaře mu Václav udělal pod okny malý chlívek, který se podobal spíš psovské boudě. U této boudy uvázali dokonce psa, který hlídal nejen jejich stavení, ale hlavně čunika, aby jej někdo neukradl. Václav dostal za práci u sedláků nějaké krmení a mimo toho šetřili všichni potravou pro svoje prasátko, těšíce se, že si to jednou bohatě vynahradí.

V prosinci roku 1917 narodil se manželům Václavovi a Marii Žitných syn, jemuž dali jméno Jaroslav. V té době měl jejich čuník již kolem metrů a Václav jej zapíchl - jednak proto, že neměl již více krmení, a jednak proto, že chtěl tomuto svému pátému děcku vystrojít slavné křtiny, jak bývalo na Volyni zvykem. Na tyto křtiny pozval obě spřízněné rodiny z Olchovce, pro které zabijačka měla být překvapením. Překvapení však byli především Žitných, když ráno zjistili, že okno u komory je otevřené a zabijačka ta tam. Té noci zmizel i jejich oříšek a co se sním stalo, se nikdy nedověděli. Na svěžím sněhu byly dobře viditelné stopy, které však na ujeté cestě se ztratily a všechno další pátrání po pachatelích bylo bezvýsledné.

Nežli se Žitných rodina z této vesnice odstěhovala na Volyň, pokusili se zloději vloupat k ní ještě jednou. Tentokrát je včas zpozorovali a Václav je zahnal na útěk.

6.

Již od počátku roku 1917 jsme se dozvídali od ruských vojáků o mimořádných událostech. Koncem předešlého roku byl zavražděn carský mile, všemocný Rasputin. Car Mikuláš II. byl donucen zříct se trůnu a moc ve státě přebrala prozatímní vláda. Ve městech propukaly však neustále nepokoje a demonstranti žádali ukončení války.

Tyto události měly velký vliv na další vedení války, neboť ruští vojáci odmítali bojovat a nasazovat své životy za cizí jim zájmy ruské buržoazie. Tak bylo tomu i na horochovském úseku fronty, kde obě nepřátelské armády stály dosud proti sobě a v zákopech, ale k žádným bojovým akcím tu již nedocházelo. Ruští vojáci se dokonce kamarádili s Rakušany a vyměňovali chléb či jiné potraviny za tabák a kořalku.

Za těchto poměrů mohli se civilisté, žijící v přífrontovém pásmu, věnovat opět svému hospodaření. Otec koupil od vojáků druhého koně a podařilo se mu obdělávat a osít větší část svých pozemků. Obilí, zaseté v úhoru bylo pěkné a slibovalo dobrou úrodu.

Jednoho dne koncem června přišel otec z pole neobvykle rozčilen. Vyprávěl, že na "sklinském"-jak se říkalo pozemkům v katastru sousední obce, je obilí rozplouháno, podupáno a spaseno, viditelně koňmi.

"Co jsme se nazahazovali zákopů, nadřeli s přípravou půdy a oni to zničí teď, přede žněmi."

"Možná se jim ty koně odvázali, vždyť je to hrůza, jak jsou zbědovaní a vyhladovělí, " řekla na to maminka.

Bylo to skutečně tak. Vojáci uvazovali koně u stromů nebo ve stodole u sloupů a oni z hladu hryzali dřevo.

"Trávy je všude plno a kdyby nebyli lenoši, mohli by mít sena dostatek", zlobil se otec.

Druhého dne bylo obilí na onom pozemku znovu spaseno a otec se k večeru vypravil hlídat. Nevšiml si, že z povzdálí jde za ním Pepík, jeho syn, který chtěl vědět jak to dopadne, ale přitom se schovával, aby jej otec neviděl. Tak došli až na pole, kde se ukryli ve vzrostlém obilí. Když se setmělo, ozval se koňský dusot a několik jezdců vjelo do pšenice. Pepík napínal zrak, aby uviděl, kde je otec. V zápětí jej uslyšel vykřiknout, ale zároveň hluk a rány, které

nasvědčovaly tomu, že jej vojáci bijí. V první chvíli mu chtěl spěchat na pomoc, ale pak si uvědomil, že proti takové přesile by oba nic nezmohli. V tom se ozval rozkaz, snad od jejich velitele, aby jej nechali.

"Toho sedláka budeme soudit a oběsíme ho pro výstrahu druhým."

"Tatínku", zaštkal Pepík a plazil se obilím, aby byl otci jak nejbližší. Uviděl však už jenom, kterak jej jezdci odvádějí, uvázaného provazem ke koni, pryč. Sledoval je opatrně, a když poznal, že jej odvádějí ke Sklíni Dvoru, kde byl vojenský štáb, vrátil se domů.

Když se maminka dozvěděla, co se stalo, byla v první chvíli bezradná. Pak si ale všimla světla ve vojenské kanceláři a napadlo ji, že by měla ohlásit veliteli, co se otci stalo.

Poručík Smirnov, který byl v kanceláři náhodou sám, ji pozorně vyslechl, vyzval, aby se posadila a snažil se ji uklidnit. Při tom však nikterak neskryval, že je situace velmi vážná.

"Víte sama, jak to teď vypadá. Vojáci si dělají, co chtějí a my, důstojníci, jsme bezmocní. Váš manžel byl v právu, že chránil svoji úrodu a hle jak to dopadlo! Štěstí, že jej neubili hned na místě. Když jej odvedli na štáb, jak říkáte, snad se dá ještě něco pro něho udělat. Mám tam přítele, výkonného Volkova, který má na vojáky velký vliv. Jestli mu může někdo pomoci, pak je to jedině on."

Po těchto slovech usedl ke stolu a napsal rychle krátký dopis. Podáváje jej matce, pravil:

"Pamatujte dobře, staršina Volkov Sergej Antonovič. Toto psaní mu doručte osobně a to co nejdříve hned ráno!"

Do Sklíně Dvoru bylo od nás necelé tři kilometry a matka se tam vydala po probdělé noci hned po rozednění. Kdysi to bylo hospodářství hraběte Raua, které v roce 1904 zakoupilo několik českých rodin. Byli to vesměs zámožní hospodáři a příslušeli do ukrajinské Sklíně. Na výkonného Volkova se matka zeptala známého krajana a našla jej ještě doma, na bytě. Po přečtení dopisu se na ni chvíli zadíval a pak ji oslovil, k jejímu překvapení dosti dobrou češtinou:

"Případ vašeho muže znám a věřte, že se divím jeho nerozvážnosti a odvaze. Mohlo jej to stát život. Revoluci, svobodu, si leckdo vykládá po svém. Bude to ještě nějaký čas trvat, než se zbavíme špatných, nezodpovědných lidí i návyků. My to určitě dokážeme. Vašeho manžela propustíme na svobodu, když se za něho přimlouvá Smirnov a také proto, že jste Češi. Moje matka byla také Češka, z Volyně, a já mám Čechy rád, i když sám jsem po otci Rus a ruský revolucionář. Vašemu muži řekněte, ať se raději zdržuje doma, čert těm chlapům věř! My odsud brzo odejdeme a pak se už nemusí nikdo obávat. Smirnova ode mne pozdravte, ale o naši rozmluvě nikde ani slova, rozumíte?" Po těchto slovech doprovodil matku ke dveřím a na rozloučenou jí podal ruku.

Otec se vrátil skutečně toho samého dne k večeru a četné modřiny dokazovaly, že se s ním vojáci nijak nemazlili. O tom, co zažil, nechtěl nikdy vyprávět, ale když si trochu odpočinul, zašel k veliteli vojenské kanceláře Smirnovi, aby mu poděkoval za přímlovu.

Smirnov naznačil mávnutím ruky, že to nestojí za řeč a vyzval otce, aby se posadil.

"Mám pro tebe dobrou zprávu, Josife Petroviči. Vím, že máš syna v čechoslovácké brigádě a tato se vyznamenala v bojích u Tarnopolu. Orlové jsou ti vaši vojáci, hrdinové a já ti z celého srdce blahopřeji! Mám tady vaše, české noviny, z Kyjeva jsem je přivezl. Vezmi si je, tam se o všem dočteš. O vašich legionářích i o té bitvě u Zborova píší samozřejmě i v našich novinách, ale tyhle české jsem dovezl pro tebe. Molodci ti vaši vojáci, ale naši... hanba povídat, opět zklamali..."

Otec se dočetl o tom, že československá legie byla přidělena k 11. ruské armádě a v připravované ofenzivě u městečka Tarnopolu měla udržovat spojení mezi ruskými divizemi. Ruské velení počítalo s malou zkušeností československých vojáků ve vedení zákopové války, protože dosud operovali na frontě jako výzvědné oddíly v menších útvech. Nedostatečná byla i jejich výzbroj a nízký početný stav: brigáda měla jen tři pěší pluky a celkem to bylo 3500 vojáků. Zákopy, které českoslovenští vojáci od Rusů přebrali, byly ve velmi špatném stavu, zatím co nepřítel měl vybudovanou velmi silnou obranu a početně měli Rakušáci dvojnásobnou převahu - technicky pak převahu několikanásobnou.

Útok začal 2. července v 9 hodin ráno na pravém křídle prvního pluku. Prudkým útokem byla nepřátelská obrana prolomena a do boje zasáhly roty druhého a třetího pluku. Úžasně smělým a rychlým náparem byl nepřítel poměrně brzo vyhnán z trojích zákopů a nakonec ovládli Češi i pevnost zvanou Mogila. Při tom vzali do zajetí více nepřátel, než čítala celá československá brigáda. Ku konci článku byla zmínka i o tom, že ztráty české jednotky byly též značné a Rusové tohoto vítězství nedovedli využít...

O vítězství československé brigády u Zborova se dozvěděli čeští občané v obou vesnicích ještě toho samého dne a byli hrdí na jejich udatnost.

"Co je s Venoušem? Žije? A co ostatní?" tak uvažovala maminka.

Později se proslýchalo, že Kerenského ofenziva v Haliči úplně ztroskotala a nepřítel přešel do protiofenzivy, za které ruské pluky ustupují, aniž dočkaly boje. V obraně ruského ústupu bojovaly jen české pluky, které však nebyly schopny zastavit postup několikanásobně silnější nepřátelské armády.

K radosti celé naší rodiny jednoho dne přišlo od bratra krátké psaní:

"Jsem živ a zdrav" psal úvodem a to bylo to nejdůležitější.

7.

Třetí rodinou, která žila v naší obci, byli Svatuškoví, jimž se podařilo vloni při odsunu odtrhnout od transportu běženců a odbočit do osady Jadvinky. Tam ze zastihli ještě ten samý den Rusové a oni se mohli vrátit domů. Na čas museli sice odejít od fronty, podobně jako naši, ale pak už žili stejně jako my nebo Pavelkovi.

František Svatuška měl sedm dětí a uživit tak početnou rodinu nebylo jistě nikterak snadné. Proto se jednoho dne vydal koňmi do Lucka, kde s pomocí známých získal nějaký cukr, sůl a petrolej. Část svého nákupu odprodal sousedům a také vojenskému veliteli, který mu na tuto cestu vystavil písemné svolení. Do Lucka zajel pak ještě jednou a získané zboží odprodal také vojákům,

Nebyl to ve skutečnosti žádný obchod, ale přec na toto shánění nejnnutnějších životních potřeb, těžce doplatil...

Byl podzim roku 1917 a za jednoho sychravého večera se vracel Svatuška z pole, kde celý den oral.

Byl unaven, stejně jako jeho koně, kteří byly zpoceni až do pěn. Je třeba využít vhodného počasí, protože zima nenechá už dlouho na sebe čekat. Na frontě byl nyní klid - i když stále ještě existovala. Zato ve městech vypukaly nepokoje a při své poslední cestě do Lucka se od tamních krajanů dověděl věci, z nichž mu šla hlava kolem. V červenci prý v Petrohradě stávkovalo a demonstrovalo na 400 tisíc dělníků, a potom se konal sjezd strany Bolševiků, který vyhlásil, že všechna moc ve státě patří Sovětům. Dále žádal, aby bojující státy skončili válku a uzavřeli mír, mír bez anexí a kontribucí. Nebylo divu, že národy sužované a mrzačené válkou po celá tři léta, toužili po míru. Bude však mír doopravdy?

Prozatímní vláda se nemínila vzdát moci a co bude dál, to nikdo nevěděl. Zemědělec však nemůže čekat, až jak to dopadne, on musí orat, sít a sklízet obilí, ať se děje cokoliv, protože odpovídá za výživu své rodiny, svého národa a všeho lidu, ať už je majitelem té půdy Petr nebo Pavel...

Takové úvahy a myšlenky táhly jeho hlavou a on ani nezpozoroval, že je již doma. Teprve když koně sami zastavili na dvoře, trhl sebou překvapeně, a byl by se sám sobě zasmál, kdyby nebyl tak velmi unaven. Vypřáhl koně a uvázal v maštali u žlabu, kam hoši už předem nachystali obrok. Pak je osušil věchtem slámy, napojil a teprve potom se umyl a šel do světnice, kde na něho již čekali s večeří.

"Dnes jsi to nějak přetáhl, táto," pravila panimáma, usedajíc ke stolu.

"Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek, praví přísloví a zima se zeptá, cos dělal v létě!" odpověděl Francek a pustil se s chutí do jídla.

Nebyli ještě po večeří, když kdosi zaklepal na dveře a do jizby vstoupili dva vojáci. Pozdravili a slušně požádali o nocleh. Mají prý ke svému útvaru ještě daleko a bojí se, že by v té tmě zbloudili.

"Je nás, jak vidíte, pěkná hromádka, ale chcete-li přespat v této kuchyni, můžete zůstat," pravil Svatuška. "Vím, co je vojna a jste-li hladní, můžete s námi povečeřet. Máme jen brambory a mléko, ale co máme, rádi dáme."

Vojáci byli úplně spokojeni a s chutí se pustili do jídla. Po večeří se celá rodina odebrala ke spánku do sousední světnice a vojáci ulehli v kuchyni na pohovku.

Bylo kolem půlnoci, když byli manželé Svatuškoví probuzeni tichým voláním vojáků, že chtějí odejít, aby jim šel posvítit a otevřít dveře. Svatuška vstal, rozžal petrolejovou lampu, ale sotva vstoupil do kuchyně, byl sražen šavlí k zemi. Vykřikl, ale toto zvolání se změnilo ve smrtelné chropění, neboť vrahova zbraň mu vnikla do krku. Svatušková vyskočila z postele a obraz, který spatřila ji ohromil, na zemi ležel její manžel v tratolišti krve a vojáci se dobývali do dveří, za kterými snad tušili obchod. Chtěla se na ně vrhnout, ale uvědomila si, že by ji potkal stejný osud. A co děti - ty je nutno zachránit a možná i manžela. Vrhla se k oknu, které vyrazila i s rámem. V okně se ještě ohlédla a to se jí stalo málem osudným. Jeden z vrahů se hnal po ní šavlí. Ucítla palčivou bolest a oči jí zalila krev. Vrhla se do tmy a volala zoufale o pomoc.

Raněná doběhla k budově, kde byla vojenská nemocnice. Sotva naznačila, co se stalo, skácela se ve mdlobách k zemi. Ujali se jí lékaři a vojenský velitel vyhlásil poplach. Než však doběhli vojáci s několika vilhemovskými občany na místo činu, byl již Svatuška mrtev. Zůstalo po něm sedm dětí a těžce raněná manželka, jejíž život visel na vlásku. Uzdravila se díky obětavé péči ruských lékařů.

Jednoho listopadového dne roku 1917 vyprávěl staršina Niekačalov mému otci neuvěřitelnou novinu. V Petrohradě prý byla svržena prozatímní vláda a veškerou moc přebrala Komunistická strana bolševiků.

Druhého dne konal se v našem dvoře míting vojáků, k nimž mluvil delegát z luckého Sovětu. Informoval o událostech v Petrohradě i o programu nové vlády. Naše rodina sledovala průběh schůze oknem malé světničky, ve které jsme bydlili. Až sem bylo slyšet projev řečníka, občas přerušovaný potleskem posluchačů a souhlasným voláním slávy a urá... Na této schůzi bylo též několik důstojníků, kteří stáli opodál a tiše sledovali průběh mítingu. Byla to velmi bouřlivá schůze a po projevu delegáta vystoupilo ještě několik dalších řečníků. Nakonec přečetl písař Niekačalov jakési prohlášení, které všichni přítomní přijali s velkým potleskem. Později jsme se dozvěděli, že na této schůzi byl zvolen revoluční výbor, který se stal politickým výkonným orgánem armády. Důstojníkům byla ponechána pouze pravomoc vojenského charakteru. Z rozhodnutí vojenského komitétu museli všichni důstojníci odložit všechny distinkce a nárameníky, tzv. "pahóny".

Náčelník vojenské kanceláře Smirnov byl v době konání této schůze služebně odvolán a vrátil se až za několik dnů s novými nárameníky v hodnotě kapitána. Dlouho se však ze svých zlatých pahounů netěšil. Z rozkazu vojenského komitétu je musel odložit a uřízl mu je sám písař Niekačalov. Novopečený kapitán se tím cítil velmi pokořen a brzo potom byl od nás odvelen k jinému útvaru.

Po novém roce existovala fronta už jenom symbolicky. Jednotky ruské - nyní Rudé armády, odcházely k Lucku, odkud pak vlakem odjížděly dále na východ. Jako poslední opustili naši obec vojenští lékaři a písaři z naší kanceláře. Nejsrdčněji loučil se s naší rodinou písař Niekačalov. Zvykli jsme si za ta dvě léta těžkého frontového života na sebe, jako bychom patřili do jedné rodiny. Snad stojí za zmínku, že tento soudruh psal nám ještě po druhé světové válce až do Československa, kam se naše rodiny přistěhovala z Volyně v rámci reemigrace české menšiny v SSSR. Přátelství vzniklé v těžkých životních podmínkách na frontě a posvěcené společným bojem a společně prolitou krví je opravdu věčné.

Situaci na volyňské ruské frontě nemohla využít ani rakouská nepřátelská armáda, a to proto, že značné síly vojska byly přesunuty na západ do Francie proti spojeneckým armádám, kterým na pomoc přišla i Amerika. Dalším důvodem demoralizace rakouské armády na Volyni byl vliv Velké socialistické říjnové revoluce, kterou začala nová epocha lidských dějin.

Zima roku 1918 nebyla zlá. Sněhu napadlo sice dost, ale koncem ledna se silně oteplilo a v únoru místo obvyklých mrazů, přišlo. Koncem měsíce počaly se na polích objevovat holá místa, ale zato všechny dolíky se proměnily v malá jezírka. Za teplého slunečného dne blížil se k České Sklíně pocestný, který viditelně znal tento kraj velmi dobře, neboť šel bezpečně sotva znatelnou cestou, uhýbaje rozbahněným místům i loužím, které se leskly v záři slunce jako zrcadla. Na malém návrší zastavil a smeknul čepici, dívaje se s pohnutím na obec, která tu ležela před ním jako na dlani. Tento pocestný byl sklínký občan, Josef Žitný, který se vracel domů po čtyřech letech služby na frontě. Nebylo tedy divu, že byl dojat pohledem na svůj domov až k slzám. Jak jinak to tady tenkrát vypadalo! Kypěl tu radostný, plodný život - a dnes? Vesnice pusty, stavení rozbitá a nikde ani živé duše. Nikde? Vždyť támhle z toho komína stoupá k nebi tenký obláček dýmu. Pane Bože! Vždyť je to jeho stavení, jeho domov... Už necítil v nohou bolest a únavu a jako mladík se rozeběhl k vesnici. Sotva se přiblížil k domovu, vyběhl mu s radostným štěkotem naproti starý věrný pes Dunaj, který jej samou radostí div neporazil.

"Dunaji, Dunaji, tys mne poznal? Buď ale hodný a neblázni a neštěkej tolik. Překvapíme je, tak buď hezky potichu, ano?"

Pes usedl u nohou svého pána a pozorně sledoval jeho další počínání. Josef trochu upravil svůj pocuchaný oblek a potom zaklepal na dveře. Teprve po druhém, silnějším klepání se dveře pomalu otevřely a na prahu se objevil nějaký vousatý děda.

"Vam čevo náda?" zeptal se rusky.

"Já jsem přece hospodář tohoto domu, ale kdo jste a co tu děláte vy?" odpověděl otázkou Josef.

"Já jsem tu hospodářem a bydlím tu se svoji Paraňou a vnučaty. Vy, vy jste přece ruský voják, ruský voják, jak vidím."

"Ne ruský, ale český voják, legionář jsem, ale tomu vy stejně nemůžete rozumět. Řekněte mi ale proboha, co je s moji ženou, dětmi? Žitný je moje příjmení, Žitný."

Děda jen zavrtěl hlavou.

"Nevím, holoubku, nevím. Všichni zdejší Češi odešli s Rakušáky v šestnáctém roce někam na západ. Jak se ale dívám, bude ty asi skutečně zdejší hospodářem, když tě poznal i ten hafan. Pojď, pohovoříme si, odpočineš a jsi-li hladný, našeho boršču pojíš!"

Josef vešel za dědem do světnice, kterou jen stěží poznal, jak byla špinavá a začouzená. Na stoličce u kamen seděla stařena a v koutě se schovávaly dvě děti.

"Vstaň babo, vstaň!" nařizoval mužík, "nevidíš koho přivádím? Čech, voják a prý i hospodář tohoto domu. Tak se konečně pohni, ty starý nemešlo a posluž našemu hostu, boršču podej!"

Babka se namáhavě zvedla a přišourala se blíž k Josefovi.

"Josif, jejbohu, Josif Žitný! Já tě poznala, synku, i dyž je to tak dávno. Sloužila jsem kdysi v téhle dědině, u Zárybnických a tys byl ještě mladým chlapcem. Posad' se ke stolu, boršču pojíš a potom pohovoříme."

"Děkuji, nebudu jíst, nejsem hladný, jen mi povězte, nežůstal tu nikdo z našich, ani v sousední kolonii ne?"

"Jen několik českých rodin tu žije na druhém konci vesnice a na Vilhemovce dva, nebo tři Češi."

"Mám tam sestru, Hyblerovi se jmenují, neslyšel jste to jméno, Hybler?"

"Hejbel, povídáš? Pravda že slyšel, je to takové jméno, že si při něm div jazyk člověk nepřekousne. Ale řekni, holoubku, co teď bude s námi, když jsi se vrátil?"

"Zůstávejte si tu, pokud se mi nevrátí moje rodina. Pak už se nějak domluvíme."

"Pravda že domluvíme. Víš, bylo s námi zle, chátu nám spálili kozáci, syn padl na frontě a jeho žena, ta čubka jedna, s vojáky utekla a nám na krku nechala ty ubohé sirotky. Och, vojna, vojna! Kolik jen zla, kolik bídy způsobila..."

Stařík by byl asi ještě dlouho řečnil, ale Josef už neměl trpělivosti jej poslouchat. Rozloučil se a spěchal na Vilhemovku za svoji sestrou Marií. Bylo to radostné shledání, a přece se neobešlo bez slzí.

"Co je s Venoušem, žije?" tázala se moje maminka.

"Žije, je zdrav a taky se brzo vrátí. Vy mi ale povězte, co je s moji rodinou, kde vůbec je?"

"Víme jen, že je Rakušáci odtáhli někam k Porycku," odpověděl otec. "Vaši prý jsou někde v Závidově a to na druhé straně fronty. Tys ale jistě hladov, a proto se musíš nejdříve pořádně najíst."

Maminka upekla na rychle nějaká vajíčka a strýc se dal s chutí do jídla. Když se potom napil ještě horkého čaje, řekl:

"Teď se ještě trochu oholit a budu zas normálním člověkem."

Otec donesl břitvu, a když se strejda oholil a umyl, byl z něho hezký třicátník a já se ho už přestal bát. Potom se všichni posadili ke stolu a vyptávání a vyprávění nebylo konce. Strýc chtěl vědět, proč jeho rodina musela odejít, zatím co naši zůstali na místě. Na tuto otázku odpověděl otec:

"K nám si již Rakušáci netroufali, protože od severu se blížili Rusové. Za několik dnů jsme museli také odejít, a to až do Ulbárova. Vrátili jsme se až po žních a od té doby jsme už na místě. Lehké to tady nebylo, fronta nedaleko a toho vojska. Teprve před několika dny od nás vojáci odešli a my se mohli nastěhovat do téhle světnice, kde byla vojenská kancelář. Povídá se, že mezi Sověty a Německem byl podepsán mír, víš o tom něco?"

"Bylo to v Brest Litevsku a dohoda byla podepsána 3. března. Byl jsem už na cestě, když Němci vtrhli na Ukrajinu a já se před nimi schovával u příbuzných v Ulbárově. Teprve potom jsem se mohl vydat na další cestu."

"A co ti naši chlupci, museli znovu na frontu?" ptala se matka.

"Myslím, že nikoliv," odpověděl strýc. "Už v lednu zahájil Masaryk jednání, aby naše vojsko přešlo pod vrchní velení francouzské armády. Bylo to po těch nepokojích v Kyjevě, kam byl náš pluk vyslán k udržení pořádku. Pro nás, ruské Čechy, byla to těžká situace. Jsme přece ruskými státními příslušníky a zasahovat do ruských záležitostí mohlo by mít pro nás nedozírné následky. Jen ať si to Rusové vyřídí mezi sebou sami, my jim do jejich věcí mluvit nesmíme!"

"Je tedy pravda, že naši legionáři mají odejít do Francie?" tázal se otec.

"Mluvilo se o tom. Volyňští Češi však chtějí se vrátit domů, ke svým rodinám, a to ve velké většině. My jsem svůj původní, pravý domov ztratili a tady budeme vždycky cizinci."

Po těchto strýcových slovech zavládlo ve světnici na chvíli ticho, přerušované jen tikáním starých pendlovek. Teprve po chvíli vyzvala maminka strejdu, aby si šel lehnout. Tento byl velmi unaven a sotva ulehl, usnul spánkem spravedlivých. Zato tatínek nemohl dlouho usnout, a ještě k ránu si opakoval strýcova slova: svůj domov jsme ztratili a v cizině budeme vždycky cizími.

Anna Žitná byla velmi překvapena, když jí podával nějaký cizí člověk dopis. Sotva jej však otevřela, poznala rukopis svého Josefa, a když se dala do čtení, zalily se její oči slzami.

"Jen buďte klidná, paní Žitná!" chlácholil ji neznámý Ukrajinec. "Znám vašeho manžela už dávno a jeho tatík mi kdysi postavil dokonce sklep. Jen proto jsem mu vyhověl a vydal se za vámi až sem. Musíte si však pospíšet, abychom byli zítra ve stanovenou hodinu na místě! Proto se chystejte na cestu, ale tak aby o tom nikdo nevěděl!"

Anna osušila oči zástěrou a spěchala za dětmi. Bylo jí jasné, že nesmí vzbudit ve vsi žádné podezření, ale svým příbuzným se přece jen svěřila. Byli Josefovým dopisem rovněž překvapeni, ale potom ji doporučili, aby onomu Ukrajinci důvěřovala a vydala se s ním na cestu k domovu.

Byl již večer, když opouštěla zatuchlou zemljanku, kde zažili tolik bídy a hladu. Malou Slávečku hnedle bolely nožky a ona ji musela nést v náručí. Za ní šel Josífek, který vedl za ruku svoji mladší sestřičku, Mařenku. Ukrajinec šel kus vpředu a dával bedlivý pozor, aby se nesetkali s nikým nepovolaným. Tak pochodovali celou noc a k ránu dorazili ke staré, pobožené myslivně nedaleko frontové linie. Bylo to na okraji korytnického lesa a za jasného dne bylo odsud vidět až tam, kde byl jejich domov.

Je však tu nesměl nikdo spatřit, a proto vyčkávali ve zboženisku až do večera.

Návrsí, kterým vedla za první světové války frontová linie, se jmenuje "Turyna". Je tu chudá, křídová půda, na které mimo bodláčí neroste ani tráva. Za války byly však o tento kopec sváděny těžké boje a celý terén byl rozryt výbuchy dělostřeleckých nábojů. Nyní tu bylo ticho a za celý den přešla tudy jen jedenkrát rakouská vojenská stráž. Teprve když se začalo stmívat, vydal se Ukrajinec na průzkum. Vrátil se po chvíli a vyzval Annu, aby se vydala na cestu. Museli jít přesně za ním, neboť všude kolem byly zákopy a jámy po vybuchlých granátech. Průvodce vedl je však bezpečně a za chvíli došli k drátěným překážkám. Tady jim znovu obětavě pomáhal, takže se dostali šťastně a bez úrazu na druhou stranu. Pokračovali pak v cestě už jen malou chvíli a Ukrajinec je zastavil. Dvakrát silně zahvízdl a stejné zahvízdnutí ozvalo se kdesi z pravé strany. Vydali se spěšně tímto směrem a zakrátko uviděli nějakou postavu, která se k ním rychle blížila. Anna se rozčilením zhroutila, ale čísi ruce ji zvedly a ona poznávala známý hlas svého Josefa...

"Ženo, děti - moje, moje děti!" volal šťastný otec a tiskl je k prsům. Průvodce však je vybízel, aby se nezdržovali a pokračovali v cestě. Byli ještě příliš blízko frontové linii a nebylo jisto, zda se tu neobjeví nějaká hlídka. Poslechli tady rady průvodce a Josef nesl teď malou Slávečku v náručí, i když se jej bála a její matka ji musela k tomu donutit. Po chvíli došli na jakousi polní cestu a tam na ně čekal s koňským povozem můj otec.

Teprve tady se všichni spolu řádně přivítali a malá Slávečka nakonec dala tomu neznámému vousáči také pusinku, když ji matka přesvědčila, že je to její tatínek, o kterém ji tolikrát vykládala. Pak usedli na vůz a otec pobídl koně do

klusu. V ukrajinské obci, zvané Potomity, se s nimi Ukrajinec rozloučil, neboť to bylo jeho rodná obec. Uprchlíci mu vřelými slovy děkovali za jeho obětavou pomoc a Josef mu dal svoje stříbrné hodinky.

Nebylo daleko rána, když dojeli do Vilhemovky. Teprve v naší světnici, při světle petrolejky mohli jeden druhého uvidět a neobešlo se to bez slzí. Byly to však slzy radosti ze šťastného shledání po létech odloučení a z takových srdce nebolí.

"Jestli pak víte, že dnes je Josefa?" pravil nakonec můj otec." Na tyhle jmeniny švagře, nezapomeneš určitě do smrti. Dnes jsi dostal ten nejdražší dárek - svoji rodinu."

DÍL III.

Život v Polsku

1.

Přesto, že 3. března 1918 byl mezi Sovětským svazem a Německem uzavřen mír, bojovalo se Rusku ještě dlouhou dobu. Proti sovětské moci povstali bílí generálové, které podporovala intervence zahraničních armád. Na Ukrajině vzplanulo povstání ukrajinských nacionalistů a jedním z vůdců tohoto povstání byl na Volyni ataman Petljura. Petljurovci odváděli i české chlapce a spolu s jinými sebrali i mého staršího bratra Josefa. Po nějakém čase se mu podařilo uprchnout, což bylo jeho štěstím, neboť Petljurovci byli zakrátko Rudou armádou rozprášeni.

Na jaře roku 1918 začali se vracet domů volyňští příslušníci čs. legií. Vrátil se i můj nestarší bratr Venouš, který sloužil u I. střeleckého pluku Jiříka z Poděbrad.

Nevrátili se však všichni. Ze Sklíně padli: Mikuláš Zárybnický, Antonín Holas a Josef Veselý.

Z Vilhemovky padli: Felix Konopka, Josef Švorc, Václav Kačírek a František Hnízda.

Ze Sklíně Dvoru padl v bitvě u Zborova František Novák.

Návrat bratra Venouše si vzpomínám jen matně, vždyť mi byly teprve tři roky. Za to si dobře vzpomínám na jeho legionářské písničky, které se mi velmi líbily.

Z vyprávění mého bratra i výpovědí dalších volyňských legionářů jsem došel k úsudku, že důvodem jejich odchodu z legií byla roztržka a nakonec ozbrojená akce proti vládě Sovětů. Volyňští Češi byli ruskými státními příslušníky a vrátili se proto ke svým rodinám.

Po podepsání Brest Litevského míru přestala fronta existovat a z "plenu" se začali vracet "běženci". Spolu s jinými sklinskými občany se vrátila i babička, Kateřina Žitná, se svoji dcerou Milkou a vnučkou Mařenkou. Nastěhovali se ke strýci Josefu Žitnému, jemuž pomáhali budovat jeho zrušené hospodářství.

Od polského města Chelmu přijel také druhý můj strýc, Václav Žitný se svoji rodinou a dalšími příbuznými, rodinou Matouše, Bryksových a staří Havelkovi. Strýcovo hospodářství ve Sviniuchách za války shořelo a on se prozatím nastěhoval ke svému tchánovi Havelkovi. Později koupil ve Vilhemovce menší usedlost, na které hospodařil až do své smrti.

V roce 1918 se přistěhovali z Oděsi i Vondroušovi. Bydlili krátce u strýce Josefa Žitného ve Sklíně, a potom nějakou dobu též u nás, ve Vilhemovce. Později koupili ve Sklíně menší domek a tam provozoval strýc Vondrouš svoje řemeslo, kadeřnictví a holičství.

Vondroušovi byli bezdětní a protože uvykli životu ve městě, odstěhovali se v roce 1923 do Československa. Někakou dobu bydlili v Sezemicích u Pardubic, a potom se odstěhovali do Prahy a měli v Libni prvotřídní holičský závod.

Polsku byly mírovou komisí ve Versailles přiřknuty rozsáhlé oblasti západní Ukrajiny a Běloruska. Tím bylo však vytvořeno ohnisko ustavičných nepokojů a výchozí postavení pro novou válku. Tato na sebe nedala dlouho čekat... Polsko využilo nepokojů v Rusku a polská armáda překročila v roce 1920 sovětské hranice. Po počátečním neúspěchu polských legií byly tyto později odrazeny a Volyň obsazena Sověty. Za těchto bojů, které probíhaly také u naší obce, byli jsme schováni ve sklepě. Pamatuji se dobře na nepřetržitý rachot kulometů a pušek i na lesklé "styky" /bodáky/ a píky ruských vojáků.

Teprve v roce 1921 tyto boje končily a obyvatelstvo Volyně se mohlo v klidu věnovat svému hospodaření.

Nebylo to nikterak lehké. Celý kraj byl za války zrušen, domy pobořeny nebo vypáleny a k vybudování nových nedostávalo se prostředků. Nebylo ani dobytka, zemědělských strojů a nářadí, nebylo chleba a nad krajem vznášela se vidina hladu a nemoci.

Situaci stěžovalo i stále střídání znehodnocené měny.

Napřed padly cárské ruble, potom Kerenky, ukrajinské Červonce a německé marky. Teprve později se ustálila hodnota polských zlatých, i když ještě dlouhou dobu platily v Polsku, na Volyni zlaté carské ruble a americké dolary. Jen pomalu se vracel klid a jistota do tohoto těžce postiženého kraje a postupně mizely stopy, které tu zanechala válka.

Byla neděle a babičku Žitných přišly navštívit její děti, synové a dcery se svými rodinami. Bylo krásné jarní počasí, a proto se usadili na trávníku v zahrádce před okny. Babička seděla na lavičce pod starou hrušní a naslouchala pozorně jejich vyprávění o tom, jak prožívali těžká léta válečná a co je v tom období potkalo. Bylo opravdu nač vzpomínat i o čem vyprávět. A stařenka dívala se po těch svých dětech a vnoučatech a pojednou zaleskly se v jejich očích slzy.

"Vy pláčete, maminko" pravila její nejstarší dcera, Marie, která přišla o něco později. "Jsme tady tak pěkně pohromadě s vámi, maminko, po tak dlouhé a těžké válce. Jsme všichni živí a zdraví a to je přec velké štěstí..."

Stařenka si utřela sváteční zástěrou uplakané oči, a když se trochu uklidnila, pravila tichým, zastřeným hlasem:

"Všichni, říkáš Marie? Všichni? A co ten můj nejmenší, Vláďa? Vždyť já ani nevím, jestli je dosud naživu."

"Žije, maminko, žije. Právě včera jsem dostala od něho dopis a tak si všichni poslechněte, co náš bratr píše."

Potom usedla na lavičku vedle babičky a dala se do čtení dopisu od svého nejmladšího bratra, Waltera Žitného ze Spojených států amerických.

"Milá sestro a švagře!

Já Vás nastokrát pozdravuju a líbám a tu vědomost Vám dávám, že jsem živ a zdravý, čehož i Vám ze srdce přeju. Marie, napiš mi proboha, a to ihned, co je s maminkou! Poslední psaní z domů jsem dostal v roce 1915. Tenkrát mi maminka psala, že Josef je na vojně a ona že je spolu s Milkou u švagrové ve Sklíni. Já jsem na to psaní hned odepsal a taky jsem psal sestře Milce, že ji její Karel opustil, a že už tady má jinou. Moce si toho však s tou svoji novou ženou neužil, protože jsem se právě teď dověděl, že je mrtev. A tak naše Milka je vlastně vdovou. Vyříd' jí to, až ji uvidíš, aby věděla, jak to s ní vypadá. Já jsem poslal domů už hodně dopisů, ale odpověď jsem nedostal na žádný. Nevím, co je toho příčinou a mám o Vás všechny velkou starost. Občas se dovídám z novin o tom, co se tam u Vás děje. Taky jsem četl o té bitvě u Zborova a o našich legionářích. Hlásil jsem se na vojnu taky a dobrovolně, ale u vojenské komise se mi nějaký doktor vysmál, že prý jsem pod míru a že mám ještě ke všemu ploché nohy. Když ale o rok později vstoupila Amerika do války též, páni u vojenské komise řekli - na kuličku budeš dobrej i s těma svejma plochejma nohama. A měli docela pravdu. O tom, jak nás oblékli, cvičili, nebo jaká byla naše cesta lodí přes moře do Evropy, to Ti psát nebudu. Já vím, že jste toho tam u Vás zažili taky dost. Vysadili nás ve Francii a rovnou na frontu, a to na takový úsek, kde s Němci prý nemohli dlouho pohnout. My je ale odtud vyhnali za pouhé dva dny.

Potom nás přemístili do Aragonského lesa - a tam se to stalo... Němci použili gas /plyn/ a z celé naší kumpanie zůstalo na živu jen pár lidí. I já byl hrozně popálený a myslil jsem, že to ani nepřežiju. Dlouho mne léčili. Napřed ve Francii, a potom v Německu. To bylo již po válce, a já se v roce 1919 vrátil do Ameriky. Pak mě propustili do civilu. Teď jsem u své sestřenky Sládkové Františky v Chicágu a mám se moc dobře. Františka je moc hodná ženská a taky Vás všechny srdečně zdraví, i když Vás vůbec nezná.

Moji drazí, já Vás všechny ještě jednou v duchu líbám a Tebe, Marie, prosím: odepiš ihned a pošli svůj dopis na moji starou adresu do Detroit Mich, kam se teď vypravím a kde budu bydlet.

Tvůj bratr

Walter Zitny"

Když Marie dočetla tento dopis, nastala chvíle ticha, kterou posléze přerušila babička tichým, chvějícím se hlasem:

"Marie, dej mi to psaní!"

Když bylo jejímu přání vyhověno, stařenka se s pohnutím zadívala na dopis, který pak přitiskla k srdci a zašeptala sotva slyšitelně:

"Teď jsme tu opravdu všichni, všichni, jen ty, táto, jen ty tu ještě scházíš..."

Rodina babičky Kateřiny Žitné, nezůstala dlouho pohromadě. Nedlouho po tom, když došel od jejího nejmladšího syna Vládi z Ameriky dopis, odstěhovala se do Československa její dcera Bětuška Vondroušová s manželem a pak došlo k události, se kterou nikdo nepočítal.

Josef Žitný dokončil stavbu nového tanečního sálu a toho samého roku roznemohl se velmi těžce jeho syn, Josífek. Byl spalován vysokými horečkami a lékař, kterého k němu dovezli, konstatoval nebezpečnou a nakažlivou chorobu - břišní tyf. Mimo jiných nedostatků, byl v této poválečné době také velký nedostatek léků a všeho zdravotnického zařízení a potřeb. Pan doktor nařídil, aby nemocného odnesli do přístěnku, kam sourozenci nesměli. Tyf nebo tyfus, jak se na Volyni říkalo, byl známou chorobou, na kterou ve válce zemřelo v zajetí mnoho běženců.

Pamatuji si velmi dobře na nemoc bratrance Josífka. Byl jsem jej spolu s maminkou navštívit a brzy po tom jsem se rovněž roznemohl. Měl jsem silné bolesti v břiše, zvýšenou teplotu a naši jel s mnou k lékaři, i když byl již večer. Stavili jsme se ve Sklíni u Žitných, abychom mohli podat lékaři zprávu o stavu nemocného. Josífek měl stále ještě horečky, ze kterých se občas probíral k vědomí a byl pak velmi zesláblý. K lékaři jel s námi jeho otec, který pocíťoval jakousi slabost, a proto se chtěl nechat vyšetřit.

Doktor Dovejnes, rodem Latyš, pracoval za války v přifrontové nemocnici. Oženil se s Češkou z Hubinské Nivy, a když Rusové odešli, zůstal, a v krátké době si získal velkou popularitu. U mne zjistil jenom střevní katar, ale nad strýcem kroutil povážlivě hlavou.

"Dostal jste to od svého synka, jenomže vy máte velmi slabé srdce a to při těch vysokých horečkách, které přijdou, bude rozhodující."

Pan doktor nám dal nějaké léky, nařídil klid a my jeli domů...

Já jsem se uzdravil během několika dnů, ale se strýcem dopadlo to zle. Jeho slabé srdce vskutku nevydrželo a on v krátké době zemřel. Pohřeb se konal za velké účasti krajanů z celého okolí a rakev s jeho tělesnými pozůstatky byla vystavena v jeho nově zbudovaném sále. Byl dosud v nejlepších letech, když jej neúprosná smrt vyrvala z náručí jeho rodiny.

"Proč mne, můj Bože, proč mne jsi k sobě nepovolal?" nařikala u jeho rakve matka, Kateřina Žitná.

Její přání se splnilo až překvapivě brzo. Po pohřbu Josefa Žitného chátřala Kateřina očihledně a ještě ten samý rok vyzváněl i jí sklinský zvonek "hodinku".

Uložili ji k věčnému spánku vedle hrobu jejího syna Josefa a jejich hroby, stejně jak celé to pole hřbitovní, trávou a křovím zarostlé, upadá pomalu v zapomenutí.

9.

Babičko má milá,
holubičko sivá,
proč jste nás tak náhle
všecky opustila?

Touto básničkou začal jsem svoji vzpomínku na babičku Žitnou a tento můj první článek byl v roce 1926 otisknut v našich českých novinách Hlasu Volyně.

Tento týdeník vycházel po první světové válce v českém Kvasilově a jeho redaktorem byl neúnavný volyňský Čech, profesor Antonín Perný. Pan redaktor soustředil kolem svého listu celou řadu spolupracovníků a dopisovatelů a jedním z nich byl i můj soused a přítel Josef Foitík. Pépa, jak jsme mu doma říkali, byl o celých pět let starší než já a právě proto měl na mne velký vliv a byl mým rádcem a učitelem. Chodil jsem tehdy do sklinské školy s ostatními dětmi naší vesnice, protože u nás tenkrát ještě škola nebyla. Byla to škola polsko-česká, a jelikož měl jsem velmi dobré známky, paní učitelka Pichrtová doporučila mému otci, aby mne poslal do gymnázia. Po učitelce Pichrtové vyučoval ve sklinské škole Polák Kosmider, který sám česky vůbec neznal. a podle toho vyučování češtiny také vypadalo. Já měl však možnost si své vědomosti doplňovat z učebnic, které mi posílala z Prahy moje sestřenka Mařenka Kyselková. Její matka se brzo po válce znovu provdala za vdovce Pavelku, a protože Pavelkovi měli více dětí a častý nedostatek, Mařenka byla celé dny u nás. V té době Vondroušovi bydleli již v Praze, a protože vlastních dětí neměli, vyzvali tetu Milku, aby svoji dcerku poslala do Prahy, že se o ni postarají a prohlásí ji za vlastní. Tak se také stalo a Mařenka se potom podepisovala Vondroušová.

Přijímací zkoušku do Luckého gymnázia jsem udělal dobře, ale z mých studií sešlo. Moji sourozenci měli již své vlastní rodiny a tatínek jim rozdělil celý svůj majetek, mimo čtyř hektarů půdy, na kterých dosud hospodařil. V třicátých letech prodělávalo Polsko těžkou hospodářskou krizí a výnos z těchto pozemků sotva stačil na naši obživu. Moji sourozenci mi nemohli rovněž pomoci, protože jen stěží uhájili existenci svých rodin. Nejhuře byl na tom můj nejstarší bratr Václav, který přikoupil na dluh tři morgi pole a nyní mu hrozila licitace. Zemědělské produkty byly velmi laciné a lichvářské úroky 50 až 70 procent ničily zadlužené hospodářství. Aby nedošlo k nejhoršímu, zaručil se za bratra můj otec svým vlastním majetkem. Později byl vydán zákon o výši úroku a zadluženost polského zemědělství byla řešena tak zvanými "soudy rozjemčiny".

Neprávem vydírané úroky nad stanovenou státní normu byly přeúčtovány na amortizaci dlužné částky a bratr měl dle toho již svůj dluh dávno vyrovnán.

Do naší obce tenkrát přijel kolportér časopisu "Hlasu Volyně", nějaký pan Maxa a říkal, že tiskárna přijme do učení chlapce. Šel jsem se tedy učit sazečem. Práce v tiskárně mne zajímala a také samotný život v Kvasilově stál na vysoké úrovni. Obec byla založena v roce 1868, tři kilometry od města Zdolbunova a svoje jméno dostala od sousedního Kvasilova ukrajinského. Tady se konaly památné sjezdy, které měly vyřešit náboženskou otázku volyňských Čechů, tady byla založena první Sokolská jednota na Volyni již před první světovou válkou a život společenský a kulturní byl vždy na vysoké úrovni. Mimo vyspělého zemědělství byla tu celá řada obchodů a průmyslových podniků, jako slévárna Svárovských, Zemanům pivovar, Náhlavských mlýn, Jandurova provazárna, cihelny a další...

Přesto vše jsem v Kvasilově dlouho nezůstal. Prodělal jsem v dětství těžký zápal plic a následky toho se nyní u mne projeví. Lékař mi práci v tiskárně zakázal a mně nezbylo nic jiného než vrátit se na Vilhemovku ke svým rodičům.

Roku 1926 založil ve Sklíní Josef Mlejnek dechovou hudbu a v ní účinkovali též všichni moji bratři. Když jsem se vrátil z Kvasilova, poslechl jsem jejich rady a začal se učit hře na baskřídlovku. Šlo mi to dost dobře a do roka byl jsem členem sklínského kapely. Mlejnek byl odchovancem kapelníka a hudebního skladatele Jánovského a velké zkušenosti získal též za pět let své hudby ve vojenské kapele. Vedle hudby taneční měli jsme ve svém repertoáru celou řadu náročných skladeb koncertních. Hrávali jsme o tanečních zábavách, na pohřbech i svatebních veselících, a to jak pro naše krajany, tak občas i pro domorodé obyvatelé, Ukrajince. Jejich svatby se tehdy odbývaly podle vžitých tradic a zvyklostí. Začalo to "zaručinami", to jest námluvami, při nichž se staří dohodli o tom, co která strana svým dětem dá. Vlastní svatba začínala již pečením "korovaje". takové velikánské bábovky, kterou pak zdobili květinami a pestře vybarveným peřím. Při tom se zpívaly obřadní písně a neobešlo se ani bez tance a pálenky...Svatební veselí začalo ráno u ženicha, odkud jelo se pak k nevěstě a odsud po krátkém pohoštění do cerkve na oddavky. Po oddavkách následovala u nevěsty hostina, při které četla se takzvaná "koruna" - mravoučné veršování a po každém verši hudebníci museli zahrát slavnostní "tuš". Potom následoval tradiční ukrajinský "hopak" a taneční zábava na dvorku nebo ve světnici. Svatba pokračovala ještě druhý den "perezvou" u ženicha a někdy se protáhla na tři až čtyři dny.

Ukrajinci mají velké bohatství lidových písní, které jsou velmi krásné a odráží se v nich duše lidu, který je vytvořil. Jsou převážně v molové tónině a při jejich poslechu vybavuje se před našimi očima široká ukrajinská step i touha po "voli"- svobodě, lásce a slunci. O zpěvnosti Ukrajinců svědčí skutečnost, že jejich lidový zpěv je trojhlasý a zpěvák, který vůbec nezná noty, či funkci akordů, dovede soprán a alt podložit basem.

Také u nás "zpívala celá rodina." Tatínek měl krásný hlas, velkého rozsahu a býval kdysi členem mužského pěveckého sboru v Ulbárově. Tam také účinkoval v divadelním kroužku, který vedl učitel Václav Říha. V České Sklíní založil divadelní kroužek před válkou učitel Čurda a po válce vedl tento kroužek můj otec. Do ochotnického divadla patřili členové z obou vesnic a zkoušky se konávaly u nás doma. Prvé divadlo, na které se pamatuji, bylo sehráno ve starém sále u Holasů a bylo to pohádková hra se zpěvy "Hastrman". Později, když strýc Josef Žitný postavil nový sál, konaly se tam všechny zábavní podniky, divadla i taneční zábavy a tam hrál jsem i já poprvé divadlo...

V roce 1928 postavil ve Vilhemovce obchodník, Zís Fain, taneční sál a od té doby se kulturní a společenský život od Sklíně oddělil. Téhož roku byla ve Vilhemovce dokončena stavba školy a její otevření bylo 28. října 1928. Na památku této, pro naši obec, významné události, bylo ve Vilhemovce založeno posvícení, které se konalo potom každoročně, vždy na týden před posvícením sklínským.

Vilhemovská škola byla jednotřídkou s bytem pro učitele a vilhemovští občané vystavěli ji vlastními prostředky uprostřed obce. Prvým učitelem na této škole byl Polák Dubský, který sám česky neznal. I další učitelé, kteří tu vyučovali po něm, byli Poláci a vyučování těch dvou hodin češtiny v týdnu, vypadalo také podle toho.

V některých českých vesnicích byly školy s českými učiteli, o které pečovala organizace České matice školské, jejíž ústředí bylo v Lucku. Tyto školy byly vydržovány z daru spolku Komenský v Praze a příspěvků volyňských Čechů. O všech zábavních produkcích, svatbách, křtinách a jiných příležitostech byly konány sbírky na české školství a bylo až dojemné, kterak naši krajané pamatovali na svoji školskou organizaci.

Odbočka České matice školské byla i v České Sklíní a její předsedové byli postupně: Josef Hradec, Vladimír Zárybnický, Vladimír Krajdl. Tato organizace pečovala nejen o české školy, ale i o osvětu a kulturu volyňských Čechů. Pořádala divadelní představení, taneční zábavy a jiné zábavní podniky, ze kterých čistý zisk byl odváděn ústředí v Lucku.

Další osvětovou činnost ve Sklíní vyvíjela také knihovna České matice školské, která v roce 1938 měla 800 knih.

Podporou vlasteneckého citění volyňských Čechů byly také návštěvy českých duchovních ze staré vlasti. V roce 1923 navštívil evangelické Čechy v Polsku Vladimír Mičan, který tuto svoji cestu popsal v brožuře "České emigrace v Polsku a na Volyni". Z katolických duchovních byli to: Josef Stríž, dr. Žůrek, dr. Brait, o. Hopko, o. Křenek a dr. Beran /pozdější arcibiskup pražský/. Pravoslavné Čechy navštívil několikrát ing. profesor Červín.

Ve větších českých osadách vznikly po válce tělocvičné jednoty Sokol. Ve Sklíní ani ve Vilhemovce k jejich založení nedošlo. Zásluhou mého bratrance Josefa Hyblera byla ve Sklíní založena organizace katolické mládeže, ve Vilhemovce pak hasičský sbor, jehož dlouholetým velitelem byl Josef Pavelka.

Po mém návratu z Kvasilova otec stále častěji churavěl a 8. září roku 1933 podlehl zákeřné tuberkulóze. Jeho pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí, Čechů i Ukrajinců z širokého okolí. Když po I. světové válce se vraceli běženci ze zajetí, otec pomáhal osivem, pokud mu zásoba obilí stačila. Při prodeji a převodech do vlastnictví půdy přeměřoval pozemky a to většinou zdarma.

Po otcově smrti hospodařil jsem spolu s matkou a nebylo to pro nás lehké. Měli jsme splatit Kristiánské bance v Poltavě dluh za naše pozemky a přesto, že to nebyla velká částka, bylo těžké splácet ve stanovené lhůtě.

Polsko se jen pomalu vzpamatovalo z těžkých následků války a poválečné hospodářské krize. V těchto letech odešlo mnoho rodin hledat své štěstí za moře - v Brazílii, Argentině či Kanadě. Do Argentiny se tehdy vystěhoval i nejstarší syn mého strýce, Vladimír Žitný.

Do Spojených států amerických stěhování povoleno nebylo a z Vilhemovky odjeli tam jedině děti Karla Hradce. Tento se tam vystěhoval, podobně jako strýc Vlád'a Žitný, již před první světovou válkou. Jeho manželka prodělala s

děti všechny útrapy války, včetně rakouského zajetí a brzy po svém návratu do Vilhemovky podlehla zrádné tuberkulóze. Karel se v Americe již podruhé oženil, ale když se dověděl v jak těžkých poměrech žijí jeho děti z prvního manželství, vyžádal si je z Polska a cestu jim zaplatil.

Polsku byly po první světové válce přiřknuty na východě velké oblasti, kde žilo přes pět milionů Ukrajinců a tito ve velké většině s novou vládou nesouhlasili. Polská vláda se snažila tento kraj polonizovat, což vyvolávalo další odpor. Za hospodářské reformy byla na Volyni rozparcelována celá řada velkostatků a tak vznikly celé nové polské osady bývalých polských legionářů, kteří požívali zvláštní privilegii a výsad.

Následkem nedostatečného školství za carského Ruska a dlouhé války, kdy se nevyučovalo vůbec, byla ve východních oblastech vysoká negramotnost. V třicátých letech zavedla polská vláda pro mládež večerní kursy a tyto kursy měly se konat i u nás, ve Vilhemovce. V té době byl u nás učitelem Tuček, který pocházel ze smíšeného manželství odkudsi z polského Slezska. Byl potomkem českých exulantů z doby Marie Terezie, jeho otec byl Čech, matka Němka a on sám se hlásil k národnosti polské. Česky mluvil dost dobře a byli jsme spolu dobří přátelé.

Protože docházka do těchto kurzů byla více méně dobrovolná, pan učitel mne požádal, abych zřídil a vedl pěvecký kroužek. Souhlasil jsem a mládež nyní docházela do kursů pravidelně kvůli té hodině zpěvu, kterou jsme si leckdy prodloužili.

Na podzim v roce 1936 přijel za mnou z Horochova inspektor mimoškolní osvěty a vyzval mne, abych se zúčastnil kursů pro dirigenty lidových souborů, které právě byly zahájeny. Spolu s ním dostal se i profesor hudební výchovy s horochovského gymnázia, Ružický, a já si dodnes pamatuji jeho přátelskou radu:

"Chcete-li komponovat, musíte umět hudebně myslet a napsat to, co slyšíte, nebo co cítíte ve svém srdci. Proto vám radím, abyste využil této příležitosti a jel ihned s námi."

Jel jsem tedy, i když byl podzim, práce plno a já na všechno sám s mojí maminkou. Co všechno ta dobrá duše pro mne udělala! Vedoucím kursů byl profesor školského Kuratoria v Rovně, Ukrajinec Cechmistruk, odborník na slovo vzatý, a já získal velmi cenné zkušenosti. Učili jsme se solfeži, to jest zpívání z not, dirigování i základům harmonie a harmonizaci lidových písní. Po absolvování tohoto školení založil jsem ve Vilhemovce smíšený sbor, který v krátké době dosáhl pozoruhodných výsledků a v okresní soutěži se umístil na čestném druhém místě.

Členkou tohoto sboru byla i moje bývalá spolužačka Anička Kačírková, která účinkovala stejně jako já také v ochotnickém divadelním kroužku. Vidali jsme se proto velmi často a já ji někdy doprovodil domů ze zkoušky nebo od taneční zábavy... I když jsme tenkrát nepomýšleli na vážnější známost, bylo z toho ve vsi dost řečí. Kačírkovi měli u nás jen malé hospodářství a Anča musela si hledat práci jinde. Šla do služby v řeznictví Josefa Matouše v Horochově a tím naše schůzky nadobro přestaly.

Kačírkova rodina se přistěhovala na Vilhemovku z obce Moldava-Májovka. Dědeček Anči, Václav Kačírek se přistěhoval na Volyn původně do Hlínka, z Neumětel u Prahy. Jeho rodiče měli tam statek a Václav se měl dle jejich přání stát knězem. Dopadlo to však docela jinak... Václav kamarádil od dětství s hrobníkovou dcerou Verunkou a z jejich přátelství vznikl opravdový cit upřímné lásky. Byla to láska nešťastná, neboť rodiče Václavovi nechtěli ze svého rozhodnutí slevit, a když chlapec prohlásil, že odejde ze semináře, zřekli se jej a vydělili. V jejich těžkém postavení ujal se jich místní pan farář, který Václavovi nabídl místo po zemřelém kostelníkovi. I jeho se bolestně dotklo Václavovo seběhnutí ze studií, na které ho též připravoval, ale měl oba ty mladé lidi rád, protože je křtil, vyrůstali před jeho očima a on byl ve svém srdci dobrý člověk. Jako mnozí staří lidé, i pan farář trpěl zapomnětlivostí a z toho důvodu docházelo mezi ním a novým kostelníkem k neshodám a mrzutostem. Jednou založil kamsi větší částku kostelních peněz, a když je nemohl nalézt, začal podezřívát Václava z krádeže. Byl již večer a oni byli spolu sami v záměstí. Starý pán byl velmi rozčilen, vyčítal Václavovi nevděk i věrolomnost a nakonec jej nazval přímo zlodějem. To Václava tak pobouřilo, že zapomněl na posvátnost místa, kde se nalézali a na všechno, co pro něho představený duchovní udělal a zvedl ruku zařatou v pěst. Neuhodil však, neboť důstojný pán vytřeštil oči a jako podřátý padl v bezvědomí na zem.

"Tys vinen jeho smrtí!" napadlo Václava, když se jej marně snažil přivést k vědomí. Jako smyslu zbavený prchal pak do malého domku vedle fary, kde bydlel se svou rodinou a klesnul na židli, jal se přerývavě vyprávět své ženě, co se právě přihodilo.

"Bůh je mi svědkem, že jsem se jej ani nedotkl, a přece vím, že mne nařknou z vraždy, protože o těch penězích vykládal i před kuchařkou, která nás spolu viděla!" Tak bědoval Václav, svíraje svoji hlavu v dlaních...

I Verunka byla manželovou zprávou vzrušena do krajnosti, ale přesto se vzpamatovala první a radila Václavovi, aby uprchl dokud je čas, a to někam hodně daleko.

"Prchnout, a co vy? Z čeho budeš žít s těmi dvěma dětmi?" - bědoval Václav neustále.

Verunka ho hladila po černých kadeřích a domlouvala, přemáhajíc slzy:

"Právě kvůli těm našim děvčátkům se musíš zachránit, nesmíš do kriminálu. Však už se nějak užijeme, než se někde uchytíš. Co kdybys to zkusil v Rusku, kam teď odchází tolik našich lidí? Tam tě nikdo hledat nebude..."

Tak jak tonoucí chytá se i stébla, i Václav začal uvažovat o jejím návrhu a došel k úsudku, že je to pro něho jediné východisko. Narychlo svázal do ranečku nějaké věci a kus chleba, políbil spící děvčátka a rozloučil se s Verunkou, která jej stále napomínala, aby neztrácel hlavu, že všechno nakonec dobře dopadne. Teprve, když manžel odešel, usedla vedle dětské postýlky a proplakala celou noc. Když časně ráno ozvaly se v předsíni čísi kroky, ubohá žena

nebyla schopna se postavit, tušíc, že to již jdou pro jejího manžela. Jaké bylo však její překvapení, když na prahu spatřila známou postavu velebného pána, skutečného, živého - ve své vlastní osobě. Byl rovněž mimořádně rozrušen a chvějícím se hlasem se ptal po Václavovi.

"Není doma," odpověděla s námahou, "já, já nevím kam šel..."

Pan farář si těžce povzdechl a pravil zkroutěně:

"Víte, Verunko, já mu hrozně ublížil a přišel jsem ho odprosit. Ty peníze jsem našel ve svém plášti, kam jsem je já sám, starý zapomnětlivec, schoval. Moc mne to mrzí, že jsem Václava podezříval a prosím vás, abyste se za mne přimluvila!"

Verunka propukla v pláč a velebný pán se tázal:

"Pro Bůh, co je vám? Kde je váš manžel?"

"On se už nevrátí, je pryč, v Rusku. On myslel, že jste mrtev".

Nyní se podlomily nohy také faráři a musel se zachytit stolu, aby neklesl. Zhroutil se na židli a dlouho se díval na obraz ukřižovaného na zdi. Když se trochu vzmužil, vstal, přistoupil k Verunce a pravil sotva slyšitelně:

"Neplačte, prosím vás, neplačte! Je to má vina, má velká vina, a já udělám všechno proto, abyste se se svým manželem znovu shledala. Budete nyní kostelnicí vy a nedopustím, abyste trpěli nedostatkem, vy, ani ta vaše robátka. Snad mi to na vaši přimluvu milý Pán Bůh odpustí..."

Pan farář svému slibu dostal a podporoval Verunku, tak že hladem netrpěla.

A Václav? Tomu se podařilo dostat bez nehody přes hranice a usadit se v jedné z nejstarších českých vesnic na Volyni, zvané Hlinsko. Tak jako ostatní přistěhovalci, začínal i on v lese budovat nouzové obydlí a zařizovat skromné hospodářství. Nebyl sice uvklý na tak těžkou práci, ale touha po rodině, na kterou nezapomněl ani na chvíli, jej sílila a on překonal všechny nesnáze a těžkosti. Konečně mohl napsat své ženě do Neumětel, aby přijela do pohraniční stanice Brody, kde na ni bude čekat s povozem. Uplynulo ještě čtvrt roku, než se spolu shledali a jejich radost z tohoto shledání byla dvojnásobná, když se Václav dověděl, že důstojný pán žije a jej srdečně zdraví. Z velkého rozčilení dostal tehdy silný šok, z kterého se později probral, a protože mu bylo ve studené zákristii zima, oblékl plášť, v němž našel peněženku s pohřešovanými penězi.

Začátky hospodaření Kačírkové rodiny na Volyni byly stejné, jako u ostatních vystěhovalců, těžká, namáhavá práce od rána do večera v nepředstavitelně těžkých podmínkách. Jejich rodina se rozrůstala, neboť k dvěma děvčatům, narozeným v Čechách, narodili se jim ještě dva chlapci - Josef a Jaroslav *lv českém rodném listě uveden jako Metoděj!* a o dva roky později děvčátko, které pokřtili na jméno Emilie.

Asi za měsíc, po narození Emilky se Václav vypravil do lesa na dřevo, nehledě na silný mráz a spousty sněhu. Zapradal větší množství palivového dřeva do cihelny a pospíchal, aby byl s touto prací hotov. V poledne přinesla mu Verunka oběd, ačkoliv jí o to nežádal a domlouval jí, že měla raději zůstat doma. Ona však tvrdila, že se cítí již úplně zdráva a dokonce mu pomáhala v rovnání polen do "štosu". V lese pracovalo více lidí a kdosi požádal Václava, aby mu pomohl porazit zaklesnutý strom. Odešel, a když se po chvíli vrátil, zhrozil se toho, co spatřil. Skládka dřeva se sesunula a pod ní byla pohřbena jeho manželka. Vrhel se k hromadě a rychle odhazoval polena. Trvalo dost dlouho než ji vyprostil a v první chvíli myslel, že je mrtvá. Nedýchala a krvácela z četných ran a pohmožděnin. Třel ji sněhem, s pláčem volal její jméno a ona se pochvilí začala z mdloby probírat a slabě sténala. Zatím se seběhli z lesa dřevaři a pomohli mu raněnou dopravit domů. Tam ji nechal v péči svých sousedů a sám jel honem pro lékaře. Do města bylo dost daleko a v tom sněhu trvalo to celou věčnost, než se s ním vrátil - a zatím jeho Verunka dodýchala.

Václav byl zoufalý. Měl svoji Verunku rád, tak rád, že pro ní obětoval slibnou budoucnost, opustil rodinu i svoji vlast, rval se s tvrdým osudem o kousek chleba, o trochu toho štěstí, na které má přece právo každý člověk a teď, teď tu zůstal sám, sám s malými dětmi, sirotky a tím drobečkem Emilkou, které bylo teprve čtyři týdny. Zanevřel na to svoje hospodářství, pro které jeho žena ztratila svůj život. Prodal jej a koupil jinou usedlost na Májovce, nově založené české osadě, vedle velké vesnice zvané Moldava.

Přesto, že na svoji Verunku nikdy nezapomněl, byl Václav nucen oženit se brzo podruhé. Jeho druhá manželka, Marie Kasíková, vzala na sebe nesnadný úkol - nahradit nebohým sirotkům jejich zemřelou matku.

Z tohoto manželství narodily se ještě dvě děti a Václav Kačírek se dožil poměrně vysokého věku 90. let.

Jaroslav Kačírek byl jeho druhým synem z prvního manželství a Anička byla jeho pátým děckem.

10.

V létě roku 1937 přijela z Ameriky na návštěvu ke svým příbuzným dcerka Karla Hradce, Emilka. Byla to sestřenice manželky mého bratra Františka, v jehož dvoře jsem bydlil ve výměnku moji maminky. Při jedné návštěvě zašla také k nám. Vzpomínali jsme na naše mládí, na to jak jsme chodili spolu na Sklíň do školy. Emilka vyprávěla o tom, jak těžce přivykala životu v Americe a jak si skládala a spořila na to, aby se mohla ještě jednou podívat do svého rodiště na Volyn. Já vyprávěl, jak mi bylo těžko, když jsem musel zanechat studií. Pak jsem ji ukázal některé svoje články, otisknuté v našich novinách a pochlubil jsem se i se svými pokusy o hudební skladbu. Při odchodu mne

požádala, abych pro ni na památku našeho shledání, napsal nějakou písničku. Slíbil jsem jí to rád, a tak vznikla tato píseň v rytmu tanga:

Nikdy se nevrátí, co na věky ztracen,
za mořem a za horami, tolik, tolik vzdáleno...
Marně srdce po tom touží, co odešlo v širou dál,
proč mi jen tak málo štěstí osud přál?

Vzpomeneš-li na to v dále, děvče mé milené,
jak jsme si co děti hráli, sedávali ve škole?
Vzpomeneš-li jen na ten dnešní den,
na to naše zlaté mládí, které jako sen
zas se jednou vrátí ve vzpomínkách jen.

Bratrovi narodil se tohoto léta synek a příští neděli měly být křtiny. Ženské připravovali něco na hostinu a já byl toho večera sám doma. Přehrával jsem si melodii písně na housle, a když jsem skončil, ozval se pod oknem potlesk. Byla to Milka a tázala se, co jsem to vlastně hrál.

"Byla to ta tvoje písnička, o kterou jsi mne žádala," odpověděl jsem jí na vysvětlenou. "Chtěl jsem tě s ní o těch křtinách překvapit, ale když už si ji slyšela, tak pojď a podívej se na text, budeš-li s ním souhlasit."

Děvče vešlo do světnice a já ji zazpíval celou tu skladbu. Když jsem skončil, skanula z jejich očí na ten popsaný list papíru slza.

"Ty pláčeš, Emilko?" řekl jsem překvapen jejím dojetím, "Ale to já přec nechtěl, já ti chtěl udělat radost."

"To z radosti, Vlád'o, žes to tak hezky napsal. A přec je mi něčeho líto, snad toho našeho mládí, které se opravdu víc nevrátí."

Milka odejela hned po Vladičkových křtinách, jemuž jsme byli spolu za kmotry. Nějaký čas se zdržela ještě u svého strýce Stejskala, a potom odejela do Prahy, kde se hodlala usadit natrvalo. Po obsazení Československa fašisty podařilo se jí vrátit zpět do Ameriky.

11.

Mezinárodní politická situace vedla ku katastrofě - k druhé světové válce. Po anšlusu Rakouska bylo Československo ohroženo fašisty bezprostředně. Přesto konal se v Praze památný všesokolský slet, na kterém náš národ ukázal svoji vysokou kulturní úroveň i odhodlání bránit svoji svobodu a samostatnost "až do těch hrdel a statků..."

Na tento slet jela i z Volyně početná výprava, s kterou jela také teta Pavelková /Milka/. Byla již vdovou a cestu do Čech jí zaplatili Vondroušovi.

S výpravou amerických krajanů přijel do Prahy i nejmladší člen Žitných rodina - Vlád'a, kterého život podrobil těžké zkoušce...

Za nezaměstnanosti přišel o celý majetek a rozešel se s manželkou. V rozvodovém řízení soud uznal ji vinnou a obě děti přiřkl jemu. Bylo to pro něho velmi těžké, ale s pomocí hodných lidí, překonal i tuto těžkou dobu. Jaké štěstí, že vedle lidí požívačných a vypočítavých jsou i takoví, jimž není lhostejná cizí bolest a neštěstí, kteří dovedou svému bližnímu dát to nejdražší čisté srdce a opravdového přátelství. Strýc našel takového přítele v osobě mr. Lewého, který mu pomohl k zaměstnání a spolu s ním vypravil se do Čech, kde navštívil i rodiště své matky, obec Bukovno u Mladé Boleslavi. V Praze pak shledal se se svými příbuznými, které neviděl tak dlouhou řadu let - sestry Bětušku a Milku i švagra Vondrouše, u něhož v Oděse učil se kdysi holičem. Jaká to byla radost, když se všichni opět spolu shledali a Vlád'a okřival opět na duhu i na těle a cítil se opět mladým a šťastným. I jeho děti se ujali dobří lidé, kteří o ně po dobu jeho nepřítomnosti pečovali.

Po ukončení sletu přijel i se svým přítelem Lewým na Volyň, kde z Žitných rodiny žila jen jeho nejstarší sestra Marie, moje maminka. Tehdy jsem poprvé uviděl svého "amerického" strýčka, s nímž si stále ještě dopisují.

Lidové přísloví praví, že všechno má svůj konec. Končil i pobyt strýce Vládi na Volyni a nastalo loučení, smutné a bolestné, protože nikdo z nás nevěděl, zda se ještě někdy v životě uvidíme. Co všechno nám budoucnost přinese, to jsme samozřejmě tušit nemohli.

Zrazena svými spojenci, henlainovci i příslušníky svého vlastního národa, byla československá republika donucena vydat pohraniční území, tuto přírodní i umělou baštu, svému úhlavnímu nepříteli - fašistickému Německu. Jedním z "hrobařů" české samostatnosti bylo i Polsko, ovládané proněmeckou politikou ministra zahraničí Josefa Becka. V té době bylo i volyňským Čechům prožít ne jednu těžkou chvíli, a to hlavně ve městech, kde fašistická

organizace "Obuz zjednocenia narodovego" pořádala protičeské demonstrace, strhávala nápisy z českých budov a vytloukala našim lidem okna. Po okupaci Československa toto štvání ustálo, neboť pověstný damoklův meč vznášel se již nad samostatným Polskem.

Když po smrti redaktora Perného týdeník "Hlas Volyně" zanikl, byly jeho pokračovatelem "Krajanské listy", které v Lucku vydával a redigoval můj přítel Josef Foitík. Po novém roce 1939 mne vyzval, abych nastoupil k němu do redakce a jako společník přispěl na zakoupení nového vybavení tiskárny. Měl jsem našetřeny nějaké peníze na stavbu rodinného domku a s jeho nabídkou jsem souhlasil. Nedošlo však k tomu, neboť po 15. březnu obdržela tiskárna značnou podporu z československého vyslanectví ve Varšavě a Krajanské listy se daly plně do služeb československého zahraničního odboje.

Naše redakce byla na předměstí "Krásném", Vladimírská 66, v pronajaté místnosti a já měl hned vedle svůj byt, kam jsem hodlal později odstěhovat i svoji maminku. Práce bylo až nad hlavu, protože po 15. březnu se počet odběratelů stále zvyšoval. Krajanské listy byly rozepisovány do všech států světa, kde žili naši krajané a svoje čtenáře informovaly o řádění nacistů v protektorátu a o čs. odboji v zahraničí. Jen do Polska zabraného Těšínska jsme posílali na 5000 výtisků a naše noviny byly pašovány i do Protektorátu.

Měl jsem na starosti administraci, expedici novin, poslech tiskových kanceláří, překlady polských i ruských novin, psaní vlastních příspěvků a článků. Občas jsem také jezdil po našich obcích vybírat dlužné předplatné a informovat krajané o tom, co nebylo možné v novinách uveřejnit. Tajnými cestami dostávali jsme do redakce původní zprávy i fotografické snímky, které dokazovaly, že náš národ se z okupací své vlasti nikdy nesmířil. Obyvatelé Volyně odsuzovali československou vládu za to, že vydala v roce 1938 pohraniční území bez boje a bylo nesnadné toto mínění vyvrátit.

Již po obsazení Sudet začali odcházet za hranice čeští a slovenští vlastenci. Počet těchto uprchlíků se zvýšil po 15. březnu a byli to především příslušníci československé armády, političtí pracovníci a intelektuálové. Odcházeli do Rumunska, Maďarska a Jugoslávie, ale především do Polska, které v počátcích stavělo se k nim dost neochotně. Teprve když bylo zřejmé, jaké úmysly s Polskem má Hitler, tento vztah polských orgánů se zlepšil a polská vláda dala neoficiální souhlas k založení československého vojenského tábora v Malých Bronowicích u Krakova. Velitelem tohoto tábora byl jmenován podplukovník Ludvík Svoboda, pozdější legendární velitel Prvního armádního sboru v SSSR, ministr národní obrany a na konec prezident ČSSR. Ve své knize "Cestami života" popisuje těžké podmínky, ve kterých vznikl bronowický tábor pro uprchlíky z Československa. Bylo to vlastně shromažďovací středisko, odkud českoslovenští vojáci byli odesíláni na západ, do Francie, kde byli přijímáni do cizinecké legie. Tito uprchlíci odcházeli do ciziny bez jakéhokoliv vybavení a často jen v lehkém svrchním obleku. Československé úřady v Polsku - varšavské vyslanectví a krakovský konzulát - měly jen omezené prostředky k vydržování tak velkého počtu uprchlíků, a proto byly mezi krajané v Polsku pořádány sbírky peněz i obleků a obuvi.

V červenci roku 1939 konala se v budově české školy v Lucku památná schůze delegátů a zástupců českých obcí na Volyni, na kterou se dostavil za čs. zahraniční vládu vyslanec ČSR dr. Juraj Slávik z Varšavy. Pan vyslanec zhodnotil ve svém referátu politickou situaci v Evropě a podal zprávu o československém odboji v zahraničí. Nakonec vyzval volyňské Čechy, aby v příští válce dali všechny své síly do boje za osvobození své staré vlasti. Volyňští Češi se zavázali, že obětují všechno a bude-li třeba i své životy za osvobození Československa a libu svému čestně dostáli.

V poradě, která se konala po této veřejné schůzi, dr. Slávik sdělil, že válka vypukne koncem srpna a polská obrana se zhroutí během několika týdnů. Německo že se tím nespokojí, ale že bude zabírat dále jeden evropský stát za druhým a to vše bude přípravou pro drtivý úder na Sovětský Svaz. Tato nová světová válka, že bude dlouhá, a že se v ní bude jednat o samotnou civilizaci a existenci celých národů. Fašistické Německo tuto válku prohraje a naše vlast bude opět svobodná. Předseda České matice školské, Vlasimír Mesner, poděkoval dr. Slávikovi za jeho projev a požádal jej, aby vyřídil prezidentu Benešovi, že na volyňské Čechy může se plně spolehnout. Dále tlumočil naši žádost, aby po této válce byla česká menšina z Volyně přesídlena do vlasti - na místa těch, kteří naši republiku vždy zrazovali a zaprodávali Německu. Pan vyslanec slíbil, že náš pozdrav i naši žádost vyřídí prezidentu Benešovi osobně.

Vrátil jsem se z této schůze velmi rozrušen. Byl jsem si dobře vědom povinnosti, splnit daný slib, a přede mnou bylo líto, že tvrdý osud zasáhl znovu tak tvrdě do mého života.

Nedlouho po sbormistrovském kursu v Horochově, opakovat se další stupeň tohoto školení v Lucku a já se jej též zúčastnil. Ředitelem tohoto kursu byl profesor Lasocký, hudební teoretik a skladatel a úroveň školení byla velmi vysoká. Když jsem se roku 1939 přistěhoval do Lucka, byl jsem vyzván krajskou organizací, abych tu založil pěvecký sbor. Měl jsem v redakci práce víc než dost, ale přesto jsem s tímto návrhem souhlasil. Tak vznikl v Lucku smíšený sbor, který měl pro svoji práci ty nejlepší předpoklady. V souboru účinkovalo několik učitelů i učitelek matiční školy, ale i ostatní zpěváci znali noty a většinou již účinkovali v jiných pěveckých sborech. Scházeli jsme se ke zkouškám pravidelně a o svatodušních svátcích měli jsme svoje první vystoupení.

Polské rádio budovalo v Lucku rozhlasovou stanicí a naše organizace obdržela souhlas k českému vysílání. Jednal jsem v té věci s ředitelem připravovaného koncertního pořadu, kterým byl můj známý profesor Lasocký a tento mi dal návrh, z něhož se mi zatočila hlava. Byl ochoten připravit mne ke složení státní zkoušky na konzervatoři v oboru

dirigování a měl jsem jej zastupovat v řízení velkého souboru, do kterého patřila vojenská hudba, symfonický orchestr a pěvecké sdružení v počtu 180 lidí. To už nebyla vesnická kapela ve Sklini, nebo těch několik zpěváků, kteří neznali ani noty. Nyní bylo všemu konec a moje plány se zhroutily jako domeček z karet.

V srpnu bylo cítit válku takřka ve vzduchu a Polsko provedlo částečnou mobilizaci. Z naší obce byli povoláni čtyři občané, ale z mé rodiny nebyl to nikdo. Podle zpráv, které jsme do naší redakce dostávali, bylo zřejmé, že polská armáda nebude schopna odrazit drtivý úder nepřítele. Němci měli na polských hranicích 57 motorizovaných divízií, vyzbrojených nejmodernějšími zbraněmi, zatím co polská armáda měla 30 divízií, vyzbrojených zbraněmi, jaké se používaly v první světové válce. Polsko mělo sice spojení s Francií a Anglií, ale zkušenost z loňské okupace Československa napovídala, jakou cenu toto spojení má. Polská diplomacie usilovala o ustavení Středoevropské federace, ve které Polsko mělo být vedoucí silou. Do této federace mělo mimo Polska náležet Slovensko, Čechy, Rumunsko a Maďarsko. Toto uskupení mělo být bariérou proti německému "drang nach Osten" a sovětskému komunismu.

S plánem vytvoření této federace souhlasili i někteří západní diplomaté a z české emigrace především generál Prchala, jenž byl polským ministerstvem obrany jmenován hlavním velitelem Českého regionu v Polsku. Prchala byl jedním ze čtyř velitelů vojenských okruhů v předmnichovské republice a stavěl se rozhodně proti tomu, aby pohraniční území bylo vydáno Němcům bez boje. Za druhé republiky byl vrchním velitelem na Podkarpatské Rusi a odtud přešel do Polska, kde dělal politiku na vlastní pěst. Nebyl to jediný odpůrce zahraničního odboje vedeného Eduardem Benešem. Do Krajanských listů přicházely dopisy od bývalého redaktora Venkova, Kahánka, který šel proti prezidentu Benešovi a propagoval myšlenku federace. Dostávali jsme také anonymní dopisy do volyňských Němců, kteří nám slibovali "zakroutit krkem", až bude Polsko obsazeno fašisty. Měli jsme se tedy na co těšit!

Polský komentátor oznámil 23. srpna nečekanou zprávu: Sovětský svaz podepsal s Německem pakt o neútočení. Tato zpráva byla vskutku překvapením a pro Polsko znamenala rozsudek smrti.

Poslední srpnový den v roce 1939 jsem byl doma, na návštěvě a vypomáhal bratrovi ve svážení obilí. Nějak nám to nešlo, vždyť nebylo jisté, jestli to všechno nezhyne - a možná i s námi.

A právě té noci přepadli němečtí vojáci, převlečení do polských stejnokrojů, rozhlasový vysílač v Glivnici a to posloužilo fašistům za záminku, aby jejich armáda udeřila na Polsko.

Již v ranním vysílání 1. září hlásil polský rozhlas o barbarském bombardování polských měst a o hrdinném boji polské armády.

Vracel jsem se do Lucka s těžkým srdcem: vždyť jsem nevěděl, jestli se vůbec ještě vrátím domů.

Prozatím mohli jsme ve své práci na vydání novin nerušeně pokračovat, ale zprávy o situaci na frontě byly zlé. Německá armáda postupovala ve dvou uskupeních: jižní svazky měly odříznout Polsko od Rumunska a severní se snažili obklíčit hlavní síly polské armády.

Dne 3. září 1939 předložila Anglie Hitlerovi ultimatum, ve kterém hlásila, že se bude považovat ve válečném stavu s Německem, pokud toto nepřeruší okamžitě všechny vojenské akce v Polsku. Toho dne vydal polský prezident Moscický dekret o vytvoření České a Slovenské legie v Rusku. Redakce "Krajanských listů" obdržela od plukovníka Svobody dopis tohoto obsahu:

"Bratři!

Československý lid úpí pod ranami a zvůlí gestapa. Jsme vydrancováni a ozebračováni. Desetitisíce Čechů a Slováků je týráno v žalářích a kasematech. Je svatou povinností každého Čecha a Slováka, aby bojoval za osvobození své vlasti. Prosim Vás proto bratři, abyste připojené provolání plakátovали na Volyni a provedli nábor zbraněschopných mužů do naší legie. Víme, že učiníte vše, do je ve Vašich silách. Polské úřady zařídí odeslání dobrovolníků do našeho tábora. Vzhůru do boje za svobodu ČSR.

Velitel tábora pplk. Hrozatínský"

Text náborového letáku:

"Bratři!

Na základě výnosu prezidenta Polské republiky ze dne 1. září 1939, jímž bylo v Polsku povoleno ustavení československé legie, volám Vás, bratři volyňští do zbraně! Vstupujte k nám, bojujte za svobodu Polska a Československé republiky! Čekáme Vás! Vlast volá!

Velitel tábora pplk. Hrozatínský

Protože tyto dokumenty měly být zveřejněny, použil pplk. Svoboda tohoto pseudonymu, aby jeho rodina ve vlasti nebyla vystavena pronásledování.

Organizovaný nábor volyňských Čechů však již nemohl být proveden pro rychlý postup německé armády. Polská vláda byla nucena 5. září opustit Varšavu a přesídlit do města Lublinu. 6. září se přesunul do Brestu nad Bugem i

generální štáb a s ním se tam odebrali generál Prchala, který před tím podepsal prohlášení, že se podřizuje vedení presidenta Beneše.

Československá vojenská jednotka byla přesunuta z Malých Bronovic do Lesné 30. srpna. Když tento transport 630. mužů projížděl Volyní, byl na všech zastávkách pozdravován a vítán volyňskými Čechy. V Bronovicích zůstala skupina 180. mužů, kteří odešli do Lesné až 4. září a to s velkými potížemi. V Lesné byla jednotka vyzbrojena a urychleně prodělávala vojenský výcvik.

Sledovali jsme s napětím zprávy o zoufalých bojích polské armády, o jejím bezpříkladném hrdinství, které však bohužel nebylo sto zastavit postup německé armády. 15. září jsem jel opět domů na svém novém kole, které jsem koupil před ne dávno na měsíční splátky. Tentokrát jel se mnou na vypůjčeném jízdním kole i můj bratranec Slávek Žitný, jenž pracoval v naší tiskárně jako sazeč. Minulý týden byly vylepeny mobilizační vyhlášky a chtěli jsme vědět, kdo z naší obce odešel na vojnu. Na okresním velitelství se dostavila celá řada našich občanů, ale byli vráceni domů. Polská armáda byla již vlastně bez centrálního řízení a jednotlivé útvary bojovaly na vlastní pěst. Polská vláda spolu s hlavním velitelstvím se uchýlila do města Zalesčiky na rumunských hranicích a v následujících dnech přešla do Rumunska, spolu s celým diplomatickým sborem.

Boje probíhaly u Tarnopolu, Vladimíru Volyňského i Lvova, a temné dunění bylo slyšet až v naší obci. S těžkým srdcem odjžděli jsme se Slávkem v pondělí ráno ze svého domova. Cestou jsme oba mlčeli a obírali se svými starostmi a trudnými myšlenkami...

Někde u přepárovského lesa nás zastavili dva polští četníci. Jeden vedl rozlámané jízdní kolo a druhý šel vedle něho rovněž pěšky.

"Dej sem to svoje kolo!" nařizoval stroze a strkal mi ten svůj střepe. Zatím, co já se s ním dohadoval, druhý policista již seděl na Slávkově kole a křičel na svého druha, aby si pospíšil.

"Vojna, panie, vojna!" řekl četník jako na omluvu, spěchaje za svým kolegou.

Stál jsem bezradně u kola, které nebylo tak špatné, ale jet se na něm nedalo, protože mělo uvolněný jeden pedál.

"Jak já teď tomu Židovi to kolo vyplatím!" povzdechl jsem si.

"Neblbni, člověče!" obořil se na mne můj bratranec. "Vojna - a ty myslíš na nějaké splácení. Strč ten pedál do kapsy a pojď! Do kopce půjdeme pěšky a z kopce mne vezmeš na "štanglu".

Poslechl jsem ho a divili jsme se tomu oba, že to bylo skoro pořád do kopce. Do Lucka jsme dojeli teprve před polednem, a když ohlásili, co se nám přihodilo, Foitík jen mávl rukou a řekl:

"Kdybychom v téhle válce o víc nepřišli, nestálo by to ani za řeč...Sovětský rozhlas oznámil, že Rudá armáda překročila hranice a jde hájit zájmy obyvatel Západní Ukrajiny a Běloruska. Noviny už nevyjdou a ty Vlád'o, nech si to kolo opravit a vrať se co nejdříve domů. Někoho sežeň, aby pro nás přijel koňmi. Tady teď nemáme co dělat a bude lepší, když ve vši tichosti zmizíme."

Dostal jsem se domů bez nehody ještě ten samý den, ale Foitík s rodinou se přistěhoval až za měsíc. Když jsme se pak spolu shledali, vyprávěl, že tiskárnu zabavil nový náčelník města, který nařídil, aby všechno písmo bylo odvezeno do slévárny, kde bylo pak roztaveno. Tak skončila naše tiskárna i vydávání českých novin na Volyni.

O československé vojenské jednotce jsme se dověděli, že se jí podařilo překročit sovětské hranice a odejet dále do Ruska.

Na Volyni našla útočiště skupina československých letců z Katovic, již velitelem byl nadporučík Vojkúvka. Znali jsme jej z četných dopisů a zpráv, které k nám do redakce pravidelně posílal.

Začínám tedy znovu hospodařit... Práce na poli byly značně opožděné a tak mám práce plné ruky. Bratr mi prodal koně a vypomáháme si ve všem. Frantík je zlatý člověk a radí mi v hospodářství, když na něco nestačím. Bydlíme spolu na jednom dvoře a žijeme jako jedna rodina. Byl vždycky klidný, rozšafný a dovedl se ovládat i v nejtěžších chvílích života. Osud byl k němu dosti tvrdý, tři děti mu zemřely a na živu zůstala jediná dcerka Tonička, kterou jsme měli všichni rádi a já jí vždy něco dobrého dovezl, pokud jsem byl v Lucku.

Nyní se mnohé změnilo a bylo se třeba přizpůsobit, zvyknout novým poměrům.

Foitík nastoupil místo učitele v naší škole, kam chodí i děti ze sousední Sofievky. Scházíme se spolu denně a společně posloucháme zahraniční rozhlas.

V listopadu se do naší obce dostavil příslušník skupiny nadporučíka Vojkúvky, nějaký Lojza Stoček, spolu s jedním volyňským Čechem z obci Kupičov a vybírali příspěvky a dary pro tuto skupinu. Začínala zima a českoslovenští uprchlíci byli většinou oblečení a obuti velmi nedostatečně. Večer na besedě u Foitíka náš host nám prozradil, že jejich skupina již brzo odjede na západ, do Francie, a s ní že má odejít tajně i několik volyňských chlapců. Chtěl jsem vědět, jestli bych se nemohl též připojit a Lojza mi doporučil, abych si zajel do Českého Kvasilova za jejich velitelem, Vojkúvkou, kde se vše dovím a dojednám všechny podrobnosti.

Pospíchal jsem domů, avšak s určitou obavou, do na můj úmysl řekne maminka. Ležela už a já si sedl vedle její postele a začal nesměle:

"Víte, maminko, já, já bych se vám chtěl s něčím svěřit..."

Matka se na mne zkoumavě zadívala a pak řekla: "Je na čase, že jsi se konečně rozhodl. Já už doopravdy nemůžu a ty si to svoje děvče přiveď co nejdříve!"

Tys to zas jednou zvorál - řekl jsem si v duchu, neboť jsem pochopil, že moje matka myslí, že se chci oženit. Když jsem se trochu soustředil a zmužil, začal jsem vykládat o tom, že doba je nejistá, že co nevidět dojde k válce mezi Německem a Sovětským svazem a pro mne, že by bylo nejlepší, kdybych se dostal pryč.

"Ten letec říkal, že odjedou brzo na západ a mohl bych s nimi taky..."

Maminka mlčela, ale z jejich očí vyhrkly slzy.

"Maminko, neplačte!" prosil jsem ji, "vždyť mě je taky těžko. Vzpomeňte, jak nám Němci vyhrožovali do redakce a na tu vojnu musím tak, jako tak."

Té noci jsme spali oba velmi málo, ale když ráno jsem se chystal na cestu do Kvasilova, maminka mi už nebránila.

Odjížděli jsme ze siekievičovského nádraží pospolu, ale v Olyce moji společníci přesedli na jiný vlak a já jel přímo do Českého Kvasilova. Přijel jsem tam ráno a paní Perná mne doprovodila k Vojkůvkovi, jenž bydlil v nevelké světničce u jejich sušičky na chmel. Pan nadporučík ležel na lůžku, protože byl velmi těžce nemocný, ale když jsem se představil, tiskl mi srdečně ruku. Paní Perná nás nechala spolu osamotě a já sdělil Vojkůvkovi, co mne sem přivádí. Znali jsme se už dříve prostřednictvím "Krajanských listů", a proto mi plně důvěřoval. Potvrdil, že sovětská vláda souhlasí s jejich odjezdem do Francie, a že s nimi odejede "na černo"

20 volyňských Čechů. Souhlasil, abych se též připojil, ale problém byl v tom, že datum odjezdu nebyl dosud znám. Protože o nás nesměl nikdo vědět, dohodli jsme se na tomto řešení: Vojkůvka pošle někoho do obce Terebno k Lenči Pařízkové, ta sdělí datum odjezdu Vládovi Nájemníkovému v Bakovcích a Vláda se dostaví osobně ke mě do Vilhemovky.

"Buď připraven na každou chvíli a čekej!" nařizoval můj přítel Vojkůvka. Byl bych se rád dověděl, co je nového v našem odbojovém hnutí a jak se daří našemu vojsku ve Francii.

"Tam už se naši bijí s fašisty. Největší a nejtěžší válka však bude tady, v Rusku. Hitler se nakonec přece jen udává a naše vlast bude obět volná a svobodná."

Musel se odmlčet, neboť byl našim rozhovorem velmi unaven a začal silně kašlat. Při loučení mi stiskl křečovitě ruku a přemáhaje kašel, pravil:

"Nashledanou, nashledanou v osvobozené matičce Praze!"

Paní Perná na mne čekala a musel jsem k ní na chvilku zajít. Vyprávěla mi o nemocném a když jsem ji řekl s jakými slovy se se mnou loučil, pravila:

"Ubožák, on ani neví, že jeho dny jsou již sečteny. Má prudkou tuberkulózu a lékař tvrdí, že se nedočká ani jara."

Vzpomínali jsme spolu na dobu, kdy jsem se tu učil sazečem, na redaktora Perného, jejího manžela a já musel spěchat, abych stihl svůj vlak. Cestování bylo v této válečné době velmi obtížné.

Vlaky nejezdily dle jízdního řádu a k nasednutí nestačila jen jízdenka, ale trochu drzosti a hodně štěstí. Na nádražích čekali cestující, muži, ženy i děti, mnohdy celé dny na svůj vlak. Spali u svých zavazadel na zemi a často docházelo ku krádežím nebo jiným násilnostem a policie měla co dělat, aby udržela pořádek. Dostal jsem se domů šťastně, ale o účelu své cesty jsem řekl jen několika spolehlivým kamarádům. Dle pokynů npr. Vojkůvky, nachystal jsem si nenápadný raneček a čekal slíbeného kurýra. Uplynul však celý měsíc a já se dověděl, že skupina čs. letců již odejela. V Kvasilově zůstal jen nemocný Vojkůvka, který z jara roku 1940 zemřel.

Nemohu opakovat, co jsem si tenkrát myslel o svém příteli z českých Bakovec. Proč mne neuvědomil, kdy odjedu za hranice, vysvětlil mi až po válce roku 1945. Pracoval jsem tehdy na vojenské osvětě v Žatci, kde mne navštívil četař československé zahraniční armády západní, Vláda Nájemník a říkal, že kdyby byl tenkrát jel za mnou na Vilhemovku, zůstali bychom na Volyni oba. Nezbylo mi nic jiného, než uvěřit.

Zima roku 1939 na 1910 začínala brzo a všechno nasvědčovalo, že bude neobyčejně tuhá. Sněhu napadlo mnoho a mrazy se pohybovaly kolem 30 stupňů celzia. Měl jsem dosud v Lucku nějaké věci a jednoho dne jsem se pro ně vypravil spolu s bratrem Františkem. Byl klidný, mrazivý den a naše koně letěly po zmrzlém sněhu jako vítr. Nedaleko města jsme potkali dlouhou kolonu saní, na kterých mimo kočích, seděli sovětští vojáci. Trochu jsme se lekli, ale když si nás nikdo nevyšímal, pokračovali jsme v cestě.

Redakce Krajanských listů byla na předměstí Krásném, ulice Vladimířská 66, a v tom samém domě byl i můj byt. Paní domácí byla tomu povděčná, že byt konečně uvolníme a šla s námi odemknout. V mém bytě bylo všechno na svém místě, ale redakční místnost zela na mne svoji prázdnotou. Nebylo času na vzpomínky a úvahy. Naložili jsme moje věci - pohovku, skříň a kufík s osobními věcmi, na sáně, rozloučili se s majitelkou domu a vydali se na zpáteční cestu k domovu.

Na zpáteční cestě potkali jsme onu kolonu, ale na saních byli nějakí lidé, muži, ženy i děti vybaveni různými zavazadly a peřinami. Později jsme se dověděli, že to byli rodiny polských osadníků, bývalých příslušníků polských legií Josefa Pilsudského. Polsko je osídlil na Volyni v rámci polonizování tohoto kraje na rozparcelovaných panských statcích. Tito "osadníci" - jak se jim všeobecně říkalo - požívali četných výsad a privilegií a byli odstěhováni z pohraničního pásma jako nespolehliví a nepřátelský živel až do Archangelska.

S těmito Poláky byla vystěhovaná ze Sviniuch i rodina Václava Tvrdeho, bývalého příslušníka československé legie. Václav se oženil s nejmladší dcerou mého strýce Václava Žitného, a protože oba byli chudobní, pronajali hospodářství od polského osadníka Bučkeivče. Toto hospodářství patřilo vlastně před válkou strýcovi, ale protože je

neměl ještě úplně zaplacené a jeho chalupa za války vyhořela, strýc se tam už po válce nevrátil a koupil nevelký majetek na Vilhemovce, kde žil až do své smrti. Podle dohody mezi polskou zahraniční vládou SSSR byli všichni příslušníci polských legií propuštěni i se svými rodinami a odejeli s armádou generála Sikorského do Iránu. S nimi odejela i rodina Václava Tvrdeho. Dobrodružnou cestou přes Irán, Afriku a Itálii dostali se po válce do Anglie, odkud společně s jinými rodinami se vystěhovali do USA. V době, kdy byli stěhováni do Archangelska, byli jejich dvě dcerky na návštěvě u své babičky ve Vilhemovce. S ní prožili celou válku a v roce 1947 se spolu s dalšími volyňskými Čechy přistěhovali do Československa.

Tam přijeli na návštěvu jejich rodičové, a když jsem se shledal se svoji sestřenicí po tolika letech, pravila: "Víš, Vlád'o, ten tatínku majetek ve Sviniuchách nepřinesl štěstí jemu, ani nám, nebo snad přece jen ano? To já sama nevím..."

V zimě roku 1940 došlo ještě k dalšímu stěhování obyvatel Volyně. Podle mezistátního ujednání mohli se všichni Němci, kteří žili na Volyni, odstěhovat do Německa. Odjížděli za velkých mrazů, s koňskými povozy, naloženými nejrůznějšími věcmi svého majetku. Podle dohody mohli tyto věci prodat nebo je vzít sebou do Říše. I z naší vesnice odejelo všech 6 německých rodin a za sousední Sofiefky všichni její obyvatelé. Německé úřady osidlovali tyto vystěhovalce na okupovaném území polského Slezka a Poznaňska podle programu kolonizace a poněmčení těchto krajů. Na německé majetky nastěhovali se ihned okolní Ukrajinci, nebo přesídlenci z pohraničního území nad řekou Bug.

Naše životní poměry se nyní značně změnily... Nedostávalo se zboží všeho druhu a zakrátko bujelo překupnictví a šmelina. Nakupovat se jezdilo zpravidla koňmi a to až do Lucka nebo Lvova, kam bylo od nás dobrých 120 kilometrů. Sovětské orgány povolovaly prodej vlastních produktů za mírný poplatek v městské tržnici, překupnictví bylo však stíháno velmi tvrdě. Cesta do Lvova koňským povozem trvala obvykle tři až čtyři dny a byla dost riskantní, neboť byly případy, že cestující byli v lesích za Kamenkou Strumilovou přepadeni lupiči a okradeni o všechno. Byl jsem také ve Lvově koňmi, ale projel jsem zmíněným lesem šťastně.

Zdraví mé matky bylo již chatrné a já nemohl na všechnu práci stačit. "Není dobře býti člověku samotnému"- praví jedno staré přísloví a já se řídit tímto moudroslovím.

Jednoho krásného letního večera doprovázel jsem svoji přítelkyni a sopranistku našeho smíšeného sboru, Aničku Kačírkovou a s velkou trémou jsem ji požádal o ruku. Trochu ji to překvapilo, ale když poznala, že to myslím doopravdy, souhlasila.

Svatbu jsme měli ve svátek apoštolů Petra a Pavla 29. července roku 1939 v římsko-katolické kapli na Sienkievičovce. Toho dne bylo bouřlivé počasí s hromobitím a průtrží mračen. Snad nám ty živly chtěly naznačit, co nás čeká a co nás nemine.

Polský kněz, který nás spolu sezdával, jménem Dobřaňský, byl v roce 1943 dopaden benderovci a sadisticky umučen spolu s jinými Poláky.

12.

Přesto, že Sovětský svat uzavřel s Německem pakt o neútočení, připravoval se urychleně na válku. Po celé délce sovětsko-německých hranic budovala se obranná linie, sestavující z protitankového příkopu a několik pásem železobetonových bunkrů. Pracovalo se za každého počasí a do opevňovacích prací byli zapojeni všichni praceschopní občané z přilehlých oblastí. Současně s tímto opevněním zřizovaly se vojenská letiště a v lesích sklady a nouzová kasárna.

Na opevňovací práce u hraniční řeky Bug jezdili také občané našich českých obcí. Bylo to přes 40 kilometrů a jezdilo se tam koňskými povozy na deset dní.

Na podzim roku 1940 byla v našem okrese provedena vojenská prověrka a upřesnění mužstva v záloze a z jara roku 1941 byl pozván k prezenční službě v Rudé armádě můj přítel Slávek Bařa. Spolu s ním odešel ze Sklíně do školy NKHB /Národnoj komisariat hosudarstvenoj bezopasnosti/ v Moskvě nejstarší syn mé sestry Josef Krajdl. Byl jedním z dvaceti českých hochů, kteří tam byli školeni pro speciální úkoly v bezpečnostním aparátu. To samé jaro narodil se můj první syn, jehož jsme pojmenovali po otci mé manželky - Jaroslav. O měsíc později a to 10. června jsem byl místním úřadem vyslán spolu s dalšími občany na opevňovací práce. Káceli jsme v lese stromy, které naše povozy odvážely na vyztužování protitankového příkopu.

V té době byla již první linie bunkrů hotova a obsazena vojenskými posádkami a pracovalo se na dvou dalších liniích. Pracovalo tu veliké množství lidí a každý okres měl svůj úsek, za který odpovídal.

V pátek, 20. června jsme se vraceli domů, protože neměli jsme již žádné živobytí, a to jak pro sebe, tak i pro koně. Přijeli jsme pozdě večer, ale hned druhý den nás obecní úřad posílal na práci znovu. K tomu však již nedošlo...

Byla neděle 22. června 1941 a my byli probuzeni za ranního úsvitu temným duněním.

"Slyšíš Vlád'o? - ptala se maminka potichu, aby nevzbudila spícího Jarouška.

"Slyším maminko, slyším a my už na tu práci asi nepojedeme," odpověděl jsem stejně tiše.

V té době německá "luftwffe" svrhla tisíce bomb na klidná, nic netušící sovětská města a fašistická armáda překročila sovětskou hranici.

V pondělí ráno odevzdali moji bratři svoje koně pro účely Rudé armády v Horochově a domů přinesli špatné zprávy. Fašisté rozdrtili sovětské pohraniční posádky a pronikají rychle do vnitrozemí.

Třetího dne byli již Němci v Horochově a velký boj se odehrával v nedalekém korytnickém lese. Toho dne jsme se schovali u bratra Josefa v jeho novém betonovém sklepě, neboť dělové náboje přelétaly nad dědinou a někdy explodovaly velmi blízko. V poledne jsem šel domů nakrmit dobytek a spatřil jsem rudoarmějce blížící se ostražitě naší zahradou.

"Fašistov nět?" ptal se tiše a bylo na něm vidět strach i únavu.

"Němce jsme tu dosud neviděli," odpovídám a ptám se zároveň, není-li hladov.

"Už tři dny jsem nejedl a žízním, hrozně žízním"

Zavedl jsem jej do domu a pohostil tím, co bylo právě po ruce, chléb, máslo a hrnek chladného mléka. Jedl hltavě, a když se nasýtil a napil, vyprávěl, že jejich jednotka byla fašisty rozprášena a jemu se podařilo uprchnout z obklíčení vysokým obilím. Tak se dostal až k naší obci, a když zjistil, že je tu klid, odhodlal se požádat o pomoc.

"A vy, kdo jste?" ptal se na konec.

"Jsme Češi, celá obec je česká a je nás v této volyňské oblasti hodně. Naši vlast, Československo, obsadili Němci již v roce 1939."

"Prokletí fašisté!" rozhorlil se vojín. "Kolik bídy a utrpení již způsobili a kolik ještě způsobil. Jsem jediný syn své matky a tak rád bych ji ještě jednou uviděl, přežil a vrátil se domů, na Ural. Porad', pomoz, můj milý, jsem ještě tak mlád a umírat se nechce, nechce...!"

Bylo mi ho opravdu líto, ale poradit bylo velmi těžké. Němci ovládali všechny spoje a v této době obsadili již pravděpodobně i město Luck. Byla velmi malá naděje projít obsazeným územím, zvláště v tom jeho oblečení. Dal jsem mu svoje starší sváteční šaty, trochu živobytí a vyprovodil do pole za naši stodolu. Tam jsem mu naznačil, kterým směrem by se měl dát, aby se vyhnul vesnicím a veřejným cestám. Chlapec mi děkoval se slzami v očích a já se za ním díval ještě chvíli, když zmizel ve vysokém dozrávajícím obilí. Podařilo-li se mu dostat ke svým a uvidět rodný Ural, to jsem se nikdy nedověděl.

Když jsem se vrátil k našim do sklepa, byli zvědaví, proč jsem se doma tak dlouho zdržel. Stručně jsem jim vysvětlil, co bylo toho příčinou, ale do dlouhé řeči mi opravdu nebylo.

Úspěch německé ofenzivy záležel v bleskovém úderu lépe vyzbrojené početnější armády, která pronikala do vnitrozemí po hlavních tratích a komunikacích. Významným pomocníkem fašistů byli též ukrajinští nacionalisté, jichž předák, Štefan Bandera, organizoval toto hnutí již před válkou jako emigrant v Německu. Za fašistického útoku Banderovci zrazovali Sověty na každém kroku, informovali o postavení sovětské armády a udávali všechny komunisty a bývalé funkcionáře gestapu. Hitler ovšem neměl nejmenší zájem na zřízení Velké Ukrajiny, jak o to ukrajinští nacionalisté usilovali. Německo potřebovalo ukrajinské obilí, živobytí a pracovní síly na nucené práce v německém průmyslu i zemědělství. Stovky vlaků odváželo z obsazeného území vše, co mělo jakoukoliv cenu, včetně lidí, kteří byli zbaveni všech práv, jako méněcenná rasa určená k postupné likvidaci. Ukrajinští nacionalisté brzy poznali oč fašistům vlastně šlo a jejich milice začala utíkat do lesů, kde organizovali ozbrojené skupiny UPA / Ukrajinská povstalecká armáda/.

V programu ukrajinských nacionalistů bylo očistit Ukrajinu od nežádoucích živelů a cizích národností, a to nejen německých okupantů, ale i starousedlých Poláků a Židů. Z jara roku 1942 byly to jednotlivé vraždy polských rodin na samotách, ale později už nelitostná vlastenecká válka banderovců proti polskému obyvatelstvu. Poláci byli nuceni prchat do měst a s pomocí Němců zakládali tak zvané "placůvky" ozbrojené tábory, ze kterých opět s pomocí německých fašistů napadali na ukrajinské vesnice a tyto srovnávali se zemí. Tento bratrovražedný boj prospěl jedině okupantům, ale oba bratrské slovanské národy naň velmi doplatily. Tak byla vypálena a vyvražděna nedaleká ukrajinská obec Krásný Sad a později celá řada polských a ukrajinských vesnic a samot. I z Vilhemovky byly nuceny odejít do Horochova všechny čtyři polské rodiny a jejich domy byly banderovci spáleny. Bývalá vilhemovská občanka, Češka Marie Herinková, která se provdala za Poláka Šuberta, byla ve Skurči zavražděna i s rodinou. Banderovci jí sice nabízeli, aby odešla, ale ona prohlásila, že chce zemřít společně se svými dětmi a manželem. Celá rodina pak byla vyvlečena na dvůr ke studni a ranou sekery do hlavy, jeden po druhém sržen do hlubiny studny. Takto byla povražděna také celá rodina bývalého sklinského občana Václava Hradce, jeho děti i vnuci v počtu 35 osob, kteří bydleli na samotě u ukrajinské obce zvané Cholopiče.

Počet zavražděných banderovci volyňských Čechů se odhaduje na 400 osob.

Na vás, Češi by nám stačila jediná noc! - tak se chvástali nejednou tyto hrdlořezi. Bohudík - nedošlo k tomu a to z těchto důvodů: 1. celá řada ukrajinské inteligence vystudovala v Čechách a měla na československou republiku dobré vzpomínky a za 2. nebylo tajemstvím, že volyňští Češi se chtějí po ukončení války vrátit do své staré vlasti.

Významnou událostí v této těžké době bylo též založení vlastní české odbojové organizace. Bylo to v době, kdy fašisté vítězili na všech frontách a jejich armády stály před Moskvou a Leningradem. Podmět k založení českého odboje na Volyni dali tři čeští učitelé: Jiří Lizálek, Vladimír Knop a Josef Rejzek. Lizálek byl důstojníkem československé armády v záloze a na Volyň přišel v roce 1939. Zde se oženil s učitelkou Ludmilou z Valašského

Meziříčí, která odešla z Československa stejně jako on. Knop byl rodákem z české Hulče a Rejzek rovněž Volyňák z Moskovštiny. Organizace měla jméno "Blaník" a přípravný výbor vypracoval pro ilegální práci tento program:

1/ Příprava volyňských Čechů pro vstup do československé armády v SSSR

2/ Podkopná práce v zázemí německé armády

3/ Otevřený boj se zbraní v ruce proti Němcům a jejich pomahačům a to v řadách československé armády v SSSR

4/ Neangažovat se pro práci nacionalistických proudů jiných národností

Činnost Blaníka se postupně rozšířila skoro na všechny české obce na Volyni a vydatným pomocníkem toho byl ilegální časopis Hlasatel, který tiskl a rozmnožoval bývalý spolupracovník Krajanských listů Josef Rejzek. Ve svých vzpomínkách vypráví, kterak se musel se svoji tiskárnou - psacím strojem a rozmnožovačem - stěhovat z místa na místo, jelikož se musel schovávat a to nejen před Němci, ale i před ukrajinskými nacionalisty, banderovci. Ukrajinská povstalecká armáda naléhala také na volyňské Čechy, aby se hlásili do jejich řad a připravovala se provést na Volyni všeobecnou mobilizaci. Postavit se kategoricky proti tomu, znamenalo poštvat proti sobě banderovce, kteří byli schopni vraždit Čechy stejně jako Poláky. Bojovat v řadách UPA proti Němcům bylo však rovněž nemožné, neboť ukrajínští nacionalisté byli zároveň nepřáteli sovětské armády, po jejímž boku válčila československá jednotka v SSSR. Ústředí Blaníka vypracovalo pro volyňské Čechy toto svolání:

"My, volyňští Češi, se považujeme za součást československého národa a tím podléháme československé vládě v Londýně. Protože jsme doposud neobdrželi od naší vlády žádné pokyny, co se týče ukrajinské otázky na Volyni, nejsme kompetentní podnikat něco podobného na vlastní pěst a z vlastní iniciativy."

Toto prohlášení bylo sděleno vedení UPA, a i když na to povstalci odpověděli vyhrůžkami, mobilizace volyňských Čechů byla oddálena.

Přípravný výbor Blaníka byl založen též v České Sklíně a Vilhemovce. Práce v těchto obcích byla stížená značnou vzdáleností od ústředí. Při pokusu o navázání spojení byli zatčeni dva mladí vilhemovští hoši, Václav Hybler a Josef Kyselka. Přes hrozné mučení na horochovském gestapu nikoho neprozradili, a tak zachránili celou řadu dalších životů. Byli potom zastřeleni na horochovském hřbitově a jejich hrob srovnán se zemí.

Po této události musela být odbojová činnost na čas zastavena. Teprve na jaře roku 1943 obdrželi jsme z ústředí pokyny pro ilegální odbojovou činnost a z tajného poslechu rádia slyšeli o boji nového čs. praporu u Sokolova. Po porážce Hitlerové armády pod Moskvou a u Stalingradu byl osud Třetí říše zpečetěn a fáma o neporazitelnosti fašistů praskla jako mýdlová bublina. Zmučené, ujařmené národy světa čekalo však ještě nezměrné utrpení, ještě bylo prolito celé moře lidské krve.

Programem nacistického Německa bylo zlikvidovat všechny nespolehlivé živly, vyhladit méněcenné národy a rasy. Na Volyni přišli první na řadu Židé. Němci je vyhnali z jejich domovů ve městech i na venkově a nahnali je do ohrazených čtvrtí, tzv. ghet, kde byli neustále trápeni a vydírání. Z Vilhemovky byl rovněž odvezen hostinský a obchodník Zís Fain a ze sousední Sklíně Jos Becker, Fain i Nůta se svými rodinami.

Byl konec června roku 1942 a já společně s bratrem Františkem svážel do stodoly suchý jetel. Byli jsme zabráněni do své práce, že jsme si ani nepovšimli slabounkého děvčete a teprve zdvořilé "pomáhej Pán Bůh" nás upozornilo na jeho přítomnost.

"Pro Boha, Chaiko, kde se tu bereš!" pravil můj bratr, neboť v onom děvčeti poznal dcerku židovského obchodníka Faina.

"Přivezli mne sem moji páni od gestapa. Shánějí vajíčka, špek a já jim napovídala, že ty věci tady dostanou. Chtěla jsem vás ještě jednou před smrtí uvídnout, vás i to svoje rodiště a tak se na mne nezlobte."

"Tys tedy na gestapu," povídám, dávaje se na její pobledlý obličej, "a co tam, prosím tě, děláš?"

"Na to se mne raději neptejte! Odvedli mne z ghéta za služku, ale bylo by pro mne lepší, kdyby mne byli ihned zastřelili..."

"Takhle nesmíš mluvit, Chaiko!" říkám potichu. "Podívej na ten lán obilí za naši stodolou, tam by ses ztratila jako jehla v téhle řůse sena. Večer není daleko a my bychom ti pomohli..."

V očích toho děvčete se zaleskly slzy.

"Není to možné, oni na mne čekají na cestě před domem, a kdybych se nevrátila, postříleli by vás všechny. To nejsou lidi - i dravá zvířet má více citu, než oni."

Teprve teď jsme si všimli osobního auta, u něhož stáli dva "smrtihlavy".

Manželka donesla Chaice nějaká vajíčka a ona při loučení pravila:

"Nezlobte se na mne, já vím, že toho nemáte nazbyt. Buďte tu Sbohem, a někdy na mne taky vzpomeňte!"

Chaika byla třetí za šesti dětí Zís Faina, a protože vyrostla v české vesnici, znala velmi dobře česky. Později odešla studovat do města, a když se vrátila, učila naši mládež moderním tancům. Tak tomu bylo až do onoho dne, kdy celý náš kraj zahalil dusný, hnědý mrak a udusil všechno krásné, čisté a vznešené.

Chaiku jsme viděli toho dne naposled, neboť zakrátko byli Židé hitlerovci vybiti a ji zastřelili před úřednou gestapa - prý na útěku.

K vyhlazení Židů na Ukrajině došlo v letních měsících roku 1942. U všech měst byly vykopány obrovské jámy ku kterým svázeli obyvatele ghét pod dozorem gestapa a milice. U těchto jam se museli všichni odsouzení vysvléknout donaha a ulehnout do řady těsně vedle sebe. Zahřměly výstřely a přesto, že dole se zmítala v předsmrtném zápase zkrvavená těla, ulehali na ně nové oběti a celý výjev se opakoval znovu. Takto se pokračovalo stále za pustého řevu opilých vrahů, nářku a chropění umírajících, až byla jáma naplněna. Tímto způsobem byli vybiti všichni Židé až na několik málo jednotlivců, kterým se podařilo z ghét v poslední chvíli uprchnout. Židovské mohyly u ukrajinských a polských měst zůstanou pro vždy výstrahou a svědectvím, jak hluboko může klesnout národ s vysokou kulturou, je-li sveden pochybnou ideologií svých šílených vůdců.

Nemoc mé matky stále se zhoršovala a obzvlášť silný žlučnickový záchvat měla poslední srpnové noci roku 1942. I když to bylo velmi nebezpečné, jel jsem pro lékaře Dovejnesa na Hlubinskou Nivu. Nebylo daleko k půlnoci, když jsem klepal na okno lékařova domu. Teprve po dalším a silnějším klepání ozvala se paní doktorová a ptala se, kdo volá a za jakým účelem. Ohlásil jsem se jménem, a protože paní mne znala velmi dobře, otevřela okno a pravila, že pan doktor není doma a ona nemůže říct, kdy se vůbec navrátí. Bylo to pro mne velmi nemilé a já se chystal jet pro jiného lékaře, pro pana Málka na Sienkiewičovku.

"Tam nemůžete teď jet," pravila paní Dovejnesová, "už včera tam přijelo z Lucka gestapo a něco se tam chystá."

Poděkoval jsem paní doktorové za radu a vracel se domů s nepořízenou. Maminka dosud velmi trpěla a můj bratr jel ihned pro jiného lékaře, jenž bydlel na samotě u zviniačského lesa. Byl to již starý pán a bývalý plukovník rakouské armády. Přijel ještě za noci, dal matce utišující lék a já se jej při rozloučení zeptal, jestli se neobává bydlet na samotě u lesa v toto zlé době.

"Jsem lékař a moji povinností je pomáhat každému, kdo to potřebuje, i těm obávaným raněným banderovcům." - řekl, tiskna mi ruku.

Chudák doktor - byl zavražděn banderovci nedlouho potom.

Nedlouho po východu slunce uslyšeli jsme silnou palbu od městečka Sienkiewičovky, kde fašisté vraždili Židy. Gestapáci je vyhnali z tábora do pole a tam do nich pálili z pušek a automatů. Přesto se podařilo několika jednotlivcům uprchnout a ze Sklíně to byl Jós Becker. S tímto jsem se setkal o rok později. Dověděli jsme se tenkrát, že Němci hodlají přepadnout naši obec a odvléknout práce schopné lidi na nucenou práci do Německa, jak to dělali v jiných vesnicích. Mimo několika jednotlivců, kteří drželi ve dne hlídku a večer krmili dobytek, všichni obyvatelé uprchli k příbuzným do sousedního okresu. Já odvezl manželku s dětmi k její sestře na Hlubinskou Nivu a maminku do Sklíně ke Krajdům a sám zůstal spolu s jinými muži doma. Večer jsem šel do stodoly pro slámu a tam jsem se setkal s Josefem, jenž mne pro milost Boha prosil o přístřeší. Vysvětlil jsem mu, jaká je nyní u nás situace, dal nějaké živobytí a doporučil, aby se vystěhoval také na sienkiewičovský okres.

Drancování venkova okupačními fašistickými orgány bylo stále větší a větší. Na Volyni pak brali nejenom Němci, ale i benderovci, kteří tu vládli hlavně v noci. Nikdo nebyl si jist, jestli nepřijde o poslední zbytek obilí, či poslední dobytce. Proto lidé schovávali všechno - živobytí, oblek i obilí, které se zakopávalo do jam buď doma nebo někde na vhodném místě na poli. Semlít obilí bylo někdy vůbec nemožné, a proto se mlelo za noci doma na "žornách", to jest po domácímu vyrobených šrotovnicích.

Za jedné podzimní noci mlet jsem společně s bratrem Frantikem na vypůjčené žorně obilí a tu nás překvapili dva cizí lidé. Byl to náš bývalý hostinský Zis Fain se synem Mořkem. Vyprávěli, že se jim podařilo uprchnout z hnidavského statku, kam byli dáni na práci a prosili nás, abychom je nechali ve stodole alespoň nějakou dobu. Nebylo možno odmítnout - i když jsme věděli, že za přechovávání Židů je ten nejpřísnější trest, smrt celé rodiny. Donesli jsme jim teplou večeři, peřinu a oni si udělali ve slámě skrýš, kde se zdržovali delší dobu. Potom se odstěhovali opět k jiným vilhemovským občanům, kteří je chránili rovněž s nasazením vlastních životů až do příchodu Rudé armády. Podobně se zachránila i Zísova manželka s dcerkou a ještě jedním synem. Ostatní tři jeho děti a stará matka byly zastřeleny.

V červenci roku 1943 roznesla se po Volyni hrozná zpráva: fašisté vypálili a vyvraždili jednu z nejhezčích a nejpokrokovějších českých vesnic, Český Malín. 13. července obklíčili hordy SS a gestapa tuto klidnou, nic netušící obec, všechny její obyvatelé zahnali do stodol a školy, které pak polili hořlavinou a zapálili. Kdo se chtěl z plamenů hořících budov zachránit, byl bez milosti zastřelen. Na živu zůstali jen ti, kteří nebyli právě doma a 20 mužů, kteří byli předem určeni k odehnání neloupeného dobytka.

Podle zápisu, který po osvobození Volyně na jaře v roce 1944 pořídila československá vojenská komise, bylo v Malíně nacisty zavražděno: 104 mužů, 161 žen, 65 dětí mužského pohlaví do 14 let, 40 děvčátek do 14 let, 26 Poláků, 4 Češi, kteří v té době byli v dědině na návštěvě. Z nemovitostí bylo spáleno a pobořeno 65 domů, 61 stodol, 54 chlévů. Dále bylo zničeno 90 jiných budov, sál a kostel se školou.

Byl jsem v Malíně několikrát, znal jsem tam celou řadu lidí a není třeba dokládat, kterak jsme byli všichni jejich hroznou smrtí vzrušeni. Malín - to byli volyňské Lidice, francouzský Oreadur, nebo stovky obcí vyhlazených dle

Hitlerova plánu na ovládnutí celého světa. Tyto akce měly za účel zastrašit ty, kteří to přežijí, aby se stali poslušnými otroky...

Na svátek svatých apoštolů Petra a Pavla, 29. června 1943, probíhala v luckém a sienkiewičovském rajonu razie, při níž fašisté použili letadel, plamenometů i obrněných aut. V tento den byly spáleny a vybity všechny obce v prostoru 35 kilometrů a kdo neuprchl, byl zastřelen. Vilhemovka, která sousedila s těmito okresy, byla toho dne přeplněna uprchlíky z ukrajinských vesnic. Jak jsme se později dověděli, byla to odvetná akce za banderovci vypálený statek na Dubové Krčmě. České vesnice v jmenovaných okresech byly toho dne ušetřeny - až na bývalého křídlováka nivské kapely. Baťu, jehož zabili ve světlici ručním granátem a dům zapálili.

Téhož roku na podzim fašisté vypálili a vyvraždili část nedaleké české obce Michny - Siergijevky, kde spáleno 20 usedlostí a zavražděno 30 lidí. Tato obec byla založena českými přistěhovalci v roce 1885 a svoje jméno dostala po bývalém majiteli panství. Za první světové války byla z větší části vypálena a její obyvatelé zavlčeni rakouskou armádou do zajetí, odkud se vrátili až za dva roky. Usilovnou prací vybudovali svoji vesničku znovu a žili tu v klidu až do onoho osudného dne 11. listopadu 1943...

Toho dne zakroužila nad vesnicí fašistická letadla a svrhly sérii bomb. Od lesa ozval se hluk kolony automobilů a v zápětí vpadli fašisté do vsi a začali vraždit nic netušící občany. Vrahové neušetřili ani sedmiměsíční dítě. Malé děvčátko Běhavých dohonili na poli a tam jej utloukli pažbami pušek. Občanka Kendiková, raněna několika střelami se doplázila ke svým příbuzným na Nivu Hubinskou, kam bylo 7 kilometrů.

Proč? Řekne si jistě člověk se zdravím rozumem. Komu mohlo být nebezpečné to sedmiměsíční děcko nebo ta malá dceruška Běhavých?

Ten samý měsíc jel jsem jedné neděle s celou rodinou na Sklín navštívit svoji sestru Marii Krajdlovou. Vzpomínali jsme na dřívější doby a hlavně na jejich nejstaršího syna Josefa, který před třemi lety odešel do Moskvy a o němž jeho rodiče nevěděli, jestli vůbec ještě žije. K večeru jsme se dověděli, že na horní konec obce přijeli z andřejevské placovky Poláci a zastřelili tam nějakého ukrajinského chlapce, podezřelého z členství v banedrovcích. Vraceli jsme se proto domů oklikou, protože nebylo radno pokoušet osud a spoléhat na náhodu, že to dobře dopadne.

12.

Smutné jsou vzpomínky na toto období dějin českých vystěhovalců. Ještě dnes, po dlouhých letech člověk cítí všechnu tu hrůzu, beznaděj a mrazivý dotek smrti u srdce. Přežít to všechno a dočkat se chvíle odplaty - to byla touha, která nás sílila v těchto těžkých poměrech.

A tato chvíle se blížila každým dnem, každou hodinou....

Rudá armáda obsadila Kyjev, hlavní město sovětské Ukrajiny a z Volyně se začaly stěhovat správní orgány a týlové jednotky fašistické armády. U nás se nejprve odstěhovali andřejevští Poláci společně s Němci s jejich velitelem Hamplem ze Sienkiewičovky. Po novém roce 1944 vystěhovali se do Polska i německé úřady z Horochova a spolu s nimi odešla i skupina Poláků a "folksdoičů".

V kraji teď vládli neomezeně banderovci, ale ani jejich panství nemělo dlouhé trvání. Začátek února přijeli k nám sovětské partyzáni, kteří operovali v týlu německé fronty a příslušníci UPA zalezli do svých tajných skrýší.

V té době byl u mne Zís se svým synem, a protože byla velká zima, měl udělanou skrýš na půdě vedle komína, kde bylo přece jen o něco tepleji, než ve stodole. Přesto že Němci již odešli, musel se dále schovávat před banderovci, kteří pronásledovali Židy stejně jako hitlerovci. Právě v té době, kdy oba Židé byli u mne schováni, vrazili k nám v noci dva banderovci, vzali moje sváteční boty, oblek a celý ranec prádla - košile, svetry a jiné součásti oblečení. Museli jsme jim dát ještě nějaké živobytí a my trnuli hrůzou, aby při tom hledání nevníkli na půdu a neobjevili, koho tam ukrýváme, protože by nás postříleli spolu s nimi. Když tedy kraj ovládli Kovpakovi sovětské partyzáni, vyzval jsem Zíse, aby se k nim přihlásil.

"Po těchto partyzánech přijde k nám teprve fronta, fašistická armáda a my sami nevíme, co s námi bude", vysvětloval jsem mu situaci, která nebyla nikterak slibná. Zís mi dal za pravdu, poděkoval srdečně za všechno a odešel.

Koncem února přivalila se fronta a těžké boje probíhaly na trati Luck - Stojanov a u Horochova. Němci se v naší obci ani neukázali, ale zato rudoarmějců bylo všude plno. Někteří z nich byli starí frontovní vojáci, jiní byli mobilizováni teprve nedávno. Byly stále ještě velké mrazy a sněhu vysoké závěje. Sovětská vojska byla vyčerpána dlouho trvajícím boji a nedaleko za naši obcí přešla do obrany. Bylo to přibližně v těch místech, kde se nalézala frontová linie v první světové válce - 5 až 6 kilometrů na západ.

I když na frontě probíhaly boje neztenčenou silou a zuřivostí, u nás začínal normální život. Jednoho dne přišel na podívanou ke svým rodičům ve Sklín jejich syn, Vladimír Baťa, který v roce 1941 rukoval do Rudé armády. Po těžkých ústupových bojích z Ukrajiny byl v roce 1942 odeslán sovětským velitelstvím do přiuralského městečka Buzuluk, kde se organizoval první československý prapor. Po tvrdém výcviku byla tato jednotka v počtu 979

příslušníků poslána na charkovský front a 8. března 1943 prodělala svůj první křest ohněm. V bitvě u Sokolova bojovalo 52 volyňských Čechů a 22 jich tam padlo. Padl i velitel I. roty kapitán Otakar Jaroš, vyznamenaný in memorial titulem "hrdina Sovětského svazu". Úkol byl však splněn.. Fašisté neprošli. I. prapor byl za své hrdinství vyznamenan Řádem Suvorovova II. stupně.

Po bitvě u Sokolova byl I. prapor odeslán na soustředění do Novochooperska, kde byl doplněn příslušníky náhradního pluku a přeorganizován na I. čs. samostatnou brigádu v SSSR o 3300 vojácích. I. brigáda se pak zúčastnila bojů o Kyjev a Čechoslováci byli mezi prvními, kteří v předvečer VŘSR přinesli kyjevanům svobodu.

V dalších bojích u Žažkova a Bílé Cerkve brigáda osvědčila bojovou zdatnost a hrdinství, za které ji byl udělen Řád Bohdana Chmelnického I. stupně.

V těchto bojích však utrpěla brigáda těžké ztráty a proto byla odeslána k doplnění na Volyň. Náborovým střediskem bylo Rovno, kam hlásili se z českých vesnic všichni muži ve věku od 17 do 50 let. Mnohdy se hlásili i mladší, na které se vojenská povinnost nevztahovala. Jindy měla odvodní komise mnoho práce, aby přesvědčila 60.letého táta, že je ho třeba doma, na svém hospodářství. Nábor volyňských Čechů do armády nebyl ve skutečnosti mobilizací, neboť naši krajané se na tuto chvíli připravovali již dlouho předem. Po osvobození první české vesnice Novokrajeva, tamnější občan Josef Kazda - legionář z první světové války a nyní člen výboru Blanika, poslal jménem všech volyňských Čechů sovětské vládě telegram tohoto znění:

Náčelníku Hlavního politického úřadu D.N.R.A. - Moskva

Naše kolonie byla osvobozena slavnou Rudou armádou 29. 1. 1944.

Projevují nevýslovnou radost a dík za naše osvobození od jha hnědých hord fašismu. My, Češi Západní Ukrajiny s nedočkavostí čekáme, bychom mohli dobrovolně vstoupit do řad I. československé brigády v SSSR a pomoci zničit navždy společného nepřitele národů Evropy.

Všeho obyvatelstva české národnosti v Západní Ukrajině na Volyni se čítá kolem 45000 osob.

Proto prosíme, podejte nám instrukce, jak docílit spojení s I. čs. brigádou v SSSR.

Novokrajev, 3. 2. 1944

Kazda Josef

Ke konci února hlásili se do armády i muži z České Sklíně. Odvodní sovětská komise poslala je omylem až do Kyjeva, ačkoliv čs. brigáda byla již v Rovně. Cestou zažili nálet německých letadel, raněn však nebyl nikdo. Z Kyjeva byli pak vráceni do Rovna a odtud potom přijeli do Lucka, ovšem se značným zpožděním.

Koncem března začalo jaro a já si vyšel jednoho hezkého dne do polí, abych shlédl, jak vyhlíží ozimy po dlouhé a kruté zimě i abych se s těmito "rodnými lány" naposled rozloučil. Na frontě bylo toho dne poměrně klidno a v teplých jarních paprscích slunka probouzela se ze zimního spánku celá příroda. Všude kolem se rodil nový život, zatím co na nedaleké frontě hynuli lidé každým den, každou hodinu.

Z těchto úvah mne pojednou vyrušili volání:

"Strejcu, pojďte honem domů! Jsou tady čeští vojáci a pan důstojník chce s vámi mluvit."

Byla to Tonička, dcerka mého staršího bratra Frantika. V předtuše, že se do těch míst již nikdy nevrátím, rozhlédl jsem se po známých místech rodného kraje a spěchal do vesnice, kde na mne čekalo auto brigádní osvěty s podporučíkem Hermanem. Nabídlí jsme naši čs. jednotce psací stroje, rozmnožovač a knihy, pro které si nyní přijeli.

Je těžké vylíčit pocity, s jakými jsme vítali tohoto prvního příslušníka naší armády. Vyptávali jsme se na různé věci a podporučík nakonec řekl:

"Víte co, kluci, pojedte se mnou a přesvědčíte se o všem na vlastní oči. Štáb brigády je nyní v Lucku a můžete se přihlásit již teď, i když mobilizace bude u vás probíhat později."

Okres Horochov byl dosud z větší části v rukou Němců a Rudá armáda zatím osvobodila pouze několik vesnic. A tak jsme šli - já, bývalý redaktor Krajanských listů Foitík a bratranec Slávek Žitný, všichni tři z vydavatelství našeho časopisu.

Loučení s rodinou nebylo lehké. Německá armáda byla od nás sotva šest kilometrů a nepřátelské střely naší obce stále ohrožovaly. Zanechával jsem doma manželku se dvěma malými dětmi a těžce nemocnou matku.

Do Lucka jsme dojeli k večeru a přijetí na vojenské osvětě bylo velmi srdečné. Foitík byl přidělen k osvětě. Žitný byl odeslán do důstojnické školy a já k hudbě.

Hudba a zpěv - to byla moje láska od mládí a nyní jsem se jí mohl plně věnovat. K hudbě I. čsl. brigády byl později přidělen i můj bratr Frantík, který tu hrál B klarinet. Já zůstal u své baskřidlovky a v uměleckém souboru jsem zpíval první tenor. K vojenské hudbě se později dostal i náš třetí bratr Jaroslav.

V Lucku jsem se poprvé sešel s kapelníkem Vítem Nejedlým, synem známého profesora a hudebního kritika Zdeňka Nejedlého.

Hudba I. československé brigády byla založena na počátku roku 1942 v Buzuluku, kam sjížděli se tehdy Češi a Slováci z celého Sovětského svazu. Na počátku byla to malá skupinka nadšených hudebníků, kteří hráli svým kamarádům pro radost a rozptýlení, ale brzo potom byla založena malá dechovka, vedena Aloisem Kačerem a estrádní soubor, který řídil Edvín Šafař /Šafir/ z Moravské Ostravy. Můj přítel, baskřídlovák Václav Kaufman z obce Malovaná na Volyni, vyprávěl často o těžkých začátcích této hudby, která neměla dostatek nástrojů, not, ba ani notového papíru. Přesto, podařilo se nacvičit pěkný program, který byl dokonce vysílán v českém vysílání kujbyševského rozhlasu. Naposled zahrála tato kapela svým kamarádům při odjezdu na charkovskou frontu 30. ledna 1943. Potom odevzdali hudebníci své nástroje do skladu a nastoupili spolu s ostatními příslušníky I. praporu na památný ešalon 22904.

Ze soustředění v Novochoopersku byla znovu zřízena 30. členná brigádní hudba, ke které přijel z Moskvy doktor muzických umění, Vít Nejedlý.

Hudba měla na Volyni vždy bohatou tradici, protože hudba a zpěv je našemu lidu vlastní. Ve všech českých vesnicích na Volyni byly dechovky a při mobilizaci hlásili se hudebníci do české armády i se svými nástroji a hudebním archivem. Z tohoto důvodu bylo možno zřídit tři velké dechové kapely. Největší byla hudba I. brigády, jíž kapelníkem byl poručík Vít Nejedlý. Tato brigáda měla i umělecký soubor, z něhož vznikl později známý Armádní soubor Víta Nejedlého, jenž se proslavil svými vystoupeními po celém Československu i v celém světě.

Po provedení mobilizace na Volyni byla I. brigáda přeorganizována na I. armádní sbor, který měl tři brigády a náhradní pluk. Svoji kapelu však měla jenom III. brigáda, kde byl kapelníkem volyňský Čech Jaroslav Židlický, a náhradní pluk, kde byl kapelníkem další volyňák Masopusta. V hudbě III. brigády hrál můj starší bratr Jaroslav Es klarinet a byla složena výhradně z volyňských Čechů. Druhá brigáda svoji kapelu neměla. Volyňských Čechů zde sloužilo je 350, ostatní byli Slováci a zakarpatští Ukrajinci a všichni prodělávali výcvik paradesantní.

Město Luck se rozkládá v úrodné rovině nad řekou Styrem a mocný kdysi hrad Lubartův býval v minulosti nedobytnou pevností proti nájezdům divokých tatarských hord. Za války byla v tom hradě zřízena věznice, kde zahynulo tisíce vězňů.

Linie fronty probíhala asi 40 kilometrů na západ, ale město bylo stále cílem německých náletů. Obzvlášť velký nálet byl v noci na 1. května. Přesto naše kapela vyhrávala provomájový budiček a od samého rána zněly ulicemi města rázné vojenské pochody, i když v okolí zuřily četné požáry po nočních bombardování.

Rudá armáda přešla do obranného postavení asi 6 kilometrů od naší vesnice, a protože se připravovala nová velká ofenzíva, bylo všechno obyvatelstvo z této oblasti odstěhováno dále na východ k Lucku. Obyvatelé naší vesnice se přestěhovali do českých Ozeran, odkud jednoho dne za námi přijely naše manželky, moje a bratrova s jeho dcerkou Toničkou. Stěhování bylo pro ně hotovou tragedií, neb si mohli vzít jen nejnmutnější věci, trochu živobytí a ostatní schovali, nebo zakopali do země. Bylo to zlé, velmi zlé a těžký byl i jejich život v místě, kam se nastěhovali.

Obec Ozerany byla založena českými vystěhovalci, jako ostatní naše obce, v osmdesátých letech minulého století. Vypráví se, že bylo tu kdysi nevelké jezírko - ukrajinsky ozero, a odtud pocházel název obce. Nyní byla obec přeplněna přesídlenci a mimo nich bylo tu plno sovětského vojska. Moje rodina bydlela na půdě u krajana Šotoly a koně s krávou byly uvázány u vozu pod kolnou.

V sousedství českých Ozeran bylo po první světové válce založena na rozparcelovaném statku polský kolonie, pojmenovaná "Šlachetské Ozerany". Obec byla před rokem přepadena banderovci, kteří všechny budovy vypálili a jejich obyvatelé, pokud se jim nepodařilo uprchnout, povraždili a naházeli do studní. Pozemky, které této obci náležely, byly nyní neobděláné a zarůstaly býlím. Jen tam, kde byl nasety jetel, přilétaly včelky a pily sladký nektar z jeho květů. Tam jezdili i přesídlenci a sekali krmení pro svůj dobytek.

Psalí jsme domů o tom, kde se nalézáme, a že pravděpodobně brzo odjedeme někam na výcvik. Psaní se velmi zdrželo a naši je dostali až v Ozeranech. Přes všechny těžkosti vypravily se naše manželky za námi, aby nás ještě jednou uviděly a postěžovaly si na své těžké postavení. Šly pěšky a než se dostaly do města a doptaly se na "červená" kasárna, kde naše kapela byla ubytována, nebylo daleko do večera. Na naši žádost "zahmořil" vojenský velitel oči a dovolil, aby zůstaly v kasárnách až do rána. V noci byl opět letecký nálet a ráno jsme se museli spolu rozloučit. Bylo to těžké loučení, protože jsme nevěděli, jestli se neloučíme navždy. ..

Bratrova dcerka Tonička usedavě plakala a držela se svého otce stále a my ji museli od něho téměř násilím odtrhnout. Snad nebohá tušila, že jej vidí skutečně naposled ve svém životě.

Při návratu do kasáren jsme si všimli našeho četaře, který rovněž vyprávěl svoji manželku a nyní vedl s ní nějaký bouřlivý rozhovor. Barytonista Málek, který šel též s námi, řekl:

"Vašek má doma nějaké potíže. J to milionovej kluk, ale smůla je holt smůla."

Večer, po zaměstnání jsme vzpomínali na své drahé a vyprávěli si o tom, co jsme se od nich dověděli. I náš četař, Václav Kaufman z obce Malovaná na Volyni, začal vyprávět.

"Byl jsem povolán na vojenské cvičení do sovětské armády už v roce 1941 a po napadení Sovětského svazu prodělal jsem těžké ústupové boje z Ukrajiny. V roce 1942 byl jsem sovětským velitelstvím poslán do Buzuluku, kde se organizovala naše československá vojenský jednotka. Byl jsem přidělen k hudbě, ale prodělal jsem všechny boje - u Sokolova, Kyjeva i Bílé Cerkve. Když naše brigáda přišla na Volyň, do Rovna, bylo první moji starosti zjistit, je-li osvobozena i moje rodná ves Malovaná. Byla a já poprosil našeho kapelníka Nejedlého, aby mne pustil domů na

podívanou. Přesto, že v Rovně postihla naši kapelu tak těžká ztráta, neboť za fašistického náletu byl zabit náš čelista Šebl, kapelník mi dal dovolenku na celé tři dny. A tak jsem tedy šel, či lépe řečeno, jel, neboť se mi podařilo svést vojenským autem až do nedaleké od nás obce Moskovštiny. Mám tam švagra a pochopitelně jsem ho navštívil. Byl náramně překvapen, a když jsem se chystal jít domů, zadržel mne a začal vykládat: - Víš, Václave, já to strašně nerad říkám, ale na druhé straně myslím, že bude lépe, když se to dovíš už teď. Celé tři roky se o tobě nevědělo a dokonce vykládali, že jsi padl a tak se nediv. Tvoji ženě bylo těžko samotné hospodařit a pak se jí nabídl na práci ten Polák, a ona, však víš, jak to chodí v životě, ona s ním žije...

Nemůžete pochopit, jak mi při té jeho řeči bylo! Zhroutil jsem se na židli a nevnímал, co mi ještě švagr dále vykládal. Pak jsem ale vyskočil a utíkal domů, cesta necesta. Byl už večer, když jsem uviděl ozářené okno mého vlastního baráku a tu se mi nohy začaly podlamovat a já se jen s námahou k němu dovlékl. Ano, byla to naše světnice s jídelním stolem, u kterého na jednom konci seděli moji zlatí kluci a na druhém ona s nějakým cizím chlapem. Chtělo se mi křičet, vyrazit to okno i s rámem, ale já se vám v té chvíli nemohl pohnout a hrdlo se mi sevřelo, jako by mne někdo škrtil. Nevím, jak dlouho trval tento stav. Pak jsem se ale přece vzpamatoval a s námahou došel k bratrovi, který bydlí hned vedle. Bratr mi vyprávěl tu samou historii a snažil se mne uklidnit a povzbudit. Já ale nedočkal ani rána a ještě za tmy vydal se na zpáteční cestu do Rovna. Nemůžete si představit, jak já se těšil na domov, na shledání s rodinou a takhle to všechno dopadlo. Ten Polák je už pryč a žena mi toho navykládala, až mne ze všeho rozbolela hlava. Já mám ty kluky tak rád a co teď, no řekněte kluci, co byste udělali vy na mém místě?"

Četař končil své vyprávění, ale my mu na jeho otázku nedovedli dát odpověď.

Dne 3. 5. 1944 nastoupily naše jednotky na přepravu z Volyně. Jelo se vlakovými soupravami na východ do okolí Černovic a Sniatyna. Hudba byla umístěna ve dvou vagónech spolu se štábní rotou na konci ešalonu. Když jsme projížděli českými vesnicemi kolem Rovna a Zdobunova, byli jsme zdraveni našimi krajany, mnohdy se slzami v očích. Na nějakém malém nádraží jsem se setkal se svým starším bratrem Josefem, kterého lékařská komise v náhradním pluku zprostil vojenské povinnosti. Sotva jsme se přivítali a už jsme museli opět nastoupit a jet dále. On se pak vrátil ke své rodině domů - totiž do Ozeran, kam byla vystěhována jako ostatní z naší vesnice.

Dne 4. května jsem přešli sovětsko-polskou hranici z roku 1939 a na každém kroku viděli následky nedávných bojů. Na nádraží v městě Vinice byla delší zastávka a tak jsme našim vojákům zahráli několik skladeb. Teprve třetího dne jsme dojeli do Šepetovky, kde dosud hořelo po nočních bombardování.

Cílem naší cesty bylo město Kamen-Podolský, a to proto, že dále již nebyla trať sjízdná. Dojeli jsme tam večer a přespalí v kasárnách, ve kterých ještě nedávno byli Němci.

Kámen-Podolský má bohatou historii. Byl od dávných dob pevností proti nájezdům Tatarů, kteří v minulosti pronikali do střední Evropy. Zde, v této pevnosti volil statečný pan Volodijovský se svými druhy raději smrt, než by vydal hrad Turkům. Zřícenina hradu se vypínala nad mohutným Dněstem, přes který sověští ženisté zbudovali narychlo pontonový most. Procházeli jsme tudy za ranního svítání a před námi byla dlouhá cesta. Bylo horké počasí a my, s plnou polní výzbrojí, s poloautomatickou puškou a hudebními nástroji jsme se zalévali potem.

Za řekou vedla cesta do kopce a my zakrátko pociťovali únavu a žízeň. Kolem desáté hodiny jsme šli mimo nějaké vesnice, ze které bylo slyšet zpěv a jakési fujary. Byl to tradiční způsob loučení odvedenců s domovem.

Nedaleko vesnice stála sochy nějakého svatého a my mu byli všichni velice vděční. Z podstavce na kterém stál vytékal totiž pramének "zázračné" vody. Na naši velkou žízeň byl to nápoj opravdu zázračný. K večeru jsme došli do vesnice, kde končil toho dne plánovaný úsek cesty. Čtyřicet kilometrů bylo za námi.

Do cíle naší cesty jsem došli teprve čtvrtého dne k večeru. Byla to velká ukrajinská obec Steceva nedaleko městečka Sniatyna. Nedošli však všichni. Několik starších mužů dovezly k nám auta později. Byl mezi nimi i můj bratr.

Byli jsem ubytováni v chalupách vesničanů, kteří na nás hleděli s nedůvěrou. Já s bratrem Frantíkem bydlíme u nějakého mužíka uprostřed obce.

A nyní započala pravidelná vojna. V 5 hodin ráno budíček, rozcvička, snídaně a zkouška dechovky nebo souboru. V dechovce hrají baskřídlovku a v souboru zpívám, jako můj bratr. Odpoledne bývá pořadový výcvik, individuální cvičení nebo koncert.

Nebyla náhoda, že armádní sbor odbýval výcvik právě zde, I. brigáda u Sniatyna a III. v Sdaguře u Černovic. Již z jara se přiblížil II. ukrajinský front z jihu k čs. hranici na 50 kilometrů a počítalo se, že československé jednotky budou zasazeny do boje v připravované ofenzívě právě zde. Naše jednotky byly umístěny v lesích a zvykaly si na tvrdý vojenský život a boj v horském terénu. Zajížděli jsme k nim, předváděli svůj program, Nejedlého montáž "Do boje Slované", dechovku i taneční veselý pořad. Největší své vystoupení jsme uskutečnili koncem červan v Černovicích, kde jsme koncertovali v městském divadle.

Byla poslední chvíle před zvednutím opony a kapelník Vít Nejedlý přehlížel naposled svůj "ansábl", orchestr, sbor, sólisty a ustrnul: ve sboru scházeli Gríša a Miška, dva mladí hoši z Užhorodu. Oba byli doma členy ilegální organizace, kterou na užhorodském gymnáziu vedl jejich profesor. Bylo jim sotva 17 roků, když uprchli před okupanty do SSSR a nyní jdou se souborem až od Buzuluku.

"Kde ti kluci zase vězí?" ptá se kapelník výkonného Hrimuta.

"Já jim - boha jeho!" vybuchl rotný a jako střela vpadl do zákulisí. Vrátil se za okamžik a oba chlapce vlekl s sebou. Hoši byli velmi rozrušeni a Griška jen stěží přemáhal pláč.

"Pane poručíku, Griškoví zastřelili doma bratra a nějaký blbec mu to řekl právě teď."

Kapelník podal hochovi svůj kapesník a měkce pravil:

"Tak, synku, vzmuz se, seš přece voják, ale zpívat tě nenutím, když nemůžeš."

"Já budu zpívat, pane kapelníku," řekl Griška a postavil se na svoje místo ve sboru, vedle svého přítele Míši.

Černovickým divadlem zazněla hudba Smetanovy symfonické básně. V tónech hudby zněl šumot Vltavy, viděli jsme krásu vzdálené vlasti i její slavnou minulost - v čarovné hudbě velkého mistra. Do starých bájí zazněla pojednou ostrá, disonační fantára: 15. březen - okupace! Konferencier Brechler zesílil svůj hlas a jeho ruština byla velmi dobrá. Sálem zazněla Chopinova polonéza a tu nová fanfára - fašisté přepadli Polsko - začala druhá světová válka.

Hrdé slovenské Tatry! Zpíváme písně slovenské, zakarpatskou Verchovovinu, pak vojenské písně rudoarmějců a jugoslávských partyzánů "U boj, u boj, meče tasme, bratři." A pak přicházíme my s našim legendárním velitelem, a jdeme vpřed "přes spáleniště, přes krvavé řeky" - jak se zpívá v té naší vojenské písni našich autorů Tomana a Mareše.

Program byl u konce a obecenstvo bouřilo a zasypávalo nás květy. Ovace nebraly konce: at' žijí Čechoslováci, smrt fašistům - znělo sálem znovu a znovu a my jsem si ovědomovali, že s námi jsou všechny národy této velké slovanské země, všichni Slované a proto "Vítězství bude naše!"

A v zákulisí se drželi dva hoši kolem krku a Griška plakal, plakal pro svého bratra, kterého už nikdy neuvidí.

V prvních červnových dnech byl uskutečněn další zájezd, a to až do Proskurova na Ukrajině, kde prodělávala výcvik 2. paradesantní brigáda. Koncertovali jsme u našich i sovětských útvarů, na letišti, v nemocnicích i v divadle. Město bylo každou noc bombardováno německými letadly a protože jsme celé noci nespali, projevovalo se to i na našich vystoupeních. Proto nás později odváželi na noc do ukrajinské osady, vzdálené od města asi 10 kilometrů.

Za teplých letních večerů, besedovali jsme se svým kapelníkem a on nám vyprávěl o Československu i o tom, jak si tam po válce zařídíme život. V této obci začal také pracovat na své druhé montáži "Přicházíme ze Sovětského svazu", ve které náš lid doma ve vlasti měl blíže poznat národy SSSR a jejich tvorbu, práci i hrdinný boj za osvobození lidstva od fašistů.

V Proskurově jsme se zdrželi 10 dní a denně uskutečnili až tři koncerty. Náš zájezd byl u konce a před odjezdem se přišel s ním rozloučit sám velitel brigády plukovník Příkryl. Při zpáteční cestě jsme se zastavili na dva dny v Sadaguře u 3. brigády a tam jsem se setkal se svým bratrem Jaroušem, který byl členem hudby třetí brigády. Po návratu do Stecevy naše hudba pokračuje dále ve svém programu - zájezdy k útvarům, nácvik nových skladeb a pravidelný vojenský výcvik.

Nastaly žně a protože všichni zdejší muži od 18 do 50 roků byli v armádě, pomáhaly naše jednotky sklízet obilí. Před dvěma roky pomáhali naši vojáci při sklizni v Buzuluk a z toho to bylo na československou hranici dva a půl tisíce kilometrů. Nyní bylo již Československo "na dosah ruky".

Ke konci července zahájil I. armádní sbor přesun. V prvních srpnových dnech rozloučili jsme se z občany Stecevy i my a odjeli za jednotkami na polské město Sambor. V obci Vykoty jsme se dověděli o událostech na Slovensku. Odtud vedla naše cesta do Lvova, kde byla rovněž uskutečněna celá řada koncertů.

Vypuknutím Slovenského národního povstání 29. 8. 1944 rozhodlo sovětské vrchní velení uspišit připravovanou letní ofenzívu. Dnem i nocí směřovaly přes Lvov a Přemyšl nepřehledné kolony vojska a nejrůznějšího vojenského materiálu a zbraní ke Karpatům, k hranicím bojujícího Slovenska. Konečně i pro nás přijely automobily a dovezly nás do města Přemyšl.

Toto město bylo za první světové války pevností c.k. armády, která dlouho odolávala ruské carské armádě. Nakonec však byla pevnost přece jen dobytá a Rusové pronikli až na slovenské hranice. Nyní tu byla přifrontová nemocnice a týlové části naší a sovětské armády. Městem protéká řeka San, která byla hranicí mezi Sovětským svazem a fašisty okupovaným Polskem v r. 1939. Oba břehy spojoval mohutný železný most, nyní stržený v řece, ale tak, že se po něm dalo přejít. I v tomto městě jsme měli několik vystoupení a to jak soubor, tak hudba dechová.

Za Přemyšlem již začíná Podkarpátí - lesnaté kopce nebo travnaté stráně tzv. "hale", na nichž se v míru pásla stáda ovcí a zněly fujary pastevců. Nyní sem doléhalo stále zřetelněji dunění fronty a cesty i lesy byly přeplněny vojskem.

Dne 7. září k večeru nás auta dovezla k osamělé, pobožené myslivně v lesích pod Krosnem. Byl to nezapomenutelný večer, večer před velkými událostmi, které hluboko zasáhly do našich životů. Všude kolem tábořily jednotky a pojednou odkudsi zazněla harmonika a známá písnička:

"Každá česká matička, má na vojné synečka,

ta se musí každičkého ráno dívat do slunéčka."

Možná, že právě v tutéž chvíli tam někde v dáli vzpomínala matka, manželka nebo milá na svého chlapce a v očích se jí leskla slza.

Bylo ještě šero, když zazněl pojednou ostrý jekot "kaťuši" a dělostřelecká palba počala zesilovat.

"Kluci, už to začalo, slyšíte? Už to začalo!" volal rotný Kaufman, který pamatoval dělostřeleckou přípravu v Kyjevě. Rázem jsem byli na nohou a již za okamžik stáli venku před barákem.

Na mýtině nastoupila celá I. brigáda a k ní promluvil její velitel, generál Svoboda. Mluvil o zradě, které se na našem národu dopustili spojenci v Mnichově, o zradě domácí reakce a o tom, že to byl Sovětský svaz, který nám zůstal vždy věrný a jehož zásluhou tu dnes stojíme, připraveni k boji za osvobození Československa.

Nad našimi hlavami přelétaly svazy sovětských letadel a za chvíli se ozvaly detonace vybuchujících bomb.

"Stojíme na prahu vlasti," pokračoval ve svém projevu náš generál. "Uvědomte si, jaký čestný úkol nás očekává. Všichni jsme za splnění tohoto úkolu odpovědní před svým svědomím a před celým svým národem. Jsem přesvědčen, že svůj úkol splníte. Nebude lehký. Berte si příklad ze skvělého chování svých starších druhů, slavných hrdinů od Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerkve a Žažkova."

Byla to velká chvíle - taková, na jakou se nezapomíná nikdy v životě. Generál Svoboda podal ruku zástupcům všech jednotek a popřál jim brzké shledání v osvobozené vlasti.

Jednotku I. brigády nastoupily k pochodu. Nás, hudebníky odvezli do obce Domoradce, kde jsme vyčkávali na další rozkazy. Druhý den byla neděle a do nemocnice začali dovážet první raněné.

Boje na dukelském průsmyku byly jednou z nejtěžších vojenských operací II. světové války a vojenští historikové jí dali jméno "karpatsko-dukelská". Dle strategického plánu měly být československé jednotky již pátý den v Prešově. Tam v té době stály dvě divize slovenské armády, které se přihlásily ke Slovenskému národnímu povstání. Byla to elitní, dobře vyzbrojená armáda o 26 tisících mužích i s leteckou eskadrou. Tato armáda měla zadržet německé divize, postupující proti sovětskému frontu. Velitel této armády, generál Malár, se však v poslední chvíli podřídil bratislavské Tisově vládě a dal rozkaz ku kapitulaci. Sám pak odejel do Bratislavy. Jeho zástupce, plukovník Tálský zanechal vojsko svému osudu a odletěl se všemi letadly do Lvova. Jen části vojáků se podařilo uniknout do hor, ale ostatní byli pak Němci zajati a odzbrojeni.

Touto zradou podařilo se Němcům v nečekaně krátké době obsadit silné, předem vybudované opevnění v karpatských horách a tím stala se celá operace velmi složitou a těžkou.

Československý armádní sbor byl přidělen k 38. sovětské armádě I. Ukrajinského frontu, jehož byl generál I.S. Koněv.

Dělostřelecká příprava 8. září zlikvidovala německou obranu a jednotky I. armádního sboru postoupily toho dne o 15 až 20 kilometrů. V horském údolí, obklopeném kol dokola zalesněnými vrchy, leží dvě polské obce, Machuvka a Wrocanka a v těchto vesnicích zůstaly československé brigády do rána. Noc prošla v klidu, až na to, že přišlo a vojáci byli deštěm a zimou značně prokřehlí. Ráno, po rozplynutí mlhy vydaly se již některé jednotky na pochod a tu náhle začali do nich fašisté pálit z předu i z obou boků silnice. Současně začalo pálit i nepřátelské dělostřelectvo a z lesa vyjely jejich tanky. Situace byla krajně kritická a obě brigády měly velké ztráty. Sáša Gulč z české Sklíně byl raněn do nohy a plazil se, aby nepadl do zajetí. Fašisté jej však dohonili a byl jimi ubit. Padla celá řada těch, kteří byli v boji poprvé a nebyl div, že v některých útvech vznikla panika. Zásluhou starých, zkušených bojovníků a především pomocí sovětské armády, byl německý útok odražen a jednotky čs. sboru přešly s pomocí Rudé armády do protiútku. Ztráty, které I. armádní sbor v tomto boji utrpěl, byly veliké a sovětské velení frontu odvolalo z funkce velitele sboru generála Kratochvíla. Na jeho místo byl jmenován dosavadní velitel I. brigády generál Ludvík Svoboda.

Z jeho rozkazu byl I. armádní sbor přemístěn vpravo na Kobylany. Bylo zřejmé, že původní plán postupu nebude dodržen, neboť fašisté měli všude již předem vybudovanou silnou obranu a byli ve značné početní převaze. Naše jednotky musely útočit na nepřitele do srázných vrchů a byly vystaveny německému ostřelování. O každý vrch, kterým se tu říkalo kóty, byly sváděny kruté boje a padlých a raněných přibývalo. Padl z Vilhemovky mladičkový Pépa Krajdl a ze Sklíně oba bratři Josef i Václav Zárybničtí, František Pirožek a těžce byli raněni bratři Holasové, Václav Vašuta a Josef Svatuška.

Každý útok byl nyní již pečlivě připraven a z nováčků stávali se zkušení vojáci. Ztráty byly však stále veliké a řady příslušníků sboru stále řidly.

U Teodorovky byl přímým zásahem nepřátelské miny úplně rozerván ze Sklíně Vladimír Krajdl. Jeho bratr, Vašík, byl smrtí svého bratra úplně zrcen a nebýt kamarádů, kteří jej strhli do zákopu, byl by zahynul asi již tenkrát.

Nepřátelská obrana byla vybudována na celé řadě nepřístupných vrchů a jednou takovou přírodní pevností byla kóta 534. Tato kóta měla zvlášť důležitý význam v dalším postupu na městečko Duklu. Útok našich jednotek započal za podpory sovětského dělostřelectva ráno 11. září. Po řádné přípravě vyrazili kupředu Sochorovi automaticíci a pěšáci druhého praporu. V postupu do srázného kopce je podporovaly minomety kapitána Bedřicha a přes zuřivý odpor fašistů dorazili před polednem až na vrchol hory, kterou dobili stačí na bodák. Tento úspěch se však vyžádal velké oběti a jedním z těžce raněných byl ze Sklíně automatick Skopík. Kóta 534 - kóta smrti - přešla během pěti dnů několikrát "z ruky do ruky" a na konec byla s podporou dalších č. jednotek a rudoarmějců opanována na trvalo.

V době, kdy se bojovalo o kótu 534, probíla se 15. září přes československou hranici sovětská jezdecká gardová divize, která se měla podle původního plánu spojit se slovenskými divizemi z Prešova. Průlom v německé obraně byl novými hitlerovskými silami uzavřen a tato divize zůstala v obklíčení.

Dne 19. září přijeli ke sboru z Anglie generálové Sázavský a Klapálek, které londýnské vedení odboje jmenovalo do funkcí. Velení nad I. brigádou převzal Jaroslav Vedral Sázavský a velitelem III. brigády se stal generál Karel Klapálek. Již příští den, 20. září byl zahájen útok na polské městečko Duklu. V tomto boji byl střepinou granátu velmi těžce zraněn ze Sklíně automatčík Josef Veselý a jeho spoluobčan Josef Holas, který utrpěl průstřel krku.

Z města Dukly je na československou hranici už jenom 15 kilometrů, ale před našimi jednotkami stál horský masív s nejvyššími horami Hytova a Dania.

V prvním týdnu dukelských bojů hudba I. brigády stála v obci Domoradce, kde se nalézal vojenský přífrontový špitál. Raněných přibývalo tak velké množství, že zdravotní personál nestačil tuto obrovskou práci zvládnout. Byli jsme určeni na výpomoc přenášet raněné a vypomáhat v nemocnici, na kolik naše schopnosti stačily. Ranění leželi na chodbách, pod stromy i venku na dvoře, ačkoliv co chvíle přšelo a v noci bylo již velmi chladno. Lékaři pracovali společně se sestrami bez oddechu. Mnozí ranění však umírali dříve než se dočkali operace nebo také později. Setkal jsem se s mnohými krajany a známými a od nich jsem se dovídal o těžkých bojích i velkých ztrátách, které naše jednotky utrpěly.

V Domoradcích byla toho času také hudba III. brigády, u které sloužil můj starší bratr Jaroslav. Byli jsme tady pohromadě všichni tři - já, František a Jarouš.

Konečně jsme dostali z domova dopisy, ve kterých naši sdělovali, že jsou již z Ozeran doma a že sklizejí obilí, to co po přejití fronty zůstalo. Dále psaly o tom, jaké neštěstí potkalo bratra Josefa. Brzy po jeho propuštění z armády se roznenohla velmi těžce jeho manželka a byla operována ve vojenské přífrontové nemocnici v Ozeranech. Šlo prý o zauzlení střev a ona při té operaci zemřela. Neduživý bratr zůstal sám se čtyřmi dětmi, ale nejstarší syn, Pépa, dal se dobrovolně do armády, ačkoliv mu bylo teprve 17 roků.

Lehké to neměla ani moje Anči, která se musela starat o dvě malé děti a moji maminku, kterou stále trápil žlučník. Bylo to vskutku velmi zlé a to jak pro nás na frontě, tak pro ně doma.

Z Domoradců jsme se odstěhovali 17. září ke Krosnu. Město bylo v rozvalinách po nedávných bojích a my jsme tudy prošli do jakési obce a tam spali v nějakých stodolách. Z nedalekého vojenského letiště sem dolétal neustále hukot motorů a střelba. Později jsme se dověděli, že této noci měla být na Slovensko přepravena II. paradesantní brigáda, ale pro záškodnický odstřel letiště musela být přeprava odložena na pozdější dobu.

Do Karpatsko-dukelské operace byla zasazena i tato brigáda, ve které byla většina Slováků, bývalých příslušníků slovenské rychlé divize, kterou v roce 1943 vyslala proti Sovětům Tisova vláda. Brigáda měla celkem 2500 příslušníků, ze kterých bylo volyňských Čechů jen 350. Mezi nimi byli i dva sklinští občané, a to Václav Tvrdý a Josef Buriánek. U Machůvky byla brigáda zasazena do boje z levé strany obce a operovala v dukelských bojích po plných 14 dnů. V těchto bojích ztratila brigáda 625 mrtvých a velké množství raněných. Zbytek byl za nocí od 26. září do 6. října přepraven sovětskými letadly na Slovensko.

20. září jsme uskutečnili v polní nemocnici koncert pro naše raněné vojáky. O přestávce jsme se dověděli, že v této nemocnici ležela manželka našeho hornisty Mrázka, velmi těžce zraněna. Svatbu měli před mobilizací a ona šla se svým manželem do armády, jako stovky jiných volyňských děvčat. Moc jim to spolu slušelo a všichni jsme věděli, jak se mají spolu rádi, proto si nikdo netroufal Mrázkovi tuto smutnou zprávu sdělit, a ona ještě téhož samého dne zemřela.

O dva dny později odpoledne kolem čtvrté hodiny přinesl výkonný ze štábu rozkaz, podle kterého osmnáct hudebníků bylo odesláno na frontu. Byl mezi nimi i můj bratr František. Při loučení mi stiskl silně ruku a pravil:

"Tak Sbohem Vlád'! A kdybychom se už více neuvíděli, tak pozdravuj naše doma, a taky Prahu!"

Potom naskočil do auta a kamarádi se s námi rozloučili hromadnou salvou ze svých poloautomatických pušek.

26. září jsem byl odeslán na frontu spolu s dalšími osmi hudebníky. Nástroje jsme odevzdali do skladu a hlásili jsme se ve štábní rotě, jak zněl rozkaz. Městečko Dukla bylo obsazeno naší armádou již před několika dny a my došli na stráň za městem, kde jsme si měli vykopat zákopy. Nestáčili jsme se ještě řádně zakopat a už tu byl dělostřelecký přepad. Schoval jsem se za zeď rozstříleného domku. Vedle mne se krčil nějaký spojař s telefonní linkou.

"Jak ti říkají?" zeptal jsem se ho, když to trochu utichlo.

"Jmenuji se Toník, Toník Kačírek." řekl můj soused.

"Nepovídej! Můj švagr se jmenuje zrovna tak."

"Tak ty jsi manžel Anduly Kačírkové?" na to opět on. "Andula je moje sestřenice a tak jsme přece švagři."

Antonín Kačírek pocházel z české vesnice Moldavy, válku přežil a nyní je plukovníkem československé armády. Na konci války unikl smrti jen o vlas. Jeho četa se dostala do Holešova na Moravě do obklíčení a on se probil jen s několika spojaři. Ostatní jsou pohřbeni v obci Remice ve společném hrobě.

Dnes je 28. září a my kopeme zákopy nad lukami u nějaké polské vesnice. Vedle nás v nevelkém sadě byly zamaskovány sovětské kaťuše. Netrvalo dlouho a kaťuše vypálily několik salv a pak ihned odjely. Právě jsme dostali náš přiděl - pajok, jak říkáme: cukr, tabák, tušonku /sádelná konzerva/ a vodku. Vždyť je dnes Václava a náš bývalý trombonista Hajný je taky Václav. "Tak na zdraví, Vašku!"

Ze slavnostního přípitku však nebylo nic. Pojednou nad námi zaburácely nepřátelská letadla a na louky svrhly sérii bomb. Dopadlo to dobře a my jsem potom Vaškovi Hajnému k jeho jmeninám přece jen připili.

Byla tmavá podzimní noc a déšť, který neustával ani na chvíli, měnil údolí a cesty v bezednou tůň. Rozbahněnou cestou k Barvíнку se brodilo několik pěšáků a s nimi bývalý křídlovák hudby I. čs. brigády, táta Kadlec. Déšť jim už dávno promočil oblek a studená voda stékala po holém těle až do bot. Šumění rozvodněného potoka se mísilo s nepřetržitou palbou a občas vybuchl granát nebo mina a vymrštila trychtýř bláta, kamení a smrtících střepin. Pěší prapor se přemísťoval k obci Barvíнку a připravoval se k útoku. Nevyspalí, promoklí a unavení vojáci postupovali opatrně vpřed, aby nepřítel neměl tušení o chystaném útoku a aby ve tmě neodbočili z odminované cesty. Min bylo všude bezpočtu a jediný chybný krok mohl znamenat těžké zranění nebo smrt.

Kadlec setřel rukou z obličeje vodu a unaveně si povzdechl:

"Je to slota, že by člověk nevyhnal na dvůr ani psa."

"Čuš, starý!" utrl se mladý svobodník v předu, "čo skoro dojdem a tam na nás čeká těplúčká postel aj s perinami."

Kadlec umlkl, ale vzpomínka na domov a rodinu mu sevřela srdce. Pocházel z muzikantské rodiny. Hudebníky byli všichni jeho bratři, otec i děda. Ten byl kapelníkem ještě v Čechách, a když se přestěhoval na Volyň, vychoval celou řadu muzikantů. Co se jen nahráli o posvíceních, bálech a poutích! Jestli pak si ještě někdy zahraje svoje na křídlovku?

"Tak chlapi, tu jsme na místě a ihned sa zakoptě!" nařídil velitel čety.

Ve tmě rozeznali, že jsou v jakési zahradě u rozbitého či rozstříleného baráku. Tady už začínal Barvínek, poslední polská vesnice před československou hranicí. Ihned se dali do práce a do rána byli jakž takž zakopáni a připraveni. Útok začal hned ráno po důkladné dělostřelecké přípravě.

Němci byli opevnění na návrší a útočící měli před sebou jako na dlani. Vojáci postupovali ku předu přískoky, využívající každé nerovnosti terénu či meze. Kadlec se krčil v jamce po výbuchu granátu a vypálil odsud již druhý zásobník na malý kopeček odkud ustavičně štěkal německý kulomet. V tom zaslechl zoufalý výkřik. Byl to jeho soused, zasažený střelou. Připravil si sanytářskou kabelu a obvazy a vyskočil. Nepřátelský kulomet počal opět střílet, ale Kadlec už klečel vedle raněného a chystal se rychle obvézat jeho raněnou nohu. A v tu chvíli - hromová rána a vše se ztratilo v kouři a gejzíru hlíny a kamení..

Útok československé brigády byl úspěšný. Nepřítel byl nucen ustoupit až k lesu u státní hranice, ale ztráty našich byly veliké. Jedním z padlých pěšáků byl i Václav Kadlec. Pohřbili jej v zahradě toho rozstříleného domku na pokraji polské vesnice Barvíнку, kousek od hranic vlasti.

Boj, ve kterém padl starý Kadlec jako první z naší vojenské kapely, se odehrával 30. září roku 1944. Jednalo se o opanování dvou polských vesnic, Barvíнку a Zyndranowu, které leží v těsné blízkosti československých hranic. Po dobu 40 minut ničili naši dělostřelci německou obranu, ale i jejich baterie nezahálely. Přesto vyrazila naše pěchota do útoku, stejně jako roty samopalníků. Vojáci postupovali plížením, přískoky a do dunění dělostřelby zazníval stále třeskot jejich samopalů. Konečně se vrhly na steč do německých zákopů a výšinu opanovali. Mezi padlými byl i můj synovec, Vladimír Krajdl.

Prapor Sochorových automatčků obsadil vrchol výšiny 460 nad obcí Zyndranowou a zaujal obranu v opuštěných německých bunkrech. Němci se však nehodlali jen tak lehce vzdát této výšiny, která byla přirozenou baštou před hranicemi Československa a jejich dělostřelectvo zasypalo výšinu tunami železa a třaskavin. Země se chvěla a výbuchy zasypávaly bunkry zemí a zkázou. Nechtíce se nechat pohřbit v troskách bunkrů zaživa, byli automatčci nuceni ustoupit do zákopu druhé obranné linie. Neustoupili však všichni, v jednom předsunutém bunkru zůstali tři samopalníci, desátník Kačer a svobodník Václav Řeháček a Josef Holas - shodou okolností všichni tři volyňští Češi. Německé miny počaly náhle přelítávat až do druhé linie našich zákopů. Na výšinu útočily masy německé pěchoty, a proto jejich dělostřelectvo přeneslo palbu dopředu, aby nezasahovalo do svých. Desátník Kačer páčil proti útočnickům z nedávno ukořistěné poloautomatické pušky a Holas ze svého samopalu. Němci byli nuceni zalehnout, ale v zápětí zasypali bunkr ručními granáty. Naštěstí k bunkru nedohodili a střepiny nezasáhly nikoho. "Frickové" se pět zvedli a zaútočili na bunkr. Obránci vrhli proti nim několik granátů a tyto vykonaly svoje. Před bunkrem se hromadili mrtví, ale noví a noví útočníci se vrhali na zteč. Jiní již zatím postoupili kupředu proti našim zákopům takže Kačer se svými druhy zůstal od svých úplně odříznut. Pojednou se ozvalo děsivé zavytí a kolem bunkru se rozběsnilo pravé peklo. Byly to sovětské Kaťuše, které zasáhly na vrcholu hory střed německého útoku. Jejich účinek byl hrozný. Němci začali ustupovat a mnozí hledali záchranu v prázdných bunkrech. Tam je však opět kosily zbraně Kačera, Řeháčka a Holase.

S pomocí sovětských kaťuš naši samopalníci toho dne zvítězili nad čtyřnásobnou přesilou nepřátel. Obránci bunkru byly ještě téhož dne povýšeni a všem samopalníkům byl udělen československý válečný kříž.

Do boje o obec Zyndranowu byly nasazeny i naše tanky. Útočily proti nepříteli, který měl vybudovanou silnou obranu na lesnatém kopci u čs. hranic. Němci je měli před sebou jako na dlani a jejich protitankové pušky míř

dobře. Nedaleko hranice dostal plný zásah tank poručíka Jasioka, rodáka z Moravské Ostravy, který prošel všemi boji až od Buzuluku a tady zahynul před hranicemi své vlasti s celou osádkou svého tanku. Stejný osud potkal i další naše tanky a travnatá stráž u obce Zydranowy byla poseta našimi padlými vojáky. Jedním z nich byl i můj nebohý bratr František... Našel jej nedaleko spáleného tanku poručíka Jasioka náš třetí bratr Jaroslav až za několik dnů.

"Měl přeraženou ruku a nohu a stěpinou granátu rozervaný bok," říká můj brácha, když jsme se spolu později setkali. "Můžeš si představit, jak mi bylo! Chtěl jsem ho pohřbít a teprv když jsem ho zvedl ze země, všiml jsem si, že všude kolem jsou ty zrádné kopečky, miny. Ani nevím, jak jsem se dostal s ním do vesnice, kde jsem ho zakopal u křížku vedle prvního stavení."

Boje o výšinu trvaly už několik dní se střídavým úspěchem našich i nepřátelských jednotek. Vojáci byli vyčerpáni bojem, nevyspalí, promoklí a často velmi hladověli, protože zásobování potravou bylo často nemožné.

V hluboké jámě, snad po výbuchu granátu, rozdělali si vojáci malý ohýnek, u kterého se ohřívali a v jakémsi plecháči vařili vodu na čaj. Byli to průzkumníci dělostřeleckého pluku, mezi nimiž byl i můj bratranec Jaroslav Žitný. Využili chvíle klidu, aby si alespoň trochu odpočinuli, osušili promoklý oblek a svařili trochu té žbryndy, které říkali čaj. Nepřátelské miny přelétaly občas kamsi dozadu, ale pojednou cosi zasvištělo a v zápětí nastal výbuch, který všechny oslepil a ohlušil. Mikulášek byl vržen přímo na oheň a ranění byli všichni, Žitný, jeho švagr Heler, Toník Kelner, Josef Ré i nějaký Zakarpatský Ukrajinec. Mikulášek zemřel při převozu na ošetřovnu a ostatní byli odesláni na léčení do vojenských nemocnic v Rusku.

Výšina 460 byla konečně obsazena našimi na trvalo. Němci se však připravovali ještě jednou k protiútok, který jim překazili naši dělostřelci. Přesnými zásahy Grosova minometného oddílu, kde sloužil mimo jiných volyňáků také bratr raněného Járy, Žitný Josef, bylo zničeno na 400 fašistů i s jejich veliteli. Výchozí postavení pro útok na československou hranici bylo zajištěno.

O této historické události píše ve své knize "Z Buzuluku do Prahy" armádní generál Ludvík Svoboda:

Skupina dobrovolníků pod vedením četaře Nebeljaka vyrazila 6. října ve dvě hodiny v noci prozkoumat terén směrem ke státní hranici. Byla tma a sychravo.

K hraničnímu kamenu na Dukelském průsmyku to bylo necelé dva kilometry. Dva kilometry ve tmě, v neznámém terénu, kde mohou být položeny stovky min a spousta nástrah, kde se všude může skrývat nepřítel. Opatrně se plížili. Cestou narazili na několik fašistických bunkrů. Byly už na štěstí prázdné a opuštěné.

Najednou dostali boční palbu. Palbu neopětují, zůstávají bez hlesu na místě, přitisknutí do karpatského bahna. Fašistický samopalník bez ustání pálí. Nikoho sice nezranil, ale odnesla to státní vlajka, kterou nesli sebou. Je úplně rozstřílená a její žerď přelámaná.

Pomalou se rozednívá. V kalné mlze spatřují průzkumníci vpravo od sebe asfaltovou silnici. U vozovky je červenobílý sloup. Všech se zmocňuje radost. Desátník Týrek v Československu ještě nikdy nebyl. Tam žili jeho předkové. Narodil se a vyrůstal na Volyni. Průzkumníci pozorně prohlížejí terén. To by tak scházelo, šlápnout na minu. Teď, když mají rodnou zem na dosah ruky. Jako lišky se proplétají mezi nebezpečnými hrbolky. Vyhýbají se minám, které hitlerovci teprve v noci položili podél asfaltky na hranicích: na místech, kde je zahrabali, se ještě nestačila udělat rosa. Je to celé minové pole. Opatrně se jim proplížili a stanuli na výsostném území ČSR. Potom posílají spojku, aby oznámila četaři Chmelíkovi a veliteli roty Bilejovi, že průzkumné družstvo dosáhlo v šest hodin ráno československé hranice. A teď už postupují terénem Československé republiky."

Ráno vyrazily do útoku jednotky čs. sboru a snadno překonaly odpor nepřítele, který se stáhl do připravené obrany a obsadily prvé slovenské obce Výžní a Nižní Komárník.

Před polednem se konala na hranicích historická slavnost vztyčení čs. státní vlajky. Je to dojemná chvíle a nikdo se nestydí za slzy v očích. Jsou to slzy radosti z návratu po dlouhých letech odloučení, jsou to však také slzy smutku pro všechno to nezměrné utrpení, pro ty velké oběti. Bylo to 1800 padlých československých vojáků a 19 000 rudoarmějců, kteří v karpatských horách položili své životy za osvobození československé hranice na Dukelském průsmyku.

Několik hudebníků - zbytek z naší veliké brigádní hudby hrál státní hymnu, když jeli jsme kolem na autech do Vyžního Komárníku. Byli jsme dojeti k slzám. Československou vlajku líbá velitel sboru generál Svoboda. Vzdává jí poctu i velitel I. brigády Sázauský. Pak spěšně nasedá do auta a sotva ujel pár metrů po blátivé cestě, zahřmí výbuch a protitanková mina ukončila život tohoto schopného velitele.

Nedaleko za hranicemi les pojednou končí a silnice vede dál otevřeným terénem. Před námi vybuchl granát. Němci sem vidí a jsou dobře zastříleni. Zastavujeme automobily a ukrýváme je do lesa. Náš řidič, chlapec ze Zakarpatské Ukrajiny, poklekl na zem a políbil ji se slovy: "Drahá země československá, už šest let jsem tě neviděl."

Slzy máme v očích, ale na sentimentalitu není čas. Musíme náš náklad dopravit do vesnic. Jsou to potraviny pro naše chlapce, kteří tam v předu možná hladovějí. Chceme se dát po okraji lesa, ale auta nám zapadají a tak tak, že jsme

se dostali zpět na silnici. Posíláme do vesnice spojku. Ta se za chvíli vrátila s rozkazem: Vojáci půjdou na okraji lesa, ale auta musí do vesnice dojet za každou cenu.

První auto vyrazilo na silnici a jako střela se řtilo po výšině. Němci po něm pálí jako diví. Jejich granáty vybuchá kol dokola. Zmizelo v padlině a na silnici vyrazilo druhé auto. Měli jsme toho dne štěstí, přeprava se podařila.

V té době postupovali z pravé strany silnice pátrači šestého minometného oddílu, aby našli vhodné postavení pro baterii a pozorovatelnu. Postupovali ostražitě, neboť všude kolem bylo plno min. Na cestičce pod stromy, na osamělém pařeze, který lákal unaveného chodce k usednutí, za pootevřenými dveřmi a dokonce i v odestlané posteli - všude tam čekala nastražená, neúprosná smrt. Jsou rovněž vzrušení, a jak by nebyli! "Vždyť o tihle zemi slychali na Volyni od svých dědů a teď jsou tady, doma..."

"Kdyby tak maminka věděla!" pravil Jára Hokeš, který šel hned za Duškem. Větu však nedokončil. Zahřměla rána a Dušek s výkřikem klesl na zem. Mina, blesklo všem hlavou a Jára, který byl oslepen hlínou a prachem, odskočil stranou. To se mu však stalo osudným. Našlápl též na minu, která jej vymrštila vzhůru a když padl na zem, zahřměl další výbuch. Z hrůzou hleděli pátrači na svoje kamarády. Dušek měl uraženou jednu nohu a Hokeš nohy obě.

Oba ranění byli dopraveni do vojenské nemocnice v Rešově. Dušek se po dlouhém léčení uzdravil, ale s Hokešem to dopadlo hůře. Byl letecky dopraven do nemocnice v Rusku, kde byl třikrát operován a při třetí operaci zemřel.

O smrti svého bratra Frantíka jsem se dověděl teprve v Komárníku od našeho basisty Čapka. Nechtěl jsem tomu ani uvěřit, ale když mi to odpoledne potvrdil bratr Jaroslav, musel jsem se s tím smířit...

Padl prý i barytonista Málek, klarinetista Báča a ruský Čech Vokalov. My jsme zatím všichni v pořádku a nosíme našim na pozorovatelnu potravu, strážíme u skladu nebo vypomáháme ženistům.

10. října jsem se vrátil z pozorovatelny a protože na frontě byl poměrně klid, vylezl jsem na půdu, kde bylo trochu krásně vonícího sena. Byl jsem dost unaven a ulehnuv na to seno, dal jsem se do četní dopisu z domova. Snad už po desáté. Pojednou zahřměla rána, po které se celý barák otřásl až ve svých základech. Seskočil jsem z půdy do průjezdu, kde byly uvázané naše koně a kde se též tlačili ke zdi vojáci. Ozval se nový výbuch a oba koně klesli s vyhrězlými vnitřnostmi. Utíkal jsem do svého zákopu, který byl za stěnou baráku. Nový výbuch mne srazil k zemi. Tato mina explodovala ode mne asi tři metry a já ucítil na tváři krev. Byl jsem ohlušen, ale až na to malé škrábnutí úplně v pořádku. Hůře to dopadlo Novákovi, který utíkal hned za mnou. Byl zraněn na hlavě a těžkou ránu měl na stehně. Touto minou byli zabiti i dva rudoarmějci, jen já, jakoby zázrakem vyvázl jsem bez pohromy, ačkoliv jsem byl explozí nejbližší.

Štěstí jsem měl i třetího dne po této příhodě. Střepina jako dlaň se zaryla do země těsně vedle moji hlavy. Cítil jsem, jak byla rozpálena...že by ta cikánka měla přece je pravdu?

- Bylo to nedlouho po našem nastěhování do Steceva. Měli jsme volno a já spolu s bratrem Frantíkem jsme si vyšli na ohlídku vesnice. U jednoho domku nás zastavila stará cikánka a svým žargonem nás nutila, abychom si nechali hádat z rukou. Mně se to nějak nezamlouvalo, ale bratr povídá:

"Jen ji nech, aspoň nám uteče dlouhá chvíle. My, však, bábuško, nemáme čím zaplatit."

"Ej to nič, moji chlapi, já vám i tak budu hádat. Na rukách je všechno napísané, všechno, aj to, co vás na tej vojně čeká."

To už se dívala na bratrovu ruku a po chvíli, hladíc jej po tváři, řekla: "Chlapče můj, chlapče, taký jsi mladý, statný, a juj, synku, ty ani nového roku nedočkáš..."

Ty toho asi víš, babo jedna, myslil jsem si tenkrát, my jsem hudba Víta Nejedlého, co se nám může stát?

"No, a co já mám napsáno v ruce?" zeptal jsem se cikánky, podáváje ji ruku.

"Ty, mlad'účký, vesel sa, tvoja smrt je ještě tůze daleko."

Tentokrát jsme se cikánce oba srdečně zasmáli, ale i když na báchorky nevěřím, často jsem později na frontě na její věštbu vzpomínal.

Jednoho dne jsem nesl spolu se starým Umlaufem na pozorovatelnu várníčky s horkou polévkou. Bylo hezké zářijové ráno a na frontě celkem klidno. Šli jsme podél horského potůčku směrem k Nižnému Komárníku. Pojednou se ozval ostrý hvizd a hned na to vybuchla nedaleko od nás nepřátelská mina.

"Ti neřadí nás asi uviděli," zlobil se bývalý heligonista Umlauf. Každý voják však dobře ví, že taková mina nebezpečná není. Horší je to, když projektil "šeptá", tu je třeba padnout kamkoliv. A zrovna tak to teď zašeptalo. Stačili jsme zalehnout do nějaké jámy, asi po vybuchlé mině a těsně vedle nás vyletěl vzhůru trychtýř hlíny a střepin. Tlačíme se k zemi a čekáme, co bude dál. Cítím, že jsem v pořádku a dívám se na svého souseda, který sebou nějak podezřele vrtí a pitvorně křiví obličej.

"Ježišmarjá, Toniku, co je ti?" ptám se se strachem, že je raněný.

"Krucifix hergot! Já to nevydržím, ta zatracená várníčka teče."

Nádoba měla vskutku vadný uzávěr a horká polévka vytékala dědovi rovnou za límec. Bylo to dost legrační, ale nám tady moc do smíchu nebylo. Na štěstí střelba na chvíli ustala a to nám postačilo, abychom doběhli do lesa.

Po překročení československé hranice se fronta na nějaký čas ustálila. Němci byli ve výhodném postavení na dobře opevněných výšinách a k větším akcím bylo třeba důkladnější přípravy. Boje měly místní charakter, ale činnost průzkumu byla velmi aktivní. Prapory byly předešlými boji tak oslabeny, že měly méně příslušníků, než dříve čety. Prapor automatčků byl spojen se zbytkem SPO a tento oddíl měl celkem 30 mužů, třicet ze dvou praporů. Ostatní padli, nebo byli těžce raněni a vyřazeni z boje.

V minulých dnech vrátili se ke sboru z důstojnického učiliště v Rjazani u Moskvy "novopečeni" podporučíci, kteří byli ihned přiděleni k rotám. Byl mezi nimi z Vilhemovky Stanislav Žitný a ze Sklíně Josef Mlejnek. Žitný byl velitelem protitankových pušek I. brigády a s tímto útvarem prodělal všechny boje až do konce války. Podporučík Josef Mlejnek byl zasazen do boje ještě na polském území a vyznamenal se při dobývání kóty 536. Z jeho roty zůstalo však na živu jen 16 vojáků a s nimi zaujal obranu na vrcholu dobyté výšiny. Při kontrole pozic byl však zasažen střelou z nepřátelského kulometu do pravého předloktí. Průstřel zpřetrhal nervy a léčení se protáhlo nad očekávání dlouho, takže se již na frontu nedostal.

Mimo Žitného a Mlejnků dosáhli hodnosti důstojnické ze Sklíně Václav Zárybnický, Josef Kelner a z Vilhemovky Josef Tlustý, Josef Svatuška a Josef Foitík.

-----

19. října nás, hudebníky, poslali na výpomoc ženistům kopat bunkry pro štáb brigády. Bylo to na polské straně hranic, ale nedaleko je slovenská vesnice Krajsná Poruba. Tyto dny stále prší a všichni jsme promoklí až na kůži. V noci je už citelně chladno a mne silně bolí žaludek. Už dva dny jsem nejedl a sotva se držím na nohou. Várničky nosíme na pozorovatelnu za tmy, neboť za dne bychom se tam nedostali. Kopeme bunkry pro štáb nebo zákopy pro sebe někdy si myslím, že to všechno nepřežiji.

29. října jsem byl opět na pozorovatelně a na zpáteční cestě jsem se zastavil u minometného oddílu, kde slouží celá řada našich občanů. Vzpomínali jsme na domov, vždyť právě tuto dobu je tam posvácení... Je jistě smutné, vždyť tolik našich lidí už nežije, mnozí jsou raněni a léčí se ve vojenských nemocnicích. A jak to dopadne s námi? Napsali jsme domů krátký dopis, na který se všichni podepsali.

Druhý den, to jest 30. října nám sdělil velitel štábní roty, nadporučík Vyhnaněk, že dostal rozkaz odeslat nás zpět k hudbě. Nebylo daleko večera, ale my se vydali ihned na cestu. Hudba prý je v Jaslisku a ten je vzdálen asi 20 kilometrů. Došli jsme tam po půlnoci a já do rána přespal v nějakém kozím chlívku, kde bylo sice nečisto, ale zato teplo.

Nenechali nás odpočívat celý den a teprve druhý den na nástupu nás přivítal osobně kapelník Nejedlý a oznámil, že budeme povýšeni a dostaneme nějaká vyznamenání. Bohužel, nevrátili se všichni...

Padl můj bratr František, Málek, Kadlec, Báča a Vokalov. Těžce raněni byli Bačovský, Novák, Pěnička, Damašek a oba bratři Kučerové. Bačovský přišel o jednu a baskřídlovák Kučera o obě nohy.

Byli jsme na frontě sotva šest týdnů, ale naše ztráty byly značné.

Na mne padl hrozný stesk po bratrovi, měl jsem ho stále před očima a noc co noc se mi oněm zdálo. Chtěl jsem se vrátit znovu na frontu, ale kapelník mne vyslechl, zamžikal očima a pak řekl:

"Já vím, co tě trápí, hochu, a věř mi, že to chápu. Dnes však už je brána vlasti otevřená a já tě budu potřebovat tady. A to si pamatuj, že pokud tady budu, tak tě ze souboru nepropustím."

V Jaslisku jsem se shledal se švagrem Košťálem, který byl přidělen k posluze v nemocnici. Od něho jsem se dověděl, že z fronty dovezli mladého chlapce Antonína Kačírka, který při převozu zemřel. Mohl to být nejmladší bratr mé manželky a nebo onen spojař, se kterým jsem se nedávno seznámil u městečka Dukly. Požádal jsem o dovolení a spěchal do nemocnice. Ta byla umístěna v budově kláštera a hned vedle byl vojenský hřbitov. Na hřbitově kopali dva vojáci hrob a já se jich zeptal, zda nevědí, kde je ten mrtvý, kterého nedávno přivezli. Oba vojáci byli němí a z jejich posunků jsem vyrozuměl, že hrob kopou právě pro něho. Říkám, že mám obavu, zda onen mrtvý není mým švagrem, a že bych ho rád viděl. Oni ukazovali na nápisy na vojenských hrobech a opět na střechu vojenské nemocnice. Pochopil jsem a spěchal na půdu a tam našel dřevěný křížek s malou tabulkou, na které bylo skutečně jméno mého švagra. Stáří souhlasilo, ale mohl to pořád být ještě ten druhý Toník.

Sestoupil jsem na dvůr, kde jsem se setkal s nějakým mnichem z tohoto kláštera. Od něho jsem se dověděl, že za stodolou leží přiryt slámou nějaký mrtvý voják. Tam jsem ho našel... Chlapce sotva sedmáctiletého, bratra mé ženy. U odvodní komise se hlásil o rok starší, aby ho vzali do armády. A takhle to s ním dopadlo.

Později jsem se dověděl, že Toník našel v lese malou skříňku, kterou považoval za cigármici. Sehnul se pro ni a sotva se jí dotknul, třeskla rána a hoch se svíjel na zemi. Z rány na břiše prýštila krev smíšená s obsahem žaludku. Do Jasliska bylo dost daleko a než jej tam dovezli, zranění podlehl...

Je těžké vylicít mé pocity. Byl to již pátý mrtvý v mé rodině. Kolika zla a bolesti napáchala tato krutá válka. Druhý rok po obsazení Volyně fašisty zastřelilo gestapo mého bratrance. V dukelských bojích padl můj bratr, dva synovcové a teď ještě tenhle chlapec... Znovu jsem si uvědomoval, jakým zlem je fašismus a kolik bídy a útrap již způsobil.

14.

V době, kdy první armádní sbor sváděl těžké boje u Dukly a na Slovensku, v českých vískách na Volyni ozýval se zoufalý nářek a pláč. Nebylo jediné rodiny, která v těchto bojích někoho neztratila. Vladimíru Krajdlovi padli na Dukle dva synové a třetí byl od roku 1941 nezvěstným. Jeho spoluobčan, Zárybnický, rovněž bývalý legionář, přišel v Dukelském průsmyku o oby své syny a jeho nejstarší dcerka podlehla mozkové mrtvici. V obci Hrušvice padl starý Malhaus se dvěma syny. Tragédii dovršila smrt zetě, Zajrádky, ze sousední Omelánštiny. Z rodiny Proškové v obci Malovaná padl otec i syn Antonín na Dukle. Druhý syn Josef padl jako příslušník Rudé armády. Hybrantovům z Moldavy u Dubna padli na Dukle dva synové, Antonín a Václav. Třetí syn Josef vojnu přežil, ale padl v roce 1947 při zajišťování pořádku na žatecku.

Ještě hůře bylo postižena rodina Marešova z Mstěšína. V bojích prvního armádního sboru na Dukle a na Slovensku padli dva jejich synové a zeť. Třetí, Josef, utrpěl těžké zranění a jeho žena se o tom dověděla ze známého trojúhelníkového dopisu poštovní. Několik dní se zmítala mezi zoufalstvím a nadějí - až přišla ta strašná Jobova zvěst:

Drahá paní, dnes, po operaci, Váš manžel zemřel. Už jsem Vám poslal drobnosti, které měl u sebe - i Vaši fotografii. Je to pro mne smutná povinnost. Byli jsme dobrými kamarády. Vy ale musíte ten žal přežít! Když umíral, říkal: až se sejdeš s mojí rodinou, oznam jim, že umírám v klidu. Bude to pro ně krutá ztráta, ale já umírám proto, aby se jim dobře žilo v osvobozené vlasti.

V poli 5. ledna 1945 J.K.

Tato zpráva vyvolala zoufalství a moře slz u tatinkového miláčka, malé dcerky Mariánky. Zpráva i pohled na plačící dcerku vykonaly svoje, malá Mariánka zůstala úplnou sirotou.

Je nemožné popsat bezednou hloubku zoufalství a žalu, to nezměrné utrpení, která naši krajané prožívali. Bohužel, nebylo ani na tom dosti.

Rudá armáda vyhnala okupanty ze svoji země a boje probíhaly na území sousedních států Polska, Československa a na Balkáně. A v této době vylezli ze svých skrýší opět banderovci, napadali na funkcionáře obecních úřadů. Na rodinách a osamělých manželkách vojáků vymáhali oděvy po manželích a dětech, kteří padli nebo bojovali na frontě. Do boje s těmito bandami organizovala sovětská vláda tak zvané "istrebitelnye bataliony", do kterých byli zařazováni šestnáctiletí a sedmnáctiletí hoši. Po krátkém výcviku byly tyto oddíly zasazeny do boje proti banderovským tlupám, které měly dlouholetou zkušenost partyzánského boje a byly známy svoji bezohledností a krutostí.

Jedné tmavé a nevlídné podzimní noci zabušil kdosi prudce na dveře u starých Matoušů.

"Banderovci," pravil potichu starý Matouš, "Vlád'o, slyšíš? Utíkej, pro Boha! Já je nějak zdržím."

Vlád'a byl jedním z jeho šesti synů a měl za manželku dceru souseda, Poláka, jménem Dudus. Jejich rodiče uprchli před banderovci do města Horochova, kam Vlád'a odstěhoval i svoji ženu s malým chlapcem. Zůstala tam i po osvobození Volyně Rudou armádou, ale Vlád'a se vrátil potají ke svým rodičům, aby jim pomohl hospodařit. Zdržoval se stále doma, protože si nebyl jist svým životem. Proto i nyní vyběhl hbitě po schodech na půdu a odtud se dostal bez obtíží do své tajné skrýše v zahradě. Banderovci zatím vytrvale bušili do dveří a hrozili, že hodí do světnice granát.

"Hned, hned vám otevřu," snažil se je uklidnit starý a rozsvěcel "koptítku"/domácky vyrobená lampička na olej nebo naftu/.

"Chceš, abychom ti tu tvoji chajdu zapálili?" sáпали se na něho nevitání hosté. "Kde máš syna s jeho Polkou?"

"Však víte, že se odstěhoval do Horochova. Jsem tu sám, sám s nemocnou manželkou a prosím vás, abyste na ni brali ohled."

"Ohled, říkáš? A co my, bral někdo ohled na nás? Kůži z nás dřeli za živa, Poláci, Židé i Němci. Pobít je všechny, vyhnat z naší rodné země a vás, "čmechy" s nimi. Na trakařích ste sem přijeli a my vás odsud psi vyštvm."

Děda cítil, jak se mu chvějí ruce, ne ze strachu, ale z bezmocného hněvu nad touto drzou řečí. Kdyby tu měl svoji dvojku, sotva by se udržel.

"Co máš proti těm druhým, to se mne netýká, ale mně vyhrožovat nemusíš. Rádi se odsud odstěhujeme, ale ty usmrkanče..."

Větu již nedokončil, neboť banderovec jej srazil k zemi, kopal do něho hlava nehlava.

"Ostav toho dědka, ten už má dost." napomínal surovce jeho druh, "My máme splnit ještě jiný úkol a tady se zdržujeme zbytečně."

Děda vskutku ležel na zemi bez hnutí a banderovci jej nechali být a odešli. Když se mladý Matouš po chvíli vrátil, našel svého otce v bezvědomí. Vedle klečela plačící matka a Vlád'a v prvé chvíli myslil, že jeho otec je mrtev. Když jej však otočil, slabě zasténal. Omýval jej studenou vodou, volal jménem a po chvíli otevřel raněný oči. Byl samá modřina a i když neměl zjevné zlomeniny, jeho stav byl velmi vážný. Stonal víc než půl roku a nakonec přece jen zemřel. Tragická smrt manželova nezůstala bez následků pro nemocnou manželku. Beztak již churavé srdce

nevyráželo. Zakladatel obce Vilhemovky, Alois Matouš, se svoji manželkou se nedožil toho, po čem toužili všichni volnější Češi, návratu do země svých otců a dědů, do Československa.

15.

V listopadu sváděly jednotky I. armádního sboru boje po obou stranách dukelské silnice ve směru na horu Obšár. Tuto horu ovládly natrvalo až 25. listopadu. Příštího dne pronikla za východní slovenskou hranici i vojska 4.ukrajinského frontu a osvobodila města Humenné, Michalovce a Medzilaborce. Fašisté vycítili nebezpečí obklíčení a zbytky jejich divizí stáhly za řeku Ondavu do předem připravených pozic obrany. Na Ondavě přešly do obrany i naše jednotky. Zásobovací sklady a intendance se nyní stěhovaly na Slovensko a skupina hudebníků bylo odeslána na výpomoc do skladů k autorotě. Byl jsem mezi nimi. Vypomáhali jsme při nakládání a skládání nebo plnily úkoly strážných.

Dne 6. prosince jsem dorazili do Krajní Poljany, kde bylo našim úkolem zajistit místo pro sklady a pro naši kapelu. Tato obec je na silnici vedoucí ke Svidníku, který byl dosud v rukou nepřítele. Byla válkou velmi poškozená a četné domy vypáleny. Fašisté tu řádili jako diví a nebýt rychlého postupu našich jednotek, byli by zničili celou obec.

Dne 11. prosince jsme koncertovali v obci Lodomírová na uvítanou nového velitele I. čs. brigády generála Bočka, který byl za námi vyslán z Anglie na místo padlého generála Sázavského.

Na programu byla Smetanova předehra k Libuši, Rinského Korsakova "Tanec šašků", Nejedlého Suita a jeho druhá montáž Přicházíme ze Sovětského svazu.

Vít Nejedlý byl velmi unaven a o přestávce se ohříval u kamen. O půl šesté přišel generál Boček a náš druhá koncert začal. Libuši dirigoval Vít jako vždy - jistě, ovládaje klidnými pohyby celý orchestr. Pak následoval houslový koncert Čajkovského a on se přemáhal, aby tuto náročnou skladbu zvládl. Silně se potil a co chvíle si utíral kapelníkem čelo. Pak následovala jeho Suita. Byl klidný, ale velmi pobledlý a o přestávce se ihned posadil na lavici u kamen. Generál Boček byl překvapen, že bylo vůbec možné nacvičit a předvést koncert takové úrovně a tiskl srdečně Vítovi ruku.

Po krátké přestávce jsme začali montáž a Vít dirigoval opět klidně. Ve druhé polovině skladby však pojednou silně zbledl a levou rukou se opřel o pult. Při závěrečném grandiózu držel ruku na prsou. Slabě se uklonil a usedl na lavici úplně vyčerpan.

Vrátili jsme se do Krajní Poljany s velkými starostmi. Náš kapelník byl vážně nemocen a i když se tomu bránil, nakonec uposlechl rady lékaře a v doprovodu své manželky Štefy Petrové, která k nám nedávno přijela, jel do Krosna na rentgen. Před odjezdem určil za svého zástupce podporučíka Tomana.

Na Štědrý večer byla naše hudba rozdělena na menší skupiny a hráli jsme našim chlapcům pro rozptýlení - hráli jsme pro radost, ale bylo nám všem při tom teskno. Vzpomínali jsme na domov, na rodiny i na ty, kteří již nikdy k štědrovečernímu stou nezasednou...

Přes všechnu lékařskou péči se zdravotní stav kapelníka Nejedlého stále zhoršoval. Z Krosna byl odeslán do infekční nemocnice v Kroščenku. Měl břišní tyf a této chorobě nakonec podlehl. Jeho pohřeb se konal na malém hřbitůvku u československé hranice 4. ledna 1945. Tam přišla se s ním rozloučit hrstka jeho nejmilnějších přátel a manželka Štefa Petrová, operní pěvkyně z olomouckého divadla. Za zvuku československé státní hymny byla spuštěna do hrobu prostá rakev s tělesnými pozůstatky našeho kapelníka a z nedaleké fronty hřměla nepřetržitě salva kočovných minometů.

Třetího dne po pohřbu Víta Nejedlého přišel k naší kapele nový kapelník. Byl to štábní rotmistr Felix Knosp z bývalé posádkové hudby z Levoči. Knosp se zúčastnil Slovenského národního povstání, byl raněn a letadlem převezen do vojenské ruské nemocnice ve Lvově, odkud po vyléčení byl přidělen k hudbě I. brigády.

V lednu 1945 připravovala sovětská armáda ve vší tichosti velkou zimní ofenzívu. 15. ledna vyletěly v 6,44 hodin u Jasla zelené rakety a přes tisíc kilometrů dlouhý front od Karpat až k Baltyku dal se do pohybu. Další ofenzíva byla uskutečněna severně od Karpat a nepřítel počal ustupovat z východního Slovenska. Dne 18. ledna vyrazil k pronásledování nepřítele I. armádní sbor a během dvou dnů osvobodil 41 obcí a města Bardějov a Zborov. Tím přispěl Sbor k osvobození Prešova a Košic.

Také pro naši hudbu přijelo auto, ale protože bychom se do něho všichni nevešli, byl v Krajní Poljaně zanechán archiv s hudebními nástroji a strážní oddíl sedmi mužů, mezi nimiž i já. Dostali jsme suchary, konzervu a trochu čaje a cukr a osaměli v kraji zavátém sněhem. Venku dul ostrý severák, který vršil vysoké závěje, ale nám bylo v učuzené světničce teplo a dobře, jak tomu Honzovi z pohádky za máminou peci.

Pojednou kdosi zabušil prudce do dveří a z venku bylo slyšet ostrý, písklavý hlas:

"Vstávejte, vy bando ulejšácká, nebo vám tu čajdu rozházím!"

"Koho to čerti-" zavrčel Vodička rozespale a otočil se na druhý bok.

"Vztyk, nebo vás nechám zavřít až zčernáte!" hartusil někdo venku.

"Kluci", řekl jsem, dívaje se do okna, "on je to opravdu nějaká šarže."

Byl to štábní rotmistr Bělák, velitel prádelny I. brigády, která zůstala ve vesnici s námi. Desátník Pickar zatím otevřel a pozdravil podle předpisu.

Pan štábní otřepával sních a pravil již trochu mírněji:

"Podívejte kluci, já vím, že si zasloužíte trochu odpočinku, ale já se chci s vámi domluvit po dobrém. Ty moje holky-pradleny jsou chuděry. Kdo to pochopí a uzná, co jen se nadrou s tím prádlem! Jistě se v budoucnu bude psát o těchto bojích, budou vytisknuty celé knihy o velkých bitvách a vítězstvích, ale málo kdo si uvědomí, co všechno bylo nutno udělat, aby se vojáci najedli, měli se možnost převléknout a podobně. A tak si vezte ty svoje trumpety a pojdte těm holkám zahrát. Nemají teď nic na práci, tak ať se trochu pobaví a vytančí."

"Pane štábní, vždyť nás je tu jen sedm," snažil se mu to kdosi vymluvit.

"Co, sedm, a to je snad málo? Pořádněj muzikant dovede zahrát sám, vždyť to umí každěj cigán. A konec vejmluvám, za hodinu se u mne hlásíte z celou parádou!"

Práskl za sebou dvěma a my se dívali jeden na druhého jako vyjevení. Co nás v těch zatracenejch Karpatech ještě čeká?

Měli jsme jednu baskfídlovku, trumpetu, klarinet, dva doprovody, bas a buben - ale noty žádné. Náš archív byl uzavřen v bednách, ale i tak by se Smetana, Dvořák nebo Čajkovský pro ty děvčata sotva hodil. Byli jsme však zvědaví, jak to všechno dopadne a tak po zbytečné poradě a ještě zbytečnější zkoušce jsme náš barák uzamkli a šli.

Prádelna byla umístěna v budově bývalé pily a prostorná místnost byla přeplněna děvčaty, která nás vítala radostným pokřikem. A pak to začalo... Hráli jsme všechno - naše, slovenské, ruské i polské písničky, Kaťušu, kozáčka, tango i foxtrot - zkrátka všechno, co nás napadlo nebo co si děvčata přála.

Jenomže to všechno nestačilo. Náš "orchestr" se stále zmenšoval, protože děvčata nás jednoho po druhém braly tancovat a když vzaly i bubeníka, tančilo se při zpěvu, pískání a dupotu. Tenkrát jsem si vzpomněl na dudáka Švandu, jak mu asi bylo pod šibenicí uprostřed divoženek.

Zde to však nebylo tak zlé, pradleny hlídaly ty své "ovečky" jako dobrý pastýř. Nebylo ještě po půlnoci, když tancovačku zarazil a nařídil rozchod.

Po všech těch svízelných a trampotách byla tato chvíle oddechu změnou v našem životě a nám se po tomto vystoupení spalo zvlášť dobře. Jenomže druhý den měla naše povinná tancovačka pokračovat znovu, a když jsme se nedostavili, přišla si děvčata pro nás sama. Jejich nálada však značně poklesla, a to z zcela prostého důvodu - nebylo co jíst. Svůj příděl potravin jsme již snědli a v prádelně již také měli jen čaj a to bez cukru. Tanec končil mnohem dříve, neboť je-li hlad, nebaví ani ta nejlepší muzika.

Velitel Bělák si však usmyslil, že ta děvčata utancuje, a proto nám přikázal přijít ještě třetí den. Přišly jsme tedy, ale bylo to zbytečné, neboť děvčata se všechna poskovávala. Hladověla stejně jako my. Zábava se nevydařila a šlo se spát s prázdným žaludkem.

Naše situace nebyla právě záviděníhodná. Cesty byly zaváty sněhem, kraj vyliďněný, zpusťšený válkou a naši někde za Prešovem. Obyvatele z tohoto kraje byli vystěhováni kamsi do vnitrozemí a nyní se počali vracet. Jejich domovy byly z větší části zničeny bojovými operacemi, vypáleny a rozbořeny. Bylo to uprostřed tuhé zimy a oni neměli dostatek potravin, ani obleků. V této chvíli pomohli opět naši sovětská přátelé. Jednotkami našeho sboru bylo mezi obyvatelstvo rozdáno 500 tun sovětské mouky. Bylo to ve chvíli nejtěžší.

Konečně za námi přijel náš študebacker ze štábní roty a my k večeru vyjeli z Krajní Poljany směrem na Prešov. Daleko jsme se však nedostali, neboť cesta byla úplně zavátá a my v noci nemohli v jízdě pokračovat. Zůstali jsme do rána ve vesnici, která nebyla válkou vůbec poškozená. Spali jsme ve vytopené světnici, kde bylo elektrické světlo. Zase jsme po dlouhé době viděli a hovořili s civilisty, kteří nás častovali bramborami a mlékem. To byla pochoutka!

Ráno jsme pokračovali v cestě, ale museli jsme svoje auto často vyprošťovat z vysokých závějí sněhu. Přenocovali jsme u Prešova v nějaké obci, zvané Šváby. Teprve druhého dne dorazil jsme do Prešova, kde ještě téhož dne byl skutečně koncert na uvítanou vládního zmocněnce čs. zahraniční vlády, dr. Němce. V Prešově jsme se zdrželi přes týden a měli tu celou řadu vystoupení

Koncem ledna byly osvobozeny Levoča a Kežmarok a naše hudba byla přemístěna do Popradu. V té době probíhala na osvobozeném území Slovenska mobilizace a k nám se hlásili bývalí příslušníci levočské posádkové hudby.

V Popradu došlo k definitivnímu rozdělení naší hudby na umělecký soubor a dechovku. Soubor patřil kmenově ke Sboru a vedl jej Edvín Šafář, kdežto dechovka zůstala dále hudbou první brigády a jejím kapelníkem byl Felix Knosp. Já zůstal u dechovky spolu s šestnácti volyňskými Čechy. Ostatní byli Slováci a celkem nás bylo 46.

Těžké boje se rozhořely opět u Liptovského Mikuláše, kde Němci soustředili velké síly vojska. Od 13. do 15. února byla provedena na německou obranu řada útoků, které však končily bez podstatných úspěchů. V těchto bojích padl u Smerčan z Vilhemovky Josef Svatuška a ze Sklíně Vladimír Šlęgr.

K hlavnímu útoku došlo 4. dubna společně se sovětskou 24. gardovou divizí. Boj byl velmi tvrdý a bojovalo se o každou ulici i jednotlivé domy. Teprve ráno bylo město dobyto definitivně - po dvou měsících bojů, které se podobaly bojům na Dukelském průsmyku.

Další těžké boje byly u Vrútek a Strečna. V těchto bojích padl z Vilhemovky podporučík Antonín Hokeš a těžce byl raněn ze Sklíně Antonín Krajd. Lékaři jej udrželi při životě až do konce války. Dočkal se i shledání se svoji rodinou, manželkou a dvěma syny, ale potom svému zranění podlehl. Slunce právě zapadalo a záře červánků se zastavila nad lůžkem umírajícího Tonika, který naposled zašeptal:
"Jak jsi krásná, moje vlasti!"

O velikonočních svátcích byla naše hudba přemístěna na východní Slovensko do Humenného, kde měla vítat naši československou zahraniční vládu. Po tři dny chodili jsme na nádraží k nácviku uvítacího ceremoniálu, společně s čestnou četou našeho vojska. Úklid na nádraží prováděli němečtí zajatci pod dohledem rudoarmějců. Třetího dne již bylo nádraží upraveno a všude i ve městě vlály naše a sovětské vlajky a prapory. Zajatci již na nádraží nebyli, zato však neproniknutelná zeď sovětských strážných a to na nádraží i ve městě. Teprve po válce jsem se v Praze dočetl v našich armádních novinách, že díky těmto opatřením nepodařilo se fašistickým diverzantům uskutečnit připravovaný atentát zde, v Humenném, ani později v Košicích a Martině. Byli dopadeni až v Bratislavě.

Mimo naši kapely byla na nádraží ještě sovětská 90 členná hudba, čestný oddíl našich vojáků a představitelé města a sovětského velitelství.

Konečně jsme se dočkali návštěvy a mimořádný vlak s našimi vládními představiteli vjel do stanice za zvuků Smetanových fanfár z Libuše. Vlak zastavil a na perón vystoupili členové zahraniční vlády s prezidentem Benešem. Sovětská hudba hrála naši československou hymnu a my po nich hymnu sovětskou. K prezidentovi Benešovi přistoupila Slovenka v národním kroji, přivítala ho a nabídla mu chléb se solí - chléb té země, kterou tak dlouho neviděl. Potom přivítali vzácné hosty představitelé města a armády a následovala přehlídka čestného útvaru. Hned po přehlídce nasedali všichni do automobilů a odejeli do Košic.

Naše hudba se v Humenném zdržela ještě několik dní a uskutečnila několik koncertů u jednotek náhradního pluku a pro obyvatele města. Potom jsme se opět vrátili za našimi bojujícími jednotkami.

Osud Hitlerovi tisícileté říše byl zpečetěn. 30. dubna spáchal Hitler sebevraždu a 2. května padl Berlín. U Torgau se setkaly sovětské a americké armády. V Československu však zuřily ještě stále těžké boje a Schodlerova armáda kladla sovětským a našim vojskům tuhý odpor.

Žilina byla osvobozena 30. dubna a v Martině se konala slavnost uvítání československých vládních činitelů. Při tom měla naše hudba stejnou účast jako v Humenném.

Konečně jsme se dostali na Moravu. Dne 4. května projíždíme Vsetínem a já, spolu s několika hudebníky, zůstáváme v jakési obci asi tři kilometry za městem. Příští den se tu konal pohřeb padlého partyzána za ohromné účasti lidu z celého okolí. Tady se dovídáme, že v Praze vypuklo povstání a československý rozhlas volá o pomoc. Byli jsme ještě příliš daleko a trnuli strachem o naše hlavní město.

Šestý květen nás zastihl na náměstí v Holešově. Hráli jsme pochody Františka Kmocha, polky a valčíky Vacka, Vojvody, Hotového a lidé se radovali a zpívali, těšíce se z osvobození svého města. Pojednou velký jásot a volání přehlušilo i naši hudbu. Na náměstí přišla skupina partyzánů a na ramenou nesli vousatého muže. Náměstí znělo voláním: Ať žije Murzin! Ať žije Rudá armáda! Ať žije Československo! Ať žije Svoboda!" Legendární partyzánský velitel mává na pozdrav a jeho oči se lesknou radostí...

Všeobecnou radost však zkalila smutná zpráva. Nedaleko za městem fašisté přepadli naše spojaře. Jsou mrtví, ranění a zajatí. Naskočili jsme do auta a s připravenými zbraněmi k palbě se blížili k lesu. Bylo tam však klidno. Přepad se udál jinde.

O dva dny později jsme k večeru dorazili do rozsáhlé obce nedaleko lesa. Byla v ní i štábní rota a my jsme si šli k jejich kuchyni pro večeři. Z nedaleké fronty zaznívala nepřetržitá palba. Němci prý protrhli naši obranu a k vesnici se blíží oddíl fašistů. Kdo má zdravé ruce a nohy spěchá za vesnici zaujmout obranu. Od lesa vskutku přichází skupina vojáků, ale je nám hned nápadné, že jdou zpříma a bezstarostně. Byli to moravští partyzáni, kteří se již dozvěděli, že je konec války a tuto radostnou novinu sdělují nyní také nám. Objímáme se s nimi po bratrsky a připojujeme se k ostatním také svojí salvou na oslavu vítězství.

Na zpáteční cestě jsem spatřil sovětského důstojníka, opřeného o zeď a dívajícího se kamsi do dále na večerní oblohu, ozářenou světelnými střelami.

"Kaněc vajny, tavaryšč" říkám a tisknu mu ruku.

"Da, da, - kaněc, kaněc. A co bude dál? Nenajde se někde na světě nový Hitler, který uvrhne opět všechny národy, celý svět do nové války, do nového neštěstí? Šest roků jsem byl na frontě, několikrát raněný a doma..."

Fašisté postříleli celou moji rodinu, vypálili a zničili celou vesnici, ba celou moji rodnou Ukrajinu. Těžko se nám bude žít, těžko. Víš, ty Čechoslováku, já mám stejnou radost jako ty, že tato dlouhá a nesmyslná válka skončila, ale tady, v srdci cítím veliký smutek, snad je to tím, že tolik, tolik mých rodných bratří se této velké chvíli nedočkalo..."

P R A H A - matička Praha, zlatá, stověžatá Praha...

Tak jsem o ní slyšali od dětství, tak jsme na ni vzpomínali a po ní toužili v těžkých a krutých bojích na Dukle na Slovensku. A teď jsme v ní, na hlavním nádraží vítáme slavnostními fanfárami naši vládu v Praze osvobozené, Praze naší. Je tu i ta velická sovětská hudba ukrajinského frontu, která hraje hymnu naší a my po ní hymnu Sovětského svazu. Nadšení, radost i pohnutí - úsměvy i slzy štěstí. Na takovou chvíli nelze zapomenout po celý život.

Vracíme se přeplněnými pražskými ulicemi, které hřmí jásosem a voláním slávy. A já si v té chvíli připomněl dopis mé neteře Toničky, jediné dcerky mého padlého bratra. "Strýčku Vlád'o, mě je tak těžko, tak nevýslovně smutno, že bych nejraděj umřela. A přece bych tak ráda uviděla tu naši drahou vlast, stověžatou matičku Prahu, pro jejíž svobodu můj tatínek obětoval svůj život."

Dne 17. května 1945 se konala na historickém Staroměstském náměstí přehlídka naší československé armády ze Sovětského svazu. Šli jsme v čele před svoji I. brigádou a vyhrávali rázné vojenské pochody, aby se chlapcům dobře pochodovalo. Ulice byly přeplněny lidmi, kteří nás vítali a zasypávali květy.

Došli jsme na Staroměstské náměstí - svědka historických událostí v dějinách našeho národa. Před staroměstskou radnicí, poznamenanou nedávnými boji, jsme odbočili a postavili se čelem k tribuně. Útvar za útvarem přicházel kolem a zdravil prezidenta republiky, vládu a našeho velitele, armádního generála Ludvíka Svobodu, který je již ministrem národní obrany.

Brigáda pochoduje pod svoji historickou zástavou vyznamenanou sovětskými řády Suvorova a Bohdana Chmelnického. Jdou hrdinové od Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerkvi. Jdou hrdinové od Dukly, Mikuláše - bojovníci ze slovenských hor. S nimi pochodují i naše ženy - bojovnice, tak jak kdysi za husitských válek. Automatčiči, pěšáci, ženisté, spojaři, dělostřelci a další a další útvary - základ budoucí československé armády. Celé dvě hodiny se valil nepřetržitý proud před staroměstskou radnicí a všichni, od našeho velitele až po řadového vojáka v těchto chvílích vzpomínali na ty, kteří tu s námi nejsou a kteří odpočívají ve svých hrobech na té dlouhé, bojové cestě od Buzuluku až do Prahy...

Odcházíme za poslední jednotkou své brigády a za námi přichází III. brigáda se svoji kapelou.

Pochodujeme potom přes Hlávkův most vzhůru na Letnou a v Baxově škole vysílení a vyčerpání klesáme na podlahu. Za chvíli přišel náš kapelník s několika vojáky, kteří nám přinesli večeri: salám, chleba a pivo - opravdové české pivo!

Přes velkou únavu nemohli jsme toho dne dlouho usnout. Vždyť všechny ty dosavadní zážitky byla tak veliké a zasáhly hluboko do našeho života. Vzpomínali jsme na padlé přátele a spolubojovníky, na svoje rodiny, tam na Volyni - i na to všechno utrpení, které jsme všichni prožili, než se splnila naše touha - vrátit se do země svých dědů a otců, do naší krásné, zlaté matičky Prahy.

Druhý den po přehlídce na Staroměstském náměstí v Praze měli jsme volno a povolenou vycházku do města. Já využil této příležitosti k hledání svých příbuzných, jichž adresu jsem si pamatoval. Holičství a kadeřnictví Františka Vondrouše bylo v Libni na Blanické ulici, a přesto, že číslo domu jsem zapomněl, našel jsem je dost brzo. Vousatého strýce jsem poznal na prvý pohled a stejně tak svoji sestřenicí, Mařku. Jak je to dávno, co jsme se naposled viděli - osmnáct, či dvacet roků? Čtěl jsem se přesvědčit, zda mne poznají, a proto jsem se nepředstavil a otázel se, mohu-li být oholen a ostříhán. Strýc se po mě jen letmo podíval a pravil s poklonou:

"Prosím, prosím pane, račte se posadit a drobátko posekat..."

Posadil jsem se tedy, ale dlouho jsem to stejně nevydržel.

"Tak tys mne Mařko skutečně nepoznala?" oslovil jsem svoji sestřenku, která od své práce po mně občas pošilhávala.

"Jéminánku, Vlád'o, jsi to skutečně ty?" vykřikla ona a skokem byla u mne.

Nyní se přihnul ke mě i strýc a zákazníci v jeho podniku byli svědky našeho shledání, jistě trochu neobvyklého v této místnosti. Tehdy jsem se poprvé seznámil s manželem mé sestřenice, Václavem Valentou.

"Náš zákazník - náš pán" platilo všude a jistě i v strýcově holičství, ale já s tím stříháním vlasu tenkrát ochotně čekal až na konec. Teprve potom strýc svůj podnik uzavřel a vedl mne za tetičkou do svého bytu.

"Hosta ti vedu, Bětuško, hosta vzácného, až z Volyně. Poznáš kdo je to?" zkoušel ji strejda Vondrouš.

Tetička se na mne pozorně zahleděla, teprve po chvíli pravila vzrušeně:

"Tohle by mohl být některý syn moji sestry Marie, snad Frantík?"

"Vlád'a, tetičko, ten mrňavej Vlád'a, kterého jste učila tahat strejdu za vousy, když mne zlobil svým lechtáním. Frantík, Frantík tetičko nežije. Padl vloni na podzim u Dukly."

Tato smutná zpráva vnesla do našeho radostného shledání smutek a hořkost. Bylo toho tolik, o čem jsme si měli vykládat a je to divné, že v takových chvílích člověk si nemůže na nic vzpomenout a když, tak nám selhává hlas, jako malému školáčkovi, který se špatně připravil ke zkoušce.

U strýce Vondrouše i sestřenky Valentové měl jsem v Praze svůj druhý domov a nejen já, ale všichni jejich příbuzní, kteří se toho štěstí dožili.

DÍL V.

N á v r a t

1.

Vrátit se do vlasti, do země svých dědů a otců bylo dávným přáním všech volyňských Čechů. Prvý návrh na přesídlení Čechů z Volyně výměnou za Poláky, žijící na českém Těšínsku, podal po první světové válce v listopadu 1919 člen československé Národní rady a národopisný pracovník dr. Jan Auerhan. Tento návrh nebyl však polskou vládou přijat a z 600 přihlášených rodin, přestěhovalo se po dlouhém jednání do Československa jen několik rodin.

Tato myšlenka nezankla a stala se aktuální zvláště za druhé světové války.

Dne 26. května 1945 se konala v Chodkových sadech, Praha VI., Tychonova 8, schůze 94 delegátů volyňských obcí. Této schůzi předsedal Vladimír Mesner, někdejší předseda České matice školské v Lucku na Volyni. Na této schůzi byl zvolen výbor, který se měl starat o reemigraci české menšiny z Volyně.

První žádost o přesídlení byla podána dr. Slávikovi ještě před válkou v Lucku. Další žádost podali volyňští příslušníci I. čs. praporu v Buzuluk. Po příjezdu československé vlády do Košic byla prezidentu Benešovi podána znovu žádost a konečně dne 26. května 1945 byla na uvedené schůzi vypracována žádost další. Tato žádost byla československou vládou přijata a ministr zahraničí, Jan Masaryk, předložil ji osobně sovětským orgánům v Moskvě.

Výsledkem tohoto jednání bylo, že volyňští Češi v I. armádním sboru byli zformováni ve zvláštní vojenskou skupinu, která byla odeslána do Žatce. Žatecký okres byl původně určen k osídlení volyňskými Čechy pro jejich zkušenosti v pěstování chmele. V dalším jednání byl tento návrh pozměněn a volyňští Češi dostali souhlas osidlovat v pohraničí celého státu.

Aby bylo možno tuto velikou práci úspěšně zvládnout, byly z příslušníků žatecké skupiny sestaveny podle obcí na Volyni, které měly za úkol pořídit přesné seznamy všech svých rodinných příslušníků a příbuzných a krajanů, žijících na Volyni. V okresních osidlovacích komisích, kde měli volyňští Češi osidlovat, byli ministerstvem Národní obrany jmenováni styční důstojníci, kteří zastupovali a hájili zájmy zahraničních vojáků. U ministerstva zemědělství v Praze bylo rovněž skupina MNO, kterou vedl major Knajbl.

Spolu s ostatními volyňskými Čechy, odejela do Žatce i hudba III. brigády s kapelníkem Židlickým. K této hudbě připojilo se také všech 16 volyňských hudebníků z hudby I. čs. brigády, ostatní hudebníci s kapelníkem Knospem odejeli na Slovensko a účinkovali tam jako posádková hudba v Košicích. Mne přidělili k vojenské osvětě žatecké skupiny, kde byl velitelem můj přítel Josef Foitík.

Jednání s osidlovacími úřady se značně protáhlo a také reemigrace rodin z Volyně uvázla na mrtvém bodě. Z tohoto důvodu značná část volyňských bojovníků podlehla přirozené touhou po svých rodinách a odejela do Sovětského svazu. Odejel s nimi i můj starší bratr Jaroslav.

V září se konala v Žatci schůze volyňských bojovníků z obcí: Sklíň, Sklíň Dvůr, Vilhemovka, Černý Les, Selisko a Ostrov. Na této schůzi byl zvolen výbor se styčným důstojníkem rotným Václavem Pichrtem. Úkolem tohoto výboru bylo sestavit přesný seznam všech českých rodin z uvedených obcí a vyhledat pro ně vhodné místo k osídlení. Velitelstvím vojenské skupiny Žatec byly pro tyto skupiny určeny Měcholupy, Holodeč, Stránky, Bezděkov a město Žatec.

V důsledku toho, že členové skupiny nebyli s těmito místy spokojeni, zajel jsem spolu s rotným Pichrtem a četařem Kroupou na Jižní Moravu a po delším hledání a jednání našli jsme možnost osídlení na Moravskokrumlovsku, v Olbramovicích a okolí.

Tím došlo k rozdělení této skupiny zvané "Sklíň" na dvě části, první zůstala na žatecku a druhá v počtu 140 osob odejela na osídlení Jižní Moravy.

Druhá světová válka přinesla lidstvu nezměrné utrpení, zmařila miliony lidských životů a škody způsobené na zdraví a majetku vyčíslit snad ani nelze. Společný boj proti fašismu si vynutil jednání nejvyšších představitelů SSSR, Anglie a USA.

Odsun Němců z Polska a Československa byl schválen již na Postupimské konferenci a na základě ujednání vydal prezident československé republiky 19. května 1945 dekret o národní správě Němců, Maďarů a kolaborantů a zrádců. Dalšími dekrety z 21. června a 20. července byly vytvořeny předpoklady pro osídlování pohraničí.

Osídlování započalo vlastně hned po převratu. Jako první se sem vraceli starousedlíci, kteří byli fašisty donuceni odejít ze svých domovů hned po Mnichovské zradě. S nimi přicházeli do pohraničí státní zaměstnanci správních, školských a bezpečnostních úřadů, dále zaměstnanci různých odvětví průmyslu, energetiky a železnic. Od června nastalo pak soustavné osídlování konfiskovaných zemědělských usedlostí a jiných podniků osídlenci z vnitrozemských okresů. O osídlení volyňských Čechů v pohraničí, a to požadovaných okresech Žatec a Podbořany, bylo později změněno proto, že tyto okresy byly již z větší části osídleny národními správci a že se považovalo za nežádoucí vytvořit souvislé regionální území, které by tížilo splynutí s místním obyvatelstvem. Přesto osídlilo na Žatecku, Podbořansku a okrese litoměřickém nejvíce volyňských Čechů. Na Moravě osídlovali v okresech Krnov, Bruntál, Zábřeh, Šumperk a Štenberk, na Jižní Moravě pak okresy Znojmo, Mikulov, Moravský Krumlov, Hustopeče, Brno venkov a Vyškov. Jednalo se o osídlení 2500 příslušníků vojenské skupiny Žatec a 1500 válečných invalidů a rekonvalescentů, kteří se postupně vraceli z vojenských nemocnic a sanatorií a asi 2000 repatriantů, zavlečených fašisty za okupace Volyně do Německa.

Tito uchazeči měli takzvané "přednostní právo" - to jest potvrzení o přednostním vyřízení jejich žádosti o osídlení.

Na jaké potíže naráželo osídlení volyňských Čechů na moravskokrumlovsku ukazuje opis úředního záznamu z 9. 10. 1945 v Praze:

Ministerstvo zemědělství, odbor XI.

Úřední záznam

sepsaný u ministerstva zemědělství dne 9. října 1945 v záležitosti osídlení volyňských Čechů, vojáků a partyzánů z Titovy armády.

Dodatkem k úřednímu záznamu, sepsanému 8. října 1945, ve věci shora uvedené, prohlašují zástupci vojenského referátu, že přemístění volyňských Čechů z Moravsko-krumlovska na Znojemsku nebylo v soulase se styčným důstojníkem a zájmovou skupinou projednáno, a proto trváme na původním ujednání v tom smyslu, že volyňští Češi - vojáci budou umístěni v okrese Moravský Krumlov a partyzáni v okrese znojemském.

Zástupcové vojenského referátu dále uvádějí, že přípravné práce s umístěním vojáků jsou již v dohodě s místními národními výbory provedeny, a proto nebylo o nějaké změně, jak v uvedeném záznamu uvedeno /mylně/ jednáno.

Podle přípisu č.j. 81/Ko/Vo ze dne 8. října 1945, má být umístění volyňských Čechů, vojáků, provedeno v době 20. - 25. října tak, aby mohlo být předání půdy slavnostními vojenskými manifestacemi skončeno.

Dále se v přípise uvádí, že v den 28. října t.r. nesmí z 2500 volyňských Čechů, o jejichž osídlení se jedná, již více než dva měsíce, ani jediný zůstat s vědomím, že jeho věc nebylo projednána a jeho oprávněné nároky nebyly uspokojeny.

Pašek v.r.

Ministerstvo národní obrany
styč.důst.

u min. zemědělství IX. odbor

škpt.gšt. Knaibl, v.r.

kpt.Kozák, v.r., rot. Pichrt v.r.

Na základě tohoto ujednání byly 15. října z Žatce vypraveny tři nákladní vozy se 140 volyňskými Čechy k osídlení na okrese Moravský Krumlov. Byly vybaveny dávkou suché stravy na šest dnů a existenční dovolenkou na jeden měsíc. Oblečení byli v tradiční stejnokroje I. a III. brigády a jako příslušníci armády byli zbraně, většinou pušky.

Ještě během cesty, která do místa určení trvala celé tři dny, došlo k nepředvídané překážce, ale díky mimořádné péli a vytrvalosti vedoucího rotného Pichrta a zásahu styčné skupiny MNO, byla tato překážka odstraněna.

A tak volyňští Češi dojeli 18. října na rakšické nádraží, odkud je do Olbramovic 6 kilometrů.

Spolu s touto skupinou přijel se svými koňmi i sklinský občan Alexandr Haken, bratr známého pěvce opery Národního divadla v Praze Eduarda Hakena. Sáša se přihlásil s těmito koňmi po osvobození Volyně do čs. armády a byl přidělen ke štábu Sboru, kde často vozil bryčkou jejího velitele generála Ludvíka Svobodu. Na tuto bryčku

naložili nyní svoje zavazadla a tlumoky a vydali se silnicí kolem kamenolomu k Olbramovicím. Dnes je tu vybudován velký, moderně zařízený podnik jihomoravského průmyslu, ale za války tu pracovali sovětští zajatci a trestanci pod dozorem německých strážných v primitivním zařízení.

Byl to zvláštní průvod, který se bral vzhůru vytlučenou silnicí mezi strmými stráněmi a skalisky, porostlými akátovým lesem.

"Tohle že je rovina, podobná Volyni?" ptali se někteří, kteří tu byli poprvé a kroutili povážlivě hlavou.

U Hanýskovy skály průvod zastavil.

Před nimi se do dále rozprostírala rovina, ohraničená v pozadí Pálavskými vrchy. Obec Olbramovice ležela před nimi na úpatí Leskouna jako na dlani. A v dále další vesnice, které mají být jejich domovem.

A těm ošlehaným frontovým vojákům vlhly pojednou oči a v uších jim zněly poslední slova naší národní hymny - a to je ta krásná země, země česká, domov můj...

2.

Obec Olbramovice leží na okraji úrodné roviny jižní Moravy, která se prostírá od Krumlovského lesa až po Pálavské vrchy a od brněnské vyvěřeliny až po jižní státní hranice. Tato rozsáhlá proláklina je vlastně dnem bývalého moře, které před 20 miliony let sahalo až k Vídni. V době největších záplav pronikly vody tohoto středozemního moře až k Třebíči, Tišnovu a Boskovicím.

V tomto období byl pod vodou i nejvyšší bod Krumlovského lesa, kopec Leskoun /387 m/. Tehdy bylo u nás tropické podnebí, co potvrzují zuhelnatělé pozůstatky a otisky palem, fíkovníků, platanů a jiných teplomilných rostlin a stromů v lignitu a hnědém uhlí. Další svědectvím jsou nálezy kostí a zubů žraloků, které se našly u Dobelic, dále různé kosti ryb, divokých vepřů, hrochů. V roce 1957 bylo objevena kostra nosorožce u obce Kubšice.

Četné keramické nálezy a vysoká vrstva černé, popelovité hlíny na samém vrchu Leskouna dokazuje, že tento kopec byl sídlištěm již v době bronzové, to je asi tisíc až dva tisíce let před našim letopočtem. Střepe rozbitých nádob mají stopy různých ozdob a kostí v popelovité hlíně napovídají, že toto místo bylo obýváno lidmi po dlouhou dobu. Dříve tu bylo vidět pozůstatky trojího obranného valu, které byly však neuváženě zničeny. Leskoun byl nápadný svým tvarem a v minulosti sloužil jako orientační bod. Tudy vedla důležitá obchodní cesta od Pálavských vrchů k Ivančicím a Třebíči.

Archeologické vykopávky na jižní Moravě dosvědčují, že v období Velkomoravské říše a prvních Přemyslovců obyvatelstvo v tomto kraji bylo slovanského původu.

Dle Vlastivědy Moravské Viléma Haňáka patří Olbramovice k nejstarším osadám na Moravě a byly osídleny českým obyvatelstvem hned po ústupu Qvádů a Markomanů. V dřevěném kostelíku, který tu stál až do 14. století, kázal dle ústního podání kolem roku 880 biskup Metoděj, jeden ze soluňských bratří, kteří na Moravu přinesli křesťanství. Když bylo roku 1073 založeno biskupství olomoucké, nalézáme v seznamu farností též Olbramovice. Dle staré listiny z louckého kláštera ve Znojmě bylo v Olbramovicích fara již v polovině 13. století.

Úrodná jihomoravská nížina, nechráněná pohraničními horami, byla v minulosti často pleneň nájezdy nepřátelských vojsk. Východně od Vedrovic táhne se k Olbramovicím a Šumicím mírná, vlnitá zdviženina, dějiště bitvy u Loděnic roku 1185.

Válkami a zhoubnými nemocemi, morem, bylo původní české obyvatelstvo tohoto kraje velmi oslabeno. Za panování krále Václava I. po roce 1230 se do Olbramovic nastěhovali z městečka Horní Falce němečtí osadníci i se svým farářem Luitpoldem.

Olbramovice byly původně samostatným panstvím, ku kterému patřili sousední Malé Zelovice, Babice, Lidměřice a další. V roce 1321 prodala je kapitola Vyšehradská i s vesnicemi Lesonice, Malé Zelovice a Bohutice, nevyššímu českému maršálovi Jindřichu z Lipé za dva tisíce hřiven a ten daroval ihned zdejší faru ženskému klášteru Maria Saal na Starém Brně.

Další majitel Olbramovic, Hync z Lipé postoupil r. 1386 zdejší dvůr své manželce Ofce. Roku 1421 daroval Jindřich z Lipé Vaňkovi Praseti z Trčku tři kopy a Ondřeji z Babic sto kop ročního úroku.

Brzo na to, roku 1420 byly Olbramovice povýšeny na městečko a od roku 1440 měly dokonce právo hrdelní. Podle pověsti bylo popraviště z pravé strany silnice vedoucí ke Krumlovu. Majitelem panství stal se v roce 1567 Václav Hodický z Hodic / po dlouhé řadě majitelů a dědiců/. Jim byla vystavěna v Olbramovicích radnice a její věž, chráněna dnes památkovým úřadem stojí dosud.

V této věži bývala věznice a mučírna a ze sklepa vedla kdysi tajná chodba, dnes pobořená.

Nástupce tohoto pána, jeho syn Zdenek, byl zbaven všeho svého panství proto, že se zúčastnil stavovského odboje roku 1620. Komora císařská prodala jeho majetek Gundakaru, knížeti z Lichtejnštějna. Koupě bylo později zrušena a r. 1634 zdědil jeho bratr Karel Václav celé jmění, skládající se z Olbramovic a vsí Našiměřic s farou, Šumic a části Lidměřic a dále z pustých vsí Palíkovice a Lobovic. Tento majitel prodal svůj majetek Janu Kašparu Kraftovi, osobnímu lékaři polského krále Vladislava IV. a tento zase r. 1651 Ferdinandu z Lichtenštejna za 50 tisíc moravských zlatých a tím byly Olbramovice spojeny s Moravským Krumlovem.

Husitství a náboženské reformy pronikly i do tohoto kraje a roku 1555 odpadly Olbramovice od katolické církve.

Tehdy se tu usadila sekta Novokřtěnců, a to v Bohuticích, Kubšicích a v Malých Zelovicích, kde postavili mlýn. Po 40 letech byli však majitelem Bohutic Janem Kusým z Mukoděl vypovězeni.

Po bitvě na Bílé Hoře r. 1620 zůstala olbramovická fara neobsazena pro nedostatek katolických kněží. Brzy na to ujali se jí jezuiti a roku 1627 byla již většina občanů katolíky.

Při obléhání Brna Švédy byla roku 1645 vypálena fara i kostel a za války sedmileté lehla popelem celá obec.

Z třicetileté války prý pochází mohyla, kterou švédští vojáci navršili na hrobě svého padlého vojevůdce. Této mohyle se říká "Kalvárie" a nalézá se nad lukami nedaleko budovy dnešní ZDŠ.

V Bohuticích a později v Olbramovicích působil na faře od roku 1827 do roku 1836 český vlastenecký kněz a sběratel moravských písní, kaplan František Sušil. Narodil se v Rousínově r. 1804, kde byl jeho otec mlynářem. Gymnázium vystudoval v Kroměříži a potom odešel na studie teologie a filosofie do Brna. Jako sběratel zachoval našemu lidu velké bohatství a jeho sbírka 1800 písní je pokladem lidového umění a lidové tvořivosti.

Městečko Olbramovice i k němu náležející obce Zelovice, Babice a Lidměřice byly německé, tak jako ostatní vesnice směrem ku Znojmu a Mikulovu. Přesto tady žila nevelká česká menšina za těžkých národnostních podmínek.

Německé obce na jižní Moravě ležely v nejurodnější části kraje a blahobyt německých sedláků byl dobře znám. Mnozí malozemědělci, domkaři nebo zemědělství dělníci u nich pracovali a pomáhali sklízet úrodu, obilí a tak zvaný desátek, to je desátý díl sklizené úrody. Bylo pokládáno za štěstí, když český synek nebo dcerka se provdala do německé usedlosti. Většina pacholků a děveček byla z českých obcí a k tomuto sblížení docházelo nezřídka. Česká, zkomolená jména na pomníkách v pohraničí mluví jasnou řečí.

Budova národní školy v Olbramovicích byla postavena r. 1908. Je jednopatrová s pěknou zahradou kolem. V roce 1913 to byla trojtřídká se dvěma pobočkami. Tehdejší správce školy Fr. Schvab nezanechal o založení a dějinách školy žádný záznam.

ZDŠ v Olbramovicích byla dostavěna roku 1932 a prvním ředitelem byl Karel Kravka, který měl na výstavbě školy velkou zásluhu. Vybudováním této školy měla být posílena česká menšina v obci a jejím okolí.

Olbramovice byly připojeny k Říši již v roce 1938 spolu s dalšími pohraničními obcemi jižní Moravy. Toto území bylo osvobozeno v dubnu a květnu 1945 vojsky II. ukrajinského frontu v rámci Brněnské vojenské operace.

Do Olbramovic přišli první sovětské vojáky k večeru 6. května 1945. Byl to průzkum, který sem pronikl od Branišovic, ale ihned se opět vrátil. Ráno 7. května přijeli do obce další sovětské průzkumníci a rozmlouvali tu s českým rolníkem Jarošem.

Dne 8. května ozyvalo se hřmění děl od Pohořelic a Mušova a celý obzor byl zahalen kouřem hořících obcí. Fašisté ustupovali spěšně ke Krumlovu a téhož dne byla obec obsazena Rudou armádou. K boji v Olbramovicích nedošlo, ale letadlem byly zapáleny dvě stodoly. Později se při čištění zbraně tady zastřelil jeden rudoarmějec.

Dne 9. května projížděla Bohuticemi kolona sovětských aut a zastavila před domem strážmistra Vlašina, kde ještě nedávno bylo německé velitelství.

Jeden ze sovětských vojáků se tázal bohutických občanů, kde je obec Olbramovice. Když mu ukázali na vesnici, kterou bylo vidět nedaleko v údolí, vojín stanul před svým velitelem a pravit:

"Tavaryš' komandýr, razkažit' eto selo razstrelať. Attuda general Raus, kotorij pogubil našu obščinu. Pošlo vsii, i moja mamka, maja charošaja mať."

"Nělza, tovariš'ť, vojna skončila!" odpověděl vojínovi stroze sovětský velitel.

"Čort vozmi germaňca!" pravit Rudoarmějec a nasednuv do svého auta, odejel za svým útvarem.

Jméno nacistického generála Rause bylo bohutickým občanům známo, protože pocházel ze sousedních Olbramovic, kde měl dva bratry. Vystupoval tam často jako host i slavnostní řečník při různých nacistickým slavnostech a manifestacích. Má na svědomí stovky vypálených obcí na Ukrajině, tisíce zmařených lidských životů a je jedním z nepotrestaných válečných zločinců, který se ztratil kdesi v Jižní Americe.

3.

Osídlení volyňských Čechů na Moravsko-krumlovsku mělo své problémy. Vnitrozemský okres Moravský Krumlov měl německé obyvatelstvo jen v jižní části. K velkému počtu uchazečů o konfiskované německé usedlosti měla okresní osídlovací komise tu dodatečně ještě usídlit příslušníky vojenské skupiny Žatec a jugoslávské partyzány brigády Jana Žižky. Nebylo proto divu, že volyňští Češi tu nebyli u všech vítanými hosty.

Do Olbramovice se přistěhovali 18. října 1945 a ubytovali se buď jednotlivě, nebo ve skupinách v prázdných domech. Dávka potravin, vydaná jim v Žatci, stačila tak na cestu a ke všem starostem přibyla ještě starost o obživu. Jednání s osídlovacími úřady se stále protahovalo, a proto vznikala netrpělivost a nervozita.

Konečně došlo mezi osídlovací komisí ONV a styčnou skupinou MNO k dohodě, že volyňští příslušníci z obcí Ostrov a Hájenka budou osídlovat v Damnicích, příslušníci volyňských obcí Černý Les a Selísko v Našiměřicích, příslušníci volyňských obcí Vilhemovka, Sklíň a Sklíň Dvůr v Olbramovicích, Zelovicích, Babicích a Lidměřicích.

Jugoslávským partyzánům byly přiděleny k osídlení celé obce Jiřice a Mišovice.

Dne 14. února 1946 se uskutečnilo v Olbramovicích přidělové řízení, kterého se zúčastnili zástupci ministerstva národní obrany, okresního národního výboru, osidlovací komise a místního národního výboru. Až na několik případů byly všechny žádosti uchazečů z Volyně i z vnitrozemí vyřízeny kladně a oni se ihned do přidělených usedlostí nastěhovali. V hospodářství, přidělených volyňským Čechům, byly německé rodiny zatím ponechány, ale z usedlostí osídlených místními uchazeči, byli okamžitě odsunuti.

Počátky hospodaření na přidělených usedlostech nebyly lehké. Nedostávalo se strojů, dobytka, tažných zvířat a často ani potravin. Aby bylo zajištěno obdělávání půdy, požádali volyňští Češi MNO o přiděl reversních koní. Jejich žádosti bylo vyhověno a jen do obce Olbramovic bylo přivezeno 53 koní.

Nedostatek pracovních sil se projevil především v těch usedlostech, které byly přiděleny volyňským Čechům. Zpočátku hospodařili společně s bývalými majiteli, Němci, kteří však již neměli o práci valný zájem. Je nutno dodat, že šlo většinou o ženy, staré lidi a děti.

Poslední odsun Němců z Olbramovic byl proveden 13. června 1946 a novým osidlencům připadl úkol hospodařit a pracovat na přidělených usedlostech za mimořádně těžkých podmínek. Mezi osidlenci z řad volyňských Čechů byli i takoví, kteří odešli na vojnu v 16 a 17 letech a v hospodaření neměli valných zkušeností. Mnozí pak utrpěli na vojně zranění a jejich zdravotní stav nebyl právě dobrý. Všichni postrádali teplo domova a touha a stesk po vzdálených rodinách, o kterých dostávali zprávu jen zřídka, vyvolávala u nich duševní depresi.

Skupině byly přiděleny tak zvané rezervy, t.j. usedlosti pro pozůstalé po padlých a válečné invalidy, kteří v té době ještě žili na Volyni nebo byli ještě v léčení ve vojenských nemocnicích.

V lednu a únoru volyňští Češi ze zájmové skupiny Slíň, osídlení v obcích Olbramovice, Našiměřice, Damnice a městečku Miroslavi, demobilizovali u svého velitelství v Žatci. Při demobilizaci obdržel každý 1000 Kčs na zakoupení civilního obleku. Zbraně, se kterými jako vojáci přijeli do Olbramovice, odevzdali v Olbramovicích na četnické stanici.

Většina občanů, kteří se přistěhovali do Olbramovic a ostatních jihomoravských obcí z vnitrozemí, chápala těžkosti, se kterými se tu volyňští Češi setkávali a byla jí nápomocna radou i pomocí.

Aby se blíže poznali, byl v Olbramovicích uspořádán 30. prosince 1945 v sále pohostinství v Želovicích seznamovací večer. Předseda skupiny volyňských Čechů rotný Václav Pichrt, přivítal všechny účastníky večera, kterých se sešlo mnoho i z okolních obcí. O emigraci Čechů do ciziny a životě volyňské menšiny za hranicemi promluvil Vladislav Hybler. O školství, kulturu a tisku české menšiny na Volyni přednesl obsáhlý referát ppr. Josef Foitík, který se slavnosti zúčastnil jako zástupce vojenské skupiny v Žatci. Nakonec vystoupil ředitel tehdejší měšťanské školy Karel Plaček, který uvítal volyňské krajany jménem místních občanů a bratrským obětím jejich vedoucího Pichrta, zpečetil přátelství, kterého bylo a je tolik potřeba.

Byly však také chvíle velmi těžké. V únoru 1946 zemřel náhle po krátké nemoci člen olbramovické skupiny volyňských Čechů mladiství Jiří Vorel. Jeho pohřbu zúčastnili se všichni čeští občané Olbramovic a samozřejmě také všichni volyňští Češi, vojáci.

Významnou událostí všech občanů Olbramovic byly volby v roce 1946, při kterých volyňští Češi měli možnost rozhodovat poprvé o zřízení a budoucnosti vývoje ve své vlasti. V těchto volbách dostala Komunistická strana československá většinu hlasů a novým předsedou MNV Olbramovice se stal člen její strany odborný učitel ZDŠ Jan Jedlička.

V novém Národním výboru měli své zastoupení čtyři členy také volyňští Češi.

Bylo toho mnoho, co bylo třeba neodkladně řešit, opravovat nebo budovat od základů. Do Olbramovice se stěhovali mimo reemigrantů z SSSR, osidlenci z 89 obcí Moravy, Čech a Slovenska. Obec nebyla sice válkou nijak zvlášť poškozena, ale mnoho domů a usedlostí byly ve stavu velmi špatném, zanedbané a zpustošené. V dezolátním stavu byly též všechny vozovky, silnice i kanalizace. Tehdejší úzké parcely pozemků znesnadňovaly obdělávání půdy a některé byly až 6 kilometrů daleko. Bylo nutno se seznamovat s odlišnými klimatickými podmínkami i strukturou půdy i jejím obdělávání. Nejistota, jak dopadne jednání o přestěhování rodin z Volyně byla však ze všeho nejhorší.

Jednoho dne těsně před žněmi v roce 1946 uklízel jsem ve stodole a připravoval stroje na žatvu. Byl jsem tak zabrán do své práce, že jsem ani nezpozoroval krajana a teprve jeho "pomáhej pánbůh" mne na něho upozornilo. Byl to můj přítel Frantík Blažek z obce Damnice.

"Ty, Vlád'o, ještě pracuješ?" tázal se s úžasem.

"A co jiného mi zbývá," odpovídám. "Však víš jak je to s námi, jsem sám na všecko jako ty nebo ostatní naši chlupci."

Francek zavrtěl hlavou a řekl:

"Tak ty se chystáš na žně, a my, my jedeme domů."

"Co to říkáš?" zvolal jsem úžasem.

"Domů, povídám, na Volyň. Že prej ty rodiny vůbec nepustějí a kluci už to nemůžou vydržet..."

Přiznám se, že jsem měl tenkrát sto chutí Francka přetáhnout hráběmi, které jsem právě držel v ruce. Asi by mne to dodnes mrzelo, protože chudák Blažek, je už několik let pod drnem.

Zaklel jsem nekřesťansky a pak jsem se na něho obořil:

"A tohle mi říkáš ty, frontovej voják, velitel?"

"Co mám dělat?" povídá můj přítel a hlas se mu při tom chvěje. "Dyť je to už opravdu k zbláznění!"

Sedl jsem si ke svému příteli na bednu a snažil jsem se abych ho přesvědčil.

"Podívej, Francku, psali mi ze Žatce, že co nevidět má jet do Moskvy zvláštní komise, aby tam projednala všechny otázky a podepsala smlouvu o přesídlení našich z Volyně. Tak se umouďte a nedělejte vylomeniny. Copak si myslíte, že se mi nestýská jako vám? Ale teď už to přece musíme nějak vydržet..."

"Je tohle pravda, Vlád'o, co mi tady povídáš?" ptal se s částečnou nedůvěrou můj přítel.

"Mám se ti na to zadušovat? Ale počkej, bude lepší, když ti to přečtu."

Šli jsme spolu do světnice a já přečetl zprávu o jednání naší vlády, o které mi psal ve svém dopise můj přítel Foitík. Tím se můj přítel dostatečně přesvědčil a nakonec řekl:

"Ani nevíš, jak se mi ulevilo a jak jsem ti za tuhle zprávu zavázán. Tohle až řeknu klukům! To víš, že to už teď vydržíme a ty žně sklídíme v pořádku a včas!"

Můj přítel Foitík ve svém dopise skutečně nelhal. 10. července 1946 byla v Moskvě mezi vládou ČSR a SSSR podepsána dohoda o právu opce a přesídlení do Československa občanů české a slovenské národnosti, žijící na území volyňské gubernie v SSSR. Toto právo se vztahovalo na rodiny příslušníků I. armádního Sboru i na všechny ostatní volyňské Čechy, kteří se o to dobrovolně přihlásili. Dne 13. listopadu 1946 odjela do Sovětského svazu československá mise, aby tam projednala všechny otázky, spojené se reemigrací.

Na Volyni byly ustanoveny okresní přesídlovací komise ze zástupců úřadů SSSR, Československa a místních volyňských Čechů. Pro obce Sienkievičovského rajónu byla ustavena dvanáctičlenná komise se sídlem v Sienkievičovce. Za SSSR byl vedoucí této komise soudruh Grinčišin, za Československo Dr. Faisner a za volyňské Čechy slivský občan Josef Volejník. Tyto komise sestavovaly seznamy reemigrantů a oceňovaly jejich majetky. Ceněny byly jen obytné budovy a hospodářské zařízení, dále plochy pozemků, osetých obilím.

Reemigrantům bylo povoleno odvést živý a mrtvý inventář, zásob poživatin, oblek a 1000 rublů na osobu. Reemigrace volyňských Čechů byla vlastně výměnou za Ukrajince z Východního Slovenska. Na nádraží v Sienkievičovce nastupovali Češi do těch samých vagónů, kterými se na Volyň přistěhovali Ukrajinci ze Slovenska.

Prvý transport byl vypraven z města Dubna 29. ledna 1947. Tímto transportem odjízďelo 378 osob, vesměs rodinných příslušníků vojáků I. armádního sboru ze SSSR. Tento transport přijel 4. února ráno do tehdejší stanice pohraniční Biel. Druhý den odpoledne proběhlo slavnostní uvítání v Košicích, za přítomnosti ministra národní obrany, generála Ludvíka Svobody. Potom pokračovali reemigranti v cestě do hlavního střediska shromažďovacího v Žatci, kde byli uvítáni ministrem sociální péče dr. Zdeňkem Nejedlým.

Ze Sienkievičovky byl vypraven transport 17. února 1947 a stěhovali se jím občané města Horochova a okolních obcí.

Občané české Sklíně vyjeli rovněž ze Sienkievičovky 1. března a velitelem tohoto transportu byl Václav Vašuta.

Vilhemovští občané se odstěhovali 12. března 1947 a velitelem tohoto transportu byl Josef Pavelka. Všichni tito přesídlenci byli ve středisku Šumperk na Moravě rozděleni na dvě části: jedni pokračovali v cestě do Žatce a druzí do Olbramovic u Moravského Krumlova.

S občany Vilhemovky přijela i moje rodina, manželka se dvěma dětmi a moje maminka. Vracela se do vlasti, kterou opustila před 64 léty jako desetileté děvčátko. Co všechno prožila za tu dobu! Těžké začátky vystěhovalců v cizině, kde vychovala sedm svých dětí, dvě světové války, ve kterých život celé rodiny visel na vlásku a v té druhé ztratila syna, vnuky i další příbuzné. A přesto bylo těžké pro ní i pro všechny volyňské krajany odejít z místa, kde toho prožili tolik dobrého i zlého. Potem a krví ztropili tuto volyňskou zemi, která jim byla domovem - někdy příliš tvrdým, nehostinným, ale přece jen domovem, kde prožívali svoje mládí, lásku a kde práchnivěly kosti jejich předků...

Sbohem, sbohem bratrská slovanská Volyni! My na tebe budeme vzpomínat celý svůj život!

Transport volyňských Čechů jel přes Čop, Čiernou na Tisou a Košice, kde byla provedena registrace a každý dospělý reemigrant dostal repatriční legitimaci a 550 Kčs kapesného, na každé dítě pak 100 Kčs.

Na nádraží do Rakšic u Moravského Krumlova dojeli vystěhovalci z Volyně až 23. března a shledání po tříletém odloučení bylo dojemné a vzrušující.

Stál jsem na nástupišti spolu s ostatními kamarády a napjatě sledoval vlak, který pomalu vjížděl do stanice. Hledám očima mezi vystupujícími svoji rodinu a začínám být nervózní, že nikoho pořád nevidím. Pojednou jde proti mně klučina světlých vlasů a modrých očí - skoro školák... Že by to byl můj Jára? Asi je, protože od vozu nás pozorují moje maminka s manželkou, která drží za ruku malé děvčátko.

"Járo, Jaroušku!" křičím, aniž si to dovedu uvědomit, ale těm u vagónu říkám, "no, to se vám teda povedlo..."

A potom se všichni spolu objímáme a líbáme, i když se mne malá Liduška bojí. Radost, smích i pláč zároveň, vždyť je mezi těmito přistěhovalci tolik rodin, které nemá kdo přivítat, obejmout, a to bolí, tak bolí, že nám všem je těžko, smutno.

Rychle vykládáme zavazadla na svoje povozy, dobytek uvazujeme za ně a vyjíždíme na silnici k Olbramovicím. U Hanýskové skály jsem zastavil, protože odsud je vidět celý kraj až k Pálavským vrchům. Ukazují na obec, která leží v údolí před námi a říkám:

"Tohle je náš nový domov. Co nás tu čeká, to nevíme, ale tohle je jisté: dnešním dnem končí naše historie, dějiny volyňských Čechů, vystěhovalců...Dál už to budou dějiny našeho společného života s národem ve vlasti... Je možné, že si tu budeme na mnohé těžko zvykat, že tady zůstaneme do své smrti těmi "volyňáky", jak nám všeobecně říkají, ale naše děti budou tu doopravdy doma, splynou se svým okolím, pro šťastnou budoucnost celého národa..."

"Kéž nikdy ve svém životě neprožijí to, co jsme prožívali my!" - pravila s povzdechem moje maminka.

D o v ě t e k

Je jistě ještě mnoho věcí, o kterých bylo by možno vyprávět...

O tom, jak volyňští Češi osídlovali pohraničí Čech a Moravy, s jakými nesnáze se tu setkávali, jak se seznamovali a sbližovali s ostatními obyvateli a přizpůsobovali se proměnám hospodářským a politickým, jimiž procházela naše společnost po druhé světové válce.

Návratem volyňských Čechů do vlasti přestala na Volyni v SSSR existovat česká menšina a tím byly ukončeny její dějiny, dějiny psané tvrdou, pionýrskou prací, potem i krví....

Dnes už volyňští Češi splynuli s národem doma, ve vlasti a pamětníci starých časů odcházejí tam, odkud není návratu...

Účelem tohoto vyprávění bylo zachytit jejich vzpomínky a životopisem mě blízkých, drahých bytostí podat obraz života volyňských Čechů pro jejich světlou památku.

V Olbramovicích 26. srpna 1968